

ÕITSITULED

Õesti Ajakirjanikkude
Album

KAS TEIE TEATE JUBA,

ET ISEGI SUURKAPITALISTLIKUS AMEERIKAS SAM-
MUB ÜHISTEGELINE KINDLUSTUS VÕIDUKÄIKU NING
SEAL ON HILJUTI MAAILMA KÕIGE SUUREMAD
KINDLUSTUSSELTSID AKTSAEELTSIDEST MUUDETUD
ÜHISTEGELISTEKS ●

KODUMAA KINDLUSTUSETEVÕTETEST ON SAAVUTA-
NUD 1929. AASTAL KÕIGE SUUREMA PREEMIAE JUU-
REKASVUSUUREM ÜHISTEGELINE KINDLUSTUSASUTIS

Kindlustusselts

„Eesti“

Asutatud 1907.

TUTVUGE KINDLUSTUSSELTS „EESTI“ KINDLUSTUS-
TINGIMUSTEGA NING TEIE LEIATE, ET SARNASE EDU
PÕHUSEKS ON SELTSI SOLIID ASJAAJAMINE JA
SOODSAD TINGIMISED ● SELTSI VALITSUS:

**Tartus, Suurturg 10
oma majas.**

TALLINNA MAJAJOMANIKKUDE PANK

Harju t. nr. 29. Tel. (2)33-11 ja (2)33-69

AVATUD IGAPÄEV
KELLA 9—2

PANK VÕTAB RAHA HOIULE,
JOOKSVALE ARVELE JA TÄHT-
AJA PEALE IGASUGUSTES
SUMMADES JA MAKSAB
AJAKOHAST PROTSENTI.
PANK DISKONTEERIB
VEKSEID, ANNAB LAENUSID
JA TOIMETAB KÕIKI PANGA-
OPERATSIOONE

KREDIIT PANK

ASUT. 1907

TALLINNAS
S. KARJA 20

*

OMAKAPITALID
Kr. 2.150.000.—

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE

ETA

PARLOPHON
ELECTRIC

81

PALAST KOOSNEB MEIE
TÄNAVU SISSEMÄNGITUD
EESTI GRAMMOFONI-PLAA-
TIDE HIILGEREPERTUAAR.
NÕUDKE NIMESTIKKE

AINUESINDAJAD

A/s. TORMOLEN & KO

TALLINN, HARJU 37

NARVA, JOALA 18

ETA

EESTI KOMMERTS PANK

PEAPANK

TALLINN, SUUR KARJA TÄN. 7

OSAKONNAD:

TARTU, NARVA, VILJANDI, PÄRNU,
VALGA, PETSERI JA HAAPSALU

TELEGRAMMI AADR.: „KOMPA“

*

SISSEMAKSTUD PÕHIKAPITAL

KR. 1.400.000.—

*

TOIMETAB KÕIKI
PANGAOPERATSIOONE

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUSE

väljaandel ilmuvad:

«PÄEVALEHT»

kui rahvuslik, vabameelne, kodanlik, poliitiliselt erapooletu ja igapäev ilmuv ajaleht. Kõige suurem, loetavam ja mõjuvam ajaleht Eestis. «Päevalehte» võib tellida kõigis kodumaa postiasutistes ja esindajailt linnades ja maal.

«LASTE RÕÕM»

on ainuke iseseisev lasteajakiri Eestis.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUSE

GRAAFIKATÖÖSTUS

TALLINNAS,

Pikk t. 2, oma majas, tel. 11-08, valmistab kõige kiiremalt ja maitserikkamalt igasug. aktsidents-, raamatu-, kivi-, ofsett- ja rotatsioontrükitöid, klišeid ja raamatukõitmistöid. Kõige soodsam tellimiskoht trükitööde tarvitajale. ★

RAAMATU- JA KIRJUTUSMATERJALI LADU

Suur Karja tän. 23

ja Pikk tänav 2,

on kõige suurem, täielisem ja valikurikkam Eestis. Ostutingimused alati kõige kasulikumad ja hinnad kõige soodsamad. Teenimine kiire ja korralik.

TELEFONID:

«PÄEVALEHE» JA «LASTE RÕÕMU» TALIT. 433-11 JA 433-54.

RAAMATUKAUPLUSED 15-13 JA 434-94.

3gaüks les ajaga kaasas tahab **„Raja“** „Raja“ on ainufe moodne, väljamaa
 ääta, tellib endale lehtede eestujul toimetatud päevaleht
 Eestis. 3gas numbris ilmub hulk üllitavitavaid pilte kõigist maailma sündmustest. „Raja“ toob
 rohkem pilte kui ükski teine päevaleht.

Päevaauudised on „Rajal“ alati kõige värskemad ja täielikumad, sest „Raja“ faastöölisel
 asuvad igas todomaa nurgas ja tähtsamas kohas. Samuti on „Rajal“ oma kirjasaatjad
 kõigis suuremates väljamaa linnades.

„Rajas“ ilmuvad põnevad ja kaasajastuvad romaanid, mille lugemine õhtul pare-
 mats kõnutuseks peale rasket päevatööd. Peale alalist ilmutava romaani toob
 „Raja“ oma teeritudel lähemaid huvitavaid jutustusi.

„Raja“ annab poole aasta ja ühe aasta tellijatele täiesti maksuta suure
 põlumajandusliku ajakirja „Rõõlumees“, mis taitis forda kuus ilmub. Kõigile
 tellijatele hinnata 1 torõ nädalas piltidega nädalleht „Tallinna Post“.

„Raja“ maksab 1 kuu peale tellides 150 senti, 1/2 aasta peale 7 krooni,
 ühe aasta peale 13 fr. 50 senti. Tellimisi võtavad vastu kõik posti-
 asutused ja peafontor Tallinnas, Pilti tän. 40, samuti „Eta“.

Lugege „Raja“.

Kuulutage „Rajas“.

POSTIMEES
 ÜLERIIKLIK, VÄRSKEM, TUUMAKAM PÄEVALEHT.
 AJALEHE VÄÄRTUS OLENEB TEMA KAASTÖÖLISTEST!

75

AASTAKÄIK

„Postimees“ toimetatakse kvalifitseeritud ajakirjanikkude poolt peatoimetaja
 Jaan Tõnissoni tegehtikul juhtimisel. „Postimehe“ kaastööliste rõõlades seisa-
 värvilises trükis on „Postimees“ ka tehniliselt viimistletul ja rahuldab iga
 lugeja ajakirjanduslikke nõuleid.

„Postimehe“ kaastööljaannetena ilmuvad: „Maa-
 mees“, „Lädemed“, „Lasteleht“, „Tervis“, miltselid
 kvõiga loeb iga „Postimehe“ tellija.
 Talitused: Tallinnas, Vene tänav 1, tel. 16-11
 Tartus, Jaani tänav 11/13, tel. 80

Üleriikiline Ühispankade pöev Tallinnas.

Üleriikiline Ühispankade pöev Tallinnas. Pärnärivali 8. augustil 1939. 5. aastakäik.

Loetavam majanduslik nädalaleht. Ilmub laupäeviti. Tellimishind ainult 1 kroon aastas.

„ÜHISTEGEVUSLEHT“
 ilmub kord kuus. Tellimishind Kr. 2.50 aastas.
 Toimetus ja talitus: Tallinnas, Lai t. 39.

Loetavam majanduslik nädalaleht.
 Ilmub laupäeviti. Tellimishind ainult
 1 kroon aastas.

ETA

„MAALEHT“

on põllupidajate hääle-
 kandja. Hinnata kaas-
 andeks „PÖLLUMEHE
 NÄDALLEHT“. „Maa-
 leht“ ilmub 3 korda näl-
 dalas. Tellides maksab
 „Maaleht“ 60 s. kuus.

„UUDISLEHT“

on erapooletu ja huvi-
 lav seltskonna ajaleht.
 „Uudisleht“ ilmub lau-
 päeviti — müügil igal
 pool. Üksiknr. 5 senti.

„JUTULEHT“

avaldab vaimustavaid
 jutte, romaane, veseid,
 nalju ja palju muud.
 „Jutuleht“ ilmub igal
 laup. Üksiknr. 10 senti.

„KODULEHT“

ÜHES „RÄNDUR‘IGA“

on reisikirjelduste, jut-
 tude, romaanide, vese-
 tete ja naljade ajaleht.
 Ilmub igal kesknädalal.
 Üksiknumber 10 senti.

ETA

ETA

**PIIRITUSE-
 PUHASTAMISE
 VABRIKUTE O/Ü.
 (ROSEN & Ko.)**

TALLINNA VIINAVABRIK

ÜHES
**PARFÜMEERIA
 JA
 KOSMEETIKA
 OSAKONNAGA**

I ERIALA:
 NAPSID, LIKÖÖRID,
 NALIFKAD, KONJAKID

II ERIALA
 EAU DE COLOGNE
 TRIPLE, DOUBLE, AUX
 FLEURS, HAMBAPASTA
 „SANADONT“ JNE., JNE.

*
 KULDAURAHA
 PARIISI NÄITUSEL

*
**TALLINN,
 MEREPIUESTEE 15
 TELEFON 304-26**

ETA

Rebalsche Zeitung

begründet im Jahre 1860
 (als „Rebaler Bote“ 1919—1930 erschienen)

Das deutsche kulturell, politisch und wirtschaftlich führende Blatt in Estland. Vertritt die politischen und wirtschaftlichen Interessen des Deutschen in Estland. Eingehende objektive Berichterstattung über das gesamte Wirtschaftsleben Estlands. — Vermittelt den Weg in den Osten. — Regelmäßige Schiffslisten und Kursnotierungen

Bezugspreis: monatlich mit allen Beilagen 2 Kr. 80 cents

Die Staatspostanstalten in Estland, Lettland, Deutschland, Danzig, Finnland, Schweden u. Frankreich nehmen Abonnements entgegen

Anzeigenpreis: für 1 mm Höhe der Spalte im Anzeigenteil für Estland 0.06 E. Kr., für Deutschland 13 Goldpfennig, für das übrige Ausland 4 amerik. Cents

Zahlstelle in Deutschland: Postfachkonto Berlin 122602. Anzeigen-Aufträge empfangen die Geschäftsstelle der „Rebalschen Zeitung“ (Rebal, Raderstraße 12, Postfach 51)

im Auslande alle größeren Annoncen-Expeditionen

RIIGI METSATÖÖSTUS.

Tallinn, Falkpargi tänav nr. 4.
Kõne nr. 433-13, 428-73, 433-09 ja 430-70.

Riigi metsatööstuse poolt valmistatakse pea üle riigi mitmesuguseid metsamaterjale, nõudmiste kohaselt.

Oma majapidamise jaoks metsamaterjalide saamiseks tuleb kohalistel elanikkudel ja asutistel pöörata kohalise metsaametkonna poole, teistel asutistel aga riigi metsatööstuse keskasutise poole.

Materjalide valmistamine oleneb peamiselt nõudmiste suuruselt, mispärast need tingimata ette registreerida tuleksid iga aasta 15. juuniks, nagu R. T. nr. 17, 1929. a. see ette on nähtud.

ETA

ELU

Wõru-Petserimaa Mäletamised

Zartu Paat

Wõru maakonnas

Lugeja,

Ärimehed meil! Siin otsust!

Sellepärast

Kauba määra

Paul Mõgi & E. Nassar

Wõru, Põhjala 10, 14.

Linn ja maakonnad on ühendatud üheks ettevõtteks

Malcolm & K. - London

Lühidalt Wõru ja Petserimaa **G. Arras & W. Berg.**

WASTUWÕTMISE KÕRVAL

TOIMETUS JA TALITUS: VÕRU, JÜRI TÄN. 30.
Telefon 1-96.

PETSERI ABITOIMETUS JA -TALITUS:
Tartu tän. 7, telef. 124.

«ELU» on teisel kohal provintsidelehtedest — tiiraashi poolest. Võru- ja Petserimaa ei loeta ühtegi teist ajalehte nii palju kui „ELU“. Sellepärast, ärimehed, ainuke tee nende kahe maakonna ostjaspere juure on „ELU“ kuulutuste kaudu.

SOOVITAN
HEAS
VALIKUS

SAAPAIK
KINGI
KALOSSE

**M. D
U
B
A
S**

TALLINN
JAANI 6
TEL. (2)22-19

ETA

ÕITSITULEDE

ENDISEID AASTAKÄIKE
VÄHESEL ARVUL VEEL
SAADAVAL

„PÄEVALEHE“
RAAMATUKAUPLUSTES

MAKARONI
ja NUUDLITEHAS
MINERVA

• Tallinn, Telliskivi 17
Kõne nr. (20) 15-88

• Nõudke ainult
«MINERVA»
• makarone, nuud-
• leid ja tärne, sesi-
• nad on oma väärtuse
poolest üle kõige ! ! ! ! ! ! ! ! ! !

• NÄITUSEL KROONITUD
KÕRGEMATE
AUHINDADEGA

J. Habicht & Ko

Tallinn, Narva mnt. 42

IMPORT-KONTOR

Telef. (20)7-12.

ETA

Jockey Club

TALLINN, VIRU 1

TEL. (2)21-10

f

Moodsa herra ja daami

sisseostukoht

ETA

RIIGIHOIUKASSA

OSAKONNAD

Eesti Langu

JA SELLE OSAKON-
DADE JUURES

*

AGENTUURID
KÖIKIDE POSTKON-
TORITE JUURES

Võtub raha hoiule
jooksvale ja tähtajalise arvele.

Maksab intresse

hoiusummadelt jooksval arvel 4 1/2%

tähtajalistelt hoiusummadelt:

tähtajaga alla 1 aasta 5%

vähemalt 1-aastase tähtajaga 5 1/2%

Hoiusummade

eest

vastutab

riik.

*

ETA

KOHVIK

H. Feischner

Tallinn, Harju 45.

Telef. (2)19-50

ETA

Moodsad
jalanõud
igal ajal

K. GLASER,
HARJU T. 48.

Telef. 30-96.

ETA

ETA

KUUKIRI
EESTI STATISTIKA

TOIMETUS JA TALITUS
RIIGI STATISTIKA KESKBÜROO
TALLINN, TOOM-KOOLI TÄN. 13.

Kuukiri „Eesti Statistika“ ilmub eesti- ja prantsuskeeles, joonistega ilustatult ja sisaldab tähtsamate küsimuste kohta igakuulisi ülevaatlikke kokkuvõtteid.

Igas kuukirja numbris ilmuvad ülevaated ja pikemad tööd demograafia, majanduse ja põllumajanduse alal.

Tellimishind aastas Kr. 15.

NÄDALAKIRI

„PÕLLUMAJANDUSETURG“

on ainuke laialdase informatsiooni allikas hindade, turu seisukorra ja konjunktuuri kohta. Nädalakirja annab välja Riigi Statistika keskbüroo juures asuv Põllumajanduslik konjunktuurbüroo, mis on moodustatud Põllutööstusteeriumi, Riigi Statistika Keskbüroo, P./K. Estonia, Eksporttööstusteeriumi, Talumajandusnõuande büroo ja Eesti Tarvitajate Keskühisuse vahelise asutisena.

„Põllumajanduseturg“ on tähtsam informatsiooni allikas kõigile põllumajanduse ja kaubanduse alal tegutsevaile.

Tellimishind aastas Kr. 10.

Tellimisi võtavad vastu Riigi Statistika Keskbüroo, kõik postkontorid ja ETA.

EESTINAININE

Hinnata kaasanded:
«VÄIKESTE SÖBER»,
muster ja lõikeleht

Iga naine loeb «Eesti Naisi», sest see on ainuke ajakiri, mis käsitleb igakülgset naise ellu puutuvaid küsimusi.

* * *

«Eesti naine» maksab aastas ainult 4 krooni. Üksiknumber 40 senti. Tellimisi võtavad vastu «Eta» Tallinnas, samuti kõik postiasutused. Üksikuid numbreid müüvad kõik raamatukauplused ja ajalehtede müüjad. + + +

ETA

JÄRVAKANDI KLAASIVABRIK

FOURCAULT

SISSESEADE

VALMISTAB MOODSA MEHAANILISE
TÖÖSTUSVIISI JUURES KÕRGEVÄÄRTUSLIKKU
HELEDAT TAHVELKLAASI
IGAS SUURUSES JA PAKSUSES

A. Brandmann
šokolaadi ja kompekievabrik
Tallinnas

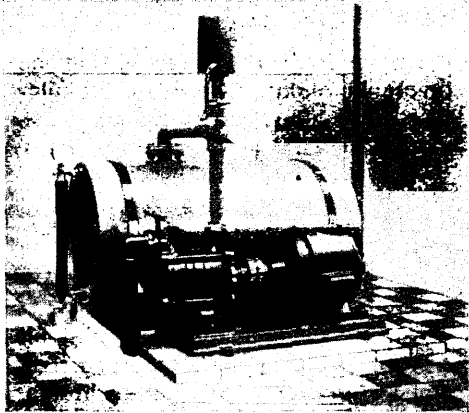
ETA

EESTI ELEKTRIMASINATE
EHITUSE A.-S.

ENDINE

VOLTA

TALLINNAS, SOO 27. TELEFON 426-12.

VESIVARUSTUS - AUTOMAADID ÜSIKMAJA-
DELE ● ÕHUKÜTTE APARAADID ● VENTI-
LAATORID ● PÕLETISPUUDE SÕORSAED
ELEKTRIMOOTORID JA JÕUJAAMAD.

EESTI MAAPANK

TALLINN

VABADUSE PUIESTEE 1

TELEF.: (2)18-05, (20)6-91

ÄRITUNNID KELLA 9-14

KAUBANDUS-TOOSTUS A.-S.

KREENBALT

TALLINN
S. KARIA 13
POSTKAST 346

TELEGRAMMID
„KREENBALT“

TELEFON
425-14

*Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute müügikoht
ja pealadu:*

- KREENHOLMI PUUVILLASAADUSTE
MANUFAKTUUR O.Ü.
- BALTI PUUVILLA KETRAMISE JA
KUDUMISEVABRIK
- A.-S. SINDI KALEVIVABRIKU ÜHISUS,
end. Wöhrmann ja Poeg
- EESTI NIIDIVABRIKU ÜHISUS

**Nõudke
kodumaa
kaupe!**

TALLINNAS
S. KARJA T. 18,

OMAS MAJAS
A S U V A D:

EESTI LAENU

VANEMAIÐ EESTI
RAHAASUTUSI
ASUT.
1909

PANK

DISKONTEERIB VEKSLEID
VÕTAB RAHA HOIULE
TOIMETAB KÕIKI PANGATALITUSI

ETA

TALLINNAS

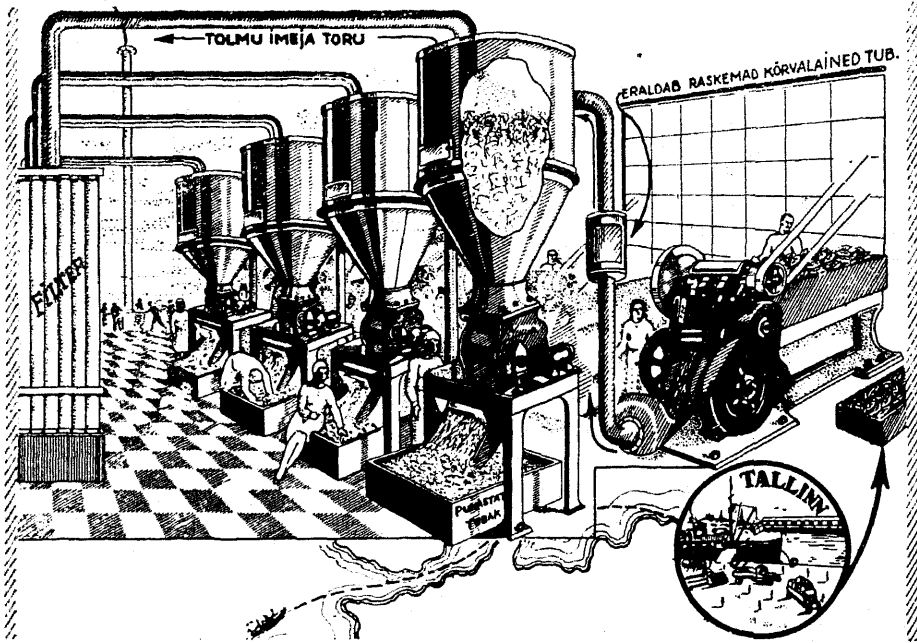
VEO, AUTO, KLAASI, VARGUSE, KAPITALI,

LASTE, KAASAVARA, ÕPPERAHA

TULE ELU

KINNITUSED

Tubaka suurtehase **A.-S. «LAFERME»** tubaka puhastamise sisseseade

Kõik meie tubakavabrikus ümberlõõtatavad tubakad puhastatakse pneumaatilisel viisil kõigest tolmust ja teist. kahjulikkudest lisandustest.

A.-S. «Lafirme»

ETA

ETA

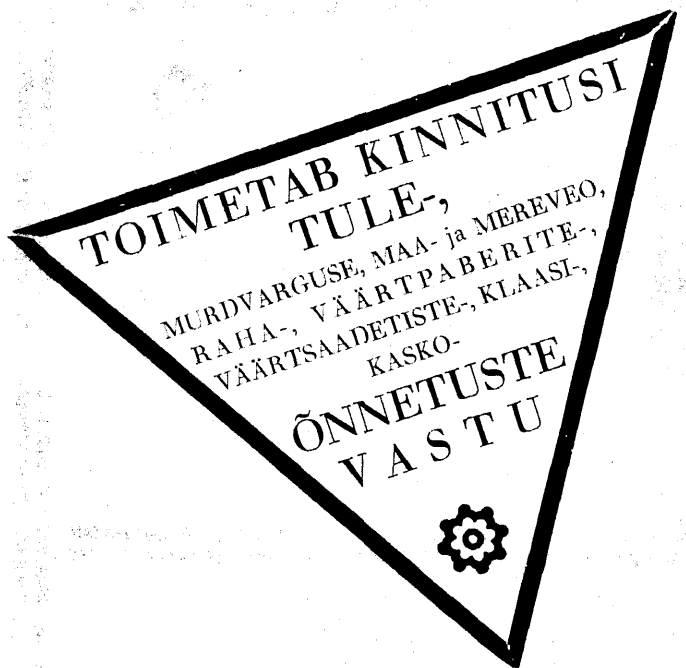

EESTI KINNITUS-AKTSIA-SELTS
«POLARIS»

JUHATUS:
 Tallinn, Vana Diru 12. Tel. 426-66.

OSAKOND:
 Tactus, Lihaturg 7. Tel. 675

Telegraamid: „Polaris“
 AGENDID IGAS LINNAS

ÕITSITULED

EESTI AJAKIRJANIKE ALBUM

KOGUTEOS IX

TOIMETANUD

PAUL OLAK

EESTI AJAKIRJANIKE LIIDU VALJAANNE NR. 9

„VABA MAA“

jagab rahva mured ja rõõmud. „VABA MAA“ on leht neile, kes tahavad iga päev jälgrida kodumaa ja kogu maailma sündmusi. Tuhat oma kirjasaatjat. Päevauudiste poolest kõige rikkalikum ja värskem leht. Juhtkirjad asjatundjate sulest. Gori pilkepildid. alati põnev romaan. Iga päev fotod päevasündmustest. Maksuta kaasandeks nädalleht „Esmaspäev“. Tellimishind: kolmeks kuuks 5 kr. 70 s., üheks kuuks 1 kr. 50 s.

„RAHVALEHT“

on ajaleht, mida nõuab tänapäeva lugeja. Ilmudes kolm korda nädalas pakub ta rohkem kui päevaleht nädala jooksul, sest tema sisu on kokkuvõtlik. Oma kaasakiskuva ilmega on „RAHVALEHT“ võitnud lugeja usalduse. Selles peitubki tema suure edu saladus. Tellijatel lehes kuulutamise maksuta. Tellimishind: kolmeks kuuks 2 kr., üheks kuuks 75 senti.

„ESMASPÄEV“

on omapärasem nädalleht Eestis. Ta toob igapäevale koju teaduslikku lugemist selgel ja arusaadaval kujul. Huvitavad kirjatükid Eesti elu olevikust, minevikust ja tulevikust. Rikkalik naljanurk, igas numbris hulk pilte, ajude gümnaastika ja male. Kõitvad lühikesed jutud. Tellimishind: kuueks kuuks 1 kr. 50 s., kolmeks kuuks 75 s.

„PEREKONNALEHT“

värvi- ja pildiajakiri. Põnevad romaanid, haaravad jutud illustreeritult, mõnus nali. LEHT, MIS SIAMAANI PUUDUS NOOREL JA VANAL. Ilmub üks kord nädalas, vähemalt 24 lk. Üksiknumbri hind 10 senti, postiga koju saates 5 kuuks 1 kr. 50 s., kuueks kuuks 2 kr. 50 s.

Tellida saab neid lehti igast postiasutusest.

Üksiknumbrite müük üle riigi.

Kõige kasulikumad lehed kuulutajatele.

Nende lehtede kaudu pääseb kuulutus igasse perekonda.

Address: PIKK TÄN. 54-58. TALLINN.

ETA

AJAKIRJANIKKUDE KODUS

KUI KALDUB JUTT NAISTELE, ON
KÕIGIL SUUS NIMED:

NORA

I SORDI PABERROSSID VALGEST PABERIST

LINDA

I SORDI PABERROSSID KOLLASEST PABERIST

ÜHEHÄÄLNE OTSUS:

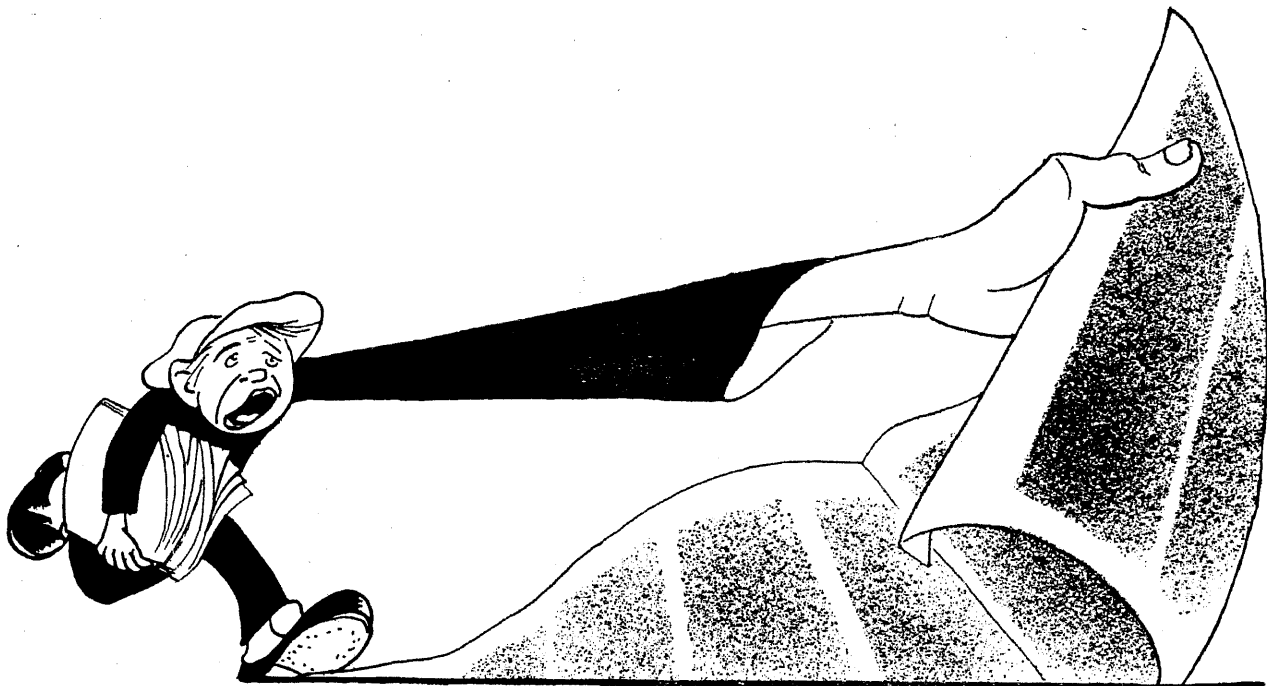
„NEED ON ÜLE KÕIGE!“

A/S. „SIRENA“

AINSAD PABERROSSID EESTIS
MIS VARUSTATUD
ANTI-NIKOTIINI
VATIGA

25 TÜKKI
SENTI

ETA

Karl Kesa

NELJASAJA-AASTANE KÕMUKIRJANDUS

Kõmulise massiajakirjanduse sünnipaika tuleb otsida mitte Hudsoni jõesuu asunikubarakkide pilvelõhkujate alla mattunud varemeist, vaid vana Euroopa kaubanduslinnade keskaegsete linnaosade hämarast labürindist, kust leidlikud trükkijad ning „kirjamaalijad“ 16. sajandil fantastilise usuvõitluse ja lakkamatute sõdade häiritud rahvast ujutasid oma sensatsiooniliste „neue Zeitungitega“. Need koltunud lehed uue aja künnisel, kuigi ei küüni öieti ajalehe mõistesse, on oma olemuselt tänapäeva massipressile hoopis lähemad kui eelmaailmasõjaaegsed ajalehed. Samuti nagu meie aeg üldiseltki on lähedane tolele suurte reformide, sõdade ja leiutiste sajandile.

Juba sajandite vahetusel olid Nürnbergis, Augsburgis, Kölnis, Strassburgis j. m. suurte kaubakontorite kõrval, kellele nende suurejoonelise korrespondentide võrgu kaudu jooksis teateid kokku kuni Indiast ja äsjaleitud Ameerikast, tekkinud perekad kirjutajate-bürood, kus n. n. cedulaid käsitsi paljundati ja müüdi asjahuvilistele. Trükkunsti leiutamine, samuti kirjaoskuse kiire tõus, tõid suure pöörde tollesse algelisse ajaleheasjandusse. Korrespondentsidest hakati välja noppima kõige sensatsioonilisemaid teateid — trükkimine oli tol ajal väga kallis lõbu — ja trükitult üldise nimetuse all „neue Zeitung“ (uus sõnum) müügile laskma. Need „neue Zeitungid“ kujutasid endast üksikuid suurekaustalisi lehti, mis sisaldasid ainult ühe, peaaegu eranditult illustreeritud teate. Kuigi mõned huvitavamad sõnumid jooksid läbi mitme lehe, puudus „neue Zeitungitel“ veel ajalehe üks peatunnuseist — perioditsiteet. Küll võib juba kõnelda nende aktualiteedist, täiel määral aga publitsiteedist. Sest „neue Zeitungid“ on levinuim kirjandus, mis üldse kujuteldav antud olukorras. Üli-

ärevil äsja lugema õppinud massid nõudsid uudiseid, fantaasiat piitsutatavat sensatsiooni, ja trükkijad, kes ei võinud kiidelda töörohkeusega raamatute trükkimise alal, kuna neid lugesid ainult õpetlased, olid kahel käel valmis kustutama rahva janu, pigistades oma nagisevaist käsipressidest välja peadpööritavaid kõmulehti, mille kõrval kahvatab tänapäeva kollaseimgi bulvaaripress. Tuhandetes eksemplarides — tol ajal senikuulmatu hulk — kandsid rändkaupmehed „neue Zeitungeid“ laiali üle maa, müües neid kisendava suureklaamiga laatadel, turuplatsidel ja kirikuesisel. Rahvas, nii linnakodanikud kui talupojadki, lausa kiskus müüjail lehed käest, et neid lugeda või lasta teistel ette lugeda. Äri „neue Zeitungitega“ oli nii hiilgav, et toleagseisse ajakirjanduse-keskkohtadesse sigis üle-öö kümneid nurgatrükkikodasid, kelle kõmulust ei tunnud mingeid piire.

Moodsa ajakirjaniku esiisad, kes kirjutavad, illustreerivad ja trükkisid „neue Zeitungeid“, on olnud imetlemisväärt massipsühholoogid. Nad on mõistnud sama hästi kui tänapäeva massilehtede väljaandjad, et mass nõuab ikka uudiseid, mis oleksid kuidagi inimlikult uuritavad, kuidagi puudutaksid teda ennast, mis teda haaraksid, äratades hirmu, kaastundmust, kahjurõõmu või riivaksid instinkte; et mass januneb eba-hariliku, salapärase, dramaatilise järele, mis erutaks ta fantaasiat ja rahuldaks uudishimu. Sest seda kõike leiame „neue Zeitungitest“: rasked looduse-katastroofid — torm, üputus, rahe, maavärinemine; erakordsed taevanähted — komeedid, meeteorid, virmalised, varjutused; imeloomad ja -inimesed, sõda, roimad, hukkamised . . . Mass nõuab ikka tõelisi sündmusi ja seepärast on seda enam, mida fantastilisem lugu, rõhutatud ta tõelisust ning alati täpselt

Tõeline lugu 34 mereröövlit, kes Hamburgis hukati septembrikuul 1573. Värssides kirjutatud lendleht jutustab, kuidas üks Hamburgi laev vahvas võitluses mereröövlid võitnud, kuidas nende pealik „Väike Hans“ pidanud enda vangid andma, „Punane Johann“ aga merre hüpanud. Ka kõik teised vangistatud ja toodud pikas rongis Hamburgi, kus nad surma mõisteti ja hukati. Hukkamise, kuhu toodi ka vahepeal surnute laibad, kestnud ainult kolmveerand tundi. Hukatute pead naelutatud rahva hirmuks tellingule üles. — Trükitud „vormilõikaja“ Hanns Weigeli juures Nürnbergis. — Täübiline „neue Zeitungite“ hukkamispilt sünkronistlikus käsitlusviisis (ühes hukkamisega on näidatud ka hukatute ülesriputatud pead, laipade matmine jne, mida hukkamise ajal tegelikult ei võinud veel näha olla).

näidatud sündmuste paik ja aeg. Ime pole vastand tõelisele — see on ainult ebaharilik, erakordne tõelisus. Ja seda tahab inimlik uudishimu veel enam teada.

Juba sisult tõmbav materjal on esitatud väärilise meisterlikkusega. Kõik oluline on välja tõstetud hiiglaalkirjadesse ja esimesesse tekstiridadesse, mis ähvardavad lämbuda üksteist ülekarjuvate atribuutide koorma all: „üks tõeline ja üksikasjaline uus sõnum hirmsast, kohutavast ja seni kuulmata imelisest ning haruldasest imeelukast“. „haletsetav ja hirmus imeline, kuid täitsa tõeline lugu seni kuulmata taevamärkidest“... Liialdamise, moodsagi ajakirjanduse mõjuvaima vahendi, kasutamises ei näi 16. sajandi ajakirjanik endale olevat tõmmanud mingeid piire. Millekski, sest keskaja hämarusest tulev lugeja oli valmis uskuma enam kui suudab luisata ühegi ajakirjaniku fantaasia.

„Neue Zeitungid“ on peaaegu eranditult illustreeritud, sest rahvas ihkab pilte, asjade näilist kujutust. Veel tähtsam osa oli pildil tol ajal, mil väga vähesed tundsid lugemiskunsti. „Neue Zeitungite“ pildid ei ilmuta suure kunstniku kätt, vaid kujutavad endast sagedasti üsna saamatu käsitöölise algelisi pöitlasünnitisi. Kuid neis polegi taoteldud mingeid artistlikke sihte — on

tahetud ainult jutustada, kujutada nähtust või sündmust. Ja selles mõttes on sagedasti saavutatud täiuslikkus, milleni tänapäeva ajakirjandus pärast sajandeid kestnud pildi hülgamist on alles jõudmas — pildid on ise teade, jutustavad tekstitagi. Trikk, mida moodsad pildireporterid oma fotoaparatuuridega ei saa aga üldse järele teha, see on ajalt ja ruumilt eraldatud sündmuste koondamine üheks pildiks, nagu see korduvalt esineb „neue Zeitungites“. Nii võime ühe tervikliku pildina näha roima, roimari piinamist ja hukkamist, seda isegi mitmesugustes erijärjekudes, ning laipa völlas kõdumemas. See tõstab veelgi pildi mõju. Üldse on pildilõikajate liialdamiskirg veel suurem kui teksti kirjutajail ja nende haigluseni küüniv fantaasia on loonud otse nägemuslikke pilte. Suurema optilise efekti saavutamiseks on suur osa piltides käsitsi toonitud, mille eest hoolitsesid kas trükikojas ametis olevad „illumineerijad“, müüjad või lugejad ise.

Kuid „neue Zeitungid“ olid mitte ükski, tarvitasid moodsaid termineid, informatsioonilehed, vaid ajasid ka poliitikat, milleni päris ajakirjandus jõudis alles 18. sajandi keskpaigu. Jäeb üldse küsitavaks, kumb oli nende autorile tähtsam, kas sündmuste ja

Ein Erschrockenliche doch Warhafftige grauſame
Handlung von dem Postilensischen blag so Im Landt Dasselv omnd
 Anno 1573 am 15. 7. Jan.

Kohutav, ometi tõeline hirmus näljahäda ja katkunuhtlus Reussenis ja Leedus 1573. a. — Adam Bergi juures Münchenis trükitud lendleht jutustab, kuidas üks mees tapnud kolmeteistkümme inimest, need keetnud ja oma perega ära söönud. Vanemad söönud oma lapsi, vennad õdesid. Pildi tagaplaanil on näha, kuidas sõõgiks maha võetakse poodude ja ratastatute laipu. Selle tagajärjeks olnud hirmus katk kogu maal. — See pilt lööb oma haiglase liialduse ja toorusega kõik rekordid „neue Zeitungite“ koleduste-kabinetis.

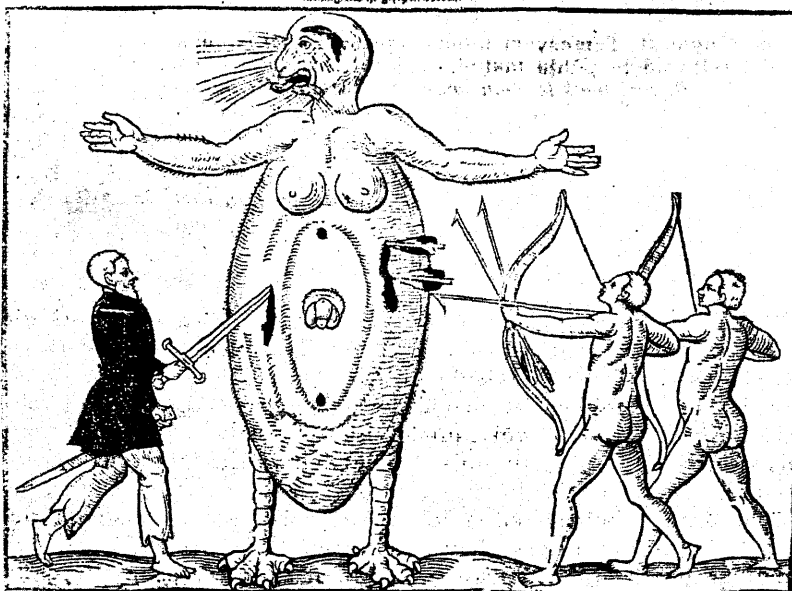
nähtuste kirjeldamine või nende najal taoteldav lugejate mõjutamine, ning mis tõmbas enam lugejaid, kas ainult huvitavad tõsiasjad või neist tuletatud ennustused ja õpetused. Iga tahtes, kes tol käärival sajandil tahtis rahvast mõjutada ja end maksma panna, pidi kasutama lendlehti (mille hulka kuuluvad ka „neue Zeitungid“). Seda tegid kirikud rahva vaoshoidmiseks, kohutades teda lakkamatult jumala vihaga ja manitsedes meelesparandamisele, ning lendlehe järele haarasid ka ilmalikud valitsejad, kui oli vaja kodusõja killustatud alamaid koondada türklaste ähvardava rünnaku vastu. Usupuhaastuse-võitlus pole mõeldav lendlehtedeta, samuti nagu me neid tundmata ei saa üldse õiget kujutlust sajandi fanaatilisest metsikusest ja julmast vaimupimedusest. Lendleht on reformatsiooniaja levinuim kirjandus. Üksi luterlased ja kalvinistid avaldasid 1513.—1523. aastani üle 3000 lendlehe ning Lutheri enda tegevus sarnanes sagedasti moodsa ajakirjaniku omale, kuna ta mõne päeva jooksul kirjutas mitu lendlehte.

See on õudselts fantastiline, hämar ja julm maailm, mis meile avaneb „neue Zeitungite“ luitunud lehekülgedelt. Kõige tagant, olgu see haruldane taevanähtus, loodusekatastroof,

Tõeline sõnum Stettinist Pommeris ühest uuest prohvetist, kes end ilmutanud esimesel sügiskuu (septembris) 1585. a. — Ilmunud üks uus prohvet, jutustab lendleht ja kui ta Stettini jõudnud, kuulutanud ta heleda selge häälega: ta olevat Jumalast inimeste juure saadetud, et need meelt parandaksid, ja ta kuulutas ette, et tuleb suur suremine ja türklased marsivad sõjaga läbi Saksamaa. Edasi seletab lendleht „4. tähe“ tähendust, mida nähtud Kalaabrias. Lohe katvat päikese, tulevat suured veed ja suured tuuled, suur paganate ja uskmatute suremine ja tapmine. Üldse jutustatakse kümnes punktis kõigist ähvardavatest hädadest. Seepärast puhastagu inimesed oma südant ja kahetsegu pattu. — Pilt kujutab „neue Zeitungite“ tüübilist taeva imenähtust.

Neue Zeitung von einem selbanten Meerwunder so sich biß necht von innen zuy. ...

Uus sõnum ühest haruldasest mereimest.

Lendleht jutustab, et seda monstrumit nähtud Santese linnas Brasillias, kus ta ühe inimese surmanud, siis aga ise kahe brasiillase poolt vibupüssidega maha lastud. Matlhão Franckeni trükk Augsburgis 1559. Fantastilisemaid ja võikamaid imeelukaid, millest teavad jutustada „neue Zeitungid“.

imeelukas või roim, viirastub jumala ja kuradi kaju; kõik, mis maailmas sünnib, on nende või nende käsilaste tegu. Inimene on ainult abitu mängukann kõrgemate võimude käes.

Sadadelt lehtedelt kummitab sõnas ja pildis apokalüptilisi taevailmutusi: mustad kirstud lahtiste haudade ja matjatega rippuvais mantleis, mida tõesti nähtud öises taevas; lendavad maod purskavad tuld loodepilvedes; pistodad, kahurid, tuliristid ja öömüst piik ripuvad õudses harmoonias linnatornide kohal; terved sõjaväed marsivad tihedates ridades üle taevaalotuse, veri piserdumas alla; peata ratsanikkude salk liigub hääletult, ainult relvade tärisedes, loodest idasse. Värisevi põlvi näeme inimesi nende Jumala „vihamärkide“ ees, sest need ei tähenda midagi head.

Me ei mõistaks „neue Zeitungite“ crakordset huvi taeva ja teiste looduse nähtuste vastu ning „tõelisi sõnumeid“ lugematutest kuraditempudest, teadmata, et 16. sajand oli täielik tähtede-, imede- ja däämoniteusu aeg. Suur osa elust grupeerus tähtede ja looduseilmutuste ümber, need olid tihedalt segatud inimeste igapäevasesse

ellu, poliitikasse, teadusesse ja õigusemõistmisse. Talupoeg küllis tähtede järele, Karl V läks komeedi pärast kloostri, aga paavst Clemens VII pidas tarvilikuks 1552. a. komeeti kui kuradi sünnitist panna kirikuvande alla. Põneva tähelepanelikkusega oli sõdade, nälja ja katku vaevatud inimese pilk pöördud taeva poole, jälgides seda kartlikul ja ebausklikul meelel. Mis ime siis, kui ta seal nägi enam kui tööpoolest oli, ning „uute sõnumite“ väljaandjad ei väsinud kuulutamast aina kohutavamaist nähtustest, kas poliitilise, usulise või lihtsalt ärilise sihiga.

tung“ „õudse, kohutavalt hirmsa ussi“ leidmisest Liibias, mis teksti järele osutub kõige harilikumaks krokodilliks, teine koleda mereeluk „thomine“ ilmumisest Haarlemi randa, kelle kõhust leitud ühe kuningliku notari kinnitusel terve sõjalaevastik meeskondadega, nagu kujutab ka ligiolev pilt; teksti järgi on aga merekoletis ainult 14 meetrit pikk ja tegemist näib olevat mõne tavalise merikalaga. Ometi ajas „thomine“ kogu Euroopa ärevusse ja Luthergi ütleb ühes kirjas, et see on kindlasti kuradi sünnitist ja jumala viha märk. Sest reformatsiooni-aja

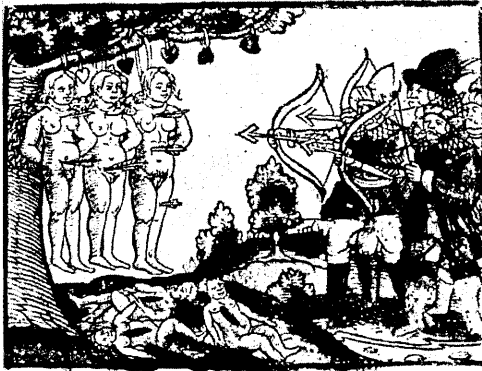
Tõeline ja kohutav uus sõnum Ungarist Temesvari linnast, praegu Türgi oma jumala tahtmisel täitsa põhjani hävitatud ja põhja lastud. „Neue Zeitung“ jutustab: Ofeni wascha saatnud (1576. a.) Begerlebeckile Temesvari 1400 tsentnerit püssirohtu, et sellega kristlastele kahju sünnitada. Kuid jumala tahtmisel süüdanud üks vangistatud kristlane püssirohu ja linn, loss, kõik inimesed ning elajad lennanud õhku. Linnast ega lossist pole jäänud jälgegi ja jõgi muutunud põhjatu sügavaks ning laiaks kui järv. See olevat jumala märk, mis kõiki manitseb meelega parandusele. — See „kirjamaalija“ Leonhart Plümelis Nürnbergis trükitud pilt on kunstiliselt paremaid ja mõjuvamaid „neue Zeitungite“ illustratsioone. Originaalis on pilt joonistatud.

Suurt huvi ilmutavad „neue Zeitungid“ ka igasuguste imeloomade ja -inimeste — siiani kaksikute, kahe peaga vasikate ja kahejalgsete pullide — vastu. Nagu praegugi! Kuid veel enam leiame neist fantastilisi, anatoomiliselt võimatuid olevusi: inimesi looma peaga ja vastupidi; monstrumeid kaela ja otsata, peas auk, kust aegajalt niriseb verd; metsalisi Bigozne ja Ciscefasche, kellest esimene sööb ainult „häid melhi“, teine „häid naisi“ (ligiolev pilt kujutab võikaid elukaid einet võtmas; Bigoznel on üks „hea mees“ parajasti poolest saadik suus, teine ootab põlvitades järjekorda). Imeelukadki on rakendatud poliitika ja kiriku-poliitika teenistusse. Eriti tähtsat osa etendasid usuvõitluses mungavasikas ja paavstieesl, mille paha tähendust mõlemad pooled üksteise võidu seletasid. Sagedasti on aga välja mindud kõige odavamate liialdustega. Nii teatab üks „neue Zei-

õpetatud mehedki, kõnelemata lihtrahvast, uskusi kuradi ja däämonite lihlikku olemisse ning nõidadesse, kes kõikjal varitsevad inimesi, ahvatelles neid roimadele, moondades neid „ebaloomulikkudeks“ olevusteks või ilmudes ise peletistena.

Otsatu hulk „neue Zeitungeid“ jutustab õudseid „tõelisi lugusid“, milles kurat või ta käsilased on kuidagi kaastegevad: — papist, kes tegi halbu ilmu; kaardimängijaist, kelle sõid täid; vereplekkidest, mis pestes ei kao; perekonnast, kes leiti hommikul surnult, ilma ühegi tapmismärgita; 3000 inimese surmisest Ungaris, kellele olid nastikud sisse pugunud; türklaste sadistlikkudest metsikustest (mis ei takistanud lehte Konstantinoopoli saatmast oma erikirja-saatjat) ja moskoviitide veretöist Liivimaal; näljast Leedus, kus vanemad sõid oma lapsi, vennad õdesid ja poonute laibadki keedeti lõunaks; vägistajaist, linna-

**Geheerliche / erschre-
liche / vornehmte / warhafftige / Newe Zeit-
ung, was für grausame Tyranny der Moskowiter an
den Gefangenen / hinweggeführt / Chyften auß / Lysland / beyde an
Mannen und Frauen / Jueden / und Kleinen Kindern / liget
het, und was täglichs Schadens erjnen in jrem Land zülügen. Drey
neben angezeygt, in was grosser fahr und nordre / Lyslander
stehen. Allen Chyften zur warnung / und be-
sehung ihres Sündelichen Lebens / auß
Lysland geschriben / und in
Druck verfertiget.**

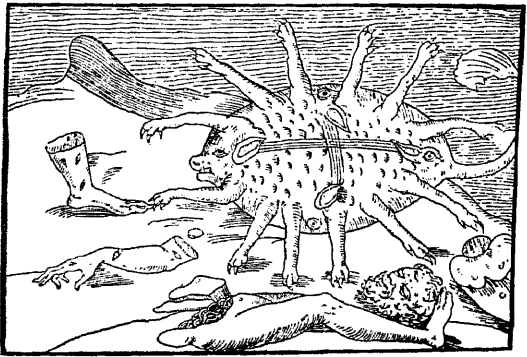
38 Nürnberg bey Georg Kreydlein, M. D. L. X I.

Väga kole, kohutav, varem kuulmata tõeline uus sõnum, mis hirmsat türanniat tarvitab moskvalane vangide, Liivimaalt ära viidud kristlaste, nii meeste kui ka naiste, tütarlaste ja väikeste laste kallal, ning mis kahju ta iga päev neile nende maal sünnitab, selle kõrval näidatud, mis suures hädaohus ja viletsuses liivimaalased viibivad. Kõigile kristlastele hoiatuseks ja nende patuse elu parandamiseks Liivimaalt kirjutatud ja trükki pandud. — „Neue Zeitung“ jutustab seitsmel lehel venelaste hirmutegudest Liivimaal 1561. a Leht on samal aastal trükitud Georg Kreydlei ni juures Nürnbergis.

põletajaist ja seksuaal-mõrtsukaist... Kes jõuab loetella kõiki neid võikaid ja haiglaselt liialdatud sõnumeid!

Sama väsimatult on „neue Zeitungite“ „reporterid“ kogunud piinamis- ja hukkamissõnumeid, mis endast kujutavad tõelisi julmuse ja brutaalsuse meisterteoseid. Lugegem ainult, kuidas hukati Orania printsi mõrtsukas Balthasar Seracki pärast seda,

La grande et merveilleuse Beste laquelle a este veue entre Antibes et Nice en 14
renouuellement imprimée.

Suur ja imeline metsaline, mida nähtud Antibesi ja Nizza vahel. Troupeau elanikud, jutustab leht, tahtnud merest ilmunud peletist surmata, kuid see pole õnnestunud ja ja kadunud pärast koledat hirmutööd uuesti lainetesse.

kui teda oli mitu päeva piinatud: mõrtsukal põletati seljas piiritusega ülevalatud särk, aeti naelad küünte alla, põletati parem käsi tuliste kivide vahel, kisti kätest ja jalgadest tuliste tangidega lihatükke, lõigati suguliige ja löödi sellega näkku, kisti süda seest ning topiti suhu ja alles siis löödi pea otsast ning raiuti keha neljaks tükiks ja riputati linnavärvaisse, kuni need mädanenult alla kukkusid või söid kaarnad. See on vast koleдайм hukkamislugu, mida tunneb üldse maailma ajalugu.

Kõigest hoolimata on „neue Zeitungite“ tendents valjult moraalne ega ilmuta kuidagi tahet ärritada lugeja madalaid instinkte. Millist mõju nad avaldasid tegelikult, on iseküsimus.

Astudes 16. sajandist tagasi tänapäeva peame imestama, kui vähe on massi huvid muutunud ligi neljasaja aasta kestes ja kui sarnane on moodne massipress uue aja esimeste aastakümnete omale, mille pühkis 17. sajandi puritanismi laine. Ainult vorm on muutunud — ainekult on oma olulises osas jäänud aga peaaegu täpselt samaks. Sest tänapäeva mass nõuab nagu Lutheri päevilgi imelisi tõestisündinud lugusid roimadest, salapärastest juhtumustest, kahe peaga vasikaist ja siiami kaksikuist, ning bulvaarilehed annavad seda kahel käel, päevast päeva, Tallinnas, Berliinis, New-Yorgis, Rio de Janeiros...

A.-S. „ROTERMANNI
T A L L I N N
ASUT. 1829
TEHASED“

RUUMIS JA AJAS

TÄHELEPANEKUID KLASSITSISMI KRIISIST

1.

Spinoza lausub oma eetikas, et kõik asjad taotlevad püsida oma olemuses. Jõud, milles iga asi enese olemasolu säilitab, pole midagi muud kui nimelt selle eseme teotsev loomus. Seejuures see enesealahoitu energia asjades pole ajalisel püüratud, vaid on lakkamatu.

See tahab öelda — ei midagi muud kui et miski maailmas ei taha surra. Kõiges olevas on peidus igavese elu ning enesesäilitamise teotsev loomusund.

Spinoza eetika ehitab geomeetrilisele meetodile. Ta jätkab põlist, ürgselt naiivset ja inimlikule fantaasiale eriti meelepärast ning sobivat kommet igavikku üles ehitada ruumis. See on silma ja käpa, nägemis- ja kompamisaintingute triumf teiste meelte üle, kõigi religioonide pärimuslik maailmapilt — maailm kui pilt.

Ühtlasi see on klassitsismi nägemus filosoofias ja kunstis.

2.

See, mida moodus kirjandusteadus klassitsismi all mõistab, pole — lihtsustatuna — midagi muud kui esemete igavikustamine ruumis. Lihaks saada ja lihasse jääda, see on klassitsistliku materialismi põhitarve. Elu igavest substantsi jäädvustada muutumatu kehatuse ruumis, see on tavalisemaid kunstionistusi. Nii tunneb isegi suur osa sünnipäraseid romantikuid.

Spinoza filosoofiale on karakteristik, et aeg maailmasünnist otsekui on kõrvaldatud. Spinoza näeb ainult igavesti muutumatut, enesesarnasena püsivat, ega märka, kuidas elav elu on igavene liikumine, muutumine, lakkamatu ümberkehatumine.

Klassitsism on mõõtude, kehatuste kunst maailmatühikus. Klassitsism kunstis on ruumikujutluse

heitlus aja-illusiooniga, see on geomeetrilise inimese võitlus bioloogilise seaduspärasusega. Esemeid seega igavikustada, et nad välja tõstetaks aja voolust — see on ikka olnud „suure kunsti“ aabitsatõdesid.

Klassitsism järjekindel olles viib tardumusele vormis. Lõplik harmoonia, täiuslikkuse unistus osutub liikumatus laiskuseks muutumatus püsida kord saavutatud asendis. Unine materia lebab igavese ikkaolemise ja endaspuhkamise vedelas õndsuses. Siit veel samm edasi viib nirvaanasse, buddistlikku paradiisi: ülimesse õndsusse igavesti mitte olla.

3.

Kõik kultuurisüsteemid on kantud igavikutahte loomusunnist. Religioon ilkab igavikku elada, moraal sellekohaselt teotseda, filosoofia seda mõelda, ajalugu seda arendada ja kunst seda kujundada.

Igavikutahe on kehvustahhe, see on otsene heitlus surma ja suremisega. Surematuks saada ja igavesti elada, see on keskne küsimus.

Aga mis peab igaviku seisukohalt kestma? Kas materiaalne vorm ruumis? Ja mitte elutungi sisemine muusika? Või mõlemad korraga? Moodus kirjandusteadus ehitab dualismile. Elu kahepoolsusele vastab kunsti kahepalgsus. On kaks igavikku ja

kaks surematust. Üks tee viib täiuslikkusele ruumis. Teine tee viib lõpmatusse ajas.

Klassitsism on vanaduse, väsimuse, tarkuse täiuslikkus. Siin taotellakse surematust ruumiliste, kehaliste visioonide näol, vormiliste tardumuste püsimumis. Klassitsism on ikka ühe lõpule jõudnud, eneses selgunud ja tardunud maailma ots.

Värsked noored epochid tekivad ikka miski sisemiselt kokkuvarisenud maailmapildi rusudel. Siis

Hugo Raudsepp à la Jaak Jooram pühitses neil päevil „Mikumärdi“ 100X juubelit.

hakatakse avastama uut igavest elu. Jatkub äärmiselt vähe aukartust ruumilistele visioonidele, vormi kõikkõivimsusele. Mis kasu on sest, et kestaksid vormi ei tea kui täiuslikud tarretised, kui on ses kustunud elu säde, kui teos on välja langenud sotsiaalsest ringkäigust, kui imeteldud harmoonia mittepildistab vaid hauarahu? Staatilise maailmapildi asemele kerkitab dünaamiline printsiip, elutung ta ajalikus liikumas sisulikkuses. Pole tähtis, et püsiks vormid, kehastised ruumis, on tähtis elutule igavene põlemine, sünni ja surma tõus ning mõõn.

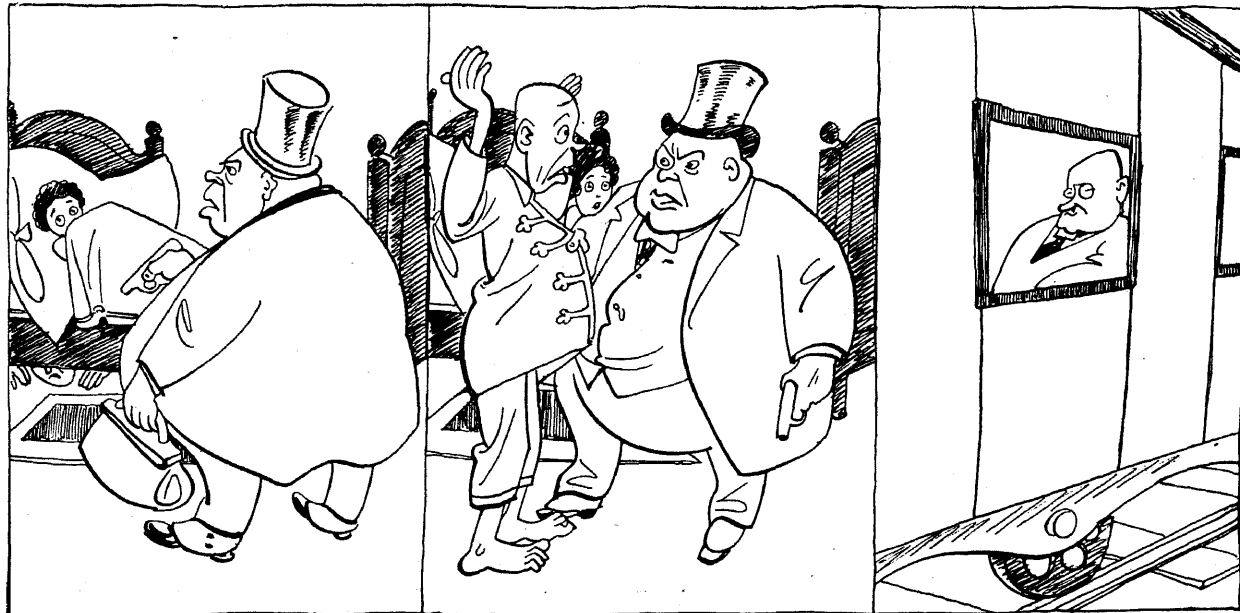
Romantiline elutunne võidupeotseb klassitsistliku kunstitudne üle.

Ehkki oleme üle elanud kõigi vormide ja kõige vormilikkuse kohutavaimaid kokkuvarisemisi, inimese loomulik laiskustarve sunnib teda ikka jälle idealseerima ruumilisi olemisi, unistama kestvast korrast, püsivast vormist. Niipalju kui meis on talupoega ja väikekoodanlast, me hirmume elu liikuvusest, kujude muutumisest. Tundes end nii hästi kodus, ruumilisis kujutlusis, me oleme äärmiselt umbusklikud ajale kui igavese rahunuse ning voolavuse võrdkujule. Samal ajal, kui me ikka jälle ruumis püstitame igaviku ausambaid, me oleme kurvad ja raskemeelsed ajast ja ajalikkusest, sest et me ei oska anduda elu

Kuidas sõnumeid huvitavaks teha.

Välisminister sõitis Riiga.

Tiituse joonistused.

Nagu kuulda, olevat rikas pangahärra D. ühel õhtul koju tulles leidnud oma naise magamistoast võõra mehe.

Lähemal järeleuurimisel selgus, et sel võõral mehel oli seljas täpselt sama-sugune õhtukuub nagu kannab meie välisminister Karl Jenf,

kes täna hommikuse kiirrongiga sõitis rajariikide välisministrite konverentsile.

4.

Frank Harris kirjutab oma 1909. a. ilmutatud uurimuses Shakespeare'ist, kui suuri vaimseid murranguid on üle elatud viimase sajandi jooksul. „Kahetuhanda aasta usutunnistused ning veendumused on kadunud, sadade sugupõlvade eluvormid ja asutised on haihtunud kui unenäod.“ Nii tunti juba sajandi esimesel kümnendil. Lisage siia veel maailmasõja ja revolutsiooni metsikud hävitamised, siis on päevaselge, kui vähe oleviku inimkonnal põhjust on uskuda ja usaldada „maksvaid kordi“, tuntuks klassitsistlikku esteetikat vormide surematusest.

On tungelu igavene noorus, elutule igavene põlemine kujude muutumisest, elu igavene looming kõige sünnis ja surmas. Vist kunagi pole tundunud nii naiivsena kui tänapäev kunstitahe esemeid igavikustada nende kujus. Elu lõõm on igavene, vormi iga on lühike.

dünaamikale, vaid oma ruumilises mõtteviisis näeme ajas mitte elu loomingut, vaid peamiselt kõige kaduvikku.

Me ei lepi hästi sellega, et maailmas millelgi pole püsi, et kõik, mis kehastub ja kuju võtab, see varem või hiljem ka laostub, et elu on üürrike vormis ja „õnn“ kestab vaid hetke.

See on klassitsismi mõju elus ja kunstis, et kõik mõisted seoses ajaga viitavad pessimismile.

Meie isikulise vormi külge neetud egoism on seevõrra mürgitatud ruumiliste auahnustega, et me kaduviku hinna eest ei jakska rõõmsalt kaasa elada sädemena elu kosmilises põlemises. Me ei oska küllalt hinnata nähtust, et ruumilise, vormilise kestvuse kõrval maailmal on veel teine igavik — aja lõpmatus.

Et elu saladus igavesti kestab ja haljendab, see on maailma põhiline surematuse. Et elutung ikka jälle võimeline on vanade vormide varemeil uut kuju looma, ses on kindlustatud kogu kosmose igavene elu.

Võttes klassitsismi ja romantismi nähteid kui elu ja kunsti loomulikkude põhipolaarsust, me seega tahame öelda, et vormitäiuslikkus ja elutule ajalõpmatus üksteist ei eita, küll aga täiendavad. Kokku see on sama igavikutungi kaks teed. Ja iga ephohh teeb sest oma valiku, kujundab oma sünteesi.

Aus ajaloolane teab tänapäev, et rikkalikest asi-tõendusist hoolimata me vaevalt suudame tungida kaugete minevikkude tõelikkude hingesse. Keel muutub ja püsimagi jäänud sõnad ei tähenda enam samu hingelisi komplekse. Ja sellest järgneb posi-

„Suur kunst“, mis paratamatult peab vältima aja mõju, juba oma sünnilt ja meetodilt on kaugenenud elust.

Ka kunsti võib homse päeva tarveteks konserveerida, nagu sünnib aiavilja ja lihaainetega, saavutades seega erilisi delikatessesse. Ent „surematu“ kunstiga sünnib nagu kõigi tublide konservidega: neis ei leidu kübetki elavale organismile vajalisi vitamiine. Konservidega kindlasti rikastatakse ja mitmekesistatakse einelauda, kuid nad ei asenda kunagi värskelt valminud saadusi. Millist vajadust tunneb meie organism igal kevadel kõige primitiivsema „roheline“ järele, küsimata selle toiduväärtusest! Sellised kevaded

Kuidas sõnumeid huvitavaks teha.

Uueks tapamaja direktoriks Ants Peekon.

Tiluse joonistused.

Nagu Vene tsaarikoja saladustest selgub, olevat Vene tsaarid pidanud endal palju armukest ka alamast soost,

samuti on teada, et püha kuradi Rasputini tappis vürst Felix Jussupof.

Ent vaatamata neile asjaoludele valiti uue tapamaja direktoriks ikkagi Ants Peekon.

tiivne tööde olevikule, et ainult kaasaegne oskab kaasaegsele midagi tõsiselt lähedat ja mõistetavat öelda.

Tüüpide ja motiivide ring, milles kunst eksleb, on üsnagi piiratud. Aga et me neid üldnimilikke tüüpe ja motiive igale ajale ikka jälle uue ilu ja elusisuga värskendada tohime, see teeb kunstigi igavesti nooreks ja loomingu eluliseks toiminguks.

Klassitsismi suur pankrott on tekkinud meie ülarusest ja põhjendamata optimismist vormide kestvuse suhtes. Usk absoluutmesse, autonoomsesse kunsti on tekitanud eelarvuse, nagu võiks mingi teos palja enese olemasoluga miski väärtus olla. Niipea kui hakkasime kunstiteoseid vaatlema sotsiaalse ringkäigu, üldse mõjumuste seisukohalt, me hakkasime haistma kirjandusajaloo muuseumilõhna.

Inimkonna kaasaalamise temperamendile kui ka sotsiaalsele ulatusele on kunstiteoste eluline värskus ikka võrratult tähtsam ning olulisem olnud kui nõnda-nimetatud „surematu“ kirjanduse ajaloos.

korduvad ka vaimuelus, kus kõik kuulsad delikatessid üle parda heidame tükikese „salati“ pärast. . .

Mis on tänapäeva julgus? Et ei mingid fiktiivsed suurused meie silmis ei maksa senti. Me võime nüüd puhta südamega näidata, kuidas kirjanduse ajalugu otse kubiseb väärtteostest, mida uurib tuhat professorit ja mis iluköites ehivad kümne tuhande snoobi raamatukappe, ilma et sel ammusurnud surematusel oleks mingit turuväärtust või sotsiaalset mõju.

Rohkem kui vormide kestvusele on meil nüüd silma sellele, kuidas just ajalikkuses seisab nii elu- kui ka kunstiloomingu värskus. Elu on see, et aja lõpmatus muutumuses miski ei pöördu tagasi samal kujul. Me pole kunagi nii võimetud olnud eluväärtust jagama muumiaile. Mingit lahtiajastatud vormi, selle vormitäiuslikkusest hoolimata, ei saa elulikkuse mõttes enam võtta tõsiselt ilma kunstilise snobismita.

Kas see pole teisest küljest suur võit, kui kaduvik meid tänapäev ei tee enam kurvaks? Üürisuses

näeme elu vahelduva värskuse nii ületamatut võlu, et me kuidagi ei saa kadestada mõningate püsivate vormide unist ja leiget relatiivset kestvust.

Me võime üsna naiivselt küsida, kuidas inimesed esemete kestlikkusele kunstis on võinud anda nii suuri tähendusi. Lill öitseb täna võrratus ilus ja homme ta närtsib: kas peame oma lilled pergamen-dist või terasest tegema, et kunst oleks surematu!?

Püsivamaid teoseid vajame seks, et oleviku loom-
ming johtub teinekord olema maanetu, et võivad olla põua ja ikalduse aastad. Ent toredaimgi herbaarium ei asenda kevadises õitehtes kirendavat aasa.

7.

Eriti pahasti käib klassikute käsi tänapäeva teatris. Mitte seepärast, et surematud näidendid armetumad oleksid kui igavikuga seotud lüürika ning romaan. Aga teater on kord tegelik asutis. Teater ei saa elada teoreetilisist suurusist. Laval selgub silmapilkselt nende teoste turuväärtus, mis kirjanduse ajaloos suvatsevad igavesti elada.

Hiljuti käis lehtedest läbi anekdoot, kuidas keegi ühe Molière'i komöödia oli saatnud värskel algupärandi katte all prantsuse teatritele, saades käsikirja kõikjal tagasi kui lavale kõlbmatu. Lehetead mui-gas sel juhtumil teatrijuhtide hindamisvõimete üle. Ent nalja tõeline tuum seisab hoopis vastupidises. Molière'i võib tänapäeva laval vaid mängida kui kuulsat surnut kirjanduslikule publikule. Niipea kui oleviku elav kirjanik sama ande ja osavusega hakkab paljundama ajast ja arust läinud asju, ei nuusuta seda ükski lava.

Shakespeare on eriliselt õnnelikes tingimuses olnud vastu panema aja hambale. Oma romantilise hinge looduslähisuses ta ehitab kangelaste kujud suurtele põhitungidele. Shaw on tähelepanu juhtinud, kui ebamäärane on Shakespeare'i teostes sotsiaalne õhustik. Ta kuningad pole riigimehed ning ta kardinalid ei evi religiooni. Ta toodangut algusest lõpuni lugedes me kordagi ei pörka kokku keskaja eriomaste teguritega, vaid kõikjal teotsevad lihtsalt auahned enesearmastajad isikud, kes vähema või suurema menuga panevad toime vastastikuseid peksinguid.

Ehkki Shakespeare oma kangelased on ehitanud igavesele, s. o. bioloogilisele, inimesele, on ta siiski halvasti valinud oma näidendite sotsiaalse aparadi. Frank Harris on tähelepanu juhtinud Shakespeare'i puhtinglislikule snobismile. Päritolu pooldest tulles sotsiaalsest madalikust, kirjanik seda kirglikuma au-

ahnusega otsis kojaringkonna tunnustust. Pikki aastaid pidas ta vihast heitlust, et kõige jämedamate pettuste abil oma sugukonnale muretseda aadliväpi.

Seesama vaimulaad peegeldub ka Shakespeare'i teostes, kus inimene algab alles aadli tiitliga. Kogu Shakespeare'i toodangus ülistatakse lorde, naeruvääristatakse kodanikke ja talupoega. Pimestatud õukonna särast ja otsides aadlikkude sõprust, ei olnud Shakespeare'il üldse silma keskseisusele, kes tol ajal ilmutas juba tõusva klassi värsked voorusi. See feodaal-härra pilk kesk- ja alamkihiile teeb Shakespeare'i teosed demokraatlikule elutundele eriti vastuvõtmatuks. Ja kuna monarhism kõikjal on kokku varisenud, tsaarid kolikambris ja ühiselu hoopis teistes kihtides teostub, ei leia me enam õiget suhet Shakespeare'i tarvetega kuningaid ja printse otse karja kaupa üle lava joosta lasta.

Inimsoo vaimuarengul on võrratult kiirem kõn-
nak kui tundeelu muutumustel. Ja kuna koomilise tajumine on eel kõige vaimne toiming — loom ja tõsine kunst ei naera kunagi! — vananeb komöödia märksa kiiremini draamast. Shakespeare on suure huumoriga joonistanud oma Falstaff'i, pole midagi öelda ta karakter-koomika vastu. Aga tema olukorra-koomika on alla kriitikat. Tuletage meele selliseid vahelkiile „Tormis“ ja te võite puhta südamega öelda, et seda teeb iga keskmine kloun tänapäev vaimukamalt ja maitsekamalt. Shakespeare'i komöödiad on peamiselt draamad õnneliku lõpuga. Nende lavastamised Eestis on suuremalt osalt nurjunud. On iseloomulik, et nii „Tormi“ (Estonia) kui ka „Suveöö unenäo“ (Vanemuine) lavastuste puhul kriitika hiljuti kurtis ühemeelselt, et keda see tänapäev huvitab, see on teater alaealistele. Muidugi eeldusega, et meil veel leidub vanu häid „klassikalisi“ lapsi...

8.

Mida nüüd kõigest järeldada?

Mitte enam pimedat vaimustust tundes kunsti-teoste ükskõik millisest „kestvusest“, me kaugeltki ei ihalda meisterteoseid, mis juba homme oleksid surnud.

Alalhoidlik elutunne kunstis lööb varem või hiljem uuele lõkkele. Püsivamaid teoseid, mis vähemalt kestaksid inimpõlve, vajame nüüd ja tulevikus.

Klassitsistlik eetika ja esteetika võivad uuesti võidu-peotseda. Kuid ei tõuse enam uuele elule vanad klassikud. Nad on lootusetult vananenud oma ajalikus rüüs. Aga uutel klassikutel on neilt mõndki õppida ja omandada.

Larwitage „Feiwal'i“ seepe ja Eau de Cologne

NOORE SURM

Sel päeval, mil ta mees väljasõitva rongi ja perooni vahel sai surma, sünnitas ta tütre.

Siis oli ta kaheksateistkümne-aastane. Praegu on ta kahekümneühe ja väike Kaigu on kolmeaastane.

Lähemate omaste puudusel on ta kogu aeg troostita ja kaastundeta üksinda kannud oma rasket hingelist koormat. Nüüd, mil oli möödunud hirmsast õnnetusest kolm aastat, millise aja ta eranditult on pühendanud vaid kadunud mehe mälestusele ja väikesele tütrekesele, oli ta vähehaaval juba hakanud leppima oma saatusega.

Seda leppimist võimaldasid talle jumaldatud armas lapsuke, mehelt päritud soliidne varandus kapitali ja tillukese, kuid nägusa villa näol linna külje all, peamiselt aga ta enese alles puhkev jõuküllane noorus.

Aga just sellal, kui ülekaaluv noorus oli leppimas mineviku kurbade mälestustega, tabas teda uus löök.

Ühel päeval tekkis tal, väliselt täitsa tervel inimesel, kopsuverejooks. Kutsutud vanem kogenud arst tunnistas selle nähtuse kindlaks kopsutiisikuse tunnusmärgiks ja seletas pärast haige läbikatsumist, et tiisikus on juba kolmandasse järku jõudnud. Selle tekkimise põhjused tulevat kirjutada kolme aasta eest olnud sünnitusolukordade arvele. . .

Ja nii ta sattuski arstide tungival nõuandel ravilasse, kus praegu viibis tuhandete piinade ahistuses, sest teadis väga hästi, et ei olnud pääsu selle halasamatu tõve käest, ehkki nüüd alles oli otsustanud hakata elama õieti oma elu. Aimas hirmuga, et pidi nüüd jätma kõik ja lahkuma sinna, kust pole enam tagasipöörmist.

Kuid hellitas siiski lootust vähekeseks pikenada elu, ja sellele lootusele nõrgus kinnitust arstide sõnakehvadest kostuseist vastavaile pärimistele. Aga kuigi arstide seletused olid lootustäratavad, julgustavad — muidugi võivat ta paraneda, kuigi arstimine nõudvat aastaid — tundus talle neis seletusis rahustava veenmise puudust, veel enam — isegi varjatud ebatõtt. Aimas, et ümberringi salati ta eest tõelist seisukorda ja anti rahustamiseks petlikke lootusi.

Sellest kahtlusest asus ta suurtesse süütuisse silmadesse alaline hirm ja ahastus, mis ei lahkunud sealt enam hetkekski. . .

Siis kuulis ta siin, ravilas, kaashaigeilt esmakordselt surma-toast, mis asus mõttesse tontliku kohutisena. . .

Kui oli möödunud teine hädaohtlik verejooks, külastas teda tädi väikesest provintsilinnast. Ta oli haigele ainus omane, kellega tal oma suguvõsaga

veel sidet olnud ja kes ennast arvas suguvõsa patriarhaalsete õigustega vanemaks esiliikmeks.

See oli kõrge vanamoodse pitstanuga, lihtne energiline naisterahvas, kes armastas meelsamini kodu kohvi juures tuttavatega sõeluda väikelinna päevauudiseid kui võtta ette pikemaid väljasõite. Aga oma noore sugulase haigusest juhtumisi kuuldes oli ta siiski üle-pea-kaela kauge reisi ette võtnud, mida pidas suureks teeneks nii haige isikule kui ka kogu suguvõsale.

Leides sugulase raskes seisukorras istus ta haige-voodi ette ja võttis tõbise käe. Mõlemad vaikisid. Kuid tädi pilgus luges haige nüüd lõpuks selle tõe, mida kõik teised seni ta eest püüdsid varjata. . .

„Mis karva puusärki sa endale ka ise sooviksid? Kas valget?“

Haige sulges silmad.

„Ei taha,“ kostis tõrjuv vastus piinast virile kistud kahvatuilt huulilt.

„Või ehk sinist? . . .“

„Ah, jäta, tädi! . . .“

Haige pööris näo seinale ja vaikis. Ka külaline vaikis, siis püüdis taas haiget kõnetada:

„Kas oled suririided juba valmis mõelnud? Või tahad, et sõidan mina ja valin sinu tagavarast tarvilise? . . .“

Haige keha raputas krampplik tuksatus.

„Ei taha! Ei taha! . . .“

See oli meeleheitlik hirmuhüüd, ahastava noore hinge protestikisa, mis lõppis lækastava kõhahooga.

Kui lækatus viimaks rauges ja haige suletud silmil jäi lamama, kordasid ta huuled sosinal üksi sõnu:

„Ei taha, ei taha, ei taha. . . .“

„Jamps,“ tähendas külaline järilt tõustes põetajale.

„Ega see enam lase oodata. . . Olen neid surijaid küll näinud. . . Igatahes teate, kuhu mulle sel puhul sõna saata. On nii palju õiendamist. . . Sõit tema koju: suririided tuleb valida. . . Lapsukesega kõnelda — eks temagi taha teada, mis emast saab. . . KIRST. . . Pärjad. . . üht ja teist. . . Oh, jumaluke, küll on neid muresid ja toimetusi, kui inimene sureb! Aga tõsi jääb ikka tõeks: noorelt on ilus surra: siis leidub hoolitsejaid ja toimetajaid. Aga kui minusugune vananimene sureb, ei tea, kes küll siis peaks muretsema. . .“

Külaline pühkis silmist pisarad, noogutas põetajale ja ruttas murelikul, hoolitseval näol minema. . .

Samas haigetoas lamas veel kümnekond teist tiisikushaiget. Enamus nendest suhtus oma tõvele ükskõikseks. Mõni koguni hoolimatult: ei vähematki

erutust ega hirmu. Mõni kord ta otse hämmastusega vaatles seda ükskõiksust, mis avaldus kaashaigete ülalpeos, kuigi neile tõve kurb lõpp enam-vähem pidi olema teada. Seegi näis olevat loomulik, et haigete isiklik koosseis palatis ühtlugu vahetus: täna kadus see, homme teine, asemele sigines uusi. Kõik teadsid, kuhu eelmised olid jäänud, ja mis nendega oli juhtunud. Ühed, kes ootamatult ja järsku siit maailmast lahkunud, viidi otse surnukambri, kuna teised, kelle surmavõitlus teistele haigetele kippus saama segavaks, viidi üle erilisse väikesse toakesse, mida haiged hüüdsid surmatoaks. Ka sinnaviidiust ei lahkunud ükski enam oma jalal ravilast.

Nii kadusid palatist haiged üksteise järele, ilma et need juhtumid ravilas oleksid olnud mingisugustekski sündmusteks. Vaid kaashaiged märkasid hommikul ärgates, et öö kestes jälle üks ase oli tühjenenud ja kellegi kaaslaste kannatused lõpnud. . .

Ja kuidas nad kadusid? Mõni nii ootamatult ja vargsi, nagu veidikeseks kuhugi lähedale mõnd tähtsusetu asja õiendama.

Ta mäletas elavalt tüsedaluulist, kuid imekõhna saare neidu, kes mandritaludes mitmel pool oli teeninud ja lõpuks siin oma viimseid päevi veetis. Õhtul alles oli ta süngil istudes oma naabrile lõbusal toonil kirjeldanud mitme kolga perenaiste isesuguseid kummalisi ja veidraid kombeid. Kuid hommikupoole ööd uinakust virgudes leidis ta jutustaja süngi juba tühja olevat. Magadisriidedki olid süngist korjatud, nagu poleks seal keegi kunagi olnudki. Siis kuuldi, et valvekorra öde oli ta öisel ringkäigul leidnud juba külmana ja kangena. . .

Öösel ärgates ja kuuldes mõne surija korisemist ta otse ehmus, kui nägi, missuguse ükskõiksusega surija ümber magati või niisama avasilmi lamati.

Näis, et surm haigemajas, siisusamas süngide vahel, alaliselt ümber luusis, aga teda nagu ei nähtudki ja tema vastu nagu ei võetud haigete kaitseks midagi ette. . .

Ei hoolinud temast haiged isegi.

Ööd kujunesid talle õudseimaiks tundideks, mil teda painasid kohutavad unenäod.

„Ema, ema!“ kuulis ta väikese Kaigu appihüüdu. Seal ta nägigi teda kondiliste kätega vikatimehe eest põgenevat.

Ärkas üleni higisena, jäi põksuva südamega kuulatama, vahest oli aga siiski tõeline lapse kisa? . . . Kuid ei olnud. Pikki, tühje ja eluta koridore ning kogu haigemaja valdas õine rahu: Kustki kostis vaid lækastav kõha ja tume soigumine.

Äkki kell.

Mis kell see küll võis olla? Märguanne põetaja kutseks see küll ei olnud — sel oli teine heli. . . Ei olnud ka söögikell, mida helistati kergemaile haigeile — sel on jälle sootuks teine kõla. . . Ja pealegi mis söögikutset võis olla praegu südaöö? Ei olnud ka välisukse kell. . .

Aga missugune siis? Mis saladuslik kell küll sellane võis olla?

Haiget valdas juba hirmutunne. Talle meelestusid kuuldud jutud: mõnel korral olevat surmgi ümber liikunud kella helinal.

Haige teritas kuulmist.

Kajasid lohisevad sammud tühjas koridoris ja kadusid kuhugi. . .

Ja jälle see tundmatu kummaline kell! Saladuslik ja pahaendeline. . . Siis paugatab mingi uks ja kostub sumbutatud karjatus. . . Kajavad tugevad ruttavad sammud, mis kuski järsku kaovad. . .

Siis vakatab taas kogu maja oma tühjade koridoridega, vakatab kurjalt, salakavalalt varitsedes. . .

Haiget valdab piiritu hirm, käsi sirutab teadmiseseta märgukella järele.

Tuleb põetaja valges kitlis, kääritud käistega, tulles vist mõnelt toimingult, mis on ühenduses äsja kuuldud saladuslike helidega ja häältega. Ilmub poolhämärase haigetuppa, kuulmatute tasaste sammudega, nagu vaim.

„Mida vajate?“

„Ma. . . ma. . . mul lõppis joogivesi. . .“

Põetaja toob nõutud joogi ja tahab lahkuda. „Kas võiksite suurendada veidike öövalgust,“ palub haige.

Palutav heidab mõttes pilgu ümberringi, süütab ühe varjatud lisalambi ja lahkub.

Väsimusest, nõrkusest ja hirmust murtult langeb haige padjale.

„Kaigu,“ ümisedev palavikus kuivetaavad huuled vaevalt kuuldavalt. . .

Ärgates taipab, et teda kantakse öotsuval raamil. Avab silmad ja näeb raami kõrval halastajaõde.

„Kuhu mind viite?“

„Olge aga vakka.“ Vastus tuleb nagu vastumeelselt.

„Kuhu siis? . . .“

„Viime teid teise palatisse: seal on parem, rahulikum, ükski ei sega teid. . .“

Kandjad pööravad raami, nüüd paistab ka palati number.

See on ju surmakamber! Üldiselt tuntud, kardetud number, viimne peatuskoht siinseile elanikele! . .

Ei, ei, ärge viige mind sinna! Ma ei, ma ei. . . sure ju veel!“ kostab hirmunud hüüe.

„Ega sellepärast,“ rahustab öde. „Teil on siin rahulisem. . .“

„Ei sure veel,“ oigab haige hirmunud silmil.

„Ma palun — viige mind tagasi! . . .“

„See on arsti korraldus, me ei saa seda muuta. Olge aga rahulik, ärge hirmuge, see on ainult teie enese kasu pärast. . . Siin on vaiksem. . .“

Ta tõstetakse raamilt süngi.

„Miks mulle seda varem ei öeldud? Kui ma seda ometi varem oleksin teadnud!“ soiub haige silmi sulgedes.

Äkki avab laud ja vaatab kokkunult ümber. Kõrval süngis lamab inimkuju. Pea ja käed, mis vaiba alt väljas, on kollased nagu pergament. Silmad ja põsed sügavasse lohkudesse vajunud, nina ja põsenudkid teravad. Ei ole märgata, kas ta üldse hingab või ei. Võib olla, et on juba surnud. . .

Ilmub arst väikese klaasist pritsikesega ja süstib talle mingit uimastavat vahendit verre, mispeale ta

suigub rahutusse uinakusse, kus kajab vaid Kaigukese appihüüd. . .

Virgub, kui ta ümber sõrmitsetakse, teda tõstetakse ja nihutatakse. Avades silmad, näeb noort põetajat, kes kisub tal särki seljast. Tunneb end olevat täitsa nõrga.

„Mistarvis seda särki?”

Noor põetaja, kes alles lühemat aega haigemajas teenib, seletab kohmetult:

„Teil seda varsti niikuinii ei ole enam vaja, aga kui surnukambri vaht selle teie seljast ära varastab, pean mina selle oma palgast välja maksuma. . . Kahe eest olen juba maksnud, lisab lõpuks kurvalt.

Siis võtab särki kaenlasse, laotab vaiba üle haige ja lahkub. . .

Kas siis tõesti juba? . . . Kas tõesti? . . .

Ilmub jälle arst, katsub tuiksoont ja süstib. . .

Virgub mingist helist. Keegi oleks teda nagu nimepidi hüüdnud. Kuid ümberringi on vaikne, toas ei ole vist kedagi, ka põetajat mitte.

Siiski kuski ukse või seina taga kuulduks nagu

mingi krabin, nagu otsiks keegi kobades sissepääsu. . . Kes see võiks olla? . . .

On õudne üksinda olla, välja pandud kui söödaks, mille lähedalt kõik põgenenud.

„Kas tõesti nüüd? . . .”

Südamesse asub loomaline hirm. Ta kuulatab teraselt. Ukse taga oleks nagu tõesti keegi. On kuulda samme ja isegi hingamist, mis uksele kord läheneb, kord jälle kaugeneb, nagu kaheldes, kas sisse astuda või mitte.

Erutatult püüab haige end küünarnukkidele hoo-
vata, vahtides kokkunud pilgul uksele.

„Kes seal on?” katsub hüüda, kuid kurgust pääseb vaid tasane kähin. Siis rabab käsi märgukella järele. . .

Põetaja leiab sängist elutu keha. Külmade, konk-
sus sõrmede vahele on kõvasti pitsitatud märgukella
pirn. . .

Näojooned hirmust võikaks irveks kõverdunud,
laialikistud tardunud silmade pilk pöördud uksele. . .

Poolavatud virilail huulil aga oleks nagu angunud
viimne hüüe — ei taha, ei taha! . . .

* * * * *

Jõuluana
* ootab teie peale
fondiitriäris,
martsiipani- ja šokoladivabrikus
* **Georg Stude** *
Tallinn, Piff t. 16
* * *

NÕUKOGUDE NAINE

Venelast teatavasti on enamuse teiste eurooplaste poolt armastatud võtta — muidugi Tolstoi ja Dos-tojevski kirjandusliku toodangu mõjul — kui sügavmeelset, juurdlejat ja usklikku müstikut. Samuti on palju räägitud sellest, et vene kui ka üldse slaavi vaim on oma irratsionaalsusega täieline vastand külmale Lääne-Euroopa ratsionalismile.

Pärast enamlikku revolutsiooni täiendati seda seletust, et bolševism on õrna ja õitseva vene müstitsismi tallanud porri, võideldes igal võimalikul kombel usklikkuse vastu, surudes selle asemel peale ühekülgeid, fanaatilisi marxismi doktriine. Uus, ümberkasvanud inimene olevat ainult „puhtpoliitiline“ inimene, fanaatik. Laiad rahvakihid aga elavat edasi sumpunult, väsinult müstitsismis, resignatsioonis.

Tõsi on, et niinimetatud „vene müstitsism“, poolfeodaalse kapitalistliku Venemaa ideoloogia, mille abil valitsesid isakesed tsaarid ja isakesed papid, tänapäeva Venemaalt on niihästi kui kadunud. Tal pole enam sotsiaalset aluspinda.

Nõukogudes on arenemas uued vormid ja uus elusisust, mida senine ajalugu ei tunne. On tarvis vaid veeta õhtuid nende inimestega ühiselt kultuur- ja puhkeaedades, stolovajates, teatrisaalides — et selles veenduda. Nad on nii andunud revolutsioonilisele ülesehitamistöele, nii sageli vaimustatud oma kas või lihtsastki osast ses töös, et tahtmatult pead imestama. Lähemas jutlemises selgub, et polegi niipalju fanatismi kui vaimustust, lihtsat tegevusindu, tööõõmu.

Seda muidugi keskmise haritud kommunistliku noore kohta — kuid leidub loomulikult suur hulk iga-suguseid „kallakuid“, millest Venemaa praegu on üldse väga rikas.

Oma kallaku, kui nii võib öelda, on võtnud ka naiste elu. Pole Nõukogude naine enam kaugeltki see armas, ümarik kodukanakene, koldekuninganna, külluses edvistav preilike või kergete elukommetega linnaplika — nagu võeti teda aastaid tagasi. Pole ka armuasjadest eksalteeruv „lõbustusvahend“, nagu suur enamus kodanliku maailma seelikukandjaid, tualetihageid, moehalpe — vaid midagi hoopis muud.

Ta on kõigepealt lihtsustunud, tõsinenud, muutunud enam-vähem vastavaks jõuks mehele nii sõnas kui ka teos.

Gladkovi naiskangelane Daša „Tsemendist“ lausub: „Säärasena nagu ma enne sõda olin — mind pole enam... Minu mees on omaette ja mina omaette inimene... Kõik haihtus, kõik muutus segaseks... Vaja on nagu kuidagi ümber korraldada armastust“...

Selline on kirjandusliku kuju eneseväljendus. Kuid suurel määral see on maksev kõigi revolutsiooni üle

elanud naiste kohta. Neis on murrang ilmselt tunduvad isegi aimavad seda, sest kuski lausub Jack Al-tausen:

Nii magus oli elada säärase aastate tules...

Ja loomulikult, need aastad on jätnud jäljed. Mitte ainult seksuaalküsimuste ja perekonnaelu suhtes, nagu sest nii palju on armastatud korrutada, vaid ka puhtpsühholoogiliselt ja sotsioloogiliselt.

Revolutsiooni keerises naise kui individuaalse jõu võimeid õpiti hindama — naisest sai kõigepealt inimene. Siis õppis ta mõtlema ja tundma ka poliitilisi asjus mehega ühesuguselt — ja tast arenes poliitikategelane. Tänapäeval on juba raske leida Nõukogudes tegevusala, kuhu naine end poleks sisse surunud teoinimese visadusega.

Ta näojooned on lõikunud sügavamaks, riietus natuke mehistanud, samm kindlunenud, — ei ta häbene käia tänaval pabeross hambus või üldtähtsusega vald-lusis visata sõnakese sekka oma arvamustest.

Ta on ju tööjõud, samaväärselt hinnatav kui mees, töötasugi mehega ühekõrgune, õigused loomulikult kuni peensusteni. (Näiteks jagatakse vabrikuis kooperatiivide poolt paberosse meestele ja naistele võrdselt, olgugi et viimaseist paljud ei suitseta. Kuna ta aga on tööline, peab ta kõike saama sama moodsuga nagu meeski.) Nõukogude uus abieluseadus ei näe abieluvahetkordade algatamisel sugugi ette mehe ainuõigust. See on jäetud täiesti lahtiseks. Nii et võib saabuda aeg, mil loeme: Anna see ja see kosis Ivani tolle ja tolle...

Kuid räägime lähemalt naiste tegevusest Nõukogude riigis.

Mõnikümmend aastat tagasi poleks vist keegi terve mõistusega inimene, välja arvatud muidugi üksikud naisõiguslased, tahtnud uskuda, et pitsivahus suplevast suurlinna daamist või seelikusappa takerduvast agulinaisest võib kasvada politseinik, autojuht, lendur või koguni sepp ja mehaanik.

Agas seal ta on: (esialgu küll ainult Nõukogude linnades, sest Ameerika ja teiste riikide naispolitseinikud on enam-vähem kabinetirahvas) sammub tänaval kesk tormavaid sõidukeid, lipukesed peos, juhhib liiklemist ja kamandab jalakäijaid kord siit-, kord sealtpoolt lipsama üle tee. Ja sugugi halvemini ei toimeta ta oma tööd kui naaberpostil meespolitsist (Nõukogudes miilits). Kuid samas kihutab teine naine šofferina, kolmas trammijuhina, neid on Moskvas eriti ohtrasti, — ja kuski väänab ta koguni alasi ees rauda või asetab töökojas matemaatilise täpsusega välismaalt tulnud masinate laagrike si ja võllikesi oma kohale.

Huvitavat momenti mäletan Sverdlovski vastse ma-

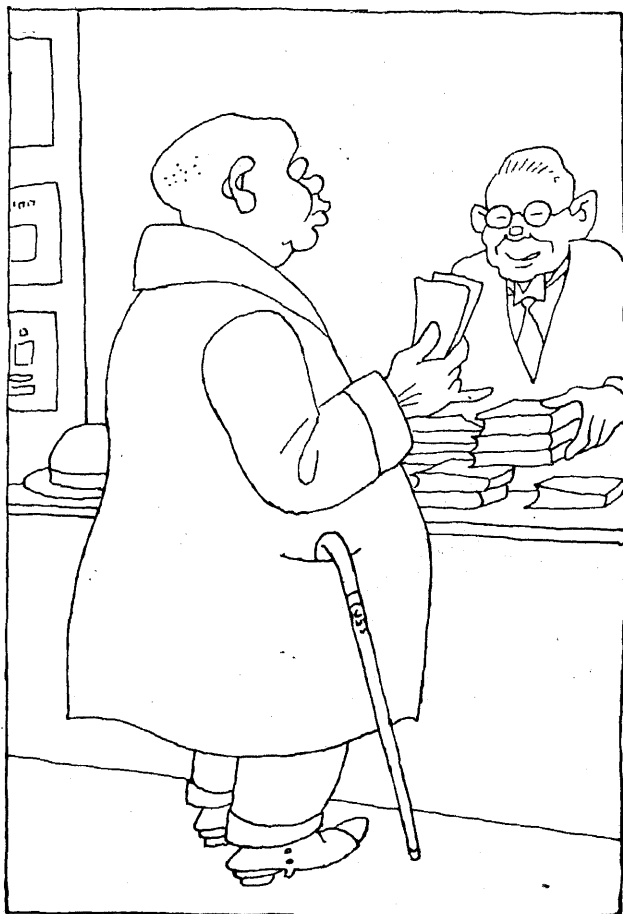
sinaehituse tehase ehitustöödelt. Läheme hulgakesi reas kahe hoone vahetsi. Korraga mingi ukse ees väljalõõts ja selle taga töölisena — kirjus seelikus, rätik seotud ümber pea, naine. Tallab innukalt lõõtsa ja painutab raudlatte nii, et raksuvad lihaksed. Higi aina voolab ja võrkprillide tagant välguvad terased silmad. Seisatame üllatunult ootamatu pildi ees. Sean haaramisvalmis oma fotoaparaadi. Kuid juba on „sepp“ märganud minu liigutust, järsult lükkab ta otsaesisele prillid, kurjustades:

dajaid liikus kogu töökojas ainult 4—5, needki kuidagi tagasihoidlikult ja endassetõmbunult.

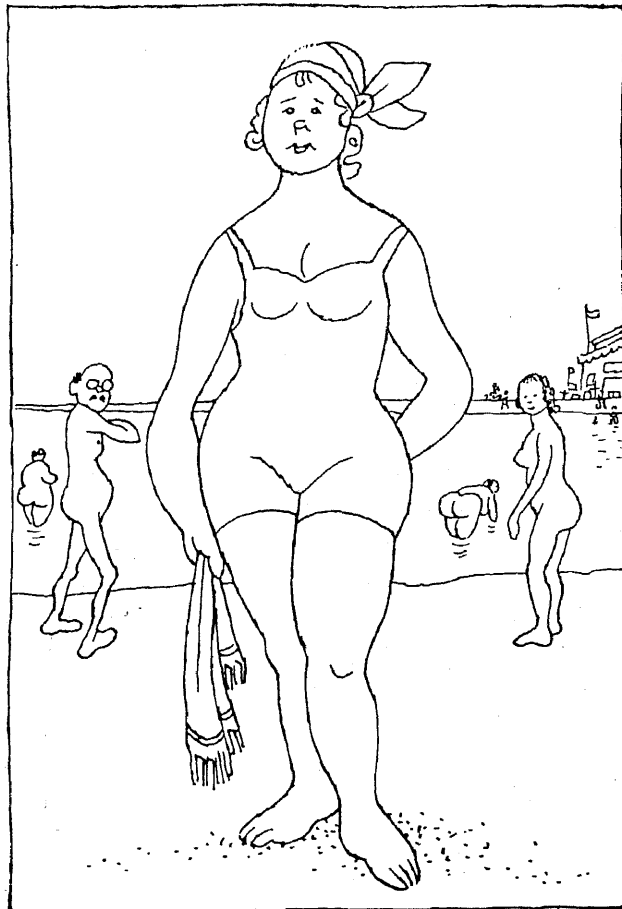
Pärimisele, kuidas naised tulevad toime sellise tööga, tähendas vabriku tehniline juhataja, et suurepäraselt — me vaadaku ainult neid tuhandeid telgi, ketrus-, kraasimis- ja kudumismasinaid, need olevat kõik paigale pandud samade käte poolt. Ja tõesti, vabrik ei jätnud midagi soovida. Igal pool surises, huugas, tiirles, elas ja liikus. Pikkades saalides ei tabanud silm ainultki purunenud või raiskunud masinaosa. (Vabrik

Mis on haruldus kõige lähemas tulevikus.

Gori joonistused.

Rahamees, kes ostab kirjandust.

Daam, kes mererannas kannab supelkostüümi.

— Seltsimehed, milleks nokite tööinimest! Minge oma teed, minul, näete, töö teha. Jätke!

Ja tuligi jätta jäädvustamata too haruldane lõõtsatallaja, kelle kirjupunane kleit helkis ühtlases toonis ääsitulega. Kaaslased katsusid temaga sobitada juttu, asusid appi lõõtsa tallama — aga, kuigi tal huvi paistis olevat, ta ainult tõrjus naeratades ligikippujaid eemale, asudes jälle kõverdama heledakstõmbunud rauda...

Veel rabavama vaatepildi pakkus Ivanovo-Voznesenski tekstiilbaasi töökoda. Kümneid sinistes bluusides naismehaanikuid askeldas seal asjatundlikult igasuguste masinavärkide keskel, kruvisid, viilisisid, puurisid, tagusid, lihvisid — tundus just nagu oleks tehtud ülekohtu tahmasärgilisele kõvemale poolele, kelle esin-

on küll õige uus, käima pandud alles tänavu. Annab tööd täie rakenduse juures 16.000 töölisel.)

Edasi seletas tehniline direktor, et naised õppivat neil sääraseid töid, nagu siin nägime, üldse tehnilisi teadmisi, väga meeeldi ja erilise kergusega. Mõnekui- sed kursused, sealjuures muidugi otsekohene igapäevane praktika — ja vabrikul on jälle lend värsked tehnilisi jõude. Ja mitte halbu. On pandud tähele, et naine viimasel ajal töötab sagedasti paremini kui mees. Naisel ei tule naljalt „siniseid“ päevi vahele, ei teki konflikte kaastöölisega. „Pjatidnevka“ „pjatidnevka“ järele täidab ta korralikult oma kohustisi.

— Aga füüsiliselt ja terviselt?

— Pole ka just viga. Kuid üle loomulike võimete ei nõuta meil tööd üheltki naiselt. Sünnitamise ja eri-

liste naistehaiguste puhul saavad nad palga edasi ja sageli veel toetusigi peale selle...

Nii paar eriskummalist näidet. Poleks vaja toonitadagi, et Nõukogude naine töötab traktoriga põllul, on laevakapten või midagi muud sellesarnast. Mujalgi maailmas leidub üksikuid sääraseid naistüüpe, vähemalt politsei alal on naine Ameerikas kaunikesti tunnustatud jõud.

Kuid veel sõnake tollest Nõukogude naismiilitsast.

Sverdlovski turul juhtus mingi kisklemine ühe meesmiilitsionääri ja kalakesi müütava poisijõnglase vahel. Mees ei saanud poisist jagu. Vandus, läks äge-

Moskvas „Petrovkal“ astume kahekesi sõbraga hilisel õhtutunnil teed hotelli poole. Meie ees paar tütarlast. Harilikud „öölinnud“ need nagu ei oleks, arutleme omavahel. Kuid juba on märgatud meie võõrakeelset kõnet. Seisatatakse huvitatult (Peab tähendama, et Nõukogudes üldse on välismaalaste vastu huvi palju suurem kui mujal, eriti naisperes!) — teeme sama, vaatleme neid.

— No kuidas elate? — küsib lõpuks sõber, teeseldes oma vene keele õige puudulikuks.

— A' mis see teid, võõraid, huvitab, kuidas meie elame? — naerdakse vastu.

Mis on haruldus kõige lähemas tulevikus.

Gori joonistused.

Haritlane, kellel on laps.

daks. Rahvas kogunes ümber, hakates teda hurjutama. Siis saabus naaberpostilt naismiilitsionäär. Mõne järsu sõnaga lahendas ta olukorra, saates poisi kus kurat, astudes siis ise meie poole olukorda selgitama.

— Olete välismaalased, nagu näen? Et te vahejuhtumisest ei saaks vale käsitust, vaadake, meil loata kaubelda ei tohi. Ajasin poisi turult minema, muud midagi...

Tervitas ja läks.

Ta hoolitses sellegi ees, et me ei saaks vale käsitust. Jäi säärane mulje, et too kitsas püks-seelikus ja frençis korrakaitsja tundis paremini takti ja viisakust kui ta kaaslane, kohmakas säärsaapais harilik politseiniku-tüüp — et ta oli parem politseinik.

Eesti kodanik, kes pole kirjutanud ühtki auhinna- tud romaani (on kirjaoskamatu).

— Vaat' nii lihtsalt huvitab! Läheb, näe, tänaval inimene — ja korraga tahad teada, kuidas ta elab, mis teeb jne...

Neil säärast kommet ei olevat, seletatakse teravalt. Revolutsioonilised noored ei armastavat tänaval „külge löömist“... Seletame, et ega me mõtelnudki „külge löüa“, olime vaid niisama huvitatud. Ja siis oleme paari minuti pärast heas jutlemises, pealegi on meil ühine tee.

Aga mis meile seletatakse? Seletatakse päris asjatundlikult, kuidas nad võitlevad raskustega, kuidas püüavad kaasa aidata pjatiletka teostumisele — et saada lähedamaid elamistingimusi, et jõuda järele kapitalistlikele maadele...

Üks ja sama jutt, mida kuulnud kümneid ja sadu kordi, küll miitinguil, küll erajutuajamistel, küll loetud lehtedest. Päriskahandas, et tütarlapsedki ei osanud naljatoonil pajatada midagi kuulmisväärsemat. Aga noh, need polnud ju tütarlapsed mingist kodanliku suurlinna baarist, vaid olid kommunistliku kasvatuses tööinimesed, nagu seletasid, teenijad ühes suuremas ühistegelises ettevõttes, muidugi riiklikus. Ja seepärast nad oskasidki nii hästi teha seda tavalist, tuttavat „selgitustööd“ või, nagu öeldakse, „isiklikku propagandat“.

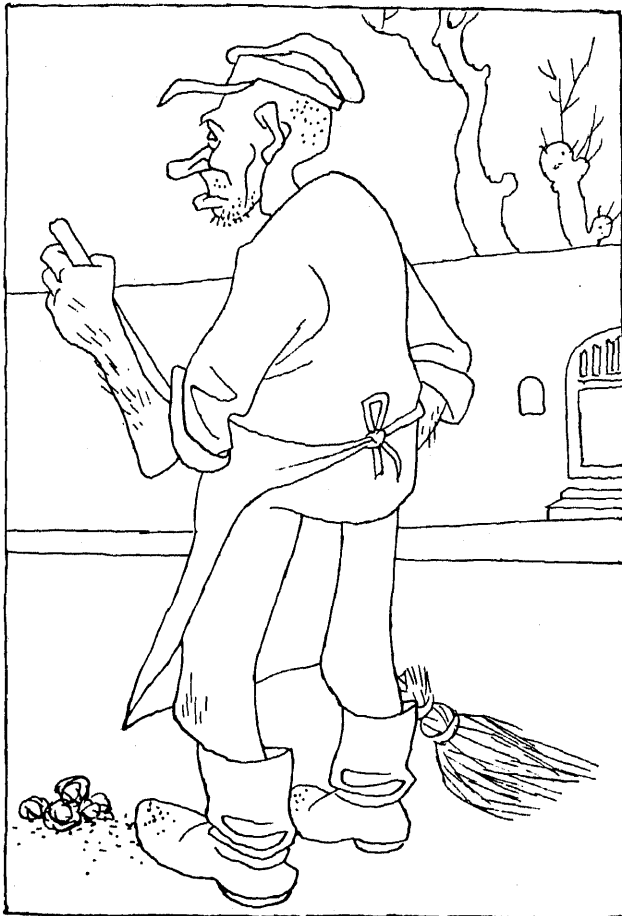
Ütlesime neile peagi hüvasti. Edaspidiseks aga

et on hakatud formeerima naislööktöölise (ударник) ülevõtte brigaade. Need peavad olema eeskujuks oma intensiivsusega. Ja kes teab? Ehk ongi, sest mis puutub töösse — seda Nõukogude naine oskab. Naisi töötab tekstiiltööstuses üle 60%, rätsepatööstuses 67%. Kogu Nõukogude ametiühingute liikmete perest, mis ulatub üle 10 miljoni, on tervelt 33%, seega enam kui kolm miljonit, naisi.

Töötute statistikast ilmneb aga, et 1926. aastal siiski oli veel kõigest töötulist 55% naisi. Nüüd see % loomulikult on langenud vahepeal avatud määratute tekstiilvabrikute arvel. Kuid naiste arvuline ülekaal on

Mis on haruldus kõige lähemas tulevikus.

Gori joonistused.

Kojamees, kel pole ülikooli haridust.

Ajakirjanik, kes sündmusest kirjutab samal päeval, mil see aset leidnud, aga mitte kaks nädalat varem.

võtsime siit endale moraali, et ära alga võõraga Nõukogude linnatänavail juttu — kuuled kindlasti ainult pjatiletkast ja muist majanduslikest küsimusist ning sa vaene pead neid ammutuntud asju kuulama ja kuulama...

Iseloomuline see vihje aga siiski kuidagi on Nõukogude naise poliitilise kasvatuses kohta. Kuipalju leidub meil või mujal maailmas juhuslikke naisi, kes käsitlevad majandusküsimusi? Neid tuleb otsida ülikoolide ja teiste vastavate asutuste kabinetidest, ja küllap sealtki ainult piiratud arvul. Nõukogude naine seevastu on omandanud need teadmised nii hästi, et ta kõlbab isegi agitatoriks, kihutajaks külla suurtalunike vastu. Viimasel ajal on mindud isegi niikaugele,

ikkagi Venes igal pool tugevasti märgatav. Maailmasõja ja kodusõja tagajärg! Juhusliku mäletamise järgi pidi tänapäevases Venes iga 1000 mehe kohta olema umbes tuhat ja poolteistsada naist. See poleks mingi eriline ülekaal, kui Nõukogude naine poleks muutunud „aktivistiks“. Enam küll selle aktiivsuse kui oma arvulise ülekaalu tõttu on ta tunginud kõikjal esirinda, mehe kõrvale võistlejaks, võib-olla võitjaski mõnes suhtes. Ainus ala, milles naised on „vähem produktiivsed“ ja loetakse klass meestest tagapool olevaiks — on n.-n. fizkultuura, sport. Ja sellega tuleb noil väikesekasvulisil amatsoonidel vist veel kauaks leppida.

Nimetasin neid amatsoonideks — põhjusega kindlasti, sest Nõukogude naine käsitleb praegu juba relva

kaunis osavasti. Ja veider ei näi ta sealjuures ka sugugi. Mäletan relvastatud naispataljoni Moskva ühel suuremal demonstratsioonil; korralikult ridades, vormiriideis ei jäänud nad meesväeosadest sugugi taha. Ainult peaks nägema neid kord ka tegelikus lahingus, siis võiks lõplikult otsustada...

*

Haritud naine? Nõukogude mõiste järgi see sõjaka ja majandusteadlike väidetega opereerida oskav seelikukandja ongi teatud määral haritud. Kuid tegelikult näiteks üliõpilane või ülikooli lõpetanud naine? See erineb palju vähem oma kaasõest, kes tööpingi taga, võrreldes kodanlike naistega. Ta riietub niivõrra hästi kui võimalik, armastab siidi ja karusnahka, puudrit, minki ja teisi kosmeetikatarbeid; kannab moodsat soengut — ja vadistab seltskonnas soravat juttu. Ta on kindlasti kõiges väga teadlik, isegi üleolev, pilkab laulikuid ja poliitikuid, flirdib ja tantsib foks i. Seda harilikud töönaised Venes ei oska ega armasta. Ka eelnimetatu ei kriipsuta selle kodanliku löbu tundmist eriti alla — ainult praktiliselt...

Abielu — see on paratamatu, nagu tähendas keegi Moskva naisüliõpilane, — kuid sama paratamatu võib olla ka lahutus...

Kuid lõppude lõpuks, naise sügavaima naiselikkuse suhtes (jutt on emakssaamise küsimusest) — selles on ka Nõukogude naine ainult ikka naine, võib-olla välja arvatud mõningad fanaatilised erandid.

Sverdlovskis pihtis ühe sealse eestlase naine, muidugi venelanna, kes tegutses ametalt kaunis mehelikul seisukohal:

— See meie elu, abielu, mis tal muidu ikka viga... Teie suguveli on hea südame ja hingega inimene... Aga, näete, elame juba neljandat aastat, aga midagi puudub — me ei saa last... Igavaks läheb niiviisi! Peab abielunaisel olema ikka kedagi, kellele jagada oma armu ja kellele heita silma rõõmustusega peale mehe... Meie, naised, oleme juba säärased, ärge imestage midagi...

Ta rüüpas meiega kaasa kibedat märjukest, joovastus, laulis ja vedas paberossi samuti nagu meiega — kuid tal oli oma mure, oma sügav naiselik mure, millest mees iial ei suuda õigesti aru saada...

SEGAFOSFAAT 22-23%

Is. o. vabrikus valmistatud eesti fosforiidi ja superfosfaadi segu) on kõige tulusam fosforväetis. Pildil on 7 põllutöökoollilt toimetatud väetiskatsete heinasaagid esim. aastal:

Väetus 1 hektaarile (tiinule). Heinasaak.	
1) 5 kt. segafosfaati (fosforiidi ja superfosfaadi segu)	3359 kg.
2) Väetamata	2111 „
3) 5 kt. superfosfaati	2963 „

Kaalisoola antud igalpool 2½ kotti.

Pangem tähele: segafosfaat (fosforiidi ja superfosfaadi segu) on annud juba esimesel aastal 400 kg. (24 puuda) rohkem heina ja peale selle tuleb veel segafosfaat umb. 3 krooni odavam osta kui sama hulk superfosfaati.

Märkus: Tähendatud hulk väetist antakse heina- ja karjamaadele esimesel aastal varuväetisena, kuna järgmistel aastatel võetakse kõigest pool sellest.

AASTA-AJAD

I.

Kuulake: kohavad
tormihood rannal
avarat laulu!

Vaadake: läheneb
kevade väljadel
lainete kaudu!

Vastu me kõlale
tõttame. Olale
heledaim rüü. Ja
kas teie julgete,
kas teie suudate
südameid müüa?

Kas teie, põrmlased,
müüride vahele
tahate surra?

Osta ja tingida,
hääbuda hingega
turgude kärra?

Oleks ma haamer —
virutaks pihta
südame perra!
Oleks ma pikne —
seletaks sihte
välkude särra!

Ajame sirgu
orjade turja —
kaotame küüra!
Süda me virgu,
päiksele urja
laula, me lüüra!

Kuulake: kohavad
tormihood rannal
avarat laulu!

Vaadake: läheneb
kevade väljadel
lainete kaudu!

II.

Päike puistab sulakulda,
suudleb mulda, suudleb mulda.

Lilled, vulisevad veed,
valged kahavad teed.

Vilistab võlupill — Paani flööt,
näkid — südame sööt.

Tilluke, naerev suvilill,
muretult tallab king.

Oi minu unistus — tilluke ill —
sind ei tajugi hing.

Sinitaeval tiirleb kull,
kõrgemal — sinilind,

Tee kui lahti hargnend rull
avatleb, kutsub mind.

Ei mind kohuta rännuvaev,
Küllap ka leidub kaev.

Kaunid päevad, unelmad-ööd,
vilistab Paani flööt.

Päike puistab sulakulda,
suudleb mulda, suudleb mulda.

III.

Kukuvad viimsed kolletand lehed,
Mustavad kauguste kaared.
Tasane, vaikne külarahvas —
laulame murelist laulu!

Eks teie kuule: tuul on kellaks,
huugab oiates läbi saju.
Sügissuru käis üle paju.
Hing sai härdaks, süda hellaks.

Sulgege väravad: läheneb maru —
näljase hundi lahtine lõust.
Ilm täis suminaid — sügise-taru,
hilised hulkurid toonela tõust.

Tumedam viirastus — sügise-sõnn
pahuralt puskles põldudel.
Kukkus maha mu südame-õnn,
tallasin tuskledes kildudel...

Eks teie kuule: tormikellad
kutsuvad pidama tarka nõu,
kuis küll päästa koduvallad,
hoida veel alles oma tõu.

Kukuvad viimsed kolletand lehed,
üksikud laigud jäid — saared.
Udusse uppusid hooned ja rehed,
mustavad kauguste kaared.
Tasane, vaikne külarahvas —
laulame murelist laulu!

IV.

Täna taeval sügav sina.
Maal vaid valge surilina.
Kõrves rigiseb regede ruik.
Taeval pilv, kui valge luik.
Rahu, rahu on magaval talvel.
Miks on, miks on hing veel valvel?

Vaatlen sõudvaid lumepilvi,
tõttamist üleval laotusel:
tahaks, tahaks siis kohinaid kuulda,
lainete möllu ja ulumist,
uppuda kõrguste kodusse,
kaduda voogude silmapiiri,
taevasinasse õhkuda!

Kuulen kauget merekoha,
vabade lainte võiduhäält:
murda, murda tahaks müüre,
rauda ja ahelaid lõhkuda!

Täna taeval sügav sina.
Maal vaid valge surilina.
Üksik huige kaugel kaikus.
Magab talv ja kestab vaikus.

MIHKEL MARTNA

ÜHE POLIITIKAINIMESE KUJUNDAMISTEGUREID

Meelsamini kui elulugu tahaksime reastada välissündmused, mis on sundinud asjaomasele isikule peale selle eluloo. Martna elulugu on tükk Eesti ajalugu, Martna isikukujunemine on äärmiselt palju ühiskondliku arengu ja ühiskondliku mõtte märkijaks, hoolimata sellest, et ta ise mõneski asjas on aidanud kaasa sama ühiskondliku mõtte arengule. Kuid need vastastikused mõjustused loovadki arengu enda.

1.

„Külaelu oli küll armetu, aga mitte lootusetu, mitte edene-mise võimalusteta. Küla oli loova kihi kiduraksjäänud kodu... Küla noorsugu kasvavas, olgugi et ilma tarviliku õpetuseta ja juhatuseta. Aga küla maailm oli ometi tarbeks laialine ja noorsoo arenemisele ulatav.

.... Kui ma praegu nende aegade peale tagasi mõtlen, siis pean ütleva, et õieti

ülekohus on paarist nälja-aastast kõnelda, vähemalt jäi kibe puudus minu isa juurde ka siis valitsema, kui „nälja-aastad“ juba möödaks olid. Kibe puudus oli see, mis minugi 14-aastase poisikesena „majast välja“ ajas — linna, kus mul kaks venda juba ees olivad. Ka nemad olivad leivapuudusel isa juurest poisikestena lahkunud... „teenisivad enestele linnas leiba.“¹⁾

¹⁾ M. Martna: Külast. Tallinnas 1914, lhk. 91—92 ja 24.

Mihkel Martna.
(Redo šarž.)

siaalne ülekohus külas oli kasvatanud noore rebelli, mässumeelt suurendanud mõningad kibedad kogemused linnas²⁾, siis Proudhon ja Marx, Büchner, Moleschott ja Vogt pikapeale suunasid rahulolematuse revolutsiooniliseks teadvuseks.

On ju selge, et viis aastat vallakoolis käinud Martna maalrisellina ei olnud arenenud Marxi „Kapi-

²⁾ M. Martna: Eesti sotsialistliku liikumise koidikul — „Rahva Sõna“ nr. 211, 217, 219, 225 — 1930. a.

tali“ täieliku mõistmiseni. Ei olnud saadaval süstemaatilisel korraldatud sotsialismi populaarseid käsitusi. Kuid igatahes midagi salapäraselt uut pidi pakkuma see hoopis uus kirjandus oma julgete seniaimamatute väidetega, pidi sundima veel enam enesetäienemisele, et jõuda selle kirjanduse täielise mõistmiseni.

Kahekümneaastane Martna hakkas iseseisvaks maatriks, olgugi et meistritiitel talle anti alles viis aastat hiljem.

Uus sotsiaalne asend võinuks sundida unustama näiliselt ainult proletariaadile pakutud sotsialismi. Allasurutud rahvuse liikme asend soodustas nüüdki opositsioonilist mõtlemisviisi. „Kommunistliku manifesti“ väide intellektuaalselt arenenud kodanlastest, kes ühinevad proletariaadiga, näib maksvat siin ka Martna kohta. Maailmavaateline huvi on juba küllalt suur, et lähemal aastail Tartus elades sulada kokku läti ja eest sotsialistlike akadeemikutega ja moodustada sajandite vahetusel midagi sotsialistliku salongi taolist.

Too „sotsialistlik salong“ oli ka literaatide revolutsioonitandur. Lätis küllalt tutvad Dauge, Kalniņš, Stučka, eestlased Aavakivi, Andres Alver, Hanser, J. L. Jürgens, Ed. Vilde, teiste hulgas ka sakslane Müller ei olnud kõik võõrad sotsialismi agitatsioonile tööliste seas — eriti lätlast. Kuid Tartu õhkkond ei olnud kuigi soodus välistegevuseks, pealegi Eestis puudusid kõik eeltööd tööliste sotsialistlikuks organiseerimiseks. Küll on Martna noil ajal üritanud levitada omatehtud lendlehti ja neid kommenteerida oma sellidele, kes muidugi said üsna teadlikeks lendlehtede autoris. Martnat ja ta ringkondi meelitas radikaalse literaadi töö, hakati kirjastama „Lõbu ja teadust“ ja „Rahva Lõbulehte“. Kuid hoolimata omavahelisest programmist, kus ei puudunud ka kirjandusliku modernismi — realismi — rõhutamine, see maailmavaateline selgitustöö ei küünninud kaugele.

Samal ajal Martnas tekib äärmiselt mitmekesiseid huvisid ja need moodustavad oma tegevusalad. „Vane muise“ seltsi „ülevõtu“ ebaõnnestumine juhtis Martna „Taara“ seltsi, kus ta võttis osa ka tolle aja moodsast spordist — rattasõidust — kui ka näitetrupist, esines isegi Henrik Ibseni „Noora“ lavastuses. Oieti „Taara“ näitetrupi toiming, milles M-1 oli omajagu juhtivat osa, pidi aitama istutada nii realistlikku kunstimõistmist kui ka sotsiaalseid probleeme Tartu publikusse.³⁾ Peatoiminguks oli „Taaras“ ometi kõne- ja vaidlusõhtute korraldamine, kus eriti Martna vastas kirjalikult esitatud küsimusi ja seejuures ei jätnud kasutamata juhust selgitada sotsialistlikke ideid maski all.⁴⁾ Nende õhtute puhul „Postimees“ oma kolme numbrit läbistavas juhtkirjas „Kõned ja kihutus“⁵⁾ annabki juba otsuse: „Meie meelet on need mehed, kes endid meie juures majan-

³⁾ Jaan Kärner: Eesti näitelava 19. aastasajal.

⁴⁾ Ühel kaasaegsel on säilinud küllalt drastiline anekdoot noilt õhtuilt. Keegi „Taarale“ opositsioonis olev isik esitas küsimuse, miks Martnal nina on punane. Martna, kes ise vastas küsimused, luges küsimuse ette ja andis vastuse: „On olemas siniseid ninasid, punaseid ninasid, kuid on ka tattninasid. Viimaste hulka kuulub kindlasti küsimuse esitaja.“ Päris naerutorm puhkes alles siis, kui seni anonüümne küsija esines juba avalikult ja protesteeris, et teda nimetatakse tattninaiks.

⁵⁾ „Postimees“ 37, 38, 39 — 1902.

duslasteks kutsuvad, niisamasugused kui neomaxxistid ehk ökonomistid, nagu neid Venemaal kutsutakse.“ Poleemikas on juba ristitudki salajased sotsialistid avalikult — kui mitte muudeks, siis marksistideks.

Sajandivahetus oli ideoloogilise differentseerumise aeg. Kuigi suurel määral ei olnud selgunud poliitilised sihid, küll aga maailmavaatelised alused. Idealistliku „Postimehe“ vastu astus 1901. a. lõpul materialistlikule alusele rajatud „Teataja“. Martna oma sotsialistliku ringkonnaga koaleerus siin Päts-Teemandi radikaalse kodanliku rühmitisega, ja, kirjutanud juba ligi paarikümne aasta eest Jaak Järve „Virulases“ esmakordselt tööliküsimustest, Martna sai „Teataja“ agaraks kaastööliseks. 1903. aasta alul ta likvideeris oma väikese võõrastemaja ning maalaritöökoja ja asus Pätsi kutsel Tallinna, kus omandas trükikoja, oli ühtaegu trükikoja juhataja ning samas trükikojas trükitava ja samas majas toimetatava „Teataja“ toimetuse liikmeks⁶⁾.

2.

Olid Tartu-aastad Martnale sotsialistliku ringi ja rahvaharidusliku seltsi toiming siis Tallinnas ta algas publitsisti töö. Esimeseks publitsistitööks oli brošüür „Meie korterid“. Selle brošüüri materjalid on kogutud juba Tartus, kui ta lühikest aega oli linnavolinik. Siin antakse juba linnaomavalitsuse suundjooneks odavalt üüritavate hügieeniliste ja mugavate väikekorterite ehitamine, kuid pühendatakse ka juba olemasolevasse korteriviletsusse. Varem ilmunud (esialgu „Teatajas“, 1903. a. alul eriväljaandena) „C. R. Jakobson“, esimene põhjalikum teos ärkusaegsete olukordade valgustamiseks. Siin antakse peidetud kujul käsitlus sotsialismist, kuid samal ajal on kasutatud materialistlikku ajalookäsitlust Jakobsoni tegevuse vaatlemisel. „Tema hinnang Jakobsoni kohta on üldjoontes praegu veel maksev ja jääb vist küll ka tulevikuski maksma, kuigi spetsiaalsed uurimused võivad Jakobsoni elu ja tegevuse käsitlust paljude üksikasjade suhtes muuta ja rikastada.“⁷⁾

Vahepealne differentseerumine arenes. Tartu tekkis isegi sotsialistlik ajaleht „Uudised“ Peeter Speegi toimetusel. Martna lõi kaasa selleski. Tallinnas sobis juba läbikäimist tegelike revolutsionääridega, 1905. a. revolutsioon valmis.

Ei saanud küll Martna tegevus revolutsioonis olla töölisliikumise juhtimine. Juba 1905. a. suvel tuli tal olla kuu aega vanglas. Novembris M. on Tartu kongressil radikaalse tiiva üks juhte, ja mõjub kaasa selleks, et kongressi enamik asub sotsiaaldemokraatide platvormile. Sama aasta detsembris aga põgenemine on paratamatu, reis läheb Pärnu, Pihkva, Peterburgi ja Viiburi kaudu Helsingisse, sealt edasi Saksamaale ja Šveitsi.

Maapagu, mis esialgu arvati kestvat nädalaid, venis ometi 12-aastaseks.⁸⁾

⁶⁾ M. Martna trükikoda ja „Teataja“ toimetus asusid Niguliste tän. 13 (praegu juudi selts „Bjaliku“ asukoht).

⁷⁾ Peeter Treiberg: Mihkel Martna kirjamehena — „Rahva Sõna“ 207, 1930.

⁸⁾ Martnal jäi maha naine kuue lapsega, kes pidid kannatama hoopis omal viisil pagulase pärast. Martna naine oli varemgi südamehaige, nüüd aga alalised läbisõimised erutasid ta kokkuvarisemiseni. Üheks ette-

Emigratsioon ei saanud rahuldada Martna aktiivsust. Ta oli eraldatud arenevast Eesti tööliikumisest, tal puudus vahendit sekkalöömise võimalus. Mis võis, ta tegi ajalehtedes. Neil aastail M. on kirjutanud hulga ajaleheartikleid, nii töölislehtedes („Uus Ilm“, „Kiir“) kui albumeiski („Mõte“, „Edasi“), kus on eriti selgitanud sotsialistliku maailmavaate aluseid; kuid ta on kirjutanud rohkesti ka kodanlikes lehtedes („Päevaleht“, „Postimees“) mitmekesiseist asjust. Tähelepanud on eriti artiklite seeria korteriküsimusest „Postimehes“, mis arenes „Oma kodu“ nimeliseks raamatuks.

Rohkesti kaastööd M. tegi Saksa ja Šveitsi sotsialistlikule ajakirjandusele. Tutvunud Soome tööliikumisega, ta oli alaliseks sidemeks Soome ja Kesk-Euroopa vahel, maailmasõja aegu kirjutas Baltimaade küsimusest. Eriliselt vilgas kaastöö arenes Soome sotsialistlikus ajakirjanduses.

Samal ajal põhjalikum enesetäiendamine mitte üksi kirjanduse abil, vaid ka Berni ja Zürichi ülikoolis ning Berliini töölikoolis. Metoloogilised oskused võimaldasid kaastöö Karl Kautsky toimetatavas teoreetilises ajakirjas „Die neue Zeit“⁹⁾.

Emigreerudes M. kirjutas pikema 1905. aasta revolutsiooni ja selle rahustamise käsitlese. See ei saanud ilmuda Saksas, nagu oli kavatsatud, kuid ilmus selle eest eestikeelsena pealkirjaga „Punased aastad Eestis“ (1907), autori pseudonüümiks M. Jürisson. Teos annab kujutuse sündmustest ja analüüsib revolutsioonilise liikumise põhjusi. Igas asjas analüüs ei ole õigustunud, on jäänud ometi ainsaks 1905. a. liikumise süstemaatiliseks käsitleseks¹⁰⁾. Hilisemaist emigratsioonistaastast põlvneb eelpool riivatud „Küllast“, materialistliku ajalookäsitluse abil vaadeldud memuaarid autori lapsepõlve külaolukorrist.

Pisut varem tekkis „Soome“, põhjalik käsitus Soome ühiskondlikest ja poliitilistest vahekordadest. Selles raamatus on peale autori enda soliidne kaastöö Yrjö Siirola'lt, Ivar Hörhammer'ilt, Miina Sillanpää'lt ja Edvard Gylling'ilt.

Isiklik kokkupuutumine juhtivate sotsialistidega noil ajal oli laialdane. Karl Kautsky, Rosa Luxemburg, Friedrich Adler, Julian Borcharadt, Max Grunwald j. t. on saanud lähedasteks. Mõõdamines M. tutvub Vene

vaatuse abinõuks sai siis kogu Martna kirjavahetuse põletamine, kus hukkus poliitiliselt kahtlustamisvõimalike paberitega rohkesti täiesti süütuid asju. Hiljem saadi järjekindlaist läbiotsimistest kergema vaevaga mööda kolme- ja viierublaste altkäemaksudega.

Mõõdaminevalt veel halvemini läks lastel. Vanim tütar, kes punaseil aastail oli välismail õppimas, pääsis revolutsiooniparandatusest, kuid selle eest pidi loobuma mõttest saada kodumaal õpetajakoht. Selleks Martna nimi oli küllalt populaarne! Selle eest poeg Hans ja tütar Lucie olid juba revolutsiooni „kaastöölised“, ja mõlemad tagandati gümnaasiumist. Viimane oli lõpetanud juba seitse klassi, sellega kaotas võimaluse õppimiseks ainult pedagoogikaklassis, Hans Martna inkrimineeriti kui kuulsa mässumehe poeg koguni kooli kassa „eksproprieerijaks“. Ja kolmeteistkümnepäevane Viktooria pidi samuti minetama gümnaasiumi ja jatkama õppimist ei lähemal kui Helsingis — olgugi et revolutsiooniharrastused vähemasti selles eas olid talle hoopis tundmatud.

⁹⁾ Rida artikleid Soome küsimustest; eriti peab märkima „Die landwirtschaftlichen Betriebe im Deutschen Reich“ — „N. Z.“ 36, 1911.

¹⁰⁾ Soome tõlge: Punased vuodet Virossa, Helsingi 1908.

enamlike juhtidega, Leenini ja Buhhaarini, Rjazaanovi ja teistega. 1910. aastal M. esindab sotsiaaldemokraatliku partei Tallinna komiteed sotsialistliku internatsionaali kongressil Kopenhaagenis. Kokkupuuted kui ka oma intellektuaalne areng asetavad ta sotsialistliku internatsionaali vasemasse tiiba, internatsionalistide sekka, mis mõttelaad esineb eriti maailmasõja aastail ta artikleis „Vabas Sõnas“¹¹⁾ Vene revolutsiooni ajal Martna oli veendunud internatsionalist, Zimmerwaldi ja Kienthali internatsionaali elluäratamise katsete soe pooldaja.

8.

Tänu 1917. aasta revolutsioonile Martna võis pöörduda kodumaale, ja, juunis kohale jõudnud, ta leidis eest suure tegevusvälja. M. eelistas kõiki marksistlikke sotsialiste ühendavat parteiorganisatsiooni, ja, tulnud Lääne-Euroopa parteikoolist, ta ei mõistnud õieti vahet enamliku ja vähemliku tiiva vahel. Ta liitus uuesti asutatud „Eesti Sotsiaaldemokraatliku Ühendusega“ ja oli selle esindajana Ajutise Maanõukogu liige, Tallinna linnavolinik ja linnanõunik. Sellele järgneb kiiresti Eesti välissaatkonna liikme tegevus. Martna asub varsti seisukohale, et ähvardav Saksa okupatsioon võiks pörkuda tagasi rahvusvaheliselt kindlustatud Eesti iseseisvusele. Hiljem, pärast Saksa okupatsiooni langemist, ta püsib arvamises, et Eesti riiklikuna üksusena võib olla eluvõimeline ja suudab teostada poliitilise demokraatia kui vajalise arenguastme enne sotsialismi teostamist, seevastu aga tal ei ole usku, et enamlik eksperiment võiks tuua positiivseid tulemusi.

Noil ajal Martna mõned seisukohad paistsid muutuvat. Kui ta 1917. aastal ikka rõhutas vajadust püüda olla leplik enamlastega ja valmistada teed ühtlase tööliikumise tekkimiseks, ka pärast oktoobrirevolutsiooni otsis võimalusi koostööks (mis osalt õnnestuski enamlaste ühe osa leplikkuse tõttu), siis eriti sõjalise pealetungi fakt näis eemaldavat Martna teisele poole. Endine vasemsotsialist oli nüüd sunnitud sõbrustama ka Saksa, Belgia ja teiste maade sotsiaalpatrootidega Eesti iseseisvuse tunnustamiseks. Kuid päris kooskõla ta ei saavutanud sotsialistliku liikumise paremtiivaga, ja aastate järele ta on jäänud järjest kindlamaks vasemiku sõbraks.

Need ajad ei ole lubanud Martnal kirjutada sotsialismi populaarteoreetilisi töid, küll aga on sundinud käsitlema 1917. aastal Eesti autonoomia ja Eesti polkude küsimust, hiljem on tekitanud faktilistelt andmeilt ja seetõttu ka väiteilt mitte just kõigutatamatu „Estland, die Esten und estnische Frage“ (1919, tõlgitud ka itaalia ja prantsuse keelele), on olnud rea ajaleheartiklite aluseks.

Kuid 1918. aastal, samal ajal, kui Eestis valitses Saksa okupatsioon, Martna kirjutas dokumenteeriva, kuid ühtlasi analüüsiva ja hindava teose Soome kodusõjast „Der Klassenkrieg in Finnland“ (varjunimega John Eliel), mis käsitleb Soome töölisvalitsuse süsteemi kui ka kodusõjale järgnenud terrorit.

Publitsistina ja riigikoguliikmena Martna on toimunud oma järgnevate aastate kestes.

Selle tegevuse seas ta on avaldanud memuaare, neist raamatuna „Tallinna sündmused 1905 ja 1906“

¹¹⁾ Näiteks: Sõda ja Saksa poliitika — V. S. Jõulualbum 1914; Sotsialistlikust Internatsionalist V. S. 10/11, 1915.

(1930). Ometi selle aja kestes on ilmunud üks teaduslik teos, „8-tunniline tööpäev“ (1924), mis on valminud alul saksa keeles ja olnud valmis väljaandmiseks juba maailmasõja ajal.

Martna parlamendiliikmena on pidanud eriti eelarvekõnesid, muidu ta erialaks on tööpuuduse lahendamise ja korteriküsimus. Riigikogu esimehe Karl Einbundi tunnustuse järgi Martna on väheleid riigikoguliikmeid, keda kuulatakse. Politika määramisel, ka omas parteis, ta ometi ei ole otsustava mõjuga. Just viimaste aastate kestes Martna poliitilised veendid on arenenud jälle lähedemale internatsionaali vasemtiivale — sotsialistide peres ta on järjekindla marksismi rakendajaid.¹²⁾

4.

Mihkel Martna huviala on olnud laialdane. On raske öelda, mis ei oleks kuulunud ta harrastustesse. Noores eas ta on katsetanud kirjandust, kirjutanud jutte ja laule, mõned neist on trükitudki. Kirjandust ta peab silmas hiljemgi, on teadlik realistlik-naturalistliku kooli jänger ja on tõlkinud. Kutseala on lähendanud teda kujutavale kunstile, ja peale mööbli- ja seinamaalimise ta on katsetanud ka „suurt maalikunsti“. Maalimine ise on küll jäetud aegsasti unustusse, kuid hiljem veel ta on uurinud kujutavat kunsti Saksa ja Šveitsi kunstimuseumides ja avaldanud kirjutisi Hodlerist. Näitekunsti harrastus on olnud möödaminev ja küllap vist olude sunnitud. Saksa klassikakirjanduse tundmaõppimine marksistlikust vaatevinklist (Franz Mehringi „Lessing-Legende“) ja läinud sajandi lõpu-poolse realistide ja naturalistide (Ibsen, Hauptmann, Zola, Tolstoi) kasutamine sotsialistlike ideede levitamisel on jätnud oma pitsati Martnasse kirjanduse ja kunsti mõistjana. Kunstide suhtes ta püsib mitmeti ennemaailmasõjase napi marksistliku kunstiteooria alusel ega ole omandanud täiesti hilisemal aastail jätkatud tööd neil aladel. Seetõttu mõnigi kord Martna tundub konservatiivsena ~~vaimse~~ kultuuri, eriti kunsti küsimustes, mitte seevõrra kunsti absoluutse väärtuse taotlejale kui kunsti sotsioloogilisele rakendajale — ka uusmarksistlikust vaatepunktist. See konservatism ei sobi sisuliselt alati ühiskondliku revolutsioonilisusega.

Martna maailmavaade on Marx'i ja Engels'i teoste,

¹²⁾ Mihkel Martnast poliitikuna: A. Rei: Mees, kes läks esimesena välja varajasel aovalgel — „Rahva Sõna“ 207, 1930; A. Piip: Mihkel Martna 70-aastane; L. (E. Laaman): Meie riigikogu noorem liige — „Vaba Maa“ 217, 1930; Karl Freiberg: Sotsialistliku partei südametunnistus; Ed. Reining: Mihkel Martna; Orvusto: Martna poliitilisi otsinguid — „Rünnak“ 7, 1930.

eriti Kautsky kommenteerivate lisanduste, rajatud. See on rajatud kaugelt enam loodusteadusele ja tulundusteadusele kui filosoofiale, olgugi et ta on õppinud pikema aja kestes eriti Hegel'i filosoofiat ja korrigeerinud seda Marx'i abil. Viimaste aegade sünteetiline sotsialism, Kant'ile rajatud marksism, mis on annud ka Martnale hulga uusi tugipunkte, ei ole suutnud koduneda metoodiliselt, pigemini neid väiteid tihtigi päästab mõjule Kautsky kultiveeritud meetod.

Kunagi Martnat on võrreldud August Bebeliga. Ma ei mõtlegi hakata joonistama nende suuruse diagramme, kuid juba selleta võrdlus nende kujude vahel ei pea paika. On ju Martna ise teatud määral vaimustatud Bebelist kui kõnelejast ja kui poliitikust. Ometi Martna on midagi muud. Martna on aktiivne igal puhul: ta ei sobi pealtvaatajaks, tal on tung lüüa sekka, ja see aktiivsus mõnikord on kestnud pikka aega. Kuid elukogemused on kujundanud iseloomu omasuguseks. Kui Bebel noorusest peale lõi kaasa töölisühinguis, siis Martnal kaaluvaim osa elu on veedetud raamatute ja õpingutega, loetud on projekteeritud tulevikku; ei ole olnud võimalust seevõrra toimida kui kaaluda ja mõtiskella. Oma osa siin on mitme ühiskondliku positsiooni minetamiseltgi. Ja selle tulemus on, et Martna, hoolimata oma aktiivsest temperamendist, on teoreetik. Ta kaalub enne väidet kiiresti kogu rea teaduslike väiteid ja andmeid, tihti esitabki need oma otsuse asemele. Tehniliselt laitmatuna kõnelejana, väle improviseerima vastuseid küsimustele ja vahelehiüdeile, Martna vähemasti kümmekonna aasta kestes ei ole pidanud improviseeritud kõnesid: ikka on kogu kõne kirjutatud, mida küll ei loe, kuid mida hoiab mälus. Ja näibki vahest emotsionaalne külg Martnas tugevana, see on alatasa alistatud intellektuaalsele — nii avalikus esinemises kui kogu toiminguski.

On kaks portreed, mis allakirjutanu arvates iseloomustavad Martnat. Üks on N. Triigi sõejoonistus, mis annab Martna aastalt enne maailmasõda. Siin avaldub ehk rohkesti intelligentsi, kuid selle ületab ometi hoolimatult tugev joon. Mitte üksi energiline nina ja kulmud — siit paistab ka kulmude tagant jämejoonelist energiat. Ja teine on Ferdi Sannamehe pronksbüst, kühmuline, pisut sünge kogu, natuke ähvardav, samuti aga kindel. Mulle näib, et viimane avaldab pisut enam esimese tutvumise muljet, esimene põhjalikumalt tutvumist.

Ja väga mitmesuguseis olukorras, nii tööl, õpinguil, põgenemisel kui ka maapao raskustes on püsinud nälgivast külast kaasatoodud eluenergia, mis vahetevahel puhkeb vanaduseski.

Gust. Heinmann'i **kondiitriäri,**

Suur Karja tänav 4 * Kõnetraat 20-47

soovib suures valikus torte, kooke, küpsiseid, šokolaadi tahvlites, šokolaadikompvekke liht- ja ilukarpides väga mitmesuguse hinnaga. Tellimiste vastuvõtmine mitmet selti vahukoore ja suhkrujäätise ning magusroogade peale. Tellimised täidetakse korralikult ja esimesejärgu ainetest. Äri on avatud homm. 8—7 õht., ka pühapäevadel.

AJAKIRJANDUS SOVJETTIDE MAAL

ANDMEID, VAATLUSI, JÄRELDUSI

Kolme-nelja aasta eest Eestis veel oli moodne eestipärase aga nii laisalt veniva ja joriseva sõna „ajakirjandus“ asemel tarvitada peenemat väljendust — „presse“. Siis aga tulid Aavikud ning keelesepasellid ja seletasid selgelt ning taibatavalt, et „presse“ on sama lombak ning veider sõnapeletis kui „daame“, „messe“ ning „skitse“. Nii siis oleks tulnud öelda „press“! Aga pressimeesteks ei tahtnud saada keegi ja nii lahkus see peen sõna liig vara siit maailmast.

Aga Nõukogude ajakirjanduse kohta siiski tarvitsin sõna „press“. Sest Nõukogude ajakirjandus on press, ei ole avalik arvamine selle sõna üldises mõttes, vaid on avaliku arvamise press.

„Pravda“ küll kirjutas läinud aastal Nõukogude ajakirjanduse nädala puhul: „Nõukogude ajakirjandus on proletaarlik ajakirjandus, on kogu maale õigluse küünlaks, on õigluse süütavaks välguks. Kodanlik ajakirjandus on spekulatsiooni edendaja, imperialismi ees roomaja, orjastamisvahend valitsejale, masside eksploateerimise õigustaja, müüdiv leierkast.“ Hea tahtmise ning buržuaaslikult kannatliku sallivuse abil võib ju mõista „Pravda“ etteheiteid ja eneseülistusi, võib neid mõista revolutsioonilise organi psüühikana. Peabki mõistma, et kommunistlik ajakirjandus seab endale ülesandeks olla revolutsiooni sõna-välg. Ja peabki tunnistama üles, et kodanlikus ajakirjanduses on paljugi korruptiivset, ebaõiglast. Kas või tuletada meele osa Ameerika ajakirjanduse teguviisi hiljutiste börsikrahhide puhul, kus mõned ajalehed suurkapitali käsilastena aitasid väikesilt kapitalikogujalt „võtta üle“ nende hoiusummad. Või ka prantsuse ajalehtede kõnekäänulisi „operatsioone“ uskuva lugejatehulga küll. Aga üheski kodanlikus riigis, välja arvatud vast fašistlik Itaalia, ei ole kogu ajakirjandus üheainsa parteimütsi all ja ühelgi maal maailmas ei ole kogu trükisõna monopoliseeritud riigi omanduseks, nagu on ta seda vabadusloosungite mälestustemaal — SSSR'is. „Mädas“ kodanlikus maailmas on ometi võimalik anda välja ajalehte kas või kahes eksemplaris — oma naise ja enese jaoks, aga Venemaal oleks seegi surmaga nuheldav kuritegu.

Kui ajakirjandusest öeldakse piltlikult, et ta on kahe teraga mõök, mis löikab mõlemale poole, s. t. et tal on oma halvad ja head küljed ning ta õige tee on väga kitsas, nii kitsas, et ta seda teed peab ise raiuma oma kahe tera abil, — kui harilikust ajakirjandusest öeldakse piltlikult, et ta on kahe teraga mõök, siis on Nõukogude ajakirjandusel küll ainult üks tera, millega

hakitakse rahvale pähe. Ehk veel täpsemalt: ta on nui.

Oma alal on mul tulnud kolm aastat järgimööda iga päev lugeda, jälgida, refereerida ja mõistatada Nõukogude ajalehti. Igapäev seitse punast päevalehte, peale nende veel ajakirjad. Ja ma pean, lihtsalt pean nüüd vahetvahel lugema emigrantide „Rulji“, „Segodnjat“, „Vosroždeeniet“ — et mitte sattuda psüühhoosi alla... Ja alles pärast nende lugemist suudan Nõukogude lehti võtta kriitiliselt.

Nõukogude ajakirjanduse sisu on ainult propagandalisel konsekventsid, see maa on üldse mitte probleemide, vaid konsekventsi maa, s. t. ta tahab nii olla. Ja sellel konsekventsi-maal on ajakirjandusel ülesandeks kujutella üht maailma, mis veel ei eksisteeri, ja väljendada eluseadusi, mis oma puhtuses vist ialgi ei teostu: kõik proletaarlik-kommunistlik temas peab olema hea ja kõik kodanlik kuratlik. Ja nii riik ajakirjanduses kompenseerib seda aeglust, millisega tõeliselt järgneb tema püüdeile. „Riik, kes elab veendumusest, et indiviiduum ei ole midagi „ühistahe“ aga kõik, ning on ehitanud üles sel printsibil ka oma riikliku ajakirjanduse, võib teda lasta opereerida ainult õige kitsal baasil, ja nüüd vist taibatakse, mida siin mõeldakse „ajakirjanduse ratsionaliseerimise“ all“ — kirjutas Paul Scheffer Moskvast juba a. 1925. Pärast seda on aga see „ratsionaliseerimine“ teinud õige suuri edusamme: igas lehehoiuses ei istu enam tsensuur, nagu esimestel revolutsiooniaastatel, vaid juba eriline, mitmeliikmeline GPU „meeskond“.

Kui ma suvepuhkuse ajal olin kuu aega eemal Nõukogude lehtedest ja nad siis jälle esimesel tööpäeval võtsin kätte, oli mul tundmus, nagu loeksin ma ainult elutut skeemi. Ja ainuke elu kõigil lehekülgedel tundus mulle olevat võistlev, sundiv käsutus, tagasihutamine, aga seegi väsitav. Peab siiski osalt kadestama seda riiki, et ta nii hästi, nii organiseeritult ja nii halastamatult teab, mida ta tahab ja mida ta vihkab... See aga ei takista ütlemast, millised võimalused ta selle teguviisiga rõõvib oma häälelt — ajakirjanduselt —, kuidas ta mõjub sellele omase edenemissuuna vastu, sidudes teda abstraktsiooniga ja seega kosutades ta kardetavamat vaenlast: igavust.

Mul on kasutada ametlikud arvulised andmed SSSR'i ajakirjanduse kohta ja need on küllalt huvitavad, et neid refereerida ja neist teha järeldusi.

Praegu ilmub kogu SSSR'is 598 ajalehte tiraažiga 9.221.605 eksemplaari. Enne maailmasõda loeti Vene keiserriigis (arvatud kaasa Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Poola Vene osa) 859 ajalehte, mille üldtiraaž oli ligemale 3 miljonit. Maailmasõja puhkedes suurenes nii lehtede arv kui ka nende tiraaž, vähemalt sisemaal, aga siiski ei võinud seeaegnegi tiraaž tõusta üle 5 miljoni, kuigi „Reč“ 1916. aasta alul seda arvestas 7,5 miljoniga — see pidi olema liialdus.

Ajalehtede arvu ja tiraaži muutumist annab edasi kõige mõjukamalt järgmine tabelike:

Aasta	Ajalehtede arv	Üldtiraaž
1913	859	3.000.000
1916	—	5.000.000
1921	803	2.661.189
1922	382	1.287.905
1923	545	2.730.000
1924	517	3.769.179
1925	589	7.577.104
1926	622	8.295.201
1927	569	7.579.609
1928	559	8.250.200
1929	581	8.753.100
1930	598	9.221.605

Seega: kuigi ajalehtede arv on langenud ligi 300 võrra, ületab totaalne tiraaž ennesõjaaegse enam kui kolmekordselt. Olgu kõrvalõelduna tähendatud, et ametlik andmeil aastast ilmuvate raamatute arv olevat kasvanud kahekordseks, nende lugejate arv aga viiekordseks.

Puudub igasugune statistika Nõukogude ajakirjanduse seisukorrast esimestel aastatel pärast oktoobri-revolutsiooni, kodusõja aegu. Umbkaudselt võib seda aimata andmetest paberikulu üle. Aga seegi ei saa olla kuigi täpne, kuna siis paljudes linnades ja provintside isegi pealinnas, trükiti kohalikke lehti järjekindlalt pakkimispaberi sortidele. Muide, kodusõda lõi hoopis uue tüübi ajalehti — nii punaste kui valgetegi pool: need trükiti frondil, rändavates trükikodades. Igal punadiviisil enamasti oli oma ajaleht, vahest isegi igal brigadil või polgulgi. Eestigi frondimehed mäletavad neid punaste lendlehetalolisi sõja-ajalehti ja vististi ma ei eksi õeldes, et need lehed aitasid suuremal määral kaasa punavägede võidule kodusõjas valgete kindralite üle, kes ei taibanud frondi-ajakirjanduse tähtsust sel määral kui punased. Sagedasti, nagu kirjutasi Nõukogude lehed läinud aastal nende ajakirjanduse-nädalal, oli üksikute punaväe osade ülesandeks kodusõja virr-varris seda või teist linna vallutada ainult selleks, et seal hakata andma välja kihutuskirjanduslikke, sagedasti ka provotseerivaidki ajalehti. Ja et see moodne kodusõja strateegia oli õige, seda tunnistab kodusõja käik. — Igatahes arvavad Nõukogude selle ala autoriteedid, et aastatel 1918—1921 ilmuvate ajalehtede arv igal juhul ületas ennesõjaaegse ajalehtede arvu, kuigi nende tiraaž ei võinud ulatuda ennesõjaaegseni. Sest selleaegsete lehtede tiraaž ei olnud suur juba vähese nõudmise tõttu, kuigi siis enamus ajalehtedest jagati lugejaile maksuta. Veel otsustavamaks oli aga paberipuudus.

Kindlam statistika Nõukogude ajalehtede tiraaži kohta algab „nep'iga“, mis tegi lõpu ajalehtede maksuta väljajagamisele ja jälle seadis sisse üksiknumbritu müügi ning tellimise süsteemi. Ja ühtlasi avanes nüüd,

et punast ajakirjandust ei ta heta lugeda: seni kui jagati ajalehti maksuta (a. 1921), oli nende tiraaž 2.661.189, uue süsteemiga aga langes see kohe üle poole — 1.287.905-ni. Kuid kõike seda langust ei saa võtta õigeks, sest lehenumbrite maksuta väljajagamise alal pandi toime palju kuritarvitusi: kanti registrisse „surnuid“, olematuid-trükkimatuid üksiknumbrituhandeid, mille kuld muidugi läksid tuluna jagajate tasku. Seda oletab ka Nõukogude statistika ise avameelselt.

Statistika olevat maailmas peeneim vale. Olgu. Aga Moskva lisab statistikale veel juure mittestatistika: „Kui kodanlik ajakirjandus oma kauase kestvuse ajal suutis tõmmata juure ainult 3.000.000 lugejat ja proletaarlik ajakirjandus suutis selle arvu ainult 12 aasta jooksul ületada enam kui kolmekordselt, siis see ainult näitab, et tema väärub mitmekordselt nime, mis on maailmas antud ajakirjandusele — avalik hääl.“

See on imelik: Nõukogude ajakirjandusel ei olnud vaja teha teed: tema ainult võttis üle trükikojad, toimetused, aparatuuri, hakkas jagama lehti hinnata ja siiski langes tiraaž. Ta võttis üle isegi kaastöölised, võttis sunduslikult, ja langes tiraaž siiski. — Aga lepigem sellegagi — segased ajad ja tahtmised, püüdkem mõista ning kuulgem edasi: „Enne revolutsiooni koosnes lugejate kontingent privilegeeritud klasside liikmeid ning intelligentidest. Pärast oktoobri-revolutsiooni kadus kodanlik ajakirjandus täiesti ja iseenesest. Ta asemele astus laialdase poolehoiuga kommunistlik ajakirjandus.“

Nii siis: kodanlik-ajakirjandus kadus iseenesest — pärast seda, kui oli võetud üle ta trükikojad ja keeldud ta ilmumine...

*

Aga peab olema õiglane ning ütlema üht: Venemaa oli kaputt. Oli kaputt kogu oma alustes. Ning kõige varem ajas end jälle püsti see, mis astus ajakirjanduse asemele.

Sest uued võimumehed taipasid aegsasti perioodilise trükisõna tähtsust. Nad taipasid ka masside meeoleolu, poolsurnuks materdatud masside meeoleolu. See ongi põhjus, ning võis nii halvasti ja nii rumalalt toimetatud leht, nagu oli seda „Bjednota“, vähese ajaga koguda miljonilise lugejate arvu — ning seda just kodusõja ajal. „Bjednota“ ongi leht, kellest ütles Lenin parteikongressil: „Trükitud rumalusel peab ka olema piir, õlgugi, et ta ilmub vale-nime all.“ Siiski oli see lugejaskond kord juba tõmmatud ligi ning praegu on lugu nii, et küla annab Nõukogude lehtedele 1/3 totaalsest lugejaskonnast. Ehk teiste sõnadega: külas loetakse ajalehti sama palju, kui enne sõda kogu keiserriigis. Muidugi ei ole see protsent just suur, kui tule-tame meele talupoegade protsenti SSSR'is, aga edu on ta siiski.

Ühes ajalehtede tiraažiga on kasvanud SSSR'is ka ajakirjade oma. Ametlikel andmeil on ajakirju praegu 1691. Nimelt:

	Arv	Tiraaž
Suur-Venes	1.382	8.662.540
Ukrainas	210	529.300
Valge-Venes	14	30.200
Taga-Kaukasuses	63	131.250
Usbekistanis	22	48.250
Kokku	1.691	9.403.540

Kuigi see on kõrvalekaldumine mu otsekohesest teemist, olgu siin märgitud ka SSSR'i mitteperioodiliste trükiteodete võrdlevad arvud. Enne sõda ilmus Vene keiserris aastast 26.000 mitmesugust raamatut ja nende eksemplaaride summa oli 135 miljonit. Aastal 1928 ilmus SSSR'is 44.000 raamatut ja nende eksemplaaride arv oli 220 miljonit. See suurenemine ei tule aga

panna niipalju lugejatearvu suurendamise arvele, kui n. n. raamatute brošüüristumise ja ka sundusliku levitamise arvele. Sest kui levib üks kompartei väljaanne 1.000.000 eksemplaris, nagu seda näitab sealne statistika, siis usutavasti mitte ainult kasvava lugemisihaga tulemusena, vaid propagandalise levitamise tagajärjel.

65 protsenti praeguse Venemaa raamatutest on puhtbrošüürlised. Ja 100 protsenti on brošüürliku levitamisega.

Agaga tulen tagasi ajakirjanduse manust.

Üks ala, kus tuleb punase ajakirjanduse edu tunnustada vastuvaidlemata, on ta levimine rahvaste hulgas. Enne revolutsiooni puudus enamuses väikerah-

vastel, kes elas keisririigi territooriumil, oma rahvuslik ajakirjandus. Erandiks olid Lääne kultuurirõusust ja mõõnast otsekoheselt mõjutatud Balti rahvused, Soomest Poolani. Kuid teistest väikerahvustest on teada, et enne revolutsiooni ilmus emakeelseid perioodilisi väljaandeid praeguses Usbekistanis 1, turko-tataritel 7, valgevenelasil 1, ukrainlasil 25, votjakitel 1. Peaaegu kõigil neil väljaandel oli ajakirjade ilme ning nad olid sisult usulised.

Praegu on seisukord hoopis teisiti. Nagu kommunistid taipasid kodusõjas otsustavate lahingute ajal tunnustada ajalehed vähemalt sama tähtsateks relvadeks

kui on seda kuulipildujad ja kanurid, samuti on nad mõistnud hinnata ajakirjanduse otsustavat tähtsust Venemaa nii kirevate, sagedasti aasialike rahvuste poole hoiu või vähemalt lojaalsuse võitmiseks. Praegu ilmut Ukrainas 85 (arvestamata ajakirju) ajalehte, Valge Venes 13, Tatari vabariigis 17, Kirgiisias 11, Armeenias 16, Gruusias 8 ajalehte, kõnelemata teisist autonoom-

Tiituse joonistus.

Petseri.

„Puusärki viid — keda matad?“

„Ei kedagi — tütrele tulevad pulmad!“

seist oblastitest. Enne revolutsiooni ilmus Venemaal perioodilisi väljaandeid 28, praegu aga 54 keeles! Paljud neist keeltest pole varem näinud trükisõna üldse. Keeltena, milles alles pärast revolutsiooni hakanud ilmuma ajalehed, märgib Nõukogude statistika järgmiselt: abhaasi, avaari, balkari, baškiiri, burjati, dargiini, inguši, kabardiini, kalmõki, karakal-paki, karačajevi, kirgiisi, sürjani, kumõki, laki, mari, mordva, tadžiku, turkmeeni, uiguuri, hevsuuri, čerkessi, čečeeni, čuvaši ja jakuuti keeli. — Eks oli siin loeteldud keelte hulgas rida niusuguseid, kellest harilik meie maa surelik pole kuulnudki!

Kui ma alul ristiinimliku ning kommunistliku ajakir-

janduse erinevuse iseloomustamiseks ütlesin, et välispool Venemaa piire ajakirjandus on press jutumärkideta, Venemaal aga press jutumärkideta, siis toonitan ma seda veel kord. Nõukogude ajakirjandus on press mitte üksnes vabale mõtlemisele, ta on press kogu sovjetitideriigi elule. Ta on tõesti võimulolejate ja elukorrajutide käes nuiaks, millega taotakse lagipähe kogu Venemaa elule. Oma ülesandelt erineb ta muu maailma ajakirjandusest täiesti, sest ta on otsekohene valitsemisvahend — nagu on seda seal maal ka toiduainete kaardid, GPU, elektriijaamad, raudteed, tööpalk, teatripiletidki. Ja tähtsam eelmistest, võrdlematult

tähtsam. Millise seisukoha omab üksikki ajaleht sovjetidema ökonomise, poliitilise, sotsiaalse ja kultuurse ala ohjeshoidmiseks, kuidas valitsev parteiordu oskab ajakirjanduse kaudu pressida elu igale alale, selleks vaatleme ühe keskmiselt halvasti toimetatud Nõukogude ajalehe igapäevast elu ja osa. Võtan selleks ajaleheks „Krestjanskaja Gaseeta“.

Selle ajalehe tiraaž olevat Moskva andmeil üks miljon. Ta toimeetus saab päevas keskmiselt 1500 kirja! Kõigist SSSR'i osadest. Ei, need ei ole sugugi ajalehesõnumed „kodanlikus“ mõistes, nende saatjaiks on „rabkor'id“ — „работе корреспонденты“, tööliskorrespondendid, kes on seal maal kujunenud üsna iseäraliseks seisuseks, valitsejate kõrva-deks-silmadeks. Kõik need kirjad (kuus umbes 45.000), kirjutatud alla „rabkor'ide“ poolt (kelleks on töölised, talupojad, agroomid, kolhoosnikud riigi kõigist osist, aga tingimata parteilased), võetakse lahti, sorteeritakse hoolikalt riigiosade, elualade ja tähtsuse järgi, nendest seatakse kokku süsteempärane kokkuvõtte ning saadetakse igapäev keskvõimudele! Seega on Nõukogude ajakirjandusel, võrreldes kodanlikuga, hoopis vastupidine ülesanne: mitte ainult informeerida lugejaid, vaid veel rohkem ja muretseda kesk-asutusile teateid seisukorrast ja sündmustest riigi kõigis osades. Seejuures on viimane ülesanne lehele tähtsamaks ja ei lase tulla kõnegi alla niisugust asja, nagu see on olemas kodanlikus maailmas toimetuse- ja allikaladuse nime all.

On ju muidugi mõista, et leht oma 8 väikese leheküljega ei suudaks neist kirjadest kasutada ka sajandikugi. Aga siiski leiab peaaegu iga kiri kasutamist.

Mõnikümmend, tähelepandavamad, isegi mitmekordselt kasutamist. Esimeseks oli juba nimetatud aruanne, saatmiseks keskvõimudele. Teiseks avaldatakse nad lähendatult lehes eneses. Kolmandaks tehakse neist ära-kiri ja saadetakse kohapealsetele võimudele, kelle piirkonda asi või sündmus kuulub. Suur enamus kirjadest aga koostatakse nende ala järgi resümeeideks ja saade-

Tiltuse joonistus.

„Terviseks.“

„Te, noormees, ei ole oma terviseks vist kõige vähematki teinud?“
„Kuidas nii, härra doktor, tervelt kümme aastat olen ma terviseks joonud.“

tsentraliseeritud organisatsioonide kaudu on ju veel rida teisigi teid oma igasuguste „kampaaniate“ teostamiseks, kuid ometi on „rabkor'idel“ oma kohapealsete teadete, paljastuste, õhutuste ning isegi provotseeringute abil täita tähtis osa kogu tööst. Seda enam, et nad enamasti kuuluvad partei „aktiiva“, kelleks on partei 1½-miljon. koguarvust ainult 200.000 väljavalitut.

Niisugust käsu peale algatatud aktsiooni nimetatakse sovjetidemaal „ajakirjanduse ja masside interventsiooniks“. Ja need interventsioonid on õige sagedased, õige mitmealalised, -kujulised. Nii on teostatud kõik viljakogumise, sise-laenude, tööstuse ratsionaliseerimise, kokkuhoiu, kottide kogumise ja valimise kampaaniad.

takse sel kujul seadusandlikele asutustele, poliitilistele ja organisatsioonidele — ikka kirjade ala ja sisu järgi — et informeerida neid organe rahvamasside meeleolust. Endastki mõistetavalt rändab üks liik kirju ka GPU vastavatesse kantseleidesse... sunduslikult.

Seejuures seisavad kõik „rabkor'id“ kõige lähemas ühenduses toimetusega: kui valitsus algatab mõnd aktsiooni, tarvitseb tal teatada ainult ajalehtede toimetustele, need saavad oma „rabkor'idele“ silmapilkselt instruksioonid — ja aktsioon algab. Muidugi on see niisugusteks aktsioonideks ainult üks tee, parteil oma „jačaikade“ ja kadestamisvääriliselt distsiplineeritud ning

Tähtis osa ajalehtedel ja nende „rabkor'idel“ on täita ka n. n. proletaarlike ankeetide puhul. „VOKS'i“ (välismaaga kultuurilise ühenduse pidamise organisatsioon) kuukiri jutustab sellest näite: „Tver-skaja Pravda“, kellele kuulub seesuguste ankeetide esimese algatamise au, korraldas Tveris tekstiilvabrikus „Proletarka“ selle umbes 6.600-hingelises mees- ja naistöölise peres ankeedi, kuidas parandada vabriku toodangut ja tööolusid. Ankeet kestis 45 päeva ja selle aja jooksul tegid töölised 2.217 üksikut ettepanekut ja nõuannet. Oma „rabkor'ide“ kaudu ajaleht võttis vastu isegi kirjaoskamatute, analfabeetide arvamusi: „rabkor'ide“ pere korraldas vabriku 1700-le kirjaoskamatule töölisele mitu koosolekut, esiteks selgitavad, siis juba ankeedilised, ning analfabeetideltki saadi palju kasulikke ja tähelepandavaid nõuandeid.“

Aastal 1926 kokkuhoiu-kampaania tööstuselu kõigis valdkondades eriti intensiiveerus kütteenete kokkuhoiu probleeme. „Leningradskaja Pravda“ „omal algatusel“ organiseeris linna kõigi vabrikute ja tehaste kütjate koosolekuid. See tehti tema toimetusele, toimetusel „rabkor'idele“ ülesandeks. Ja tööstuse mitme ala tuhanded kütjad aetigi koosolekuile. „Rabkor'ide“ õhutusel kohustusid nad hoiduma liigest kütmisest — kirjutasid alla sellekohasele lepingule nende ja „L. Pravda“ vahel. Kes ei kirjutanud alla, selle nime tõi leht „kahjurite“ nimekirjas nii kaua, kui ta andis allkirja... Ja leping kestab tänapäevani, ta põhjal organiseeriti alaline kütjate tegevuse kontrollimise organ, mis valvab, paljastab ja tegutseb tänapäevani, ikka sama ajalehe veergude kaudu. — See, kirjeldatud juhul on, niioelda, üldkasulik, üldhuvides, aga ma vististi ei eksi, kui ütlen, et see moodus võimaldab ka ajakirjanduslikku terrorit ja et seda terrorit vahest ja tihti kasutatakse „kõrgemal“ näpunäitel ka ebaausalt, mõnede isikute kõrvaldamiseks. Sellest võiksin tuua õige pika rea näiteid — aga milleks?

Ajalehtede tähtsaks ja sunduslikuks alaks SSSR'is on veel igasuguste „sotsialistlike võistluste“ algatamine ning väljakutsumine ja siis nende võistluste tulemuste kontrollimine. Selle algatajaiks olid „Leningradskaja Pravda“ „rabkor'id“ Leningradi „Krasnaja Sarjaa“ instrumentide-vabrikus vist — kui ma ei eksi — kolme aasta eest. Nad avaldasid oma lehes nimetatud vabriku töölise nimel avaliku kirja Moskva vabrikule „Kaučuk'i“ töölisele, kellele heitsid ette nende valmistatud eboniidi halba väärtust. Toodi võrdluseks ette, et samal ajal kui „Krasnõi Treugolnik'u“ valmistatud eboniit lubab ühel „Krasnaja Sarjaa“ töölisel päevas valmistada 450 teatud instrumendiosa, võimaldab „Kaučuk'i“ produtseeritud eboniit neid valmistada ainult 90. Konsekvendina kutsusid „Krasnaja Sarjaa“ töölised „Kaučuk'i“ töölisi oma eboniidi kvaliteeti tõstma ning tegid seda õige karedalt. Nii leidis Nõukogude ajakirjandus jälle ühe ala, kus olla kihutavaks sidemeks Nõukogude majanduse mehhanismis, ning see ülesanne on jäänud talle seni tähtsana.

*

Nüüd veel „rabkor'idest“.

Nagu juba eelpool toodust näha, on Nõukogude „rabkorism“ hoopis eriline nähe maailma ajakirjanduses, on spetsiifiline Nõukogude ajakirjanduse nähe. Aga õige laialdane. A. 1925 oli kõigil SSSR'i lehtedel kokku 216.000 „rabkor'i“, kelleks selleaegse määruse järgi tohtisid olla ainult partei „aktiivi“ ja komsomoli liikmed. Siis, keskvalitsuse nõudmisel ja eelkirjeldatud korrespondents-süsteemi ja selle kasutamise viisi sisse seadmisel anti luba „rabkor'ideks“ olla ka harilikel parteiliikmel ning erandlikel juhtudel isegi parteituil. (Sest süsteem — olla võimude kõrvadeks-silmadeks kõigis paigus — täitis nähtavasti oma ülesande). Ja selle tagajärjel oli „rabkor'ide“ arv a. 1928 juba 358.000.

„Rabkor'ide“ süsteem on valitsevaile organeile seda tähtsam, et ta enda kaudu valitsemise ja poliitilise eluga aktiivselt liidab õige suured rahvamassid. Ta juhib nii toimetuste kui ka juhtivate asutuste tähelepanu rahva meeleolule, stimuleerib mõnegi otsustava sammu.

Eriiline nähe Nõukogude ajakirjanduse alal on veel n. n. lugejate konverentsid, milliseid korraldanud peaaegu kõik sealsed ajalehed. Esimeses joones on needki oma olemuselt rohkem propagandaks lugejate keskel. Sinnagi lastakse Nõukogudemaa keerulise „valimiste“ süsteemi abil enamuses ning tooniandvalt ikka 100-protsendilisi kommuniste, kuid vähesel määral ka teisi, „lihtsaid“ lugejaid. Konverentsi päevakorra peapunktideks on agiteerivad kõned, aga vähesel määral ka vaidlusi lehe iseloomu, sisu ja orientatsiooni, toimetuse aktiivsuse, „rabkor'ide“ tegevuse jne. üle. Peale selle esinevad siin „raportidega“ ka kohaliku administratsiooni, kommunistlike organisatsioonide, sündikaatide jne. esindajad. Niisuguseid konverentse on „Komsomolskaja Pravda“ a. 1927 organiseerinud tervelt 300, millest võtnud osa 40.000 lugejat.

Omapäraseks nähteks ajakirjanduslikul alal SSSR'is on ka seinajaalehed, milliseid sunnitakse asutama ja andma välja iga vabrikut, küla, kollektiivi, kooli, klubi ja kasarmut. Seinajaalehti oli Moskva andmeil a. 1928 SSSR'is tervelt 57.000.

*

Pärisajakirjanik Nõukogude Venemaal on oma õigustelt ja palgaastmelt, samuti ka rippuvuselt täiesti riigi- või omavalitsuse ametnik. Ta palk ei ole kuigi kõrge, ta eesõigused õige piiratud või peaaegu olematud, ta tegevus igal sammul kontrollitav. Mainisin juba eespool GPU tsensuuri igas suurema lehe toimetuses. Peatoimetajaid vahetatakse peaaegu igal aastal, sagedasti lastakse lahti terved toimetused, nagu see hiljuti sündis „Krasnaja Gaseetas“ just pärast juubelit. Sest partei käsi on kõva. Reportaažitöö meie mõistete kohaselt on võrdlemisi piiratud — seda peab asendama „rabkorism“ ning asutuste eneste informatsioon, sest on ju toimetus ja lehtki ise üks riiklik „asutus“ nagu teisedki. Juhtkirjad inspireeritakse, sagedasti kirjutatakse valmis parteiasutis ning igal provintsi lehel on kohustus tsiteerida partei peahäälekandja „Pravda“ juhtkirju ja sõnumetele järgnevaid leviitidelugemisi.

POMMILOOJA JA TILA

„Nätt, sealt sa, kurat, nüüd alles tuled ja häbi sul ei ole. Paneb inimese nädalaks ajaks jumalamuidu ootama, on see naljaasi? Pidid juba jõudma siia läinud laupäeval, aga terve nädala jääda hiljaks, see on vist väike asi, mis?“

Alles kui kuuldusid kõrvu esimesed sõnad, nägin, et vallamaja õue madala aia tagant oli kerkinud üles pea ülisõbraliku näoga, aga praga suuga. See oli vallasekretär Jaan ise.

„Ei pisteta siin inimesi ka sõimamise pärast kartsu, korralagedus, nii et karju appi. Siseministeeriumi revidendid sulle saata kaela paariks nädalaks, need sind õpetaksid, kuidas peab olema lahke kauge külalise vastu. Mis on üks nädal ootamist vallasekretäri elus? Vallavanem ühes kasakaga oleks pidanud ka ootama ja siiski ei oleks pidanud nurisema, sest ma ju lõppude-lõpuks ikka tulin.“

„Või veel keda oodata!“

„Või veel kuhu tulla kohe esimese lubaduse peale!“

„No ära nüüd jää seisma siia ühtigi, lähme kohe tuppa. Kui oleksid tulnud alles tuleval laupäeval, ausõna, see kokkusaamine siis enam poleks saanud nii pidulik. Aga nüüd saab siiski veel asja parandada, nüüd pole veel midagi katki. Vaata seda pudelit seal nurgas...“

„Lööd sa selle tulevaks pühapäevaks katki?“

„Selle pudeli katki? Hull oled peast. Aga korgi kergitame täna selle pealt, külalise auks kohe. Hoidsin selle piduliku sündmuse just sinu päralejõudmise päevaks. Nuumhärge mul tappa pole, aga vedelikku siin sees peaks jatkuma.“

„Mis kõrt sul seal on?“

„Kört? Ära teota jumalaandi, hoia pattu silmas... No olgugi kõrt, aga vaatame perra, kuidas mõjub see kõrt. Ega kõrdi nimi riku asja, peaasi, et paneb pikali.“

„Millest see sul on meisterdatud? Kartulikoortest või?“

„Kõige parem punase sõstra ja mustikate segu. Oma kartulikoored keera kahekorra ja viska metsa.“

„Kust mina siis seda tean. Seesuguseid vedelikke tehakse juba igast asjast, saepurust ja savist, vanadest pükstest ja silgusabadest. Pidin arvama, et sul see on konnapeadest...“

„Sa proovi enne ja siis alles laima, kui pattu ei karda.“

„Jah, see on... see on... sibulaist. Kohe ninna kargab ja muidu ka niisugune, et nõuab kohe heeringat kõrvale.“

„Heeringat? Ma ütlen sulle, see on kõige peenem daamide vein. Magus ja maitsev ja paneb pea täis ilusaid mõtteid.“

„Kas oled seda proovinud daamide suhtes?“

„Pole veel, aga, muuseas, täna proovime.“

„Tuleb sulle täna külalisi veel peale minu?“

„Jaa, tuleb. Muuseas tuleb ka üks mu suurem vana pruut.“

„Mis tähendab suurem vana pruut?“

„Kuule, kas sa tõesti oled unustanud maa-keele? Suur vana pruut — noh, tead, pruute on suuri ja väikesi. Mitte kondipikkuse järgi. Väike pruut on niisama pruut, niisugune, kellega oled seotud vahel ainult mõne mõttejupikese kaudu. Aga suur pruut, see on juba palju rohkem, see on mõnikord peaaegu naine. Nii et kui ma ütlen suur vana pruut, siis see tähendab, et minul sellega on olnud pruudiküsimuse mõttes palju tegemist. Nii oli ka mul selle Liidiga...“

„On jutt Sooküla Liidist?“

„No vaata, sa mäletadki teda. Niikuinii oleksid saanud tuttavaks, nad tulevad varsti siia.“

„Kõik su väikesed ja suured vanad pruudid või?“

„Ei, mitte kõik. Ainult see Liidi, see viimane. Ja ta ei tule üksi. Arva, kes tuleb temaga koos? Seda sa ei oska arvata. See on Tila ise.“

„Tila? See tähendab Kruus? Julius Kruus? Kas tõesti tema? Minu teada tema pidi ju olema praegu kuski Austraalias.“

„Juba tagasi. Juba villand sellest olemisest seal. Ilmus äkki siia ühel päeval kellegi ootamata. Ja nüüd on võtnud kätte endise ameti kuski Tallinna pool ega tahtvat enam otsida õnne laiaast maailmast. Aga rääkis mulle, et tahtvat võtta naist, kange naisevõtu isu olevat. Ma aga sain kuulda, et ta olevat ses mõttes hakanud vaatama muuseas ka Liidi poole. Ja siis ma nad kutsusin koos külla.“

„Sul on kaval plaan, nagu ma näen. Homme siis leiad sina, et su pruut on löödud sinult üle?“

„Ja olen hirmsasti õnnetu, hirmus õnnetu. Ja laulan rõõmuga kurba laulu „Liidi, miks mu maha jätsid...“ Aga kui nad täna tulevad, siis teeme lõbusad mahajätmise tunnid.“

„Miks sa ei võta ise teda? Või kuidas need asjad teil olid?“

„Need asjad... Ah jah, ega sa vist ei tea, et Pommilooja on surnud.“

Pommiloojaks kutsuti kohalikku preestrit venekeelsete palvesõnade järgi.

„Millal see siis suri?“

„Alles möödunud nädalal. On juba mitu päeva vaba palumise vaevast ja maitseb nüüd taevas oma püha eluga teenitud igavest õndsust.“

„Kahju küll, et suri see tore mees. Kuid mis puutub see siia asjasse?“

„Seda sa veel ei tea, aga kui jutustan, siis saad teada. Nagu sa tead, praegusel ajal ka luteriusu kirikud seisavad pühapäeviti pooltühjad, kuigi kihelkond rahvast täis. Mis aga teha siis veel väikesel vene kirikukesel ja papil, kust peab tema võtma endale rahvast ja jumalalajuid? Mitte kustki. Ainult ükskord aastas tal oli ka tööd ja tegemist, nimelt lihavõtte ööl, mil mitme valla rahvas kogunes vene kirikusse suudlema. Mäletad küll, kuidas need asjad vanasti käisid vene kirikus lihavõtte ööl. Sinna ju voolas siis rahvast nii, et see puuhurt-sik ähvardas lõhkeda. Õuel oli ka alati rahvast mitu vakamaad ja enamasti kõik kaelapidi teineteises kinni. Noored poisid said siin oma elus esimesed suudlused, võtsid siit julgust jätkata seda ametit edaspidi ka mujal võimaluse olles. Arad armastajad tulid ikka sinna, et saades lihavõtte kirikusuudlusest maigu huultele otsustada oma maitsemismeelega, kas armastab või ei armasta. Kui suudlus oli külm ega kleepunud, siis ei olnud armastusest suurt loota, kui aga oli palav ja kleepus, siis arg süda võis muutuda lõviks. Ja nii paljud tulid tagasi sellest keskoisest jumalateenistusest ühel või teisel viisil veristunud palge ja huultega, nagu oleks tulnud pida-da suurt küünesõda ristipoojate vastu. See oli-gi ainus Pommilooja suurpäev aastas ja siis ta pomises ja suitsetas kirikus kuni varavalgeni rahva rõõmuks. Oli siis suur mees ja tundis oma väärtust. Aga muidu kogu aasta otsa tal tuli teha omi palveid kirikus üksi või igavuse peletamiseks meelitada sinna seks ajaks mõni naaber, et oleks seltsim olla. Palka ta ei saanud peaaegu mingisugust, oleks muidugi lah-kunud sellelt kohalt, aga kuhu minna? Siin oli vähemalt oma palgamaa ja prii korter, mille najal kuidagi ta sai elada. Ja nii ta virises siin. Hakkas jooma viimastel aastatel. Inimesed rikkusid ta ära. Vanasti oli kuldne inime-ne, aga nagu nüüd kirikud jäid tühjaks, nii ta hakkas igavuse pärast käima siin ja seal, ei pü-sinud enam kodus. Igal pool käis ja oli ja igal pool joodeti papikese pea täis. Sest muidu ei saanud ju nalja. Pommiloojal oli just see nõr-kus, et ta purjuspäi hakkas igauht kauplema

oma usku üle, lubades siis paluda kirikus ainult nende eest.

„Ljubake, oleme see juks, kui batjuška teep molebstviye juhe eest vai kui ljuteranski papp seimap ljäbi kjeik kjihelkond?“

Siis hakati temaga vaidlema vene jumalate üle ja jutustati kõige juures naljalugusid vene usust, mille kohta temalt nõuti seletust. Hea südamega mees oli Pommilooja, ta ei pa-handanud ka kõige hullema pilke peale. Viimased aastad, mil ta elas siin nagu valge vares mustade hulgas, olid teinud ta liig araks. Ta ei julgenud oma üksiolekus kellelegi ütelda kurje-mat või noomivat sõna. Ja nii tema arvel iga-üks tegi nalja kuipalju soovis.

Aga vallas juba oli lahti jutt, et minul tu-levat pulmad Liidiga. Need jutud olid ulatu-nud juba ka Pommilooja kõrvu. Mees kohe joosnud Liidi juure ja kaubelnud, et lasku meie endid laulatada tema juures. Liidi sele-tanud, et sellest ei tule asja, aga kui papp pa-lub nii palju, et pulmad üldse tulevad, siis ta lubab iga pühapäev käia tema kirikus. Pommi-looja lubanud, et nii tõesti kui tal on habe ja hambad suus, ta ajab asja nii kaugele, et meist saavat paar.

Aga naisevõtmisega lugu on niisugune, et kui läheb, siis läheb ilma tagant aitamata, kui aga ei lähe, siis taganttõukamine palju ei ai-ta. Ja mina siis alles hakkasingi mõtlema, et kas siis tõesti Pommilooja on see, kes määrib mulle naise kaela? Kas ma ise ei oska võtta? Ja siis, kui Pommilooja hakkas käima minu juu-re kosjamoorigs, siis ma kandsin selle Liidi loo ilusasti lõpetatud asjade kausta. Ja suurte vanade pruutide rubriiki, nagu ma juba alul tähendasin.

Aga Pommilooja ei jäänud nii kergesti ra-hule. Kuni oma viimse elupäevani tilkus ta mi-nu kannul, ikka rääkides üht ja sama. Oli nagu luupainaja mu kaenlale, visa hing oli sel vene-kal. Aga üsna ootamata möödunud nädalal ta suri ja ta värske haud on siinsamas lähedal ve-ne usu kalmistul. Siis ilmus mõne päeva eest siia Tila... Ja näe, sealt ta ilmub ka praegu-gi juba.“

Heitsin pilgu läbi lahtise akna õuele. Hi-liskevadine laupäev oli jõudmas õhtule. Puna-ne päike oli veel vaid paar vaks metsast kõr-gemal. Lähedal asuva talu saunast tulid välja viimased verevaihulised vihtlejad. Nende mär-gadest juustest tilkus saunavett lumivalgele sär-gile, mille avali kaelusest vahtis välja verest lõhkeda ähvardav ihu. Ning punased jalala-bad vilkusid rohelises rohus tippides higikoor-mast vabanemise kergeid, rõõmsaid samme. Vallamaja ees pikk lasipuu, kogukonna hobus-te ühisel jõul näritud viimse veerandini, oli luukereliseks kontrastiks tema taga täies uh-kuses ja lopsakuses õitsvale sirelile. Selle sire-lipõosa juure tulijad olid jäänud peatuma, le-hitsedes rikkalikest kobaraist ebausui õnne.

„Vaata, vaata,“ sõnas Jaan. „Ütle, mida peab minu süda ütleva sees, nähes, kuidas pruuti võetakse üle? Vaata, kuidas noormees võtab

õnge. Vaata, vaata, niisugust asja ei näe alati. Oh mu õnnetut armastust, oh mu igavest südamepiina ja armuvalu. Näed nüüd oma silmaga, kuidas õnnepäike vajub igavesti looja, vaata, kuidas süüakse südant. No miks sa ei vaata, kuidas armupäike ühele parajasti tõuseb ja teisele vajub igavesti looja?"

„Oled võrukael küll. Kogu vallarahvas käes, mis siin viga lasta ennast nii hellitada.“

„Arvad, et olen õnnelik kõige selle juures?"

Eksid. Kui sageli olen mõtelnud, et miks ma õnnetu pole sündinud Türgimaal ja türki usus, miks ma ei ole türki val-lasekretär. Siis suurtest naistepakkumistest oleks kasu ja maailm oleks magusam kui siirup ja kui mesi. Oleksin ma need kõik võtnud, keda oleksin võinud võtta, kes olid valmis tulema, siis oleks pidanud olema kange türklane, kes oleks saanud mulle vastu naistekarja suhtes. Aga meie vaeses ja karmis kliimas pead leppima ühe suutäiega.“

Tulijaist mind huvitas eriti Tila, meie koolivend, kellest teadsin, et ta elukäik on olnud õige seiklusrikas, kuigi ma ise polnud teda näinud juba viisteist aastat. Vedurijuhina ta oli Siberi kodusõjas kolm korda käinud ühe vaenulise poole käest teise kätte, jäänud aga ikka edasi oma vedurile, kuni viimaks Kaugest Idast saabus meriteed kodumaale. Siinne elu lukussepana talle ei meeldinud ning ta olevat sõitnud Austraaliasse, kust alles mõne päeva

eest saabunud tagasi. Teistelt olin kuulnud ta seikluste põnevaid peensusi, nüüd temal pidi olema pajatada palju uudist.

„Nuumhärگا mul tappa ei ole kallite külaliste auks,“ algas Jaan jälle oma tervituskõnet. „Aga seda vedelikku siin peab jätkuma meile neljale seks kalliks issanda-ööks, mil kaks mööda maakeramuna veerenud ja sellest veeremisest kaunis siledaks muutunud saksa, endist meie külaakadeemia aabitsatudenti, on tulnud vaatama meid, sama akadeemia tähetuupijaid, kes me oleme jäänud nii-öelda suure elutee kraavipervele toppama, kus meil on suur rõõm neil silmapilkudel, kui mõni vana kaasvõitleja jälle kord juhtub sellele teharule ja sõbralikult

märkab meid, sammeldunuid, siin kraaviperverel kükitamas oma igavest kükitamist. See on minule nii suureks rõõmuks, et ma seda enam ei suuda kanda, vaid selle rõõmu raskuse peab võtma endale see suur pudel siin nurgas, millelt ma täna külaliste auks lõin punni pealt. Seepärast, langegu kõikide vihased kõrid selle pudeli sisu kallale, sest ärge nähkem selles harilikku laiakspuhutud klaaspöit, vaid teadkem, et see on nõjutud nõu — niipea kui oleme jõudnud selle põhjani, oleme jälle tagasi nendes aegades, mil

Redo joonistus.

olime keeratud kringliks kõverate pinkide vahele, sest tarkus tarvitab sisseminekuks kõveraid teid nagu vein tarvitab käärimiseks kõverat klaastoru. Ja siis joo me oma akadeemia — nähkem, seal ta kükitabki — terviseks.“

Kõik meie neli viskasime pilgud läbi akna meie vana koolimaja poole. Ta telliskiviseinal sätendasid viimsed päikesekiired ja aknad nagu põlesid. Ja meie tühjendasime suured veinikannud.

„Mida tegid Austraalias?“ küsisin Tiltalt.

„Ai kurrat, seda ma ei räägiks kellelegi, aga see Jaani vein, see juba suriseb ja ma tahan Jaanile tasuda selle eest. Kuigi ainult jutuga. Seepärast ma räägin loo, see jäägu meie endi vahele, mida ma arvasin paremaks mitte kellelegi kõnelda kodumaal. Aga olen ma elus millestki hoolinud? Tühjakah.“

Oi, oli päevakesi seal Melbournis, Sidneys ja Port Adelaides, ära anna issand neid enam näha. Tööpuudus kõva, omamaa inimesed imevad päkka ja kipuvad mässama, mis tööd saab seal siis veel võoras. Kolm kuud tapsin jäneseid, viis kuud sõin ainult jäneseleha, muud midagi, nii et pidin ise juba olema jänes. Vana liha oli luudelt nälgitud kokku, jäneseleha kasvasin uue asemele — öelge, kas ma polnud siis jänes? Viimaks läksin uuesti Melbourni tööd otsima. Hulkusin linnas nädalapäevad — midagi ei leia. Aga üskkord õhtul nägin pikka saba ühe kinotaolise asutuse ees. Et mul parajasti oli kavatsus minna tagasi kodujäneseid nuhtlema, siis tuli mõte, et käin enne

„Pommilooja seis meie ees.“

kinos korra, olen ka inimene ja tahtsin oma mõtete peletamiseks näha midagi meeltlahutavat. Aga ma olin eksinud — see polnud kino, siin andis etendusi üks hüpnotisöör, vaimude väljakutsuja ja mõtetelugeja. Kui ta ilmus lavale, siis ta koledad silmad hakkasid luurama rahva hulgas. Ehmatuseks märkasid, et need silmad peatuvad minul. Ja ta tuli minu juure, kutsus mind meediumiks. Kange kahtlus tuli selle asja vastu. Tegin, nagu ei oskaks ma sõnagi inglise keelt, sõimasin teda vastu puhtas eesti keeles. Aga kui ta pistis mulle pihku kolm inglise naela, siis ma läksin lavale.

Ta pani mu kunstunne ja ma vaevalt aiman, mis võis minuga siis sündida. Aga kui etendustel oli lõpp ja ta äratas mu üles, siis kuski hinges oli õige paha. Tundus, nagu hingejuured oleksid kistud mõnest pidemest lahti. Vaimude väljakutsuja Salim Habim Hasran aga keerles mu ümber meelitavana. Jäägu mina temale alatiseks meediumiks.

Jooksin koju, ütlemata talle nime või aadressi.

Järgmisel päeval oli lehtedes, et Salim Habim Hasrani seanss olevat õnnestunud sensatsiooniliselt. Seletati, kuidas ta hea instinkti tõttu leidnud endale saalist vaatajate hulgast meediumi, kellel olevat erakordsed omadused vaimude väljatoomiseks Hasrani juhtimisel. Nii ilmunud minu läbi rahvale rüütel Sinihabe, naistetapja Landru, Juudamaa kuningas Herodes ja Conzales Pizzaro. Rahvas läinud nii vaimustusse, et Hasran pidanud kutsuma välja minu kaudu ka Pontsius Pilatuse ja kaks röövlit, kes rippusid ristil Jeesuse kõrval. Hirmuvärinad käisid üle mu naha seda lugedes. Seal samas aga avanes uks ja astus sisse. — Salim Habim Hasran ise.

Pidin surema ehmatusest. Kõik Hasrani meelitused ja suure palga lubamised ei kõigutanud mu jätkust ta vastu. Kui olin kõige kindlamalt ja viimast korda öelnud ära, ta paljastas hambad inetuks naeruks ja ütles:

„Nii siis, olete nõus. Siin on laual teie kuupalk sada naela, teie ülalpidamiskulud tasun ka mina ja loodan siis näha teid etenduse alul.“

Ta lükkas ukse kinni enda järel.

Siis ma ei saanud endast enam aru. Raha panin tasku, kuigi tahtsin seda visata põlevasse ahju või kuhugi. Olin kindel, et ma õhtul sinna ei lähe, aga samal ajal tundsin end juba nagu istuvat seal laval ja koledad vaimud voorisid minust läbi rahvale nägemiseks.

Ja õhtul olingi endale aru andmata läinud sinna, sest ma olin hüpnotiseeritud.

Salim Habim Hasran tegi minu enda orjaks. Katsusin mitmed korrad põgeneda, kuid mõtetelugeja sai mu ikka siis juba kätte, kui kättesaamine oli veel kerge. Tahtsin kord minna ja uputada ennast, aga kes mind haaras kinni enne vettehüpet, oli Salim Habim Hasran.

Siis nägin, et kergesti ta käest ei pääse, ja otsustasin talitada kavalalt. Püüdsin võita ta usalduse. Ütlesin, et olen juba leppinud oma ametiga ja jään vabatahtlikult ta meediumiks,

ainult palk peab olema hästi suurem. Ta lubaski mulle kakssada naela kuus, sest minu tõttu ta äri edenes suurelt.

Asusin elama ta juure. Ta polnud türklane, vaid hispaanlane. Kandis oma rinnal alati amuletti, milles oli Don Cagliostro pilt. Mu püüdeks oli õppida salaja temalt ta oskused, et siis omandada nende abil jõudu temast vabaneamiseks.

Viimaks tulin veendumusele, et ta võimed seisavad ta amuletil. See rinna peal kantav kuldäärtega marmornikerdis omab nõiavõime. Ootasid soodsa silmapilgu ja varastasin selle temalt. Kui ma siis põgenesin, ei saanud ta enam mind kätte.

Hirmul otsijate eest põgenesin jala läbi Austraalia kõrbede maa teisele rannale. Muretsetesin endale valedokumentid ja nende abil pääsin Tasmaania kaudu Sumatra saarele. Seal jätkasin tagasisõitu ühe vähema Hollandi kaubalaevaga. Ja alles siis, kui olin kodumaal, kadus mul hirm selle Hasrani eest. Ja siis heitsin ka selle Don Cagliostro amuleti kohta, kust seda ei leia keegi.“

Kõik meie teame ja tunneme liig hästi oma kodukohta, kõik meie tunneme meie valgeid suveöid. Kätt südamele pannes keegi ei või öelda, et oleks oma elus näinud midagi üleloomulikku. Iga seisukus, mis meile kunagi ongi esialul paistnud salapärasena, saab siiski kergesti õige ja lihtsa lahenduse. Kui on tegemist mõne kohaliku tondilookesega, siis ometigi teame alati, kuidas lood olid või võisid olla töölikult. Tondilugu on asi omaette, elu aga omaette, tõsiselt ja kainelt asjadele vaadates neid kaht ei saa segada kunagi. Meie kodune maailm on alati olnud karske ja tõepärane, ja mida meie võimegi naljaviluks muuseas uskuda võõraist maist, seda ometigi meie ei pea võimalikuks oma maal, kus inimesed tegelevad ainult oma töömuredega ja kus vaimud on jätnud segamata elu seaduspärase roopa. Mõistagi siis, et Tila juttu meist ei uskunud keegi.

„Juhtus see kõik, nagu sa ütled, sinuga?“ küsis Jaan.

„Sa imestad ega usu, aga see oligi põhjuseks miks tulin Austraaliast ära ja miks ma enam ei taha lahkuda kodumaalt.“

Tila jutt paisutas meie ülevoolava tuju veel kõrgemale. Nägudel pesitses punane rõõm koos veinipunaga. Rääkisid silmad, käed ja suu vaheldumisi ja koos. Kuid Jaanil kui peremehel oli põhjust jällegi tõsta klaasi.

„Kuulsite, armas seltskond, kuulsite seda juttu? Ja mis te arvate, mis sellest järeldub? Järeldub see, et peame jällegi tõstma need klaastopsikesed meie kukeaabitakonservatooriumi terviseks. Sest seal meie, noored kuked, õppisime libistama oma keelt ja tõstma kõri. Ja nüüd selgub, et seesinane külakool on annud ka oma Peer Gyndi, oma Münchhauseni, ühesõnaga Tila, kes laulab lugusid ette nagu romaanist. Ega sa seda lugu enne kuulnud kuski mujal, sa Peer Gyndi pojapoeg? Muidugi, sulatõsi kõik sellele, kes usub. Aga joo me Tila

terviseks ja meie abc-asutuse auks. Näe, seal ta ongi, ah, udu on juba peitnud ta seinad, ainult katus veel paistab. Aga siiski — terviseks.“

Jõime juba ei tea mitmenda bokaali seda maitsvat koduveini. Ka Tila jõi, kuigi ta seejuures jäi tõsiseks.

„Lugu oli ilus, laita ei saa, aga räägi nüüd, kuidas see eluolu seal oli tõeliselt. Seni võis uskuda, aga nagu tuli vahele see muhameed, siis ei olnud see enam uskumiseks.“

„Miks see ei olnud uskumiseks? Ma rääkisin tõtt.“

„Tõtt? Meremehed, jahimehed, sõjamehed, reisimehed — kõik nad räägivad tõtt, egas nendele seda panda pahaks. Pealegi, kui keegi pole veel teinud kindlaks, mis asi see tõde iseendast on. Tõed olevat relatiivsed ja nad ongi seda. Aga räägi meile harilikku tõtt, mitte niisugust kunsttõtt,“ ütlesin mina.

„Pea kinni, sa ju ütlesid, et õppisid salaja kätte selle Don Cagliostro jüngri kunstid. Tee meile üks Austraalia kunststükk, siis meie usume,“ nõudis Jaan.

„Ma olen annud endale lubaduse, et ma seda musta kunsti elus enam ei tarvita.“

„Vaata, niisugust vastust oli oodatagi. Aga ära murra oma lubadust. Tee nii natuke naljaks oma vaimude väljakutsumise kunsti. Meie siin maal ka pole näinud midagi, ainult kuuleme kaugelt üht ja teist. Pole näinud korralikku vaimugi. Tee, ole meheks, meile kah üks hea päev.“

„Mul on see raske teha.“

„Mispärast mitte kohe tunnistada, et võimatu. Oleme ju omavahel. Aga tee siiski. Ütleme, laupäeva õhtul ja nii, vaim pole karjapoiss, kes alati jookseb, kui kutsud, vaim on läinud kodust ära... Aga näita, kuidas teda kutsutakse.“

„See pole võimatu, aga veame kihla. Sa, Jaan, luba mulle, et kui olen näidanud sulle vaimu, siis pead täitma ühe mu soovi.“

„Aga kohe, loodan, et sa ei nõua mu valaasjadega täidetud pead.“

„Seda mitte. Mu soovi täitmine ei teeks sulle suurt raskust.“

„Siis muud kui hakkame pihta.“

Tila laskis tuua laua juure veel ühe tooli ja klaasi, mille kallas täis veini. Käskis siis hoida kõigil näpud ligi lauda.

„Ah, niisugust näpukunsti tuntakse ju meie maalgi, siin pole midagi austraaliaalist. Aga pea meeles, sa lubasid meile vaimu näidata, näidata lubasid sa.“

„Tasa, mitte rääkida.“

Jäime vait kui hiired. Hoidsime näppe laual, istudes liikumatuina. Ainult paberossisuitsu pilved virvendasid aeglaselt lae all.

Tüki aja pärast lauda valdas väikesi võnkeid.

„Seltsimees Lenin, kas tuled juba või?“ hüüdis Tila.

Järgneval silmapilgul meie ehmusime tõsiselt. Kuski kostis pirisev vastus:

„Ei saa tulla, keegi kontrevolutsionäär istub ees ja tahab ise minna teie jutule.“

„Tulgu siis see, kes on teie ees.“

Paberossisuitsu joad lae all hakkasid laine-tama, nagu oleks neid pöörnud pahupidi mingi väike tuulispask. Kõik meie olime hüpanud püsti ja vahtisime hirmust pärani silmil sündivat imet. Toanurga hämarusest kostis juba salapärasest kahinat.

Siis kaks tuliteravat silma löid lõkkele ning selle järele hakkasid kujunema teised kehajooned. Vaim löi endale maist kuju. Üksteise järele said nähtavaiks kolmnurgalise habememärgi piirjooned, kaks kõrva küsimusmärki, suuklambrid ja esilekerkiv nina, ikka aiva aineli-semaks muutus see väljakutsutud ilmutus.

Mõne sekundi pärast polnud kahtlust — Pommilooja seisis meie ees.

Oleksime võinud surra hirmust, kui poleks olnud seal Tila. Ta oli täitsa rahulik ja ta asus demonstreerima oma peeneid kombeid vaimudega ümbenkäämises.

„Ah, see olete teie, isa Preobraženski-Hristovozdviženski, väga rõõmustav teid näha. Tunnete mind, ma olen teie vana tuttav Julius Kruus, keda need mu koolivennad juba koolipingist peale kutsuvad Tilaks. Aga oleks mu nimi olnud Tila, nad oleksid kutsunud siis mind Kruusiks. Tahtsime küll tülitada seltsimeest Uljaanovit, aga vist teil oli veel asja meie juure. Aga eks sellest me saa kuulda. Nüüd palun istuda meie juure lauda.“

Viisakalt ja seisusekohaselt rääkis Tila. Ühtlasi ka nii, et meilegi tuli julgust. Pommilooja istus lauda.

„Teie teate, olite ju suur inimtundja seisuse pärast juba, et meie inimestega tuleb käia ümber nagu lastega. Ikka viisakalt, ikka heaga, sest kurjus poegib ruttu, nagu Austraalia metsik kodujänes. Nagu üks kurja seeme on visatud inimeste pinnale, nii sellest sigineb seda niivõrd, et keegi ei saa enam jagu. Teie ju olite suur võitleja kurja vastu, ega te seda pole unustanud. Nii-siis loodan, et arvestate seega ja olete meie seltsis kui hea vaim. Kõik meie läheme homme siis sinu kirikusse, võid ise tulla vaatama, kõik oleme seal.“

„Ej minja, minja on hjea mjees. Tjere, tjere kjeik sjee pjere. Minja ej njuhtlep, minja sjee patt pjeseep, minja sjee kuri tegjen hjeaks.“ „Ja, — ta nägu muutus naerule, — „minja joop sjee vjedeljik, mjida minja njii ole sjilmitsenjud sjéal putõlka.“

Pommilooja jõi. Oli näha läbi ta riiete ja ihukoe, kuidas vein punaste niredena immitses laiali ta sisemikus ja kuidas ta soolikad sellest löid puntras väänlema nagu madude pesa.

„Hjää vjein on. Ivan, gospodin piissarj, sjina kui tjeep, siis on tjehtu... Aga ära sjina ärgjita mu hjääd sjudant vjihale!“

Viimane lause oli öeldud ähvardava hoiatusega. Keegi meist ei osanud aimata, mis oli Jaanis pahandanud vaimu. Jaan ise hüppas toolilt püsti, nagu kriitvalge.

„Tst,“ ütles Tila, piigutades silmi, ja käskides Jaanil liigutustega istuda tagasi ja olla rahulik.

„Härra Preobraženski-Vozdviiženski, ma tuln mõne päeva eest siia maale ja kui kurb oli mu meel, et teid enam ei leidnud elusana. Aga nüüd oleme jälle koos, loodan, et pead mind sõbraks, ma ju käisin sinu kirikus igal lihavõttel vähemalt. Ja nüüd loodan, et meie istume siin sõbralikult, väga sõbralikult. Siis meie peame sind heaga meeles, sa kuldne mees.“

Vaim rahustus, aga mitte kauaks. Parajasti, kui Tila tahtis alata uut meelitavat ja paitavat kõnet, Pommilooja silmadesse ilmus uus, kuri tuluke.

„Ivan, sjinu sjudamjes mina njäep kuri novvu.“

Jaan värises kõigest kehast, aga kogus end.

„Štoš, batjuška, nitsevoo... Dai naljuu tjebeee...“

„Kakk nitsevoo? Duumaješ, mjina ej njäep su ljebbi?“

„Hristoforr Porfirjič, aa Hristoforr Porfirjič (vaimu ägenedes kõik püüdsid rääkida vene keelt, ka Tila.)...“

Pommiloojat aga ei hoidnud vaos enam ühegi jõuga. Temalt sadas kurje sõnu nagu rahet Jaani kaela. Ei puudunud palju, et ta oleks hüpanud hammastega ta kõrri.

„Hristoforr Porfirjič...“ püüdis Tila uuesti, aga ilma tagajärjeta.

Nüüd Pommilooja oli jõudmas oma viha ülima tipuni. Ta tõusis laua tagant ja suundus ähvardavalt Jaani poole. Ka Tila oli langenud segadusse. Kõik meie taganesime tema eest ukse poole.

Peagi meie kõik pidime taganema koridori. Seal tahtsime suunduda välja, aga vaim sattus nagu välk välisukse ette ja jätkas oma ähvardavat lähenemist. Nii ta ajas meid kõiki kantsleituppa.

„Oljete sjiin paikal, mjitte juks dvižeenije.“

Pommilooja avas vallakapid ja tõstis lauale raamatud. Lõi need esimesel valgel leheküljel lahti.

„Cospodin piissarj, sjinu panep sjiinsamas paari preili Liidija Sookjula ja Ivan Suursärg, volostnoi piissarj. Sjee piap kjäima sjilmapjilk.“

Jaan, kelle pärast vaim oli enda üles äritanud, oli kõige raskemini tabatud hirmust. Ta nägu oli roheline, kollane ja sinine ühtlasi. Vist aimas ta võivat vähendada õudse vaimu viha, kui täidab ta soovi. Ja ta asus perekonnaseisumetnikuna laulatama end Liidiga.

Mina ja Tila kirjutasime tunnistajatena alla.

Kui viimne formaalsus oli täidetud, muutus Pommilooja väljanägemine. Kohe ta sai jälle niisuguseks naljameheks, nagu ta oli siin üksi eestlaste keskel pärast vene võimu lange-

mist. Veini ta oli juba saanud ning laskis nüüd lotendavat vanamehe tantsu.

„Hõi... hõi...“

See hüüe äratas meid järgmisel hommikupoolikul üles. Hüüdja oli Jaan, kelle hääles oli veel küllalt öisest ehmatusest.

„Hõi-jah, Jaan, sina hüüad või?“

„Mina jah.“

Jaan ilmus aluspesuväel saali uksele, nagu otsiks abi sissemurdvate varaste vastu.

„Õelge, mida te mäletate eilsest ööst?“

„Oli lõbus öö, mis?“ vastas Tila.

„Aga mida mäletad sina?“

„Kui ma ei eksi, siis oled sa naisemees. Kus on Liidi?“

„Liidi magab alles.“

„Kus?“

„Siin...“

„Ja sa kahtled veel, et oled naisemees?“

„Õelge, kas see kõik on õige?“

„Vaata vallaraamatutest järele.“

Kõik meie kolmekesi läksime vaatama kantselisse. Perekonnaseisuraamatud olid laual alles lahti ja viimase tehingu tindijooned tundusid veel värsketena. Sinine tint polnud veel muutunud mustaks.

„See on siis kõik sündinud ilmsi?“ imestas Jaan.

„Kas kahetsed või?“

„Ei, kuidas ma kahetsen või... ega ma pole saanud kahju.“

„Sa oled võitnud. Minult näppasid Liidi.“

„Ah, sina tõesti tahtsid teda võtta?“

„Jah. Eile sirelite juures juba rääkisime sellest. Ja eile sa lubasid mulle enne selle vaimu väljakutsumist, et täidad ühe mu soovi. Anna nüüd Liidi mulle tagasi.“

„Ei, seda sa ei saa. Kuule Tila, ole mõistlik, sa ju ütlesid, et su soov on mulle kerge täita.“

„Noh, kui sa just tahad, ma nõuan sult kergemat. See on nimelt, et ole õnnelik oma abielus.“

Jaani nägu veeres esimest korda pärast eelmist ööd rõõmule.

„Ainult? No see on küll kerge täita. Teh tud.“

Lõi raamatu kõvasti kinni. Siis algasid pulmad, kuid ilma vaimude väljakutsumiseta. Üldine arvamine otsustas, et vaimud vahel panevad toime päris mõistlikke asju, aga kiirustuvad, liialt kiirustuvad, liig kähku käivad nende käes asjad.

Pudel Jaani nurgas oli tõesti imenõu. Sellest jätkus ka pulmadeks, mille pidasime siinsamas, rookides vallast rahvast rutuga kokku. Ning pärast pulmi Tila võis rahuldusega öelda, et pärast Austraaliat alles nüüd tunneb end täitsa korras olevana. Sisikond on põhjalikult desinfitseeritud, on uhetud välja kahe rõõvli, Pontsius Pilatuse ja teiste subjektide läksta-mapanevad jäljed.

LAHETAGUSEID LAHKJOONI

Kõigepealt väikene silmapettus:

Kui võtta kätte Soome tavaline pealinnaleht, siis on mulje, nagu oleks ta kaustalt märksa suurem kui Eesti suurimakaustaline ametivend „Päevaleht“. Laotad ta aga „Päevalehele“ peale, siis leiad, et kaust on ühtpidi võrdne, teistpidi isegi pisut vähem. On, järelikult, tegemist ainult mingi „silma moonutusega“ ja seda tekitab Soome ajaleheveergude kitsus. Kuna „Päevaleht“ oma leheküljed on jaganud ainult viieks, esinevad Soome suurlehed aga 7-veerulistena. Ja seejuures on nad kokkuhoidlikumad ühtlasi ka pealkirjaruumiga, mis omakorda suurendab muljet, nagu oleks nende lehekülg suurem. Mäletan, kuidas omal ajal sama asjaolu arvestamist tuli peale suruda „Vaba Maa“ nime kirjatahti valides. Oma uude trükikotta üle kolides ning kausta muutes tuli lehele valida uus „pea“, sest endine edevatäheline vingerdivängerdi suurkiri ei oleks praegusekaustalise „Vaba Maa“ ühele reale lihtsalt ära mahtunud. Või kui oleks mahtunudki, siis ei oleks sinna juure hästi ruumi leidunud enam igasugustele muudele lisandustele, mis meil traditsiooniliselt kuuluvad samuti lehe „peasse“: tellimishind „postiga“ ja „postita“ aasta, pool-aasta, veerand-aasta, ühe kuu jne. jaoks, telefonide numbrid ja igasugused muud tekstilised ning arvulised materjalid. Mäletan: oli joonistatud mitmeid uusi päid „prooviks“. Nende ridade kirjutajale, kes juba tol ajal seisis eriti just Soome ajakirjanduse mulje all, ükski neist joonistatud kirjadest aga ei meeldinud just seepärast, et nad olid liig suured ja oleksid nõudnud enda alla liig palju ruumi, tehes sellega lehekülje „väikeseks“. Läksin trükikotta ja palusin faktorit, et ta mind pisut tutvustaks trükikojas olemas olevate „loomulike“ suurkirjadega. Üks neist meeldis ja lasksin sellest lehe pea prooviks üles laduda ning viisin selle kui soovitava hra Veileri ette. Paistis ilmselt, et hra Veilerile see alul kuigi hästi ei meeldinud: olevat ikka „natukene väike!“ Mul oli tol ajal „Vaba Maas“ aga pisut „mõju“, nii et suutsin oma tahtmise lõpuks siiski läbi suruda — esialgseks proovimiseks, nagu öeldi. Kuid selle „prooviga“, „Vaba Maa“ praeguse peaga, harjusid ka hra Veileri ja teistegi vastuolijate silmad varsti niivõrd, et ta muutmise minust teada hiljem enam juttugi ei ole olnud. Ega tule vist tulevikuski.

Nagu mäletan, oli selle „pisikese pea“ läbisurumisel minu ustavaimaks liitlaseks hra Vellner. Meil oli kahe peale kokku veel üks teine salanõu „Vaba Maa“ soomelikumaks muutmiseks. Tahtsime nimelt mitte midagi vähemat kui lehes võtta tarvitusele nii kitsad veerud, nagu need olid tarvitusel Soomes.

Kuid see number ei läinud enam läbi: hra Veiler arvas, et niisugusel puhul tuleks leheküljele liig palju ridu, ja — kuna rida on rida! — tuleks maksa liig palju rea-honorari!

Hiljem, kui mind „Vaba Maa“ toimetustalau taga enam ei olnud, oli H. Vellner sellegi uuenduse läbi viinud. Soome traditsioon võitis nõnda siis lõpuks siiski ja ma olin rõõmus, et hra Vellner, kes minu lahkumise järele „Vaba Maast“ minu soovitusel võttis üle ka varemalt minule kuulunud „Helsingin Sanomate“ kirjasaatja ameti, seda traditsiooni nii südikalt suutis kaitsta, et ärijuht ei peljanud isegi enam liigseid rea-honorare.

Märgin neid ajakirjandus-ajaloolisi mälestusi siin selleks, et näidata, kuidas Soome ajakirjandusel Eesti ajakirjanduse välimuse kujunemisele isegi teatav mõju on olnud. Seda mõju on eriti hra H. Vellner (kes on „Vaba Maa“ juures juba ammugi ka palju suurem mees kui mina omal ajal!) hiljem tublisti veel süvendanudki, eriti n. n. „suurte pealkirjade“ ja „abipealkirjade“ väljaarendamise suhtes, millisel alal Soomest (Vellner ise vist ütleb küll, et Ameerikast ja Skandinaaviast!) on alul „Vaba Maasse“ ja sealtkaudu võistluse tuhinas ka teistesse Eesti lehtedesse üle võetud terve rida otsekoheseid eeskujusid.

Isiklikult tahaksin heameelega näha küll veel palju rohkemate eeskujude ületulekut lahe tagant, kuid usun, et olulisematele nende hulgast isegi mitte H. Vellneri taoline toimetuse mõjumees meie lehe-ärijuhtide südameisse praegu ei suudaks teed raiuda.

Esimese niisuguse lahetaguse lahkjoonena nimetaksin ma ladinakirja. Kuid seejuures on mulle teada, et „Sakala“ peremees K. Baars, kuidas me muidu üksteisest ka lugu ei peaks, niisuguse sooviavalduse eest kindlasti minu kaela kahekorra keeraks. Tal on nimelt juba kogemusi, mis sündis siis, kui ta paari aasta eest „Sakalale“ toimetajate soovitusel uued ladumismasinad tellis ainult antiik-kirjaga. Oli päris tõsine mäss, mis lugejaskonnas „Sakala“ vastu seepärast lahti läks ning telegraafiteel tuli ladumismasinatetele „eestikeelse kirjaga“ magasinid kõige kiiremat teed järele tellida. Oli nimelt hädaoht, et kui tarvitama hakata aeglastvõitu posti (milliste hulgas üks aeglasemaist on eriti lennupost, mille kirjade Lasnamäelt pealinna postkontori postikasti jõudmiseks kulub ära oma vähemalt kolm tundi!), siis „Sakala“ aastakümnete jooksul kogutud lugejaskond viimseni laiali oleks põgenenud, enne kui „eestikeelne kiri“ uuesti lehe veergudele tagasi pääseb. Nii ebapopulaarne on Eestis veel ladinakiri, hoolimata sellest, et meie kooliraamatud enamikus on trükitud sellega. Näib,

nagu ei loeks see noorem, hiljem õppinud põlv aga vist üldse ajalehti, vaid nagu oleks lehelugejateks rõhuvas enamikus alles need, kes on õppinud peaaegeliselt „eestikeelset kirja“.

Nõnda et: see lahetagune lahkjoon — antiikva kiri Eestis tarvitusel oleva gooti kirja asemel — jääb vist veel tükiks ajaks püsima ka edaspidi, kui kurb see iseenesest ei olegi.

Sama lootusetu on Eesti ajakirjandusse sisse viia vististi üht teist Soome eeskujut, mis mulle isiklikult väga meeldib ja millest olen mõnikord katsunud juttu teha ka ametivendade keskel, kuid seni nähtavasti ilma mingisuguse tagajärjeta. See on nimelt ühe uue igapäevase osakonna sisseviimine päevalehtedesse, mis võiks kanda pealkirja „Ajakirjanduse ülevaade“ või „Teised lehed“. Soomes kannab vastav osakond harilikult pealkirja „Muut lehed“ ja temale pühendatakse õige silmapaistev osa ruumi, tihtilugu tervelt paar-kolm veergu tihedat petit-kirja. Seal tuuakse ära pikad tsitaadid kõigi teiste ajalehtede silmapaistvamatest artiklitest, eriti nendest, mis puudutavad kodumaisi päevaküsimusi ja seisukohavõtmisi. Ja tehakse seda äärmise objektiivsusega, et lugejale selgust anda, mida teine leht (nii poolehoidja kui ka vastase oma) tõesti on öelnud ja öelda tahtnud. Ja seda tehakse alatasa ning järjekindlalt, päev päeva kõrval. See on nagu auditoorium, kus kodanik-lehelugeja kuuleb korraka mitmete erakondade ja poliitiliste voolude seisukohti, väiteid ja vastuväiteid, mille järgi tal siis loomulikult märksa kergem on igas küsimuses välja selgitada ka oma enese seisukohta.

Ka Eesti ajakirjanduses puutub mõnikord silma niisugune „teised lehed“-osakond. Kui aga vaadata ja võrrelda, mida niisugune osakond sisaldab, siis näeme, et see ei ole harilikult muud kui endale toetuse otsimise või oma vastaste nõokimise osakond. See tähendab, meil tsiteeritakse teisi lehti ainult kahel juhul: kas siis, kui teine leht on avaldanud samasuguseid mõtteid nagu tsiteerijagi, või jälle siis, kui leidub teise lehe kirjutuses mõni lause või vääratus, mille kohta kuidagi viisi võimalik on eel- või järelmärkusega ulakat, irvitavat nalja heita. Esimesel juhul ei ole tsitaatide toomisest minu arust mingit olulist mõtet, teisel juhul on see lihtsalt ülearune ja kahjulik ruumiraiskamine, mis viib lugejaid ainult eksiteele (vähemalt — püüa b seda teha) ja rikub ka ajakirjanike endi vahekorda.

Ma ei ole veel kunagi selgusele jõudnud, miks Eesti ajakirjandus (peale Saksa lehe „Revalsche Zeitung“) ei taha „Teised lehed“ osakonda aga sisse viia ka niisuguse järjekindla erapooletu poliitilise kuuldesaalinna, nagu ta sisse on viidud Soomes. Olen kuulnud mõnikord vabandatavat ruumipuudusega, kuid samal ajal lubab see „ruumipuudus“ harilikult iga päev küllalt ja küllalt laiutada seal, kus selleks ei erapooletu ega erapooliku mõõdupuu järgi ei leia mingit otstarvet. On mõnikord ka väidetud: mistarvis teistele lehtedele ilma hinnata reklaami teha! Kuid minu arusaamise järgi ei ole tsiteerimine aineliselt kunagi nii kasulik tsiteeritavale lehele kui just tsiteerijale: tuues erapooletult teiste lehtede (ka vastaste) mõtteavaldusi kaob lehe lugejal hädalisem vajadus teiste lehtede tellimiseks, ostmiseks ja lugemiseks.

Kodanikkude üldine poliitiline kasvatus võidaks sellega ühenduses aga kindlasti, sest suuremal hulgal meie lehelugejast käib mitme lehe ostmine ja tellimine lihtsalt üle jõu ning teiste lehtede tähtsamad mõtteavaldused jäävad talle lihtsalt kuulmatuks ja teadmatuks. Või ehk see sihiks just ongi?

Kuid poliitilise kasvatusvahendiks olemise poolest ei ole see asjaolu üksinda kaugelgi mitte ainukene, milles lahe taga meist kaugemal ollakse.

Kõigepealt paistab Soome suuremate ajalehtede ümber olevat märksa rohkem vaimlist jõudu kui Eestis. Mitte ainult selles mõttes, et toimetused ise on arvurikkamad, mitmekülgsemaid kogemusi ja eriteadmisi edustavad, vaid toimetusele alaliseks abiks näib olevat tihe ajalehemehelikult väljakoolitatud eriteadlaste võrk, kelle ajakirjaniku-sulg kunagi ei roosteta. Ajalehemehelikult välja koolitatud nimelt selles mõttes, et nad reageerivad päevakorrale kerkinud küsimuste samasuguse nobedusega nagu ajalehemees toimetuse laua taga.

Ja selle tõttu on see siis ka võimalik, et Soome leht reageerib sündmustele ja päevakorrale kerkinud küsimustele üldiselt märksa kiiremini kui Eesti oma. See on päris harilik, et leht sisaldab ühes ja samas numbris mingi tähtsama uudise, juhtkirja tähendatud uudise puhul, veste sellesama asja kohta ja lõpuks veel ka eriteadlase põhjalikuma kirjutuse või tema poolt antud intervjuu. Neist on kolm esimest loomulikult toimetuse töö, viimane aga välispoolse kaastöölise oma, kes toimetuse poolt talle peale pandud ülesande on täitnud kohe.

Muidugi, et Eesti ajakirjanduses mitte nii ei ole, selleks on mõned tehnilisedki põhjused. Tähtsaim nende hulgas on kahtlemata lehe ilmumise aeg. Soome suurlehed on harilikult hommikulehed, mis ilmuvad trükist kella viie paiku, kuna toimetuse töö kestab hommikust kuni kella 1-ni öösel. Järelikult: Soome ajalehemehel jääb ilmutisel oleva numbri ettevalmistamiseks mõnevõrra rohkem aega.

Päevaste sündmuste üle teadet saades on tal toimetusetöö lõpuni kasutada veel 8—10 tundi ja sellest juba jätkub, et kirjutada juhtkirja, vestet, intervjuuerida tegelasi ja panna mõnd eriteadlastki kirjutama.

Teine põhjus, mis lubab Soome pealinnajaalehel samuti palju hõlpsamini kasutada välispool toimetust tegutsevaid eriteadlisi jne. jõude, on see, et need jõud oma parimas osas kõik on koondatud pealinna. Siin asub ülikool oma õppejõududega, kaubanduslik ülikool, politehnikum jne., kuna meie pealinn neist tähtsamaist vaimlike jõu koonduspunktidest on lage ja need jõud ise — poliitilisest elust provintsilinna „kõrvale toimetatud“, toimetatud kõrvale ühtlasi muidugi ka — ajalehtede eest.

Kuid salata siiski ei saa, et palju Eesti lehtede „aeglusest“ oleneb ka neist enestest. Sest mingisuguste väliste takistustega vabandatav ei ole näiteks see, et kui Riigikogu on annud mõne tähtsama küsimuse kohta oma otsuse või minister oma intervjuu, siis veel järgmise päeva ajalehenumber sisaldab mitte seisukoha võtmist tähendatud küsimuste kohta, vaid artikli, mis Mac Donald või mõni teine välismaine kuulsus on kirjutanud „eriti“ sellele või teisele Eesti lehele (kuigi see tõeliselt on sündinud vastavate

agentuuride kaudu), ja et seesama kordub veel kolmandalgi päeval! Ja tõeliselt tuleb niisugust asja ette ju üsna sagedasti.

Üldse tunduvad Soome lehed olevat palju enam kodumaised kui Eesti omad. Kuna Eesti lehtedes artikleid ja juhtkirju välismaiste sündmuste kohta ilmub peaaegu pooleks kodumaisi sündmusi käsitavatega (viimasel ajal näib lugu selle poolest siiski

mõnevõrra paranenud olevat), arutavad Soome lehed oma juhtkirja kohal peaaesjaliselt ikkagi oma sise-riiklikke ja sise poliitilisi sündmusi ja ainult harva ka välis poliitilisi. Harilik väline informatsioon ja välis poliitiliste sündmuste käsitamine — see on surutud ajalehe tagumistele lehekülgedele välismaa eriosakonna alla.

Pea meeles,

et

**Narva Kalevi
Manufaktuuri**

puštvillased ülikonna- ja palituriided on tugevad, nägusad ja odavad.

Pea meeles,

et välismaa kauba tarvitamine rõõvib Eesti töolistelt leiva ja viib Eesti rafa välismaale.

Pea meeles,

et iga

**Narva Kalevi
Manufaktuuri**

riidekangas on varustatud vabrikü märkidega, mida tuleb ostmise juures panna tähele.

POOLA AJAKIRJANDUSE TÄNAPÄEV

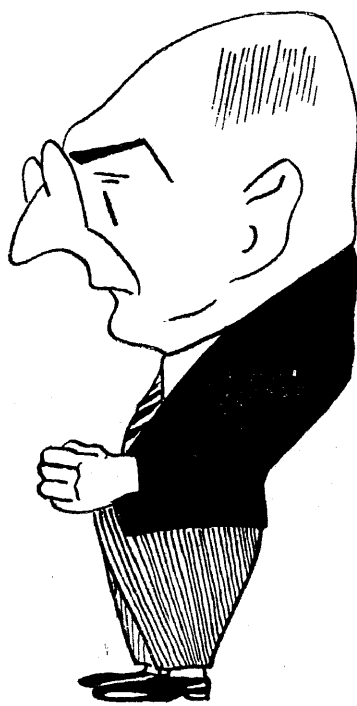
Poola ajakirjandus viimasel aastakümnel näitab alatasast tähelepanuvääri arengut. Pärast sõja-aastaid ja preisi ning austria okupatsiooni, esimesel iseseisvusaastal, tekkis Poolas peaaegu pooltuhat (481) uut organit. See oli rekordarv kogu aastakümnel. Juba järgnevatel aastail väheneb see arv tunduvalt, ja seda vastupidises suunas inflatsiooni kasvule, ning jõuab miinimumini 1928. a., mille järele ta arv alatasas kõigub. Kuna kinnipandavate lehtede arv aastas on vähenenud (40% ümber) uuestiasutatavate, kasvas lehtede arv alatasas ja 31. detsembril 1928. a. oli registreeritud 2000 lehte.

Poolakeelne ajakirjandus Poolas ilmuva umbkeelse kohta moodustas 80%. Seega kasvas ta 1919. a. peale 112,8% võrra.

Kogu Poolas ilmuvate lehtede aastast (1928. a.) tiraaži võib kindlasti arvata 510 miljonile eksemplarile. Kuna elanike arv Poolas 1928. a. ulatus 30.200.000-ni, langes ühe elaniku kohta keskmiselt 17 eksemplari aastas. Sellest aasta-tiraažist langeb kandvam osa poolakeelsele ajakirjandusele, ja nimelt 80,5%. Seega tuleb ühe poolaka kohta 21 eksemplari aastas.

Poola poliitiline ajakirjandus. Viimase 50 aasta jooksul on poola ajakirjandus märksa evolutsioneerunud. Vanaaegne ajalehe tüüp eraldus vähe nädalalehest või kuukirjast: süllapikkused artiklid, teaduslikud tööd, keerulised diskussioonid, igal pool poliitika ja diplomaatia, kõik see tõsiselt ja sügavalt käsitatud. „Gazeta Warszawska“ ja „Dziennik Warszawski“ andsid isegi läinud sajangu keskel veel üksikasjalise sisu nimekirja kogu aasta kohta. Kuid ühes trükkimisviisi muutmise muutus ka ajalehe sisu põhjalikult. Nende muudatuste põhjusi tuleb otsida muuhulgas XX sajangu inimese vaimses ümberkujunemises. Maailmasõda, enneolematu rahvustunde ärkamine, enamuse idee päevakorrale kerkimine, — kõik see tekitas ja tekitab ka praegu uue maailma-vaate ja ühes sellega uue inimtüübi.

Tänapäeva ajaleht püüab kohanduda praegusaja elu pinnale ja tempole, ta on kõigepealt teatetoojaks laiemas ulatuses. Tema raskuspunkt ei seis ainult poliitilises sfääris, vaid ta tungib igasugusesse muusegi alasse, näiteks majanduse, ühistegelise, spordi j. m. Ikka enam arenevad kavakindlalt poliitilist sihti mitte harrastavad häälekandjad. Ära märkida tuleb võitlus erakonna, poliitilise ja ideede häälekandja vahel ühelt poolt ja oma iseloomu poolest puht-ärilises mõttes kaubandusliku organi vahel teiselt poolt. Selle põhjuseks on ka säärase lugejate ringi laienemine, kes ei armasta poliitilisi artikleid, vaid eelistavad lühidaid, huvitavaid ja sensatsioonilisi informatsioone.

Stanislaw Poraj-Kozminski.

Ühiskonna-poliitilised ajakirjad Poolas moodustavad ajakirjanduse üldarvust vaevalt 30%. 1928. a. registreeritud poolakeelseist organeist (1849) võis kõigest 537 organit arvata ühiskonna-poliitiliste hulka. Kuid nende 537 organi aastane tiraaž ulatub 400 milj. eksemplarini, kuna ülejäänud lehtede (1312) osatähtsus kõigest 16 milj. eksemplarini. Sellest on näha, et ühiskonna-poliitiline ajakirjandus valdab ikka veel avalikkuse meelt, kuigi langeva tendentsiga. Ühiskonna-poliitiliste organite hulgas seisavad eesotsas ajalehed.

1928. a. lõpul ilmus 114 poolakeelset ajalehte. Nende päevane tiraaž moodustas umbes 1 milj. eksemplari.

Ajakirjanduse tähtsaimaks kesk- kohaks on enesestki mõista pealinn. Varssavis ilmuvad 700 eksemplari moodustavad 30% üle riigi ilmuvaist organeist. Poolakeelseid ajalehti ilmub Varssavis 19, peale selle üks prantsuskeelne, üks venekeelne, 4 juudikeelset ja 1 juudi leht poola keeles. Umbkaudselt võib kõigi Varssavis ilmuva 26 ajalehe päevase tiraaži arvata 400.000 eksemplarile. Sellest läheb 60% ümber provintsi, nii et seitsme Varssavi elaniku kohta tuleb üks eksemplar.

Enamik pealinna ajalehti on tõsised erakonna-

lehed, mille hääl on teatud erakonna avalikuks arvamiseks.

Ajalehtede arv Varssavis.

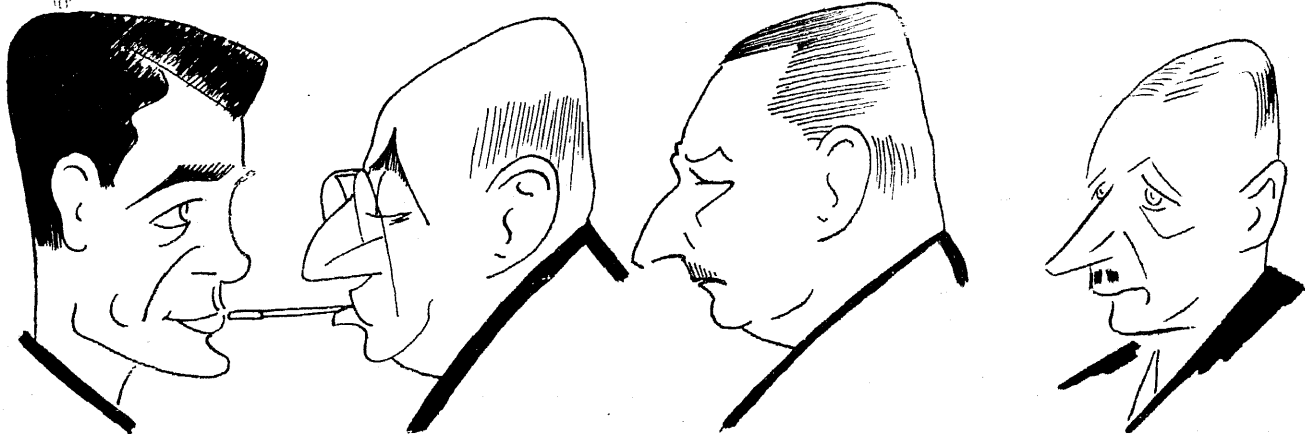
Aasta	1914	1919	1924	1925	1926	1927	1928
Ajalehtede arv	264	342	431	507	549	591	702

Poliitilise rühmituse suhtes langeb suurem osatähtsus n. n. „erapooletu tsentrumi“ ajakirjanduse arvele. Siia juure tuleb arvata veel mõõdukas ajakirjandus, s. o. niisugune, mis ei ole ühegi poliitilise rühma avalikuks ega mitteavalikuks organiks, mis aga aegajalt toetab poliitiliste ja majanduslike sfääride sihte. Sääraseid organeid on 50 (sellest on ajalehti 36). Sellesse gruppi arvame ka ühisuste ajalehti. Siia kuuluvad „Gazeta Polska“, „Kurjer Poranny“, „Kurjer Polski“, „Ilustrowany Kurjer Codzienny“ jne. Enamik „erapooletu tsentrumi“ organeist avaldab praegu valitsusega koos töötava erapooletu bloki sihte.

Teisel kohal asuvad rahvusliku erakonna organid, arvult 44 (sellest 27 ajalehte). Siia kuuluvad „Gazeta

Tabel näitab 1661 a. peale Poolas ilmunud ajakirjade arvu üksikute aastate järgi:

Aasta	Ajakirjade arv
1661	1
1700	4
1800	10
1850	96
1900	400
1910	900
1914 1. VII	1200
1914 1. XII	450
1915	360
1918	500
1919	870
1920	860
1922	900
1924	920
1925	1300
1926	1439
1927	1584
1928	1852

Viktor Drymmer.

Stefan Aubac.

Bohdan Jaroehowski.

Kazimierz Okulicz.

Warszawska“, „Kurjer Warszawski“, „Kurjer Poznański“, „Dziennik Wileński“ j. t.

Kolmas koht kuulub „erapooletule paremale“ erakonnale (39 organit). Siia kuuluvad näiteks „Slowo Polskie“ (Lwów), „Kurjer Łudzki“, „ABC“ (Varssav), „Polska“ (Varssav) jne.

Järgnevad: kristlik-demokraatlik erakond (20 organit), Poola sotsialistid (20 organit) „Robotnik’uga“ eesotsas, maa ja linnade töörühm (19 organit) jne.

Välispoliitika küsimusile on pühendatud ainult üks kuukiri: „Przegląd Polityczny“ Varssavis.

Pealinna ajakirjanduse arvuline ülekaal ei takista tõsiste organite kasvu provintsis. Eesotsas ses suhtes seisab Poznani vojevodkond, kus ilmub 272 poolakeelset ja 40 saksakeelset organit. Järgneb Krakovi vojevodkond (175), Lwowi (164 poolakeelset, 47 ruuteenikeelset ja 11 juudikeelset), Sileesia (106 poola- ja 44 saksakeelset), Pomerelli (104 poola- ja 13 saksakeelset), Łodzi (77 poola-, 16 saksa- ja 24 juudikeelset) Kielecki (66 poola- ja 6 juudikeelset), Lublini (59 poola- ja 10 juudikeelset), Wilno vojevodkond (46 poola-, 16 valge-vene-, 10 leedu-, 10 juudi- ja 3 venekeelset organit). Ülejäänud ida-vojevodkondade poola ajakirjandus kõigub 30 ja 7 häälekandja vahel. Kuid kuski pole vähemuste organid enamuses.

Poola ajakirjad aastakümnel näitavad tunduvat tõusu. Ei ole isegi vähemat kunsti-, tööstus- või praktilist haru, mis ei mahutaks oma eesmäärke oma ajakirja veergudele. Siinkohal ei saa meie neid kõiki nimetada.

Elaniku kohta:

Aasta	Elanike arv	Ajakirjade arv	1 ajakirja tuleb
1927	29.850.000	1975	15.115
1928	30.200.000	2200	13.727

elaniku kohta.

Siin on näidatud 1927. ja 1928. a. kogu Poolas ilmunud ajakirjade arv, samuti, mitme elaniku kohta tuleb arvata üks ajakiri.

Bibliograafia ja statistika	5
Usuteadus	70
Filosoofia ja matemaatika	6
Arstiteadus	40
Pedagoogika ja kooliasjandus	30
Õigusteadus ja kohtuasjandus	15
Tehnilised teadused	20
Sõjateadus	11
Kaubandus, tööstus ja majandus	50
Põllumajandus, aiandus ja metsaasjandus	50
Mitmesuguste seltside ja ühingute organid	60
Naiste ajakirjad	15
Keeleteadus ja kirjandus	8

Ülaltoodud arvud on umbkaudsed. Tabelis pole tähendatud ajaloo uurimisele pühendatud ajakirjad, siis teaduslike seltside, Teaduste Akadeemia, poliitilised, kirjanduslikud, lasteajakirjad jne. Nimetamata ei või jääda ka ametlikud ajakirjad, mille arv 1928. a. ulatus 148-ni.

K e e l	Iga päev	Mitu korda nädalas	Nädalas	Kahe nädala tagant	Kuus	Kahe kuu tagant	Veerand aasta tagant	Juhuslikult	K o k k u
Poola . . .	114	129	386	184	600	31	99	306	1849
Ruteeni . .	1	4	20	10	30	1	4	2	72
Velge-vene .		1	4	5	2	1		3	16
Vene . . .	1	3	3	1	3			1	12
Saksa . . .	16	25	23	11	27		2	9	118
Juudi . . .	20		62	8	34	2	3	14	143
Leedu . . .		1	2	2	3			2	10
Prantsuse . .	1				2				3
Inglise . . .					1		1	3	5
Čehhi . . .			1	1					2
Esperanto . .					1				1
Kokku:	153	163	506	222	703	35	109	340	2231

Vähemuste ajakirjandus Poolas ei moodusta suuremat positsiooni (20% ümber) Poolas ilmuvate ajakirjade hulgas, 1928. a. lõpul ta moodustas 373 ajakirja. Viimasel aastakümnel on ta peaaegu kahekordseks tõusnud; 1919. a. ta moodustas vaevalt 200. Arvuliselt on tugev juudi ajakirjandus, millel on 143 ajalehte, sellest 20 ajalehte tiraažiga üle 200.000. Kõik lehed on puhtrahvuslikud, suuremalt osalt sionistlikud. Arvuliselt asub teisel kohal saksa ajakirjandus. Olles mõõdukalt redigeeritud, on ta moraalset ja materiaalselt tugevasti seotud Saksamaaga. Tema huvipiirkonda kuuluvad puhtsaksa iseloomuga poliitilised küsimused. Mõnede eranditega suhtub ta poola küsimusis mitte heatahtlikult. Tal on 118 organit, sellest kuulub poliitilisele ajakirjandusele pool (55). 10 tähtsama saksa ajalehte tiraaž ulatub 80.000 eksemplarini.

Kolmandal kohal arvu poolest asub ruteenlaste ajakirjandus, järgneb valge-vene, vene, leedu j. m.

Ajakirjandusagentuurid. Ajakirjanduse informatsiooniline külg sõltub täiesti agentuuride tööst. Ükski ajaleht ei suuda agentuurita saada läbi, kuid sellest hoolimata on

vähemal lehtedel organiseeritud informatsiooni-allikaid välismaal; raadio-telegrammide kasutamine ajalehtede poolt osutus vähe-praktiliseks.

1929. a. oli Poolas kokku 33 informatsiooni-bülletääne väljaandvat agentuuri. Neist saatis 18 agentuuri oma bülletääni iga päev laiali, muu osa vahetevahel poliitilisi, majanduslikke artikleid või erilist informatsiooni. Mitte-poola agentuure oli 6. Riigi agentuuriks on Poola Telegraafi-Agentuur (PAT), millel on palju osakondi provintsis. Suurimaist agentuurest tuleb nimetada: „Iskra“, sisemaa jaoks, Ida-Agentuur (AW), mille väljaandel ilmuvad erilised majanduslikud bülletääni, ja „Gazeta Handlowa“ (Kaubandusleht), Telegraafi-Agentuur „Express“ (ATE), Poola Katoliiklik Pressiagentuur (KAP), „Poola Publiitsistlik Agentuur“ (PAP) j. t.

Poola ajakirjandus välismaal. 1928. a. arvude kohaselt elab välispool Poolat 6.600.350 poolakat. See tõttu mängib ka poola ajakirjandus välismaal suurt osa, kuid seni on ta alles õige nõrk, ära märkida võib kõigest 200 organit. Üle poole sellest langeb ühendriigile, kus, nagu teada, elab suurim osa poolakaid (3.745.000). Saksamaal asuva 1 miljoni poolaka kohta tuleb kõigest 15 organit (neist 5 ajalehte). Prantsusmaal asuva poole miljoni emigrandi kohta tuleb 15 organit (sellest 3 ajalehte). Peale selle ilmub Čehhoslovakkias 10, Venes 4, Leedus 3, Austrias ja Rumeenias 2 organit jne.

Ajakirjanike ühingud. Poola ajakirjanike kutseorganisatsiooniks on n. n. sündikaadid. Nemad moodustavad (arvuliselt seitse) Poola Ajakirjanike Sündikaatide Liidu, missugune on ajakirjanduse moraalsete ja materiaalsete huvide valvel. Juudi ajakirjanikel on oma autonoomne sektsioon poola sündikaatides. Poola Sündikaatide Liit on Rahvusvahelise Ajakirjanike Föderatsiooni (Fédération Internationale des Journalistes — F. I. J.) liikmeks, missugune föderatsioon haarab kõigi Euroopa ja Ameerika riikide ajakirjanikud.

Emil v. Ruecker

Ajakirjanduse kool. Suur ajakirjanduse areng Poolas kutsus esile eriliste kutsekoolide tekkimise tarviduse. Teisest küljest aga hakatakse ajakirjandust käsutama teaduslikust vaatepunktist, ja seda mitte ainult ajaloo, vaid ka sotsioloogia, psühholoogia ja muust: tekkimas on eriline ajakirjanduse teadusharu. Ta areneb Saksamaal, kus hiljuti Heidelbergis asutati ajakirjanduse uurimise instituut. Poolas asutati 10 aastat tagasi „Kõrgem Ajakirjanike Kool“ Varssavis, mille eesotsas seisavad tuntud teadlased ja publiitsistid.

JUHAN LIIVIGA „OLEVIKU“ TOIMETUSES

1.

Kõhetu, kõrgekasvuline keha, rinna kohalt ettepoole veidi loogas, lapselikud kavaluseta silmad, veretud põsed, häbelik-heatahtlik naeratus huulil, millest ülemine oli kasvanud kuidagi igemete külge, mis andis talle iseloomustava pikutilõhkise ilme — nii seisis Juhan Liiv minu ees, kui teda tutvustas mulle Karl Eduard Sööt „Oleviku“ kontoris, mis asus Emajõe kaldal Kivisilla nurgas pahemat kätt raekoja poolt minnes. Selles kontoris istus Sööt hommiku kella 8-st õhtu kella 7-ni, ja mina istusin seal suurema osa ajast oma Tartu käikudel, mida juhtus talvel üks kord nädalas, suviti tihti sagedaminigi. Juhan Liiv aga astus oma igapäevastel lühikestel jalutuskäikudel enamasti kaks korda päevas sinna sisse, keskpäeva paigu, kui post toodi, ja õhtul enne kontori sulgemist.

„Oleviku“ kontor oli tolkorral maa keskkoh, mida ei jätnud külastamata maa-haritlased oma linnaskäikudel, ja K. E. Sööt oli neile kõigile hea tuttav ja sõber ning tema kaudu suurendasime meiegi Juhan Liiviga oma tutvavate ringi. Tutvumise juures avaldas Liiv imetust minu nooruse üle, kuna tema olevat minu nime juba ammu lugenud ja kujutelnud mind vanemana mehena. Pärast ütles ta veel mõnd korda, et olevat minule kade minu nooruse pärast, ja ometi ei olnud meie vanaduse vahe kuigi suur: kõigest 2 aastat, mis ei tähenda õieti midagi 20 ja 30 vahelises eas. Aga Liivil oli tol ajal juba tundmus — mida ta hiljem ka mitu korda väljendas — nagu oleks tema edene-mise ja arenemise aeg juba möödas.

Suvel 1890 olin ma vaba ja elades Tartu ligidal Marama koolimajas veetsin tihti päevad läbi Tartus. Olin olnud juba kauemat aega „Oleviku“ kaastöeline, viimasel ajal eriti kohtukoja sõnumisaatja Riia ringkonnakohtu Tartu istungitelt kui ka rahukogust. Need olid uued kohtud, alles hiljuti tegevusse astunud vanade vihatud saksa kohtute asemel, milledes asjade harutamine oli sündinud kinniste uste taga ja paberlikult, kus mõisnik läks sisse paraadukse kaudu ja istus laua taga ühes kohtunikega, kuna talupoeg pidi tulema kõrvaluksest ja seisma vaesena patusena kohtulaua ees ning iganeski ei võinud loota õigust saada, kui oli tegemist mõisnikuga, kuigi tema asi oli kümme korda õige. Uutes kohtutes aga pidi mõisnik tulema

ette samast uksest, kust talupoeg, ja pidi kohtulaua ees seisma talupojaga kõrvuti ning kohus andis õigust ka talupojale ja moonamehele. See oli midagi enne nägematut ja kuulmatut, inimesed olid vaimustatud muudatuse üle ja nende huvi uute kohtute vastu oli suur. Ainult üks häda oli: kohus oli venekeelne ja, kuigi kasutati tõlgi abi, inimesed ei saanud asjaajamist jälgida, nagu oleksid tahtnud. Seepärast pakkusid kohtukirjeldused tol ajal lugejaile erilist huvi, nii et minu sellealaline kaastöö oli A. Grenzsteinile üsna soovitatav. Suve lõpu poole teatas mulle kord Sööt, et „vana“ — nii nimetasime A. Grenzsteini — olevat pärinud minu järele ja küsinud, kas ma ei tahtvat tulla toimetusse. Kahtlesin küll, kas astuda seda sammu, aga arvates, et sest mingit õnnetust ei või olla, sobisin varsti „vanaga“ kokku ja kolisin sügisel Tartu. „Oleviku“ juurest oli lahkunud Bernhard Mäns, kellega olin tutvunud kevadel ja kes rääkis juba siis, et tahab ära minna, sest tal ei olevat mingit kindlat ülesannet. Õnnetuseks tulin mina tema kohale ja mul polnud õiget ettekujutustki, mis pidin õieti tegema. Toimetuse töö oli Liivi õlal, see minusse ei puutunud; kontori üle valitses Sööt, seal ei olnud mul tegemist; pidin olema kodus kõige tegevuse ja talituse, trükikoja ja tähevabriku, köitmiskoja ja lehesaatmise juhataja ning raamatupidaja — kõik asjad, millest mul ei olnud aimu ja millega hakkasin tutvuma alles seal.

Kui siis A. Grenzstein mind toimetusse kutsudes oli lootnud, et paneksin täpsamalt käima tema natuke logiseva äriaparaadi, siis valmistasin talle küll peetumuse, nagu olin ise ka peetunud, mitte sattudes toimetuse töösse.

2.

„Olevik“ asus tolkorral Raatuse tänavas, Grenzsteini vanema venna majas. See oli kolmekordne puumaja, sülda 7—7½ pikuti ja umbes 4 laiuti. Alumine kord oli trükikoja all, selle all keldris oli „tähevalamise-vabrik“: väike masin, millega keegi lätlane valas ükshaaval tähti; maja teisel ja kolmandal korral oli keskel risti läbi koridor, koridori mõlemal pool küljes kaks üksikut tuba. Sissekäik hoovi poolt küljest. Keskmisel korral oli pahemat kätt uulitsäärne tuba majaomaniku perekonna kasutada, paremat kätt selle vastas olev uks viis A. Grenz-

steini tuppa, selle kõrval hoovipoolne tuba oli toimetuse töö-, söögi- ja magamistuba, kuna pahemat kätt asetses Grenzsteini isa ja teenija. Kolmandal korral olid kaks tuba pahemat kätt välja üüritud, 2 tuba paremat kätt olid „Oleviku“ käes, nendest uulitsäärses, „vana“ peakohal, olin mina oma raamatupidamise ja „Oleviku“ aadressidega. Koridoris oli suur pliit ja ta oli ühtlasi köögiks kogu majakorra elanikele.

Toimetuse tuba, mis võis — nagu kõik teisedki — olla sülida 2 laiuti ja 2½ pikuti, üheainsa aknaga, oli ühtlasi, nagu öeldud, söögi- ja magamistuba. Selles oli keskel suur laud toolidega, ukse kõrval välisseina ääres üks ja tagaseinast veidi eemal teine riitul raamatute ja ajalehtede jaoks. Viimase riituli taga, seinä ääres, oli kaks voodit ja kolmas pikuti vaheseina ääres. Seal magasime kolmekesi Juhan Liivi ja K. E. Söödiga. Mina küll ainult lühikest aega, sest üürisin varsti naabruses enesele ärklitua, kuhu võisin paigutada oma kirjutuslaua, raamaturiituli ja voodi ning olla õhtuti segamata.

Mille pärast Liiv mind tihti kadestas.

Alguses märkas in Liivi juures enese vastu mingit arusaamatut umbusaldust ja pinevust: ta arvas, et A. Gr. tahab temast lahti saada ja on toonud mind tema asetäitjaks. Aga kui ta nägi, et see kahtlus oli põhjendamatu, siis ligines ta mulle seda rohkem ja seda usaldavamalt. Tal oli vajadus kellegi ees oma südant lahutada, oma hinge välja puistata, ja ta armastas teha seda minu ees. Aga temaga oli kaunis raske läbi saada. Tema kõht oli nigel, „liig viisakas“, see oli peapõhjuseks, miks ta oli alati surutud meeleolus. Kord tuli ta minu juure healmeel naerdes, säravil silmil, ja jutustas suure lõbutundega, kui head tagajärjed olid olnud seekord klistiiril. Meie sõime kõik Grenzsteini lauas (peale minu ja Liivi veel noor Gustav Grenzstein, trükikoja juhataja, „vana“ Gr. sugulane). Toit oli rammus ja küllaldane, nii et meie suuremat ei nurisenud. Tüdruk sai kontorist iga sööja kohta kindla summa raha, aga mis ta meile selle eest andis, see oli tema enese teha. Et ta polnud suur keedukunstnik, siis oli lõunaks enamasti rasvane sealihä kartulitega või muu aiaviljaga. Liivi kõhule oli see aga liiga ränk ja sellest alaline nurin. Vahest kaebas ta, et seda liha lõhnagi enam ei kannata.

3.

Liivi harilik tööpäev oli:

Hommi kü umbes kell 8—½9 voodist tulek, pesemine, riietumine ja kohvijoomine. Tüdruk tõi ikka enne 8 juba kohvi ja värsked saiad tuppa, et Sööt võiks õigeaks ajaks jõuda kontori. Kella 9 paiku einetas Liiv, lükkas siis tassid ja lina laua ülemisele otsale ja hakkas vabaks saanud lauapööl lehetööd. Grenzstein ise kirjutas ainult juhtkirja ja populaarõpetlikke lugemisi, nagu „Tori põrgust maa põhja“, „Elutarkus ja ilmakunst“ ja muid sellelaadilisi, kuna sõnu-

mite-osa, nii kodu- kui välismaalt, vahepalad, naljad jne. olid Liivi hooel. Abiallikaid ei olnud tal seks palju. Kodumaa teateid tuli kirjasaatjailt; need tulid läbi lugeda, parandada ja trüki- valmis teha. Vene keelt J. Liiv ei valitsenud ja Venemaa sõnumid tulid võtta saksakeelseist lehist, Tartu „Neue Dörptsche Zeitung“ist, Riia ja Peterburi lehtedest. Kui oli meeleolu kirjutada midagi algupärast proosas või värssides, siis läksid need pealekauba vahepaladena lehte, niisama kui K. E. Söödi ja minu seda laadi asjad: olid soovitatavad, kuid mitte sunduslikud. Jutu tõlkisime enamasti mina ja Sööt, aga esimene trükivigade parandus kogu lehes, kuulutused ühes arvatud, oli Liivi teha.

A. Grenzstein istus õhtuti kaua ülal. Oma käsikirjad kirjutas ta ikka öösiti. Hommikul magas ta umbes kella 11-ni, tuli siis, jõi kohvi, mis oli juba täiesti külmaks läinud. Hiljem loobus ta kohvist ja jõi kruusitäie manna- suppi. Keskpäeva ajal käis ta korraks kontoris, kus olid kõnetunnid, ja kuulas seal ka äri käigu üle järele. Liiv seadis oma kontoris- käigud nii, et ta seal „vanaga“ kokku ei puutunud. Oma laua pidi ta puhtaks koristama ja vabaks andma, sest tüdruk hakkas siis lõunalauda katma. Lõuna söödi üheskoos kella 1—2, ainult Söödile viidi see kontorisse järele. Pärast läks igaüks jälle omapoole, oma töö juure, kuni kella 7-ni, mille järele õhtusöögiks jälle kõik kokku tulid. Tihti külastas õhtuti meid kooliõpetaja Jurkatam, kes alati teadis midagi huvitavat rääkida. Ta oli hea vene keele oskaja, liikus palju ametnike seltskonnas, tundis nende ametisaladusi kui ka kodu- ja klubiklači. Riia ringkonnakohus oli oma väljasõitudel hädas tõlkidega ja kasutas Jurkatami abi, niipalju kui teda sai kätte, sest teised tõlgid, kes tal olid, ei saanud aru rahvakeelest ega osanud inimeste ütelsi edasi anda vene keeles. Tõlke-aneke doote tuli ette igal kohtuistungil. Näit. küsiti ühelt rahavargalt, kuhu ta selle raha pani? „Panin nahka!“ vastas see ja tõlk tõlkis täpsalt: „Položil w koožu.“ — „Millisesse nahka?“ laseb küsida kohtunik arusaamatuses, aga mees vastab jälle: „Nahka panin!“ Läks tükk aega, enne kui kohtunik taipas, mis mees tahtis öelda. Säärased vahejuhtumid tegid palju nalja keeleoskajaile, aga olid igavad ja tüütavad kohtunikele, ning mõnigi kohtuskäija kaotas protsessi tõlgi oskamatuses pärast. Jurkatam tundis täielikult rahva keelt ja oskas kõige keerulisemaid kõnekäände silmapilkselt heas vene keeles edasi anda ja sellega suureks abiks olla nii kohtule kui ka kohtuskäijaile. Seepärast hinnati teda kohtutegelaste keskel ja Riia ringkonnakohtu esimees püüdis teda saada kohtu vannutatud tõlgiks. Pakkumine oli aineliselt ahvatlev, aga J. ütles tõlkija tegevuse kohtuistungitel halvast õhus ja inimeste higiaurus enese kopsudele raske olevat, ja ütles ära. Kuid ta teadis huvitavaid lugusid uute vene kui ka endiste saksa kohtute tegevusest, niisama ka konsistooriumide, rüütlikogude, kreisiülemate, kuber-

neride ja ministeeriumide arhiividest, ning kui ta neist hakkas rääkima, siis kuulasime meie kolmekesi nagu lapsed vanaema muinasjutte ja meil oli ikka hea meel, kui ta meile tuli. Ta jäi siis enamasti õhtusöögile ja vestlemine kestis pärast selle lõppugi edasi. Vahest aga võttis „vana“ ta kaasa oma tuppa ja seal aeti pikki salajutte, millest meie ei saanud midagi teada. Arvasime ainult, et on käimas mingi kavatsus vene ametnike poole pöörmise asjus.

4.

Aga neljapäeva õhtul ei võetud ühtki külast vastu ega olnud oma-inimestel luba kuhugi minna. See oli suur korrektuuri-õhtu. Terve lehe materjal oli seks ajaks laotud, üks kord Liivi poolt juba läbi loetud ja parandatud, nüüd tehti trükipressi all suurtele poognatele 5 äratõmmet. Õhtusöömine ja teejoomine lõpetati sel õhtul pikalt aega viitmata, laud koristati puhtaks ja selle ümber istusime nüüd viiekesi, ülemises otsas A. Grenzstein ise, vastaspool otsas J. Liiv, külgedel mina, K. E. Sööt ja Gustav Grenzstein, igalhel paberileht ees, Grenzsteinil ka sulg ja tindipott käepärast. Luges enamasti Grenzstein ise, kõik teised pidid oma lehel lugemist jälgima ja viga nähes seda ütleva. Meie ei saanud aga palju midagi ütelda, sest Grenzsteinil oli vigade leidmiseks terav silm. Kuid see lugemine ei olnud ainult ladumisvigade otsimine, vaid ka autorite keelelised viperused ja loogikalised vääratused tõmmati halastamatult lahkamislauale. Ka keeleliste ja mõtteliste vigade selgitamises oli Grenzstein meister, ning seepoolest olid need õhtud meile head õppetunnid. Minule igatahes väga huvitavad. Aga kuna Grenzsteinil oli viisiks sääraseid vigu ette tuua salvavalt, lühikeste märkustega neid kui lollusi ridva otsa riputada, siis tundis Liiv seda sagedasti enese solvamisena, iseäranis siis, kui tegemist oli tema kirjutistega.

Seepoolest oli J. Liiv haiglaselt õrn. Kui ta oli kirjutanud midagi algupärast, siis ootas ta ikka põneva ärevusega, kas „vana“ mõne kiidusõna selle kohta ütleb. Grenzsteinil ei olnud viisiks seda teha. Sööt ja mina võtsime seda rahulikult vastu, pistime külmavereliselt kõrva taha sedagi, kui ta neis leidis vääratusi; saime isegi aru, et need „iluduse-vead“ olid siiski vea d, aga Liiv oli sarnastel juhtudel õnnetu.

Ta arvas, et Gr. tema vastu viha kannab ühe poisikeseliku vallatuse pärast, mis ta ammu enne „Oleviku“ toimetusse astumist toime pannud. See oli nimelt, kui Eesti Kirjameeste Seltsist, pärast prof. J. Köleri presidendiks valimist, dr. Hurt ja mitmed teised tuttavad tegeledased välja astusid, siis tõi Grenzsteini leht pika rea nimesid, kes ka olevat välja astunud, aga keda — nagu vastaselt poolt varsti näidati — iialgi polnudki seltsi liikmete nimekirjas ning kelle esimesed tähed ülalt alla lugedes moodustasid sõna „Baltlaste Piirikivi“ ja vastastele andsid asja Grenzsteini üle nagu mõne suure

sissekukkumise pärast irvitada. Need nimed oli J. Liiv luuletanud ja narrimiseks „Olevikule“ saatnud. Meie Söödiga olime veendunud ja püüdsime ka Liivi veenda, et Grenzstein selle paha nalja pärast, millest juba mitu aastat mööda, mingit okast enam tema vastu südames ei kannu, aga Liiv ei lasknud ennast rahustada, ja kuna tal väljakannatamatu oli kahtlus, kas Gr. teab seda või mitte, tunnistas ta temale kirjalikult asja üles. Grenzstein kinnitas temale muidugi sedasama, mis meiegi, et ta selle asja on ammu unustanud ja mitte mõhkugi seepärast ei ole Liivile pahane. Aga seegi ei suutnud rahustada tema haiglast ettekujutust.

Paar korda selle aasta jooksul, mis olime „Oleviku“ juures, ütles Liiv Grenzsteinile koha üles ja teatas, et tahab ära minna. Ta tegi seda kirjalikult. Kord vastas A. Grenzstein temale (suusõnal) minu juuresolekul. Ta küsis, mispärast ja kuhu kavatseb Liiv minna? Liiv vastas, et tunneb enese väsinud olevat. „Vana“ soovitas, et ta läheks ajutisele puhkusele, kas venna juure Väike-Maarjasse või mujale, ja tuleks siis jälle tagasi. Liiv puikles, aga mis ta ka ette tõi, „vana“ leidis, et see ei ole põhjuseks, kuni viimaks Liiv ütles, et tunneb oma jõudude langust ja näeb minevat ennast tagurpidi. „Vana“ vastas, et see on küll halb, aga seegi võib olla väsimusest. Kui Liiv veendus, et Gr. tõesti ei taha temast lahti saada, siis rahunes ta ja sai paremasse meeleollu ning — ei läinud puhkusele. Möödus paar kuud, ja Liiv teatas mulle, et on jälle saatnud „vanale“ ülesütlemiskirja. Mispärast, küsisin mina. Jah, „vana“ olevat annud märku, et peab seda tege-ma. Kuidaviisi? Olevat küsinud, kas tal ei oleks aeg minna puhkusele. See oli loomulik järg kirjeldatud väsimuse-jutule, aga Liiv ei uskunud seda. Seekord kutsus Grenzstein ta oma tuppa ja rääkis tükk aega. Välja tulles oli Liiv jälle rõõmsamas meeleolus. Ta oli veendunud, et Grenzstein siiski tahab teda pidada „Oleviku“ juures.

Liivi umbusalduse ja kahtluse haigus oli juba tol ajal arenenud kaunis kaugele. Kui ta nägi, et inimesed kuskil enestevahel millestki rääkisid lõbusalt ja naersid, siis arvas ta kohe, et naerdakse teda. Isegi Grenzsteini kirjutistest „Olevikust“ otsis ta lauseid, millest arvas, et nendega on sihitud otse tema pihta. Teistest lehtedest leidis ta neid veel rohkem. Meie Söödiga püüdsime teda küll veenda, et kahtlustatud laused võisid käia enam meie kui tema kohta (tõepoolest ei käinud nad meie kellegi kohta), aga meie väitel ei olnud tagajärgi. Mõnikord läksid tema kahtlustused tüütavaks.

Elavalt surus enese mulle meele üks kena vahepala, mille meeletuletuse juures ma tihtigi lõbusalt naersin. Oli udune sügishommik, pühapäevane päev, mil luba oli viibida kauem voodis. Mina, kui harjunud vara tõusja, olin juba riides, Sööt tuli koridorist nagu pesemast ja nühhis ennast käterätikuga. Liiv oli voodist tulnud, käis särgi- ja püksteväel torise-

des mööda tuba ja kahtlustas meid Söödiga, et me olevat tema üle naernud. Kui olime natuke aega vaikinud, algas Sööt väga tõsiselt: „Kuule, Liiv, kas tead, kuidas üks ropu suuga juudi- poisike sind hirmsasti söimas?“

„Kus?“ küsis Liiv mühates täie tähelepanuga.

„Poolamaal X linnas (ei mäleta enam, mis linn see oli, kus Sööt tolsamal sügisel oli käinud väeteenistuse õppusel). See oli üks pühapäeva-hommik, nagu täna,“ jutustas ta edasi, „röske ja udune. Ma läksin linnast välja jalutama. Linna ääres jooksis eemal üle välja pisike juudijõmpikas ja küll ta söimas, küll ta söimas. Ma küll ei saanud aru, mis ta ütles, aga keda ta muid ikka söimas kui sind?“ Sööt jutustas seda oma kuiva huumoriga nii tõsiselt, et meie kumbki ei jõudnud naeru pidada. Liiv sai küll aru, et kahtlustab teisi ilmaaegu, aga see arusaamine ei püsinud pikalt.

Ta kõneles tihti oma „väikesest“ Väike-Maarjas. Teiste neiudega ei teinud ta palju tegemist. Aga „väikese“ pärast piinas ta end meeletult ja armastas ennast piinata. Kord pühadeks pidi ta Väike-Maarjasse sõitma. Aga jäi, ei tea mispärast, sõitmata. Siis oli ta kuulda saanud, et sinna sõidab (või on sõitnud) keegi hra S., keda pidas oma kaaspüüdjaks. Pühapäeval armastas ta siis ikka rääkida, mis nad tema arvates nüüd teevad. Seejuures mölgutas ta nii fantastilisi kujutelmi, et ma ei jõudnud enam kuulata ja küsisin, kas temal enesel juba ühegi naisterahvaga on olnud midagi selletaolist, et ta seda ülepea kellestki võib oletada? Liiv vastas: „Minul küll ei ole olnud, aga otse seepärast usun ma seda teistest.“ Ja kui ma teda hurjutasin niisuguse usu pärast, siis muutus tema meeleolu kordkorralt rõõmsamaks.

5.

Kui ta kevadel uue ülikonna sai, siis rõõmustas ta selle üle nagu laps. Ta sai 15 rubla kuus palka (nagu mina ja Sööt ka), aga alati oli tal raha võetud ette, ja ta kurtis, et ei tule kuidagi läbi. Ometi ei pillanud ta millegi peale, ostis ainult paberosse ja harva pudeli õlut või lillekese rinda.

Ta armastas muusikat. Gustav Grenzsteinil oli õuepealses majas väike harmoonium, seal ta käis vahest mängimas, ei julgenud aga palju minna, sest kartis, et „vana“ paneb seda pahaks. See oli jälle üks tema pettekujutelmadest. Tõepoolest ei valvanud Gr. sugugi selle järele, kas „poiss“ teeb tööd või ei.

6.

Liiv hindas Grenzsteini ennast kõrgelt. Tol suvel valmistati laulupidu, mille eesotsas seisis dr. K. A. Hermann oma „Postimehega“. Grenzstein oli vastu. Kord tuli Liiv üles minu juure, elav, ärritatud, heameelne. Ta oli äsja

trükikojas laduja käest lugenud Gr. juhtkirja „Oleviku“ lähema numbri jaoks ja oli sattunud sellest vaimustusse. „Kui see kiri ilmub,“ ütles ta, „siis on Hermann surnuks löödud ja laulupidu surnuks löödud!“

Kiri ilmus küll, aga ei mõjunud kaugeltki nii, nagu arvas Liiv esimeses vaimustuses.

Kord jälle ütles ta, et Grenzstein toob rahvale suurt ohvrit, olles ajalehetoimetaja. Ta võivat ju kesteab missugust suurt ja head ametit saada, kui tahaks.

Minu arvamine oli küll teine.

7.

Liiv oli hea südamega. Ta oli küll tihti tussases meeleolus ja kahtlustas inimesi, oletas kõigilt pahatahtlust enese vastu. Aga et ta oleks kedagi vihanud, soovinud kellelegi kurja, seda ma ei näinud. Raske on öelda, mislaadi oli tema tundmus „väikese“ vastu: alati viibisid ta mõtted tema juures, aga ta ei teinud mingisuguseid katseid temaga isiklikult kokku saada. Mulle tundus, nagu oleks see enam luuleline kujutelm, mingi platooniline tunne, kui loomulik noore inimese armastus, inimese, kes on liha ja veri. Aga oli see armastus misugune ta oli, selle kõrval täitis tema hinge teine kirm, mis seal tõesti põles ja teda põletas.

See oli tahtmine k u u l s a k s s a a d a .

Küll mõnd korda ja mitmesuguses meeleolus tunnistas ta seda. Vahest rõõmsas lootuses, et saavutab selle eesmärgi, vahest meeleheitel, et ei saa seda ja et asjata on kõik elamine ja püüdmine.

Kord oli ta jälle väga õnnelik. Ta oli kirjutanud „Olevikule“ väikese algupärase pala: „Jaan ootab õnnelikku juhtumist“, milles ta oli kirjeldanud iseennast ja oma ümbrust. Ja Jurkatam oli talle öelnud, et see on üks tüübiline tükk. See kiitus ja eriti „tüübiliseks“ nimetamine rõõmustasid teda ütlemata. „Sinu kirjutusist ei ole ühestki seda öeldud,“ ütles ta mulle.

Aga säärast kiitust kuulis ta harvasti.

Ja ometi janunes ta nagu nõrkemiseni selle järele. Seepärast oli talle haavav, kui „vana“ tema kirjutusist läks niisama mööda nagu kõigist muistki või leidis koguni veel vigu; meie Söödiga ei näidanud ka sellist vaimustust nagu ta ootas, ja tal võis küll olla tunne, et puistab oma pärleid nende ette, kes ei oska pidada neist lugu.

Nagu väike kassipoeg litsub inimese ligi, käib tema jala ümber, tuleb käe juure ja otsib ning ootab silitamist, nii janunes Liiv kiitust, julgustust, ergutust.

Aga meist ei olnud kellestki tema silitajat, ja kellest seda vahest oleks olnud, sellest jäi ta eemale.

TROONILT TÕUGATUD JUMALATE MAAL

MÄRKMEID MATKALT ISTANBULIST ATEENA

Istanbuli Wesir Cami raudteejaamas, kuhu saabusin taksol vaevalt veerand tundi enne orient-ekspressi väljumist, valitses juba täieline baabeli-segadus. Kõrvulukustava põrgulärmi tekitasid veo- ja sõiduautode vahetpidamatu tuutumine, trammisignaali alaline undamine, rāpaste eesliajurite kõripõhjast kostvad sõimu- ja vandesõnad, kõiki maailma keeli kõnelevate inimeste hüüded, millest aga keegi ei saa aru, sest need kaovad ja lämbuvad üldisse kakofooniasse. Peavad tööpoolest olema närvid, et mitte kaotada pead selles segaduses ja sõidukite risttules.

Need, kes on külastanud kunagi muidu võrratut ja veetlevat mošeede ja minarettide linna Bosporuse kaldail kahe maailmajao piirjoonel, teavad, kui viletsad on seal turismiolud ja kui vaearikas on sealt pääseda välja. Vähemalt poolest tosinast politseijaoskonnast tuleb joosta läbi, seista tundide viisi sabas ja oodata, kuni ametnik määrib paberile mõned araabiakeelsed tähed, mis peavad tähendama väljasõiduvõimust. Nii kaob pea-aegu kogu päev ja maksa selle lõbu eest tuleb vähemalt kaks türgi naela, mis võrdub umbes 20 eesti kroonile. Kuid sellega ei ole kaugeltki veel täis välismaa turisti kannatuskarikas. Raudteejaamas algab see kadriil jälle otsast peale. Uued registreerimised ja kontrollid, mis reisi ja väsitavad surmani. Ja piletisabad!

Toimetanud lõpuks oma pagasi vagunis, märkas, et kogu pika päeva töö tulemusena türgi politsei minu viisumile on sorkinud mingi hoopis võõrapärase nime, mis kuidagi ei taha sobida minu kui passi omaniku „vahmiiliga“. Ruttasin igaks juhtumiks raudteepolitseisse, et asja õiendada.

Sealt tagasi tulles leidsin tee perroonile juba olevat suletud. Esitasin pileti ja seletasin, et asjad mul on juba vagunis — ei aita. — Hops, olengi pisut eemalt üle barjääri jaamaesisel ja liidun vaguni poole, olles õnnelik, et pääsesin rongile. Mu rõõm osutus aga üürikeseks, sest järgmisel silmapilgul seisis mu ümber terve leegion sõjariistus sandarmeid. Nõuti kategooriliselt passi ettenäitamist.

Ulatasin selle tehtud rahuga ja mõtlesin kiirendatud südame löökide saatel, kas need mehed üldse nalja mõistavad. Uuriti ja puuriti süütut dokumenti, takseeriti mind pealaest jalatallani ja lõpuks anti siiski pass tagasi. Kinni ei viinud ikka, mõtlesin endamisi ja vajusin väsinult pingile vaguni nurgas. Rong hakkas liikuma...

Vaevalt veel suutsin silmitseda läbi vaguniakna Bosporuse vetepinda õhtupäikese kullas, troostitult varemtekvartali Marmori mere suus, mida kunagi enam ei ehitatavat üles. Islami linna kirjeldamatu ilu, tema võlu ja salapärasus ning kolme päeva kestes ahnelt kogutud muljetekoorem oli seevõrra väsitanud, et nüüd kõige selle all kokku vajusin ja sügavasse unne suikusin, ümbritsetuna tundmatuist kaasreisijaist.

Hommikul ärgates tabas mind suur üllatus. Lootes end juba ammugi olevat vägeva antiikaja ülirohkeste mälestusese-mete maal, selgus, et ma ikka veel viibisin Türgi pinnal ja kuidagi olin sattunud Adrionopoli (Edirnesse), kuna mul kavatsus oli sõita Ägei mere randa mööda Saloniki kaudu Ateenana. Alles pärast pikemaid kõnelusi rongijuhiga selgus, et piletil mulle oli müüdnud valesti ja seetõttu vagunisaatja Burgas,

Noor kaardiväelane presidendi lossi valvamas.

kus oleks tulnud istuda ümber, mind ei äratanudki. Oli küll pisut nigel enesetunne, kui oma kohvritega ronisin välja vagunist, et oodata õhtust piimarongi, mis mind pidi viima väikesesse Dedeagatschi Ägei mere kaldal, kust seiklustega alanud reisi Ateena sihis võisin jätkata. Tänu sellele eksisõidule avanes juhus tutvuda ka Greeka kõrvalise maanurga elu-oluga. Maa on kehv, mägine, põllupinda vähe. Rahvas elatab end peamiselt karjakasvatusest. Elatakse pisikestes savionnides, kultuurist ei ole kuski pool jälgegi. Dedeagatsch on miniatüürne kalurite linnake, nagu neid leidub terve rida Ägei mere kaldal. Ta elanike arv ei tõuse üle 3000. Vastandina suurtele idamaa linnadele võis seal märgata eeskujulikku puhtust ja sõbralikkust elanikelt võraste vastu. Euroopaliselt riietatud greeklaste keskel torkab kõikjal silma aasialisi türklasi, kes maal teenivad sulastena põllutööl, linnades tööllistena, vedades järele maani tolknevaid pükse ja kandes uhkusega Kemali poolt keeldud fessi. Edasi areneb maastik kaunimaks, silmapiirile kerkivad haljad mäed lopsaka põllumaaga nende veerel, viinamarja- ning siidiussipuudega orgudes. Tee ääri mööda on mitmel pool lõõnud üles oma telgid mustlaste karavanid, kes rändavad ühest paigast teise. Sagedasti on rong sunnitud vähendama kiirust peadpööritava kõrguses mägestiku harjal, pugedes ühest tunnelist sisse, teisest välja.

Pilguks avaneb haruldane vaade, kus rong hiigla mägestiku jalal orus jõe kaldal ussina teeb pika kaare — ees ootab avasui korruga 12 tunnelit. Sadade kilomeetrite viisi tormab rong läbi mägede, mille kõrgus on sagedasti kuni 2000 meetrit. Need on hädaohtlikud teed; mõni väike viperus ja kogu rong võib lennata rühunnikuks. Nii kihutades edasi mäekülgi mööda on nagu peo peal kogu elu ja liikumine all orus. Igal pool terved karjad tööga vaevatud ja koormatud eesleid, kes hommikul peavad viima põllule töölisid ja õhtul nad jälle tooma tagasi. Vahest on nad pikas reas kuhjatud üle suurte kottidega kummalgi küljel, et neid kandamite alt ei paista väljagi. Aleveis ja külades ootavad nad kannatlikult palavuse käes lõõtsutades oma peremehi, kes on läinud otsima varju kõrvetava päikese eest või kustutama janu ja nälga.

Drama linna jõudes muutub maastik. Eemalduvad kõrged mäed, andes ruumi tasasele põllumaale. Otse hämmastav on esimene mulje, mis iga reisijat tabab sissesõidul tänapäeva Ateena. Madal ja inetu raudteejaam käratsevate hotelliteenrite ja kõiksuguste agentidega ümberringi, hõljub õhus paks suitsu- ja tolmutu. Keskpärased majad, viletsalt sillutatud uulitsad, kõikjal mustus, mustus ja veelkord mustus. Sokratese järeltulijad on kogu oma elu ja tegevuse toonud tänavale. Tänapäeva greeklane tunneb ainult äri. Kitsad kõnniteed on kaetud rahavahetajate lauakestega, saapapuhastajate armeega, frukti- ja õlgkübara-kauplustega. Juristid on avanud oma bürood kohvikutes. Seal võib sagedasti kuulda temperamentlikke

Rahavahetajad Ateena uulitsal.

kõnesid ja ägedaid vaidlusi inimõelustest, mille eest Ateena kodanikel tuleb otsida kaitset kohvikulaua tagant. Seal võideldakse ajaloolise

paatosega. Ja selle juures suitsetatakse vähemalt tosin sigaretti. Pindari uulitsa kohvikuis töötab hommikust õhtuni vähemalt paarsada advokaati, võttes vastu oma kliente selles kihavas atmosfääris. Klirisevad klaasid ja tassid. Jooksevad kelnerid teemasinate ja — seadusraamatutega lauast lauda. Kui sõnad ei aita, kõneldakse kätega. Ja nii võib tihti näha stseene, kus mõni ebasoovitav klient lendab välja üle kohvikukõneläve.

Pisikese tassi kange kohvi juures, millele antakse ligi klaas vett, istub greeklane tundide viisi. Ta loeb hoolega ajalehti, peab pikki läbirääkimisi ärisõpradega või õiendab oma korrespondentsi. Üldse on kohvik greeklasele teiseks, kui mitte esimeseks koduks. See on maksev meeste, mitte aga naiste kohta. Tänapäeva ateenlanna ei ela uulitsal. Teda ei nähta avalikes paigus.

36-kraadilises kuumuses sarnleb linn rohkem põrgule kui miljonilisele suurlinnale Euroopa mõistes. Kui va ilma puhul võib nõrkeda tolmus, kui aga tuleb tugev hoog vihma, siis võib uulitsail sõita lootsikutega. Linn on kanalisatsioonita ja veevärgita. Suve tulek paneb seisma igasugused ehitustööd, sest kuumuse käes kukuvad tööliselised sagedasti tellinguilt alla. Kogu elu linnas jääb soiku. Sõidetakse mägedesse.

Greeklane on suur patrioot. Ta peab lugu heategevusest, millele kulutab miljoneid. Nii on Ateenas terve rida suuri kultuurilisi hooneid ja muid ehitusi, mis on annetatud linnale üksikute rikkaste kaupmeeste poolt. Hiiglasuur marmorist astmetega staadion, mis läks maksma miljon dollarit, valgest marmorist Ateenum, milles korraldatakse suurejoonelisi kunstinäitu-

si, asfalttee umbes 15 km pikkuselt mereranda n. ö. Ateena Piritale, moodne prefektuurihoone — kõik need on annetatud ja ehitatud eraisikult. Greeklane on aga ka äärmiselt pealiskaudne. Ta ei hooli palju kultuurist. Kui ta jõuab äris edasi, on esimene mure soetada auto. Alles siis astub ta mõnikord kauplusesse, et osta mõned raamatud. Seetõttu ongi autode arv Ateenas, võrreldes rahva arvuga, suurem kui üheski teises Euroopa linnas. Miljoni elaniku kohta tuleb juuba pool miljonit autot. Rikas greeklane üldse ei ela oma majas ega ole tal ka mingisugust majapidamist. See koormab teda liig palju ülearuste muredega. Ta ühes perekonnaga elab hotellis, laseb end seal teenida ja teeb autol väljasõite. Sellega on ka seletatav hotellide ülirohkus Ateenas. Üksi lühikesel Staadioni peatänaval asub 25 suurepäraselt sissesetatud hotelli, milles suuremalt osalt elavad just greeklased ise. Võimatu on

mõista greeklase riietust. Kõledale kuumusele vaatamata ta kannab kõvasti nõõbitud musta ülikonda, mida ehivad õlgkübar. Õlgkübar on õieti greeklaste rahvuslikuks peakatteks. Elavama liikumisega uulitsail võib neid näha musttuhata, igal teisel vastutõulijal on ta peas. Tihti võib

kantud õlgkübaraid silmata uulitsarentslites, kuhu omanikud need on visanud, et kauplusest vähesest rahast osta uus ja parem.

Ateena elu kirevus avaldub kõige enam suurte pankade ja kaubamajade kvartaalis, mis alati kubiseb inimestest, samuti ka turul. Seal võib imetella greeklase kaupmeheandi, tema osavust ja väledust. Ta on kunstnik oma alal, fookusnik ja kõik, mida soovite. Aga kauba määrab ta teile kaela, kuigi sellele ka käte ja jalgadega peaksite sõdima vastu. Greeklasele oma temperamendi juures ei tule sugugi imestada, kui näiteks turul juurviljakaupmehed omavahel tühise plekk-purgi pärast lähevad käsitsi kokku ja tuuseldavad üksteist päris mehe moodi. Seda peetakse päris igapäevseks asjaks, millele teised ei pööra suuremat tähelepanu. Samuti võib politseinik ulaka poisi pargis jalapealt läbi nipeldada rahva silma all ja kellelgi ei tule meele end segada selle toiminguga vahele. Kui saabub lõunatund ja suletakse ärid, ei jookse kaupluste teenijad, turunaised, saapaviksijad koju, vaid lähemas restoraani, kus endale leiavad soovitud kehakinnituse. Sellele järgneb aga magus uni kaupluse letil, turu

anumate vahel või lihtsalt uulitsaserval, kus keegi heaks arvab.

Niisugusena üldjoontes leidsin ees tänapäeva Ateena.

Kuid hoopis teissugune maailm avanes, kui jäi seljataha ruttav ja lämbutada ähvardav uulitsaelu ja avanesid silmale antiikaja hiiglamälestussambad. Hellenlaste kultuuri jäljed on säilinud tänapäevani vägevuses ja võimsuses, mille ees ühes nüüdisaja ärivaimust läbiimibunud greeklastega tunnen end olevat tolumükübeme. Nende muinsusesemete päriliks on Akropolis, mis asub 150 meetri kõrgusel linna lääneserval. Akropolis on muutunud turistide palverännaku-kohaks, kuhu voolab kokku inimesi kõigest ilmakaartest.

Viibides selle vägeva sammastiku all, ühendad oma hinge kauge ja kadunud minevikuga, mis vaatamata aastatuhandele elab edasi ja mõjutab maailma kultuurilist

arengut. Selgesti paistavad siia Ateena eelvärvavad Piräus ja Phaleron. Häda-vaevalt kostab siia üles Ateena avarailt peauulitsail autode ja vankrite sõidumürin, kõige uuema aja hellenlaste äritsemise muusika. Akropolise külje all asuva amfiteatri astmeil aga harjutavad

Ateena Akropolis.

näitlejad suurt rahvuslikku näitemängu, mis samas peab tulema ettekandele tuhandete juuresolekul.

Vaatamisväärsusi leidub Ateenas muidugi palju. Muinsusväärtuste kõrval leiame otse silmi pimestavalt haruldasi ehitusi, nagu seda on akadeemia ja ülikooli raamatukogu hooned, presidendi loss, rahvusteaater, uus Atheneum jne.

Greeklasil on külalistele pakkuda palju rahvuslikku. Nad on uhked sellele. Kõigepealt muidugi head greeka kohvi ja greeka tubakat. Kohvi valmistamisviise tuntakse tervelt 70. Kohvijoomine on greeklasile tõsiseks naudinguks. Ta oskab sellest pidada lugu. Tarvitatavaimat ja kuulsaimat kohvi nimetatakse greeka keeles Poli-gliki, siis Wrasto, mida tarvitatakse suhkruga ja ilma. Neid sorte tarvitavad ka välismaalased. Suuremaks rahvuslikuks toiduks osutub Greekas hapupiim — Jantri; samuti mägimesi Imitos, mida suurtes kvantumites veetakse välja Inglismaalegi. Maiustoiduks on greeklasele ka lambapea ja oinamunad mägestiku vürtsidega.

Kuivõrra ollakse Ateenas tähelepanelik välismaalaste vastu, näitab järgmine juhtum: Olime Eesti

konsuliga parajasti asetunud ühe kõige nooblima Ateenas restorani rõdule, kui korruga kõlasid orkestri-helid eesti viisidega. Vastav prantsuskeelne märkus selle kohta programmitahvil. Hiljem selgus muidugi, et konsul oli noodid muretsenud, ja kui nähti teda restorani ilmuvat külalise seltsis, kõlasidki rahvusviisid. Peab aga tähendama, et selles restoranis käib iga päev lõunatamas umbes 2000 inimest.

Konsuli seletusel asub Greekas üldse umbes 15 eestlast, neist üks botaanika assistendina ülikoolis, paar majateenijat ja umbes 8 inseneridena raudteedel. Neist on ainult üks käinud konsulaadis. Greekas viibivailt eestlasilt, kellest üks olnud 18 aastat kodumaalt eemal, on saadud ka teateid Türgi eestlaste kohta. Nimelt olevat Trapesundi ümbruses umbes paartuhat

eesti asunikku, keda nüüd kavatsetakse otsida ja kellega luua side. Nad on omal ajal rännanud välja Kaukasusest ja Suhumist. Konsul Vebermanni lahkudes Ateenast asus Eesti konsuli kohale kohalik suurkaupmees Augustin Papadatos, kes väga energiliselt on asunud tegevusse Eesti tutvustamise sihis.

Mõnepäevase rännaku järele antiikse Greeka varemeli ja tänapäeva greeka kirevas ja kihavas uulitsaelus küsid endalt asjatult: Quo vadis? Kuhu kaldub turisti ja vaatleja sümpaatia? Kummalgi on oma tõmbejõud, ja kui olla õiglane, siis ühesugusel määral.

Asudes kiirrongi pikaks teekonnaks läbi mägise Balkani põhja poole, haaravad värsked muljed kogu mu olemuse ja need tunded ei ole haihtunud veel praegugi. Nii tugevad on nad.

**VEINIKAUPLUS
C. PETENBERG
BÖRSIKELDER**

ASUT.

1849

TALLINN, PIKK T. 17

TELEFON 434-85

Soovitab kodu- ja
välismaa jooke
võistlemata
headu-
ses

ETA

HULKURITE KUNINGAS

1.

„Siiski ilus on elu. See oli vist kreetlanna, kes oma kaunis sonetis ütles: Elu — see on: elada. Elada on ometi midagi väärt. Eks see kirjutiivne liblik, kelle meelitanud elule kevade-päike, lendle siin vaid tiivustatuna õnnelikust teadmisest, et elab, olgugi üürikest aega. Sinagi, käokirjak, kes ronid mu varvastel, mis endid läbi rebenenud saapa avauste soendavad päikese paistel, tunned rõõmu sellest, et tead, et sa elad, kuigi muretu putuka elu. Kreetlannal oli õigus: elu — see on elada. Ilus on elu.

Elu on tugevam kui surm. Sügisel langevad lehed, mahl tardub — puu sureb. Kevade päikese soojusest tärkab puukorjuses uuesti elu: mahl hakkab end liigutama puu soontes, pungad pakatavad ja peagi on puu lehis ja õites. Kõrbenud kuluvaiba alt pistavad pimedusest valguse poole sinilille, kannikese, kullerkupu ja orasheina õrnad eod, sirguvad suureks, ning peagi lokkab aas ja heinamaa, teeveer ja põllupeenar, kõrb ning karjamaa värvilisist õitest ja rohelistist lehist ning õhk on küllastatud aroomidest — elu hõngust.

Tuleb sügis udu ja hallaga. Tuleb talv lume ja pakasega. Elu siis peab taganema surma eest. Närtivad lilled ja närbud puud, kaob lustiline liblikas ja muretu käokirjak. Kuid surm võidab ainult lühikeseks ajaks. Uue kevadega ärkab elu uuesti. Elu on igavene.

Elu on väärt, et elada.

Mu jalge all lebab linn punakatuseliste majade rägastikuga, noolteravate kirikutornidega ja suitsunud vabrikukorstnate otsadega. Mu jalge all meri valgepurjeliste kaljaste, uduvines sinetavate saarte ja lahekäärudega. Üle kõige selle taevast, mille sinakal võlvil ronivad valged pilverünkad ja ristlevad vast saabunud pääsukesed. Kevadine päike, see elu suur nõiameister, kallab üle linna, üle mere ja üle maa soojust ning valgust, kihutades, õhutades loodust uuele elule. Tunnen, kuidas elu tagasi voolab minugi talvel külmast võetud varbaisse. Ka minule algab nüüd uus elu.

Sinelist palitu, mis mul seljas, on vist miljalgi katnud kindrali õlgu. Seda tunnistavad aumärkide augud rinnaesisel. Nüüd pole ta endisest hiilgusest jälgegi; määrdunud ja lõhkinine — kõlbab veel ainult räbalakorjajale. Ka

müts on näinud kord paremaid päevi, nüüd on ta kõlbulik rohkem silme kui pea katteks. Paigad pükstel ei luba tunda nende päritolu, saapad leidsin viimati risuhunnikust. Aga kõigest sellest hoolimata — ilus on elu ja minulegi on tulnud kevade.

Sellest on mööda juba hulk päevi, kui hakkasin tundma muudatust looduses. Päikese paistel tilkuvad jääpurikad katuse räästail olid esimesed kevade kuulutajad. Sellele järgnesid sulavee nired tänava rentsliites. Siis hakkasid aiaääred mustenema ja valge vaip tänavail muutus plekiliseks. Ühel hommikul tervitas mind raagus remmelgalt muusträsta vile.

Ma jooksin siis võidu veeniredega, rookisin koos kojameestega tänavatelt musta lumeputru, vilistasin duetti muusträstaga ning õhtuti käisin mererannas saatmas vette veerevat päikest, hiiudes talle rõõmsalt jälleägemiseni — homme algad oma käiku jälle kõrge-malt.

Te suured võlurid, kevad ja päike, päike ja kevad — mis ülemeelikuks, õnnelikuks teete ühe inimlapse!

Nüüd laman siin Lasnamäel mahajäetud paemurru veerul ja hingan endasse kevadet — elu.

Talv mööda saadetud umbses öömajas, nälj ja külm on ununenud kui udune unenägu. Olen nagu vastsündinud laps, kes ei tea, et enne teda oli ka elu ja surm. Olen minagi kevadest vastsünnitatud nagu see käokirjak, kes ronis paekillu alt mu varvastele ammutama jõudu päikeselt, et lendu tõusta, elada ja armastada?

Tänavu teeb kevad mind hulluks, ta mõjub tugevamalt kui kunagi varem. Või algan uut noorust — see tulevat selles eas. Või on süüdi kaks musta silma Küüni tänava apteegi vaateakna taga, mis mind juba mõnd aega ööl kui päevalgi jälgivad?

Ah, need mustad nõiasilmad!...

Nägin neid esimest korda ühel talvisel õhtul, vähe aega enne pööripäeva. Oli saabumas kesköö. Tegin oma igapäevast ringkäiku alllinnas. Korjasin suitsuotsi ja nurusin leivara endistelt tuttavatelt ning sõpradelt. Oli imeline õhtu. Oli täiskuu. Kui veider seekord see va' ööhulkur näis. Just kui kollane hiina latern riputatud musta taeva lakke. Narritasin teda, olin ülemeelik. Tänavad olid tühju-

nud kõndijaist, tänavatuled kustunud. Majad seisid mustade müüridena kahel pool teed. Ent Kiiini tänava nurgal pimestas mind äkki läbi apteegi vaateakna tänavale voolav valguskosk. Keset seda valguskoske nägin imelist silmapaari — musti kui öö. Nad vaatasid kuud ja kuu naeratas neile. Need silmad olid täis igatsust ja palvet. Neis oli neitsilikku süütust. Kuu aga naeratas vastu elumehelikult avatlevalt. Silm harjudes valgusega seletas ka silmapaari omanikku. Oli valges mantlis neiu, nähtavasti öövalvel apteegis. Käsi üle pea toetatud vastu aknaraami, pilk kiindunud kuusse. Ta valge rüüd sulas valguskoske, miks nägin ka esiteks ainult ta silmi. Ei saanud veel seletada ta näo vormi, huuli, kulme ega juukseid, kui silmas mind ja kohkudes tõmbus tagasi. Tol õhtul jalutasin kaua vaateakna ees, kuid silmad ei tulnud enam vaatepiirile.

Tollest õhtust on möödunud hulk päevi. Need mustad silmad, ovaalne näoke karminpunaste huulte ja kõrgelt võlitud kulmudega on jäädvustatud mu ajusse. Varitsesin teda sagedasti akna taga ja joobusin ta silmadest. Julgust võttes külastasin ka apteeki, et kuulda ta häält. See kumises kui vana hõbe. Kord ostsin hambatilkasid, kord aspiriini, et teda ainult näha. Oleme nüüd peaaegu juba vanad tuttavad — isegi läbi akna tervitab naeratusega, häbenemata mu viletsat kuju.

Ega ometi need mustad silmad tee mind tänavu kevadel hulluks?

Olen ma armunud?

*

See oli õige ammu. Ma surin peaaegu igatsusest naaberperetütre järele. Ta oli ühe-teistkümnepäevane ja mina kuueaastane. Kuid kaudu neidu polnud minule siis maailmas. Ma ihkasin ta läheduses viibida ja ma lõhkesin õnnetundest, kui ta osutas mulle rohkem tähelepanu kui teistele. Oli ta aga juba 14-aastane ja mina kaheksane, veendusin oma kuninganna truudusetuses: tabasin ta kahtlaselt flirdilt karjapoisiga. Sama tunne haaras mu hiljem, kui olin kümneaastane koolipoiss. Mu igatsetu oli siis kooliõpetajanna. Ta kollaseid lapselokke ja puuderdatud roosat näokest ei suutnud unustada magadeski. Siis hakkasid mind piinama esmakordselt ebaharilikud unenäod, kus oma kuninganna keha puudutamine äratas minus magusat valu ning ärgates oli ihu kaetud higiga ja liikmeis roidumus. Kuid puudus julgus ilmsi läheneda oma igatsetule ja verise südamega püüdsin teda unustada, kui kord tabasin ta klassivanema kaisutusest. Imelikult tundsin ikka suurt poolehoidu endast vanematele naistele. Neist hõõgus isesugust uima, mis pani pööritama pea ja südame kiire-malt tuksuma. Kehade kokkupuutumist igatsetesin siis metsikult. Tahtsin juua põhjani selle võõra ja meelitava tunnete-karika. Olin vist viieteistkümnene — mu unistuseks oli siis kolmekümneaastane talutüdruk. Ta oli lihav ja värske musurull, nagu öeldi. Ta rindade ku-

merusel oli eriline külgetõmbejõud: neid hulangutel juhtumisi puudutades, tundsin värina läbistavat kogu keha. Siis juhtus see, mis ainult kord juhtub. See oli heinaajal. Õhk oli läpastavalt palav. Oli oodata äikest. Heinaad olid riisunud lademetesse, oodati veel vähekeese kuivamist, et siis kuhja alustada. Olin oma igatsetuga veidi teistest eraldunud ja teiste eeskujul heitsime varjulisse kohta heintele puhkama. Naise higine keha oli üsna mu läheduses. Siis läksid aga kuidagi segi meil jalad ja käed, unustades häbitunde rebisin ta poolpaljaks ning nagu hullunu uppusin ta keha pehmusse. Olin kaotanud peaaegu mõistuse. Kui ärkasin, lamas ta laisalt mu kõrval. Tundsin, et mu kurk oli kuivanud ja lihakseid läbistasid värinad kui palavikus. Kehas oli vastik ja sant tundmus, kõrvus kohises veri ja meelegohad tagusid vasaratena. Tülpinuna tõusin heintelt ning põgenesin. Mu igatsetu oli kaotanud mu silmis endise võluvuse, enam ei tunnud ta järele põletavat iha, hoidusin temast eemale läägusega. Kui hiljem sattusime koos juhtumisi rehelakka, kordus suvine lugu, kuid nüüd ei haaranud mind enam mõistust rööviv uim, vaid andusin peaaegu kainelt naise sülestele. Nii ka edaspidi. Nüüd, mil olid avanud mulle naiste võluvuse saladuse väravad, muutus ka suhtumine naistele. Igatsesin nii mõndki neist, kuid loobusin neist ka valutundeta. Ainult kord veel tundsin ühe neiu vastu poisikeselikku iha, kuid see oli juba ammu. Kas olen nüüd küllalt kaine, et seda ei või juhtuda enam?

*

Käokirjak on pugunud jälle kivi alla. Varjud palistavad pikkade vöötidena välja. Merelt hoovab jahedamat õhku. Linna kontuurid muutuvad tuhmimaks. Lasnamäele, mu ümbrusse, ilmuvad juba jalutajate-paarikesed. Päike vajub ja vajub. Tuleb uus päev. Uue päevaga tärkab ka uus elu. Päike, sa võlur, küllastad mind homme jälle uute andidega.

2.

See, kes asetas need lihtsad paekivist astmed Lasnamäe veerule, janunes vist avaruse ja õhu järele. Kadriorg oma aednikukunsti ja mädanemisest lõhnava rõskusega on liig raske hingamiseks.

Ka Kadrioru on saabunud kevad. Peetri majakese ees papil vilistab mu sõber must-rästas, mäeveeru all padrikus siristab lepalind. Kulust kollane muru haljendab juba. Puis pakatavad pungad. Esimesed sinililled ja anemoonid on sulgenud ööks oma õiekübarad. Lossi valge fassaad paistab siiski veel läbi raagus okste hieroglüüfide. Puiesteedel on ainult üksik kõndija-paarike. Alt linnast tulevad nad siia hulgana alles siis, kui seal kesksuvine kuumus lämmastab hingamist. Nüüd tulevad ainult need, kes kardavad tunnistajaid keelatud kohtamisel. Valgustatud ringteel viibides hoiudvad nad teineteisest viisakasse kaugusesse.

Varjulises kohas lähenevad nende kehad instinktiivselt. Peagi laskuvad nad puude hämarusse peidetud pingile ning sulavad seal suudlustesse ja ka sülelustesse. Inimene kardab ju valgust. Pimesi saab ta roimariiks. Tabasin kord ühe häbistavalt teolt: ta pigistas silmad kinni, et mitte näha.

Armastasin kord Kadriorgu. See oli esimesil hulkuripäevil. Nii sagedasti oli puies-teepink mu sängiks ja vaibaks puulatvade rohelistus pea kohal. Tunnen siin iga põõsa-alust, iga varjuandvat puud. Püreva näljaga olen toitnud end mõrudate kastanimunadega. Lõbunaistega olen pidanud siin orgiaid. Hiljem hakkasin aga hindama Lasnamäe ja linnataguste heinamaade avarust — nüüd peatun Kadriorus ainult jalutuskäikudel. Las jääb ta neile, kes paremat ihaldada ei oska...

3.

—Aastate eest hiilisin kesklinna kõrvalteid. Polnud vabanenud siis veel igapäevse inimese häbitundest. Nüüd käin meeledil peauulitsaid. Las vahivad ja häletsevad. Kuristik on meie maailmade vahel.

Mu suhe kaaskodanikega on juba ammu saanud kindla kuju. Me pole olemas teineteisele. Need lakkkingades, pressitud pükstes, siidmantlites, nahkades ja sulgedes rätsepakunsti moonutised ei tunnusta mind ja mina ka neid. Nii sagedasti võtan enda alla kesklinnas kõnnitee nurga ja sunnin nad astuma tänava-rentslitesse. Tunnen täit mõnu, kui kirutakse.

See sissisõda kaaskodanikega on parimaks ajaviiteks õhtutundidel. On tuju, nurud vastutulijalt suitsu või leivaraha. Mõni pistabki sendi pihku, mõni vastab hurjutusega.

Teinekord juhtub, et kohtan endist tuttavat. Nähes mind mõni keerab juba eemalt kõrvaltänavasse, mõni möödub uhkelt, nagu ei tunnekski, ainult mõni peatub, et manitseda hukkaläinut õigele teele. Kuid leidub ka sarnaseid, kes uhkeldavad päti tutvusega — oma moodi snobism. Kord kohtasin üht sarnast snob-sõpra Karja tänaval. Oli teatrisse mineku aeg. Seisime vaateakna valguse ringis. Ta oli smokingis, mina, nagu viimasel ajal ikka, oma kindralisinelis. Ta lõi palitu hõlmad eest hästi lahti, et möödaminejad näeksid ta piduülikonda — et kontrast minuga oleks suurem. Mu sõber on üle Tallinna tuntud. Meist möödus hulk ta tuttavaid. Kõigi nägudel peegeldus imestus: missugused tutvused härral sellel ja sellel! Kui eriskummuline, kui huvitav... Lahkudes pistis ta mulle pihku kortsunud paberraha. Kujutelin mõnuga, kuidas ta nüüd uhkeldab seltskonnas oma suhetega romantilises pättide ja paadialuste maailmas. Ta oli jälle tsipake lisa saanud oma aupaistele, ta võis jällegi millegagi erineda muust seltskonnast, tal oli nüüd mingi kangelaslik läik naiste silmis.

4.

Tõesti, kevad oli saabunud. Ei ammu pole tunnud sellast magusat roidumust kehas kui täna. See lühike jalutuskäik Lasnamäelt kesklinna mõjub otse rammestavalt. Lihtsalt heidaks kuhugi plangu ääre siruli ning ei mõtleks enam millelegi. Suruksin end tugevasti vastu tänavakive, nii et imbuksin kividesse, et saaksin osaks emakesest maast, kust tõuseksin päikese kiirte äratusel auruna õhku, et sealt õhtul jälle laskuda kastetilkadena ehtima esimesi kevadõisi.

Saabunud on tõesti tema — kevad. Tahaksin olla pisike põngerjas nagu olin seda kolmekümne aasta eest. Hakkas lumi õues sulama, maa must kamar paljastuma hange alt — lippasin tarest välja. Ehtasin veeniredele vesirattaid ja tamme tanumal jooksvaile jugadele. Käisin paitamas oja veeres pajuurbi ja imesin mahla kase haavadest. Kollastest konnakapsa õitest koplis tundsin suuremat rõõmu kui hiljem elus kallimalt saadud punastest roosidest. Ka karjapoisina elasin loodusega üht ja sama elu. Uhkemat lossi kui oli mu sinivõlvine aas, nurm ja metsasagar tuhandete lillede, kirevate liblikate ja siristavate lindudega, ei võinud olla isegi muinasjutumaal. Veel praegu kõlab kõrvus põuapõrnika undav lennuhää, mis oli haaravam ja meelikõitvam kui kogu hiljem kuulnud suurmeisterite muusikaline looming. Algava koolipõlvega aga eemaldusin ikka rohkem ja rohkem imedemaast. Iseseisvat elu alustades müürisin end nagu teisedki linna seinte vahele. Ainult lapike sinist taevast pea kohal, — see oli kõik, mis veel oli järele jäänud mu endisest maailmast. Pidin ohverdama parima aja oma noorusest, et aastakümne pärast arusaamisele jõuda, et see maailm, kus rasisin teiste eeskujul, pole minu, et see elu on olnud tühine ja sisutu, et inimene on sündinud millelegi muule — paremale.

Kevad haarab mind jälle nii kui siis, kui olin alles paljasjalgne valgepäine poisikene. Viskaksin nii heameelega siin nende kahejalgsede veiderdajate nina all hundiratast ja istutaksin tiritamme, kareldes käiksin läbi linna. Kogu maailma haaraksin oma kaisutusse. Olen õnnelik, et võin elada uuesti oma nooruse.

5.

Ka kesklinna tänavad tühjenevad. Mõni ruttab veel koju teatrist ja kinost, mõni longib lõbustuslokaalide poole. Toetudes vastu planku Karja tänava pimedaimas kolkas olen püüdnud juhuslikult möödaminejailt tuttavailt ja ka võõrastelt nuruda leivaraha. Pihutäis niklit kõliseb taskus ja see tõstab tuju. Leian, et armuannete nurumine pole kuritegu ega häbistav. Paadialusel pole tööd leida kerge. Ka tööd antakse kui armuandi. Siis parem juba kerjata. Kui antakse, on hea, ei anta, ka hea, — raha ei toida veel inimest. Õhuta ei saa elada, toiduta olen nii mõnedki päevad mööda saatnud. Mida rohkem õhku ja päikest, seda vähem sööd,

mida vähem askeldad, seda vähem isu. Diogenes elas eluaeg vaadis ja kerjas armuandi — ta nimi on säilinud tänapäevani. Söömata võis olla ta päevi, aga kui Aleksander Suur seisis päikese ette, siis Diogenes ajas ta ära. Ainult õhku ja päikest ning tsipake rooga elu sees hoidmiseks, — olen õnnelik minagi.

Hommikul jätsin jumalaga linna öömaja ja ta elanikud, oma sõbrad ja vaenlased. Kogu talve olin seal linnuna puuris. Soe kevad... öö kutsub mind nüüd oma kaissu. Välja siit haisevast mülkast Lasnamäe liivaluutele, linna heinamaade ja metsa haljusse. Tagasi sinna, kust kord tulin — vastu tõusvale päikesele...

6.

Vanapoiss, sa lähed ülekatte. Selle asemel, et põõsa alla puhkama minna, lonkisid eile öösel Kiiuni tänavale. Võib tõesti nii suur külgetõmbejõud olla ühe naise silmis, et unustad oma töökspidamised ja usutunnistuse ning jooksed plika seelikusaba järele? Ei taipa enam isegi, kuidas sattusin sinna. Juhtisin küll kesklinnast sammud hoopis teises suunas aguli poole, kuid nagu oleks vanakuri ise tegevusse astunud: peagi leidsin end Kiiuni tänava nurgalt apteegi vaateakna alt. Ta oli üksinda nagu ikka keskööseti. Toetudes käsipõsikul lauale, luges ajakirja. Rohuotsijaid polnud. Olin seisnud akna all vaevalt minuti, silmitsedes ta valges mantlis pantrina lookatõmbunud painduvat lapsekeha, kui, nagu tundes mu pilku, tõstis oma kaunid silmad ja vaatas akna poole. Ta tundis mu esimese pilguga. Kerge naeratus mängles ta huulte ümber ning oma väikest mustajuukselist peakest veidi pöördes tervitas mind sõbraliku noogutusega. See tervitus ajas vere keema. Tundsin, kuidas puna valgus mu pruunikspõlenud põskedele. Kergitasin oma määrinud mütsilotti. Ja vahtisin teda aineti nagu loll.

Oli vist küll süüdi see esimene soe kevadöö, et sain hakkama veel suurema lollusega. Tundsin olevat piinliku seista akna taga — astusin apteeki. Vist petsid minu silmad, sest näis, nagu oleks kerge puna ka tema palged veidi roosaks värvunud, kui nägi mind astuvat sisse. Ta sai aga võitu meeleliigutusest ja seisatas leti taga naeratades, ootavalt.

„Palun veidi aspiriini,“ küsisin mõtlemata, sest paremat ei tulnud korraka pähe.

„Ons eilne juba otsas?“ Vanameheliku tõsidusega asetati see küsimus. Oleksin olnud noobel kavalereeroosiõiega nõõpaugus, poleks teadnud, kuhu häbist silmad peita. Kuid pätil ei tarvitse ju tunda viisakuse reeglite peensusi. Pahandatult, et väike nõid mu sagedastes külastustes näeb mingisugust tagamõtet, sahin vastin tehtud toorusega:

„Kui leiba pole, tarvitan aspiriini õhtueineks.“

Selle asemel, et vihastada, puhkes ta aga naerma. Naerva plika ees on ka kangeim mees jõuetu.

„Pea valutab nii ropult, vähesest ei aita,“ valetasin.

„Siis peab olema küll kõva valu, kui igal õhtul kümme pulbrit einestate,“ arvas ta nüüd asjalikult. Miks rõhutas ta aga sõna einestate?

Pidin solvama uuesti teda, kuid peened sõrmekesed, mis väledalt toimisid pakikesega, kõitsid niivõrd mu tähelepanu, et otse sõin neid silmadega. Kogu ta olemusest hõõgus hulluks ajavat armsust, nii et vägisi hoidsin end tagasi, et teda mitte haarata oma kaisutusse.

„Soo, siin on teie eine.“ Ja kelmikalt naeratades ulatati mulle üle leti sinise paelaga köidetud pakike.

Miks kuradi päralt oli mul sant tunne, kui oma määrinud näppudega lugesin sente lauale?

Ja siis juhtus see, mis röövis hingerahu kogu ööks. Jumalaga jätmisel ütles ta:

„Kui juhtute öösel mööda minema ja kui teil aspiriini tarvis pole, külastage mind, kui öövalvel olen. Aeg mööduks siis palju kiiremalt.“

Ütles seda nagu möödamindes, kuid mingi kõrvaltoon ta hääles kõneles, et tal sellega on tõi taga.

Mis olen mina temale? Hulgus, paadialune, räbalapundar, inimsoo viimne jätis, kelle riided lõhnavad nullast ja hingeaur piiritusest. Mis leiab ta minus, kelle nagu on kasvanud karvadesse, kelle keha pole enam ammu näinud seebivett ja kes sagedasti on pidanud toitma end järistest, mis heidetud vaesegi laualt pühkemetekasti? Teistele temataolistele olen ma loom, — kas olen siis temale veel inimene või koguni veel mees? Ja lõppude-lõpuks, mis on tema minule? See vaevalt lapseseelikust väljakasvanud tüdruk? Võib tema mind või mina teda teha õnnelikuks? Olen sellenagi õnnelik, nagu olen praegu. Ta võiks pakkuda mulle veel ainult ühe silmapilgu unustamist. Ja mina temale ehk siifilise.

Öösel, pärast juhtumist apteegis, ei saanud kaua und. Neid kaht musta silma nagu hõõguvat sütt nägin igalpool. Miljardide paaridena piirasid nad mind. Ta hää kõlises veel uneski kõrvus. Kord tundsin, nagu oleks ta pantri-keha surunud mu vastu. Ärkasin. Valus iha põletas konte. Alles tõusva päikese esimesed kiired vabastasid minu vaevavast luupainajast.

Karastasin keha jääkülmas järvevees. Kustutasin isu taskus kuivanud leivakoorustega. Järvest jõin vett peale. Nüüd olen jälle ma ise. Taevas andku jõudu selleks jääda, mis olen. Olen vaadanud elule näkku, eemale nüüd segavad unenäod endisest petlikust maailmast. Küllalt mul teist, kevad ja päike, ainsateks sõpradeks olgu putukad, lilled ja linnud.

7.

Viimasel nädalal andsin enda jälle kuningas Alkoholi võimusesse.

Esimesil hulkuripäevil olid viin ja piiritus olnud mulle ainsaiks lohutajaiks. Neist otsisin unustust. Ent mida rohkem end umastasin, seda enam alasti seisis mu silmi ees minevik.

Ma andusin orgiatele tänavalibude ja vargapoistega linnatagustel heinamaadel, küünides ja põosaalustes, ma püherdasin hooradega tänavarentsliites — seda, mis olnud, ei kustutanud mu mälestusest miski.

Kui laaberdasin purjus ja räbalatega kaetult tänavatel, sain kuulda meestelt ja naistelt roppu sõimu ning poisikesed pildusid mind poriga. Politse'i ajas taga mind ja mu kaaslasi kui jahiloomi. See kihutas mind veel hullematele tempudele. Ajalehed ristisid mind pättide kuningaks. Ja seda ma tõeliselt olingi.

Aasta möödudes jõudsin veendumusele, et alkohol ja teised uimastusvahendid ei tee olematuks endist elu, ja küsimus on sama, mis Hamletil: olla või mitte olla? Ja ma otsustasin elada elule. Mitte enam tagasi endisse ellu, vaid alustada hoopis uut. Päevad, mööda saadetud välispool seltskonda, õpetasid hindama vabadust. Mitte enam tagasi endisesse ühiskonda. Luua oma maailm ja elada nii nagu loojalt määratud. Ma jäin selleks, mis olin — räbalais koduta paodialuseks, kuid hakkasin hoiduma eemale alkoholist, hooradest ja oma endistest kaaslastest. Ainult talve pidin veetma ühise katuse all linnaöömajas, sest oma ulualuse muretsemiseks puudus raha. Ma õppisin tundma lindude salakeelt, ma võisin vestelda puulatvade sahinaga, pilved tõid uudiseid võrraitl mailt, päikeselt, kuult ja taevatähtedelt õppisin filosoofilist suhtumist elule. Ja ma olin õnnelik, olin rahul iseendaga ning eluga, mis mind ümbritses. Ons seda ka mu endised sõbrad?

Mõnikord, möödudes kesklinna käidavast kohvikust, kohtan neid, kellega sagedasti puutusin kokku endises elus. Üks neist on kuulus kujur. Pool eluaega on ta mööda saatnud peitli ja haamriga käes. Ta on loonud marmorist ja graniidist ülinimlikke kujusid igapäevastest inimestest. Teda kiidetakse ja ülistatakse. Samal ajal vajub ta selg ikka enam ja enam küüru ning juuksed kattuvad halla-hõbedaga. Ta kõht on niisama tühi kui minulgi. Hommikust õhtuni rikub ta oma hingerahu, kirudes tänapäevast seltskonda, kes ei hinda ta kunsti ega tasu selle eest vääriliselt. Pool eluaega on ta mööda saatnud umbses ateljees, ja kui sureb, jääb temast järele ainult virn marmor- ja graniidirisu, millest pole kasu kellelegi, samuti nagu neist tuhandeist lõuendiga ja kiviga täidetud muuseumidestki. Ta pole elanud silmapilkugi endale, vaid ohverdanud kõik, mis looja inimesele annud, ahnele kunsti Moolokile.

Üks neist on kirjanik. Ta kirjutab sapiiseid romaane tänapäeva ühiskonna elüst, arvustab väikekoodanlikku alatust ja rumalust ning kuulutab uut ühiskonda. Ka tema nälgib ja peab ilma jääma kõigist neist mõnudest, mida

pakub tänapäeva maailmakord hulkadele, nälgib ning sureb. Ta higiga niisutatud trükipoognad koltuvad raamatukogude riulitel, hiired ehitavad endile sinna pesa ja maailmaparandaja nimigi unustatakse kord aastakümnete pärast.

Parem pole tolle spekulandi-ärimehegi saatus, kelle andetust koolis imestas kogu klass. Hiljem elus oskas ta end seada kõigi tuulte järele, meeldida neile, kellest kasu oli loota, veidi varastada, kelmusi teha ning lõpuks võõrast vara taskud täis ajades variseerliku näoga veel heategijatki mängida. Nähtavasti kannatab ta kõht seedimise rikete all, süda on rasvas ja vereseoned lubjastunud. Elu, see looja kõrgeim and, on talle aina raskuseks. Tema korjusest saab küll hea maiusroog mullas ussidele. Kuid ta olemisest polnud mingit kasu talle eneselegi.

Kõik, mida meile tänapäeva elu pakub: kunst, rikkus, naised, elumõnud ja võim, on tühi rämps, mille väärtusetust mõistetakse alles siis, kui elul on lõpp.

Arvasin, et olen küllalt kogenud võitluseks avatlustele, milleks süüteainet leidub veel mu endise elu tuhas. Pidi siis tõesti olema see süsisilmne pärdik, kes mind jälle roopast välja löi?

Mida võiks pakkuda mulle veel naise armastus? Silmapilkset unustust? Seda leian ma teisitigi. Pöörduda tagasi endisse väikekoodanlikku ellu? Seda takistab minevik. Mängida? Võtta ja rüübata, mida pakub noor keha...? Ei, seda ei suudaks ma enam — nii ebamaiselt kaunis ja puhas on ta.

Hoolimata kauneist kevadilmadest, järjest soojemaks ja sõbralikumaks muutuvast päikesest, uutest külalistest — laululindudest lõunamaalt, värskest pakatavatest õitest ja juba rohelistesse uppivatest puulatvadest — hakkasin otsima unustust. Seda võisin leida ainult alkoholis.

*

Et naine nii tugev võib olla, poleks ialgi uskunud.

Täna kohtusime ootamatult tänaval. Tema ruttas tööle, mina otsisin kassiahastuses peaparandust.

Ta tundis mu kohe. Seisatas keset käidavat tänavat. Noogutas kergelt tervitades. Haarasin kui poisike mütsi. Nii mõnigi möödamineja vist mõtles põlastavalt: näe, kerjab tüdrukult viinaraha.

Mu süsisilm naeratas armsalt ja küsis: „Miks te mind nii kaua pole vaatamas käinud?“

Küsimuses kuuldus varjatud etteheide.

Mis oli mul vastata?

„Olin veidi haiglane, pea valutab...“ kohelesin vist lõpuks.

„Ah, teie pea,“ naeris väike kurat, „tulge õhtul, annan teile aspiriini.“

Ja kadus kui nägemus.

Nüüd olen siis jälle sama kaugel kui kevade esimesil päevil. Keegi koob mu ümber püünist. Kellel on sellest kasu?

Pärast päevast kohtumist tormasin esimese hooga linnast välja. Haaranud tunnete-palang viis pohmeluse peast. Meretuul jahutas palavusest hõõguvat otsaesist. Kogu õhtu-pooliku hulkusin kärsitult Lasnamäe paepealsel, tundmata väsimust. Mõtted sumisesid peas kui mesilaste pere. Mis teha? Kuidas olla? Kas jätkata alanud seiklust mu öise nägemusega? Või jätta ta ja unustada nagu unustanud olen oma mineviku? Milleks rikkuda oma hingerahu? Kas võib mul veel sõpru olla inimeste seas? Kas võin mina veel kellelegi sõbraks olla? Või mängib ta ainult minuga ajaviitmiseks? Tema, kellele palju lähemal on kõik tsivilisatsiooni annid — kino, teater, kõrtsid, tantsupõrand — kui see maailm oma lõbudega, milles mina elan? Tuhat küsimust keerles peas, ilma et kindlale otsusele oleksin jõudnud. Polnud isegi selgusel veel siis, kui kesköösel end leidsin seisvat jälle ta akna all. Ta nägi mind. Polnud valikut — tuli teha külaskäik vastu tahtmist.

Kas võite uskuda naise naeratust? Mina mitte. Ta naeratuses oli hullukstegevvalt palju ootuse rõõmu, kui tervitas üle leti.

„Kui armas teist, et tulite.“ Sirutas punastades käe...

„Ei, mitte seda,“ sosistas minus seesmine mina ja tõmbusin tagasi.

„Andke aga oma käsi ja saame sõpradeks,“ nurus ta nii lihtsalt ja armsalt, et murdus mu vastupanu ja alistusin.

Ta käsi oli pisike ja soe, tundsin isegi tuiksoone tuksumist. Uus ja võõras tunne haaras mu niivõrd tugevalt, et unustasin ta käe oma pihku, ja ta oli sunnitud seda tasa vabastama.

„O, teil pole põrmugi palavikku, käsi päris jahe, seekord jääte ilma aspiiriinita.“

*

Need olid viimsed read, mis suutsime veel avastada koltunud päevaraamatu lehtedelt.

Päevaraamatu omanik leiti juhuslikult Lasnamäelt paemurru lõhestikust. Ta oli ligunenud vees juba mõnd päeva. Arst konstateeris surma põhjusena uppumist. Laiba taskust ei leitud mingisuguseid isikut tõendavaid tunniseid ja ta õiget nime ei saadudki teada. Laipa näidati öömajaelanikkudele, kuid need tundsid teda ainult pättide omavahelise nime järele. Teda oli kutsutud „Noorsaksaks“. Olnud noobel ja vahva poiss, kuigi üsna põhja vajunud. Et päevaraamatu lõpp oli täiesti hävinenud, siis ei tea meie, millega võis lõppeda ka ta romaan.

J. PUHK & POJAD

Suurveski

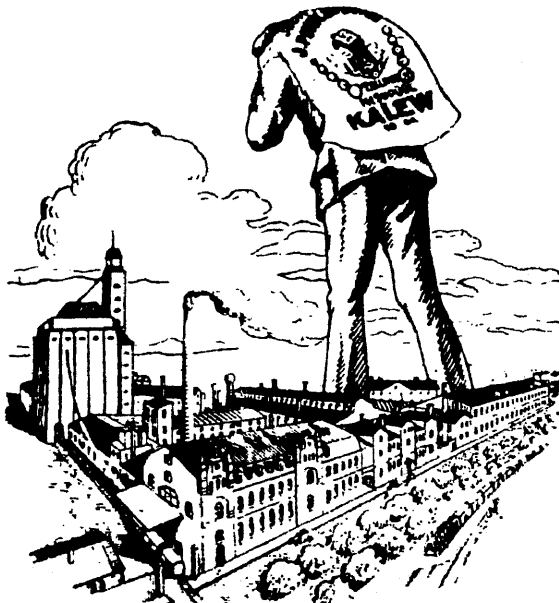
*

Vilja- ja jahukauplus

*

Koloniaalkaupade laod

*

Autoesindused

*

Autotöökojad

*

Autotarbed

*

Peakontor ja tehased: Tallinnas, Rannavärava 21.

Kontorid: Tartus, Pärnus, Narvas, Viljandis, Valgas, Petseris, Rakveres, Tapal, Nõmmel, Türil, Võhmas, Abjas.

Redo joonistus.

K. Kornel

MÕISTKE AJAKIRJANIKKU!

Armsad ajalehelugejad!

Teie võtate igal õhtul ajalehe kätte; vahel isegi mitu neist. Te lehitsete neid, lasete silmil libiseda üle veergude ja lehekülgede, otsides huvitavaid teateid ja kirjutusi. Tähed ja read seisavad sirgelt. Aga — kas teie, armsad lugejad, olete vahel mõtelnud sellele, kui suurt vaeva ja hoolt kogu see töö on nõudnud ajakirjanikelt ja nende headelt abilistelt ladujailt?

Ja ometi ei ole teie nii mõnigi kord rahul ajalehemehe tööga, pahandades selle üle, et lehes ei ole midagi huvitavat, kuigi teil igas lehes iga päev on kasutada keskmiselt kuus kuni kaheksa külge materjali.

Katsume nüüd koos veidi heita pilku ajakirjan-
duse töö telgitagusesse.

Varahommikust peale kuni lehe ilmumiseni kihab toimetus nagu mesipuu. Inimesed sõeluvad, telefonid helisevad, ühes toas lõhub kirjutada mitu meest, kelle näost igakord käib läbi tuksatus, kui kostavad telefoni- „plärin“, sammud või küsimus. Kiirelt voolavas mõt-
lennus tekib lühike seisak, kuid sellest tuleb kohe jälle saada jagu ja mõtlemisvärk peab jälle libedasti hakkama tööle.

Ruttu, ruttu — sest leht peab hiljemalt pool viis juba olema tänaval!

Need vaesed päevauudiste mehed! Neil on alles vatt, kui uudiseid on vähe või kui neile ei lasta juure!
Ja just viimane paneb ajalehemehe lausa keema!

Rutates kihutatakse lehe ilmumisele vastu.

Ja kui leht on väljas — kas hingatakse siis ker-
gendatult?

Oh ei!

Nüüd kisub ajalehemees esimesena oma enese lehe masinast tulnud numbri kätte, et vaadata, kas kõik as-
jad on korras, kas ei ole kiirel kihutamisel lehte sat-
tunud midagi säärast, mida seal ei tohiks olla? Või on juhtunud mõni rumal viga?

Oh neid murejoonekesi näol ja isegi halle juukseid peas, mida äpardused ja nende õiendused sinna on poe-
tanud!

Kui kõik on korras, siis võetakse kätte teised lehed, et jõuda selgusele, kas seal mõni asi ei ole täielikumalt sees või — mis palju hullem — kas seal vahest ei ole huvitavaid teateid, mis oma lehes puuduvad.

Ja kui siis peaks selguma, et midagi tähtsat on jäänud kahe silma vahele, siis on lausa tuli lahti!

Oletame, et kõik on korras ja oma lehega võib olla rahul; kuid ega see veel tähenda, et ajalehemees rahuliku südamega võib minna õhtule. Nüüd valdab teda mure homse päeva pärast: mida visata järgmise päeva numbri haigutavasse suhu? Ei ole sinna midagi visata, siis võib see haigutav suu ajakirjaniku enda pista kinni.

Ja harilikult ei ole kuigi palju anda, sest ajaleht ei saa kuigi palju tarvitada pikema aja jooksul valmis-
sepitsetud materjali, kui ta tahab olla elavas ühendu-
ses kiiresti tuksuva eluga.

Ja nii rühmatakse hommikust õhtuni, et järgmise päeva hommikul uuesti otsast peale hakata. Rühma-
takse seni, kuni närvid ütlevad üles...

Armsad lugejad, kas see ei lõhna nii natuke nagu põrgu järele?

* * *

Tuleb meele ühe tuntud saksa ajalehemehe hoiatus noortele kolleegidele: „Ajakirjanikul peavad närvid olema nagu laevaköied.“

Üks meie vanemaist ajakirjanikest ütles mulle enne maailmasõda:

„Ajakirjanikuks võib hakata ainult varanduslikult kindlustatud isik, kes siis, kui ajakirjanduslik töö kõik närvid on põletanud läbi, võiks elada kapitalist.“

Ja et lehe toimetusse ka igamees ei jää püsima, kuigi tal eeldused on olemas, olen ka näinud. Oli meil üks intelligentsemaist meestest, laialdaste teadmistega ja suure tööjõuga, kuid toimetuses pidas vastu ainult vähe üle poole aasta ja siis ütles: „Nüüd aitab!“

Ja läks. Temast ei saanudki enam toimetuse liiget, kuigi ta tegi üsna viljakat välist kaastööd.

Sääraseid raske, kuid ühiskondlikult hädavajalise töö tegijaid peaksid kogu avaliku elu tegelased vääriliselt hindama ja oma poolt aitama kaasa, et nende tööd kergendada, et nad oma töökoorma all ei variseks kokku.

Kuid kahjuks on pahatihti tunne, et säärast arusaamist on vähe ja vaesele ajalehemehele veel kannaga kuklasse vajutatakse, et ta... rutem põhja vajuks, et ühest „tüütust tülitajast“ saaks lahti.

Säärases õhkkonnas on raske tekkida iseseisval ja julgesti häält tõstval laiajoonelisel ajalehemeeste perel. Säärase õhkkonna saavutuseks on pinnapealsus avalikus arvamises, mis ühegi ühiskonna ega riigi tervisele ei ole kasulik.

Mul on elavalt meeles elamus vabariigi loomise võitluspäevilt. Mind määrati frondiäärset linna ja maakonda organiseerima. Frondi ligiduses oli meeoleu ärev ja tuli tõsiselt mõtelda sellele, kuidas võidelda kuulujuttude vastu ja saavutada rahulisemat õhkkonda. Minu kui ajalehemehe peast vilksatas läbi mõte: ei aita muu kui tuleb panna käima kohalik leht!

Vaevalt olin sellest oma diviisiülemale kõnelnud, kui sealsamas sain kohe käsu lehe käimapanemiseks.

Olen ajalehemehilt kuulnud sama asja, nagu oleks neid koheldud iseseisvuse algpäevil ametasutuste poolt paremini kui praegu.

Ajalehemehed ise saavad sellest väga hästi aru, et iseseisvuse algpäevad olid ärevad ja rasked ja seega oli arusaadav ajakirjanike kõrgemalt hindamine. Kuid nad ütlevad täie õigusega, et ka praegu meie riigielu-küsimuste puuduliku valgustamise tagajärjel laialistes hulkades nii mõnestki küsimusest üsna pinnapealselt või isegi võõriti aru saadakse. Siin võib tuua muutust põhjalikum informatsioon sündmustest, nende arenemisest ja säärasele täielikumale informatsioonile rajatud kirjutised.

* *

*

Millega põhjendavad siis ametasutised oma tagasihoidlikkust informatsiooni andmisel?

Politseivõimud põhjendavad vaikumist juurdluse huvidega. Ei ole hea, kui teated enneaegu lehte ulatuvad.

Mul on meeles kindral Undi tapmislugu, mil vaikumises mindi vististi liiale. Kohe pärast Baumannitabamist hakkas selle mehe nimi Tallinnas suust suhu käima. Ametlikult poolt ei lubatud lehil sellest midagi kirjutada.

Ja selle tagajärg?

* *

*

Õige mitmed pöördusid nende ridade kirjutaja poole küsimusega: Kuidas see ometi on? Tähtsal kohal seisv kindral lastakse tänaval maha ja politsei ei saa ega saa laskjat kätte? Kas meie politsei tõesti ei seisa oma ülesannete kõrgusel?

Kindlasti oleks olnud parem midagi ütelda. Kui mitte rohkem, siis seda, et on tabatud isik, keda kahtlustatakse kindral Undi tapmises. Uurimise huvides peetakse tabatu isiku nimi ja tabamiskoht saladuses.

Ajakirjanikud oleksid ikkagi midagi saanud ja harilik kodanik oleks ütelnud: „On aga meie politsei küll tubli — nabis mehe kohe kinni!“

Ja juhul, kui tabatu ei olekski pärast osutunud tapjaks, oleks säärane teade ka tõsise tapja vahest võinud teha julgemaks ja seega tema tabamist kergendanud.

Nüüd aga siristasid varblased katusel, lehed aga vaikisid.

Ajalehemehilt on kuulda kaebusi ka selle kohta, nagu informeeritaks neid välispoliitilistes küsimustes vähe.

Asjaomased ringkonnad põhjendavad vaikumist seega, et välispoliitilised küsimused olevat õrnad.

Seda nad on!

Kuid dr. Lange, parlamentide-vahelise ühingu peasekretär, kaebas oma aruandes 1928. aasta juubelikongressil, et riigid ja rahvad seepärast üksteist hästi ei mõista, et laialistes rahvahulkades on vähe huvi välispoliitiliste küsimuste vastu. Huvi aga saab tekkida siis, kui lehelugejad välispoliitilistest küsimustest tihedamalt midagi kuulevad. Ja loomulikult huvitab meie kodanikku esimeses järjekorras Eesti välispoliitika.

Meie ajakirjanikel näib olevat tahet meie laialistes rahvahulkades äratada huvi välispoliitiliste küsimuste vastu, mida muuseas tõendab ka kaebus informatsiooni vähesuse üle.

Siin tuleb meele hiljutine juhtum. Tallinnas käis ühe välisriigi saadik, kes asub ühe naaberriigi pealinnas. Sellest külaskäigust teatati meie lehile ainult nelja reaga. 48 tundi hiljem jõudis Tallinna välismaa leht, kus Eesti teadete all selle saadiku Tallinnas viibimise kohta oli kaks teadet ja pealegi pikema ja konkreetsema sisuga kui meie lehile antud sõnum.

Nüüd oli ajalehemeeste peres kirumine loomulikult lahti, sest jällegi olid välismaa ajalehed meie asjust paremini informeeritud kui meie oma lehed!

Ja nüüd veel üks asi.

Et ajakirjanik korralikult saaks oma ülesannet täita, peab ta teadma rohkem kui ta lehte paneb. Tal peab kogu asja kohta olema täieline ülevaade. Seejuures oskab ajakirjanik intiiminformatsiooni väga hästi hoida enda teada.

Hiljuti oli sellest vaikumisoskusest vaimustatud juhtiv jõud ühes ametasutuses, millel ajakirjandusega oli tekkinud veidi pinev vahekord. Jä kui viimaks katset tehti ajakirjanikega omavahel ligemalt rääkida, siis oldi üllatatud sellest, et ajakirjanikud tõepoolest kõigest sellest vaikisid, mida paluti lehte mitte panna. Ajakirjanikud aga olid nüüd teatavalt küsimusis hästi informeeritud, ei tülitanud enam ametasutust, kui põhjust ei olnud, ja teavad tulevikus vististi juba ise, mis neis küsimusis lehtepanekuks on küps ja mis mitte.

Ma olen jutustanud kõige igapäevasemaid asju. Kuid need asjad lõikavad valusasti ajakirjaniku närvidesse, mis mitte igakord ei ole laevakööed. Ajalehemeeste närvid on aga juba töö loomuliku käigu juures iseenesest juba kõrge pinge all. Ja vanaduse ja töövõimetususe vastu ei ole ajalehemehed kindlustatud.

Ja seepärast palve — mõistke ajakirjanikku!

Nõuetekõrguse ajakirjanduseta ei saa ükski kultuurriik läbi. Eriti suur on ta erikaal rasketel aegadel. Kuid see oleks hädaohtlik lühinägelikkus, kui ajakirjandust ainult hädaajal hinnataks.

Just neil ajajärkudel, mil rahu majas, tuleb aja-

kirjandust põhjalikult arendada, et ta katsumisaegadel võiks oma rasket ülesannet korralikult täita.

*
*

Nüüd, armsad lugejad, on viimne aeg lõpetada.

Olen tahtnud meie närvlikult ruttavat ajakirjanikku teile tuua veidi ligemale.

Kas on see mul korda läinud?

Palun vastust järgmises numbris. Teie vastuse peale vastan vajaduse korral kohe järgmises numbris. Ja nii tekiks meie vahele tihe side.

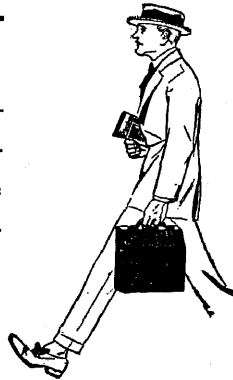
Nõmmel, 26. oktoobril 1930. a.

REMINGTON PORTABLE

REISUMASINAST

ei tunta vastupidavat, vähemat, kiiremat, kergemat ja selle juures täiuslikumat kirjutusmasinat.

*

Kaasaskantav REMINGTON on kirjutusmasina ehitustehnika täiuslikum saavutus.

AJNUESINDAJA

O/Ü. SYSTEMA,

TALLINN,

Raekoja pl. 5. Tel. 430-09.

ETA

LÄBI TIROOLI

Ei meeldinud need möödaminevalt varem nähtud tiroollased, kes lõbustuslokaalides, rahvaaedades ja biirhallides esinesid rahvariites, liigses ladususes ja joodeldades; paistis nagu omamoodi affekteeritud nende lustilikkus, liiaks joviaalsed nad; jäi maik: on vist ikka väikekodanlik ja kitsapiirdeline rahvas, mitte sugugi selline romantiline ja heroiline mägestiku kotkasugu, nagu on jäänud literatuurlik kujutelm näit. Kaukasuse mägirahvast.

Kuid iseasi on üksikud subjektid poodiumil, võõras keskuses, biirhallide nivoolise publiku mageda maitsega kohastujad, iseasi jälle sama rahva liikmed oma koduses ümbruses ja loomulikus olekus. Nii imponeerisid tõeliselt Innsbruckis need tiroollased: vanad tüvikad isad, hallpäised, kuid jõuküllased ja musklikad, täies elusitkuses ja kõvas jaksus, nende mõnusus, mis kuidagi immitises tõsituduse-tüseduse tagant, ei olnud pealetikkuv ega tehtud; ja pojad — ehtsad kütitüübid, ning poisikesed — kõige loomulikumad noorpioneerid ja „Wandervogelid“; kõigil hõõgus vastu lahtisest rinnast, paljastatud põlvist ja halastamatult pruuniks põletatud ja õhetavaist nägudest ja turjadest alatine, päriselt ahne mägiõhus rändamise ja kõrgustikes ronimise lust. Mitte sugugi enam väikekodanlus.

Ja Tirol ise — lõbus looduses seiklemise maa, õitsev riik maikuu rõõmuägedal, üliküllane maastikest ja nende suuredimensioonilisist vaheldusist.

Kuid ei kõlba puudutamata jätta Bozenit, mis nii kenasti juhatab sisse Austria-Tirooli tükk maad enne Itaalia-Austria piiri.

Bozen kannab maailmarahu tegemisest peale nimetust Bolzano ja on nüüd itaalia linn. Aga linna välimuses, ei, kogu ta olemuses ei ole

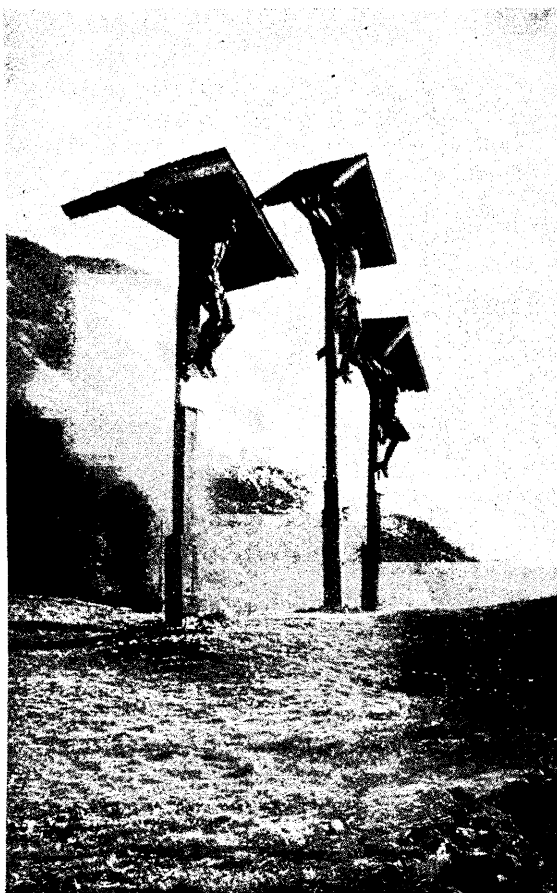
märgata itaialikkust — välja arvatud administratsioon ja ametlikud sildid ja teadaanded — puhas austria-saksa linn.

Ja puhas linn, stiilne linn, rohelusega piiratud linn. Muidugi tolmu vastu ei saa, see tuulispaskleb osal tänavail kuuma-kuiva ilmaga vabalt. Sellega oleme aga Eestis hästi harjunud ja Caprilgi oma sellekohaseid kogemusmälestusi värskendanud. Kuid kes pelgab tolmu, sõitku Bolzanost trammiga naabrusesse, 15 minuti pärast olete sanatooriumide, pansionide ja hotellide linnas Gricis, kus ei ole muud kui aiad ja kosujatekodud. Või tunni ajaga olete kuulsas Meranos, tervis- ja lõbustuslinnas. Bolzano on neile kahele eelpostiks ja väravaks.

Kui kesköö paigu Milano rongist Bolzanos astusime maha, siis oli nii sume, värske, niisugune sülesviibimise tundmus, ja kopsud hakkasid nõnda agarasti õitsvast pargist väljahoovavat hapnikku rongitolmu vastu vahetama, et tundsid enese mingi kingituse osaliseks saanuna. Ja seda tervete kopsude juures. Mis peaksid veel ütleva need, kes siia sõidavad haigete hingamiselditega? Ja need siia sõidavad. Siit mägedest nagu katla põhja paigutatud „varjulast“ Adlerbergerhof-hotelli taskule vastavast numbrist ja nägusast-mehisest aiast heroiliste puudega ei tahakski

kaugemale liikuda. Lama pikutamistoolis ja lase enesel olla soe.

Uudishimu kisub linna. Vana- ehk südalinna osas on täieline saksa keskaja miljö. Ja kõikjal saksa keel. Muide: kogu Itaalia, kõnelemata endisist Austria-aluseist uusriigist, võite saksa keelega rännata läbi, sakslane on seal praegu domineerivaim reisija ja Capri on päriselt poolenisti saksastatud — nii et eksivad need

Monte Calvario.

avalikud tegelased, kes meil hiljuti rõhutasid: saksa keelega ei saavat Viinist ja Kölnist kaugemale.

Seletas mulle hiljem Roudnice's keegi vanahärra-õhkh, kes poole eluaega saatnud mööda Bozenis: Bozen on ilmast-ilm, algusest saadik olnud Austria linn, mitte kunagi Itaalia oma.

Aganüüd on ta Itaalia päralt, nagu palju maid, linnu ja mägesidki, kuid Austria elab siiski. Üldse on harva üht riiki nii puistatud, et peaaegu on tõestunud sõna, mille lausunud Lasalle: „Austria peaks demokraatia huvides saama „katki kistud, puruks lõhutud, ära hävitatud, lõmastatud ja ta tuhk kõike nelja tuule paisatud.“ Aga kõigest amputeerimisest hoolimata ei ole märgata eemalt ega pannud ma võrdlemisi piisaval Austrias viibimisel tähele säärast, kaugeltki mitte sellist nutulaulmist, kadunud suuruse tagaleinamist ja kurt-

mist ning apelleerimist kogu maailmale, nagu teevad seda mõned teised, kes ometi pole kaotanud peaaegu midagi, võrreldes Austria kaotustega. Alisub mõnus austerlane.

Mõlgutades neid mõtteid kõnunid mööda Bolzanot, linna, mida tõe-poolest kahju võis

olla ühel loovutada ja teisel jälle heameel enesele saada. Kuid poliitikas on mul hõlpus jääda erapooletuks siin.

On siin kangialuseid, massiivseinu, kauba-arkaadide ridu pikalt, kus keskel, tänava sõidusillutusel, kaubeldakse juur- ja aedviljade ning muu söödavaga, turg töötab õhtu kella seitsmeni, nagu paljudes teistes linnades, ei ole seda inimeste töötamast takistamist nagu meil, kus lausa sunnitakse laisklema töökoja- ja poepidajat ning vankril kaubitsejat.

Meeliskleme Laurin-hotelli äärses ilupuiestikus, laste mängu- ja mõnulemisriigikeses. Mõned sammud kaugemal asub teater, uus ja intiimne ehitus, tagasihoidlikult pidulik, tahaks kohe minna sisse, kuid portaal-vitriinidest vahivad vastu fotograafilised läksuarendused filmist. Kino on teatri ära söönud! Pööra pettunult selg.

On jälle võimalus valida rongi, hõlpsat ja päevast. Jaama ette jõudes üllatud selle hoonest. Endisil ajal ehitati jaamahooned niisugused, et sealt kiiresti kippusid minema, osati juba teha nii peletavaks see hoone, seest kui väljastki. Bolzano jaamahoone ühes kõrval-ehitustega aga on ehitatud nii, et vaatle teda meeleldi; esteetilise tähelepanu, läbimõeldavuse ja stiilitundega on

ta püstitatud, nagu mõni muuseumihoone või muu vaatamisväärlisus.

Bolzanost peale põhjapoole ja itta muutuvad mäed järsemaiks, kõrgemaiks, edasi ähvardavamaiks, ehkki nad on säilitanud oma võsaküüed, mis mõjuvad pehmen-davalt. Sõitu kihutame mööda porikarva vooluga jõe kallast, oru põhjas. Sinna, kuhu jookseb vesi, sinna rut-tab rongki.

Fortezzast peale kaski! Sai neid mälestatud kogu reis, kus neid ei olnud. Männid saatsid juba varem oma eelsalgad teele vastu. Mäed kuuskedest ja vaevalt lehis-tunud noortest kaskedest kohe lõbusamad; mis neil sel-lest, et ülesronimisel lumipiirkonnad tee panevad kinni, sinna üles on maad palju ja seni saab kask, kuusk, suvi-kuusk ja määnd laial alal konkreetset näidata, kui mitu varjundit võib olla rohelist, kuidas siin iga kooskõla

kombinat-sioon on või-malik ja rõõmsaid värvihõis-keid sünnib heledamate esilepuhan-guist tume-damail. Kuid seda kõike näeme kodu-maalgi. Väl-ja arvatud mäed. Need lähevad pä-rast piiri-jaama Bren-nerit ikka uhkemaiks, ikka kõrge-maiks, ku-ristikud ja lehestikud

Innsbruck.

jubedamaks — ja sul on hea, et sõidad kiirrongis ning ei tarvitse seal väljaspool vagunit sipelda jalakäijana ega demonstreerida oma inimlikku arenematust kää-busena kesk maakamara kolosse.

Varsti Innsbruck. Linn — puhtuse eeskuju, on mär-gata veel vihma jälgi, kuid juba kastetakse tänavaid! Linn kui tervishoiu muuseum. Lägib, kivine, korralik. Salzburgi puhtuse-maania algab juba jaamast, kus var-jualusele perroonile on kaetud einetamislauad lumival-gete linadega, milliseid meil peenemas hotelliski alati ei näe. Viisumi tähtaja lõppemise sunnil ei saa peatuda ses linnas.

Linz: iga meie linn võiks kadestada teda ta rahva-pargi pärast, milline nimetus sugugi ei tähenda, et siin on lahti laagerdamine ja selline muru üldiseks sängiks tarvitamine nagu meil Kadriorus Kerenski-ajast saadik on saanud moeks, vaid see Linzi rahvas peab olema meie mõiste järgi päris aristokraatia, et omab nii ilusa pargi ja hoiab teda nii korras. Haruldaste õite kollek-t-sioon taskuraamatu vahel rikastub siin jälle.

Teekond Innsbruckist kuni peaaegu Budweisini, Tšehhoslovakkia piirini, s. o. vähe puudub, et pikuti kogu Ülem-Austria, oli üks õitsmine. Õunapuud, kirsipuud ja kõige enam pirnipuud oma üleni valendamisega lisasid

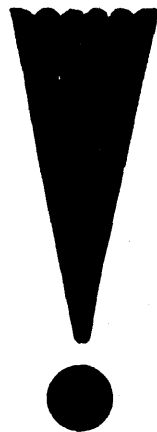
maastiku muidustele floorarikkustele suure lõbususe. Paiguti päris jahmatamapanevalt hele valendus; pikki ridu, laiu gruppe, üksikuid bukettpuid, — kogu väljastik valgelt vaheldatud, ilma piiriaedadeta, naabri oma naabri omast eraldamata, jätmata muljet viljapuude eramandusest, vaid kogu õilmitsemine nagu Ülem-Austria ühisomandus. Sekka meilgi kasvavate viljapõldude sagedeli ülikollaseid põllulaike; ripsinurmed, s. o. õli, söögiõli, väljad, mille taimed umbes nagu meie „Rakvere

raibe“. Ja tüübilised avarad ümberrõdustatud korralikud Tirooli majad, jõuka elamise tunnused kesk seda küllast loodust.

Ei ole ma kuski näinud nii palju kirikuid kui kirjeldataval maal, ligistikku, mõne kilomeetri järele, sihvavad gooti tornid, igäühe kiriku kellad teise juure hästi kuuluvad, paiguti mitme omad korruga. Inimene oskas siin ehtida oma loodust ja tõstis nende tähis-ehtustega veel enam ümbruse maalilikkust.

ETA

**KINNITAGE OMA VARANDUSED
JA ELU
EESTI LLOYD'IS**

Redo joonistus.

Kroonik

ŠARŽE RIIGIKOGUST

Salomoni epigoon.

Ta on vaid keskaja esprii ja XX sajangu lisaväär-tusega. Seepärast ei ole veel loonud oma ülemlaulu.

Riimis alles heroika aegjärku Eesti muinasajast. Kuid sealt ei ole enam palju maad ja päevi tunde-lauludeni, mille tippsaavutisena võib tõusta hõõguv ülemlaul. Riimitu või irdriimides.

Ainult kui ei segaks äripäevne poliitika!

Ja ta ise ei segaks poliitikat!

Tulemuseks üldine segadus — mõistetes, arusaamistes, järeldustes.

Hingelt lüüriline tenor, ametilt — tüürimees kristlaste kaljasel. Võitleb poliitilise looduse jõudududega ja salakaridega ennastsalgavalt, keerleb paragraafide keerises abitult. Ei taha haavata kedagi. Peale enese.

Seega altruist.

Aga ka esteet. . . Ei kannata sõimamist avalikus ja esinduslikus paigas, alias raudteevagunis.

Riigikogus lepib, kui mõni tüse mees lubab enesele raske sõna. Sest tusedale mehele võivat andestada. Teised ärgu tarvitagu raskeid sõnu — selles väljendub kultuurilise nivoo madalus.

Ta ise ei ole kunagi tarvitanud ühtki rasket sõna. Kuid kui astub kõnetooli, öeldakse: „Nüüd tuleb!“

Raskeid sõnu. . . Ei! Oh, ei!

Vaid niisuguseid mõttekäike, neist selliseid järeldusi ning juriidilisi uperkuute, et ei või jääda tõsiseks.

Keegi ei jää!

Tema ise ainult jääb. . .

Aga niisugused ongi need tõelised humoristid.

Armastab vaikust ja rahu. Seepärast — koristagu tänavalt „määrusevastased inimesed“. Miks kõrvaldada avalikkuse palge eest vaid lärmavat joodikut? On ju liikumas teisigi, kes ei vasta määrusele!

Kuid need määrusevastased inimesed püsivad. Ja seepärast: „meie kultuur peab olema veel madal, vaadatuna nii põiklõikes kui ka otsejoones“.

Dr. honoris causa I.

Tema sõbrad on ta suurimad vaenlased.

Ja tal on piinlik nende pärast. Mõnikord väga piinlik.

Tunnistas ise. . . Avameelselt. Sest ta on ikka otsekohene.

Alati. . .

Need sõbrad — too karu oli ka väga sõbralik, kes, peletades kärbest, lõi surnuks mehe — teevad tast vaimse kolossi, kes on kutsutud panema pähe mõistust Eesti riiklikule elule.

Ent ta ei taha olla koloss!

Ta tahab olla vaid „väikese mehe“ sõber. . .

Ta ei tahagi panna pähe mõistust. Ei kellelegi!

Ka oma sõpradele mitte.

Traagika!

Ja see riiklik elu — ka tema ei võta nii kergesti mõistust pähe.

Ei aita ka see, et tal on — jällegi ütlevad sõbrad — habemenoateravune loogika.

Sest too habemenuga on juba kord niisugune rumal riistapuu, et ei saa temaga lõigata sügavale: too teine äär on jäme!

Konnasilmi vaid saab veidi kratsida.

Sellest ep tulebki see kõik!

Tunnustab enda isiku suhtes: mida suurem kalalaitung, seda rängem kokkupõrge.

Ja veel: kui teisiti ei saa, siis võib minna ka jämedaks.

Ning ta pörkab kokku. Üsna rängasti. Teinekord katastroofiliseltki.

Ning läheb jämedakski. . .
 Armastab inglise mängu — „*fair play'd*“.
 Kuid arvustamist — ei salli.
La politique, c'est moi.
 Ja seepärast arvustamine — keeldud!
 Kõvasti!

Dr. honoris causa II.

Hall . . .

Mitte olemiselt. Ka mitte hingeliselt.

Aastailt . . . Kuid ei taha veel olla vana.

Välimus — välismaine. Võib-olla schveitslik, võib-olla ungarlik, võib-olla prantsuslik. Igatahes mitte taaraline. Ja igatahes ennem peintrelilik kui marksistlik.

Sisult kuninglik isegi! Sest ütles: maalermeister on kuninga käsitöölise hulgas.

Kahtlemata, sest värvisegamises peab olema piiramata isevalitsuslik. Ja võhik ärgu tulgu seletama! Ta on asjatundja sel alal.

Selfmade-man! Sõna tösisises mõttes.

Ja sõnasepp ka! Kuid siis, kui ei astu statistika arvude surnuaeda. Siis sureb ise, närtsitab teisi. Kui ei päästa vahelehiüüded.

Need talle — elueliksiiriks!

Siis purskab tabavuse fontaan ja sõnade raksatav ilutulestik. Kes saab sellest, ega see palju kosta.

Ta maailmamureks on korterikriis ja rahvaarvu kaahanemine.

Probleem on iseenesest kerge lahendada: tehke kortereid, rahvaarv küllap ise kasvab.
 Aga Petserimaa . . .!

Tõusnud täht.

Teda ei tuntud ega tunnustatud kaua.

See talle ei meeldinud: olla vaid mustatööline, vaid reames teiste samasuguste pikas reas.

Olla vaid materjal . . .

Kuid halb on too reames, kes ei mõtle saada kindraliks.

Tema mõtles. Ikka ja alati. Sest oli kord miilitsaülem.

Ning siis tõstis hääle.

Mis sest, et vastased nimetasid ta seepärast Puia-tu mandariiniks.

Olla hiinaline — see oli neil ajal moodne. Sest ka Hiina tõstis siis häält.

Ning siitpeale algas tõus. Otse püstloodis ülespoole.

Tiituse joonistus.

Kui Otto Strandman II riigikogus sooritas oma ajaloolise kokkupörke kogudega, siis ta kisen-das kõige valjemini.

Ja seda pandi tähele: inimesel on hea organ.

III riigikogus oli ta juba suurmees: kõneles, resp. luges kõnetoolil 11 tundi järjepanu.

Jälle pandi tähele ja hinnati: esmalt toodi kõnetooli klaas kohvi, pärast ülendati kiiduväärt teenistuse eest.

Ja nüüd on ta tehtud mees.

Naiselikkus.

„Minu mees on koledasti naiselik — käib kohvikus, suitsetab, joob ega oska süüa keeta.“

JUHAN WEIDENSTRAUCH †

Möödunud suvel 12. juunil varises tiisikuse ohvrina maamulda ajakirjanik ja kirjanik Juhan Weidenstrauch. Juba haigena sängis samal suvel võis ta veidi enne seda mõne lähema inimese juuresolekul pühitseda oma 50-ndat sünnipäeva ja ühtlasi ka tagasi vaadata oma 25-aastasele tegevusele ajakirjanduse põllul. Vähe on meil neid inimesi, kes nii pika aja jooksul on jäänud truuks sellele rahutule elukutsele.

Juhan Weidenstrauch on sündinud 25. mail 1880. a. Madise kihelkonnas (Harjumaal). Hariduse ta omandas Paldiski linnakoolis. Kooli lõpetamise järele ta sõitis mõne aja laevamehena meredel. Vist neist päevist jäigi talle eluajaks eriline armastus mere vastu, mis nii kujukalt väljendus ta jutustustes kalurite ja laevameeste elust.

Merelt ta asus toimetuslaua taha, pikaks reaks aastaiks. Pole naljalt lehte, kus poleks ka Weidenstrauch pikemat või lühemat aega olnud toimetajaks või „toimetuse liikmeks“, nagu nimetati varem.

„Postimees“, „Sõna“, „Päevaleht“, „Virulane“, „Meie Elu“, „Tallinna Teataja“, „Kaja“ — umbes see oleks lehtede rida, kus ta on töötanud. Kuid ehk pole see veel täieline. Kaastööd on ta kahtlemata mujalgi teinud.

J. Weidenstrauch kuulus oma ajal meie paremate vestekirjanike hulka. „Strauchi“ ja muude varjunimede all ta on vesteid ilmutanud arvukalt. See oli veel aeg, mil ajakirjanikult nõuti ka kirjaniku verd.

Kuid ajakirjaniku koore all peituski temas ka tubli novellist. Võib-olla oleks teistes oludes võinud ta kirjanikuna luua endale kõlavama nime. Ta on ilmutanud hulga jutustusi, mis oma hea stiili, realistliku kujutusviisi ja vahel müstitsismi kalduva sisustikuga võitsid lugeja sümpaatiat. Eriti ta armastas käsitleda mere- ja jahiaineid. Ta unistuseks oli

viimaseil aastail ilmutada jahijuttude raamat, mis aga jäigi teostamata. Segasid haigus ja surm.

Maailemasõja tegi J. Weidenstrauch kaasa suurtükiväelaseks, — Poola, Galiitsia, Karpaatide ja Rumeenia frontidel.

Sõjast tagasi tulnud, ta asus jälle sulemehena tööle. Samal ajal ta ilmutas novelle ja jutukesti „Kodus“ ja mujal.

Kuid tervis oli sõja karedaist oludest nähtavalt kannatanud. Eriti jõudsasti hakkas arenema kopsutiisikus, järjest suurendades ta iseloomulikkude keha kõhnust. Kiirendas haiguskäiku ka ebatasane eluviis ja ebasoodsad elutingimused. Ta oli silmapilguinimene, optimistlik romantik, kellele oli võõras elurutiin. Isegi oma kiirel käigul arenevast haigusest ta võis vahel kõnelda naljatades.

Juhan Weidenstrauch'i mäletavad kõik, kes temaga on kokku puutunud, kui heasüdamlikku, alati sõbralikku kokkuleppeinimest, head jutupuhujat, kes oskas vestelda rahuga, huumoriküllaselt. Väliseile mõjudele ta allus nagu paratamatule saatusele.

Viimaseil aastail ta elatas end ainult juhuslikust honorarist. Töötamise tingimused olid muutunud tal võimatu halvadeks: puudus aastate kestes isegi alaline kodu. Oli ka päevi, mil pisikesest rahast ei piisanud lõunatamiseks. Ent noilgi rõõmutuil päevil ei näinud keegi kadunud õhkajana ega hädatsejana. Ennem ta võis vastutulevale tuttavale jutustada mõne tujutõstva palakese.

Kuid imelik, just neis viletsais oludes ta hakkas eriti viljakalt ilmutama oma jutukesti. Olude kiuste. Isegi tõvesängist haiglast leidsid käsikirjad teed ajalehtedeni ja ajakirjadeni, kuni surm pani lõpliku punkti.

Ta põrm puhkab Paldiski surnuaial, mere lähedal.

Juhan Weidenstrauch.

ILMAR REIMAN †

Pole minusse veel ühegi sõbra ega tuttava surm avaldanud säärast rasket ja masendavat järelmõju kui Ilmar Reimani varajane ja ootmatu-äkiline elust-lahkumine tänavu lõikuskuu 28. päeval.

Ei suutnud lihtsalt uskuda, kui saabus teade Ilmar Reimani igavesest vaikimisest, et enam pole seda meest, seda väliselt nii optimistlikku ja püüdlikku, seda omapärast ja boheemlikku, kuid seejuures ka nii tundelist ja laialdaste kultuurihuvidega noormeest. Nüüd kergivad taas ellu ja nägemusse nood päevade ja tundide ahelikud, mil veersid koos meie päevad — programmita. Nood on parimaid ja kauneimaid päevi ajast, enam ealeski korduvast, mil sai koos mitte midagi tehtud, või — aruteldud, mõtiskeldud, vaieldud. Ei teinud Reiman ühtki pävakorda, vihkas säärast elu. Ta elas ja oli niisamuti, kuid see ei tähenda veel sugugi, et tööta ja tegevusetu. Just vastuoksa — oma elus tegi ta enam tööd kui paljud teised, ja selle töö saavutised, mis laiali paisatud ajakirjade ja ajalehtede veergudele, kõnelevad meile, et oleme kaotanud andekaimaid ja lootustäratavaimaid jõude, mitte ainult kirjanduse alal, vaid ka ajakirjanduses.

Ilmar Reiman sündis 26. augustil 1906. aastal Pärnumaal Väandras kooliõpetaja pojana. Oma isalt sai ta alghariduse, kuid päris temalt ka huvid ja kaldused kirjanduslikule tegevusele. Õppis mõned aastad Tallinna Nikolai gümnaasiumis ja hiljem kolledžis.

Juba koolipõlves algas Reiman luuletama. Kuid peatselt kandsid kaldused teda teisele rajale — ta hakkas kirjutama novelle, novelle jne. Samal ajal sõnastuvad ka ta esimesed katsed arvustuses, mis leiavad avaldamist noorsooajakirjus ja ajalehis. Tundes ikka enam ja enam huvi kriitika vastu, siirdub ta sellele juba suurema andumusega, põhjalikumalt, ning peatselt näeme juba ta nime „Eesti Kirjanduse“ veergudel, hiljem ka „Loomingus“.

Iga mõtteavaldise ja kirjutisega, mis ilmusid, näitas kadunud Reiman, et ta vaimne mina muutus ikka tusedamaks ja tusedamaks, ta töökspidamised said järjest asjalikumaks ja omandasid tihedasõnalisema ja enam-ütleva kuju. Seepärast pole ka midagi imes-

tada, kui „vanurite“ silmis Reiman õige peatselt leiab tunnustuse, ta asjalikud sõnavõttud saavad hinnatavaiks.

Reiman polnud väiklane. Ei isiklikus ega vaimseski elus, oma töös. Ta ei laskunud arvustuse madalale „erakonna“ tasapinnale, valgustas käsiteldavat teemi asjalikult ja objektiivselt, seejuures oma töökspidamisi veenvalt ja põhjendatult esitades, ise kaasa rääkides, kuid siiski kunstnikuna siirdudes tagaplaanile.

Reimani arvustused, niikui lühemad kui pike-madki kriitilised hinnangud, on laiali pillatud ja kogumata. Seepärast ei saa tagantjärele paljudki üldmuljet Reimani kriitilisest võimest. Kuid see oli küps, kui selle juures arvestame just autori noorust. Ja kuigi vahest Reimani mõned põhimõtted ja vaated, tema püstitatud väited ning töökspidamised võivad olla vaieldavad, siis ei tohi seejuures ikkagi unustada, et need olid noore ja alles areneva-täieneva mehe väited ja töökspidamised.

Reimani jätkus jõudu ja tahet end rakendada tööle peale tegevuse kirjanduses ka seltskonnategelaseks ja ajakirjanikuna. Ta elu viimne aasta väikeses ja vaikeses Haapsalus tõestas seda. Tõstis ju tema mannetu provintsilehe, mille toimetajaks ta oli ligemale aasta, tublisti kõrgemale endisest, suutes võita lehe ümber ka suurema sõprade pere. Töötamine neis kitsais provintsioludes mõjus aga raskesti ja murdvalt liiasti tundelisele ja hellale noormehele, ja ta lahendas oma elu umbsõlme enesetapmisega.

Reimani vabatahtlik elust lahkumine tundub seda valusam, et ta inimesena kõige vähem põhjustas pessimistlikku elusuhtumist ja et ta oli jõud, kellelt edaspidi paljugi oleks võinud olla kasu meie kirjandusele ja ajakirjandusele.

Olgu Rahumäe kalmistul muld sulle kerge, hea, armas, vaimselt nii mitmekesiste huvide ja rikkalike lootustega sõber!

Sinu vabasurm jääb meile uduseks mõistatuseks, kuid sinu tehtud ja pooleli jäänud töö on meile tõestus ja pärandus sinu võimeist.

KARL PINKOVSKI †

Vanema põlve ajakirjanikkude read lõovad hõrenema. Kord siin, kord seal langeb mõni tuntud nimi elavate seast manala-riiki.

Õöl vastu 8. oktoobrit sulges oma silmad Rakveres jäävale unele Karl Pinkovski. Pike-mast põdemisest õnestatud organism langes kopsupõletiku ohvriks.

Maamulda sängitamisel tuletas kirjanik Jakob Liiv kadunut meele kui oma noorpõlve sõpra ja kaaslast, kelle suurest andest oodati palju, kelle rahutu, otsiv vaim aga ei leidnud elus oma õiget paika.

Karl Pinkovski on töötanud mitmekesistel tööpõldudel, nii mõnedki aastad ajalehe toimetuslaua taga; kuid ka töötades mujal on ta alati tihedalt seotud olnud ajakirjandusega, ilmutades vesteid, artikleid ja muid kirjutisi.

Omapärane, imponeeriv, elujaatav isik, ennast maksmapanev ja läbilööv, sõnades tabav ja huumoririkas — sellisena seisab ta oma tegutsemisaastailt meeles. Vaimulaadilt radikaalne, energiline võitluseinimene, hingeomadusilt boheemlane, oli temas ka tubli osa praktilise inimese eluoskust. Halvemal minuteil sai kõigest üle oma huumoriga, milline omadus ei lahkunud temast surmavoodilgi. Temal puudus aga omadus, mis puudub enamikul vaimuinimestest — oskus majanduslikult „haljale oksale“ jõuda.

Karl Pinkovski elukäik oleks jämedates joontes järgmine:

Sündis 10. jaanuaril 1876. a. Esna vallas, Viisu kogukonnas, Vetruka külas, Järvamaal, kus ta isa oli koolmeister.

Hariduse omandas Paide linnakoolis ja pedagoogilistel kursustel, hiljem omandas kodukooliõpetaja kutse.

Esialgu asus oma isa kohale kooliõpetajaks, hiljem oli kodukooliõpetajaks Amblas, pärast —

kohtu-uuriija sekretäriks. Selle järele asus Nõmmkülas vallakirjutaja kohale, 1905. a. langes kui „punane“ võimude viha alla ja läks „Koidu“ toimetusse tööle, kust hiljem siirdus „Virulase“ ja „Säde“ juure.

Lehe juurest läks Järvakandi ministeeriumikooli juhataja kohale, kus püsis kuni 1911. aastani, mil pidi 1905. a. „pattude“ pärast kohalt lahkuma. Asus jälle „Virulase“ juure. 1912. a.

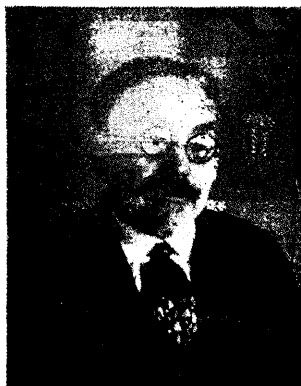
asutas pilkelehe „Kilgi“, mida toimetas 3 aastat. Siis oli võimudega vastamisi läinud ja lahkus Eestist, asudes Pihkvasse, sealt Tveri ja pärast Moskvasse, kus astus „Russkoje Slovo“ toimetusse. Moskvast asus Peterburgi Lessneri vabrikusse korrespondendi kohale, ühtlasi töötades ka „Peterb. Teataja“ juures, hiljem jätkates tööd „Pet. Eesti Päevalehe“ juures, peamiselt vestekirjanikuna.

Kodumaale tulles asus kirjüh. „Kooli“ teenistusse keelelise redaktorina. 1919. aastast — Rakvere naisgüm. õpetaja, 1920. a. — Tallinna poeglase komertsgüm. õpetaja, hiljem — sõjakooli lektor.

Kirjapõllul algas tegevust 14-aastase poisikesena, tehes kaastööd Grenzsteini „Olevikus“ ja Reinvaldi „Virmalistes“, pärast „Postimehes“ ja mujal. Vesteid on ta ilmutanud paljude varjunimede all: „Pan Karol“, „Preedik Tõhk“, „Arsenicum“, „Pipramäe Tõnu ristipoeg“ ja muud. Raamatutena on tema sulest ilmunud „Korea muinasjutud“ ja mõned rahvapärased näidendid.

Viimased aastad elas Rakveres nagu poolleldi elupagulase elu, poolunustuses, tusedes tegevusetuse all. Tegi vahel kohalikele lehtedele kaastööd.

Nüüd on see rahutu rändaja ja sooja südamega kaasvõitleja leidnud rahu mullasängis.

Karl Pinkovski.

NIKOLAI KÜNG †

In memoriam.

Mäletan, kord kirjutas ta ühele oma artiklile autorinimeks alla „Nukker vagabund“. „Nukraks vagabundiks“ nimetas ta end vahest — aga õige usaldavas kõneluses, õige lähedas, õige sõpradevahelises kõneluses, nagu neid kõneldakse õige vähe ja õige usaldavalt. Sest ta ei armastanud enesest kõnelda, ei armastanud üldse palju kõnelda, vaid rohkem rabelda töö kallal — ja vahest vaikselt mõtiskella omaette.

Mäletan: ta sõitis 1926. aasta suvel Pariisi. Ennem ei olnud ta sellest oma kavatsusest palju kõneldud. Kui jõudis kätte puhkust, võttis ta selle palga välja ja kutsus mind enda juure:

„Sõidan kuuks või poolteiseks Pariisi — puhkama. Olen rühkinud aastaid vahetpidamata, kodumaal lihtsalt ei suuda puhata, tuled ikka jälle toimetusse ja paned sulle käima, kuigi sul on puhkust. Ehk seal, töökohast eemal ja võõraste hulgas, siiski suudan veidi aega elada ka enesele!“

Mäletan, kuidas siis juba nädala pärast hakkasid mulle temalt tulema sealt kirjad. Ja kui neid loen praegu — juba esimeses kaebab ta, et on igav, sest ei ole igapäevast harjunud rühkimistööd, ning jagab näpunäiteid ta aseme täitmiseks ta lehe juures.

Vahest — aga ikkagi ainult õige usaldavas kõneluses, õige lähedas mõtetevahetuses, sest olime sõbrad — ta nagu kibestuski elu vastu, kõneles selle mõttetusest ja kitsikusest, aga kõnelus lõppes ikka jälle uute plaanitsuste ja kavatsustega ajakirjanduse alal ning langes lause: „Norid iseene elu kallal, aga tööd on nii palju teha.“ Ning naeratas. Tal oli palju kavatsusi ja mõtteid, aga nüüd jäid need teiste kavatseda ja teiste mõtelda, sest k. a. veebruari alul sulges surm ta silmad, andis talle puhkuse, milline on õige ajakirjaniku ainuke puhkus.

*

Nikolai Küng sündis Pärnus 20. juulil a. 1896 tuntud raamatukaupmehe pojana. Algja keskkoolihariduse sai kodulinna. Vabadussõja ajal määrati N. Küng kaitseväe ametnikuks trükitööde sõjakontrollis. Juba seal oli tal esimesi tööalalisi kokkupuuteid ajakirjandusega

ning kaitseväeteenistusest vabanenuna asuski ta jäävalt tegevusse ajakirjanduslikul tööpõlul. Tegi alul kaastööd mitmele kohalikule päevalehele, töötas siis lühemat aega alalise noorema jõuna „Päevalehe“ toimetuses, kuni asus toimetama ja ümber looma „Rahvalehte“, kelle juure jäi surmani.

Nikolai Küng.

Nikolai Küng oli andekas, kohusetruu töömees. Tema võttis esmakordselt eesti ajakirjanduses tarvitusele mõnedki tööviisid, algatas mõndki uut, millele nüüd hiljem teinud järele, kopeerinud mõnigi ajaleheke ja ajaleht. Nikolai Küng andis oma elukutsele kõik, mida võib anda mees: tervise, isikliku käekäigu, lõpuks ka elu. Isegi ta surm tundus ja oligi rohkem tagasipöörmatu lahkumine töö juurest kui elu lõppemine. Ta eales ei olnud tugevate kopsudega, need olid tal haiged, kuid tal polnud aega, ta ei tahtnud võtta aega arstimiseks. Tal oli kopsus lõhkenud veresoon, mille tagajärjel oli olnud äge vereköhimine, mis aegajalt jätkus ja tekitas kardetavaid, siiski veel parandatavaid

komplikatsioone, ent tema töötas edasi, kõnelemata kellelegi oma hädast. Isegi siis, kui ta lähematele koostöölistele hakkas silma ta kardetav seisukord, tuli sõbrul teda haigemajja viia poolvägisi. Aga liig hilja, töötahe ei olnud lubanud tal halastada enese peale ja haigus, surm tegi seda veel vähem.

Ta oli vaikne ja esiletükkimatu iseloomult, kuid kehastatud töötahe ajakirjanikulaua taga. Iga päev oli tema viimne, kes tõusis toimetusalaua tagant, ja igal hommikul oli ta seal esimene. Seda sundis teda ta töötahe, kuni murdis organism.

Tüübiline ajakirjaniku traagika: põleda ära oma töös ja tööks. Põleda tuhaks, et kestaks leek — meie töö.

Eesti ajakirjanike pere leinab N. Küngis andekat, süditöölist ametivenda, sümpaatset inimest, õiglast iseloomu. Sõbrule jääb ta meele püsima truud, abivalmis otsekohese sõbrana, kelle mälestus elab üle elu unustusrohkuse.

Sõbrale-ametivennale ainsaks veel mõeldavaks sooviks: Sulle peab muld kerge olema, sest Sina puhkad ju tööväsimusest!

AJAKIRJANDUSE TÄNAPÄEVAST

Paar sõna Eesti ajalehe ja selle pere olevikust. Minevikust ikkagi midagi teame, kuid oleviku segipaisatud päevauudiste jaht, ajakirjaniku enda ja lugejaskonna poolt, annab vaevalt aega selle küsimuse üle mõelda. Seda enam, et ajalehele seatakse praegu väga mitmesuguseid nõudeid ja need on niivõrd kirjud, et soovide seast õiget teed vist vaevalt saab leida: seda, mida võiksime raami paigutada ja paljundatult igale kätte saata üldiseks „teadmiseks ning täitmiseks“. Juba lugejaskonna vanema ja noorema põlve vahe annab end küllaldaselt tunda. Kõik need, kes varem ajalehe kaudu said endale peaaegu ainsa trükitud sõna, nõuavad ka praegusest ajalehelt sedasama, kuigi ajavaimu poolt nagu iseendast lahjendatud kujul. Teised, kes kasvanud praegusaja vaimus ja lugenud ainult praegust ajakirjandust, nende nõuded on teised. Nemad vaatavad ajalehe kui kõiki eluavaldusi tabava ja kõigele reageeriva organi peale. Ilma süvenemata üksikasjadesse ja arutlustesse, missuguse ülesande enda peale võtavad kas ajalehtede sellekohased kaasanded või eraajakirjad, milliseid praegu on igal alal. Varem täitis nende ülesannet peaaegu ainuüksi ikkagi ajaleht. Kuna enne loeti ajalehte algusest kuni lõpuni ja kulutati lugedes kuni tükkideni, saab praegune põlv iga ajalehe lugemiseks ohverdada ainult mõne minuti. Silm libiseb üle lehe ja peatub ainult nendel kirjutustel, mis teda käesoleval momendil huvitavad. Seepärast ongi raske ütelda, mis huvitab ajalehe lugejat. Aasta tagasi ühe ajalehe-äri poolt korraldatud ka sisusse puutuv ankeet andis lugejate huvist selge näite: tuli välja, et niipalju kui on lugejaid, niipalju on ka erisoove. See, mis ühele vaimustuseni meeldis, ei kõlvanud teisele üldse mitte, ja vastupidi. Kõigest sellest järeldus: praegune ajaleht peab kõigile midagi pakkuma. Mida mitmekesisemaid küsimusi ta käsitleb, seda suurema hulga nõudeid ta rahuldab. Kuid sellega pole öeldud, nagu peaks ajaleht ainult huve rahuldama ja iseendast midagi edasiviivat pakkuma. Igale ajalehele peab jääma omalaadne seltskonda edasiviiv tendents, sest üht ja teist pudeneb ka sellele, kes teatavat ala üldse ei tahaks näha. Silmaring laieneb tilkhaaval. Sellest siis ka küsimus, mida meie aja uus Eesti ajaleht peaks lugejaskonna soovide arvesse võtma ja missugused tagasi lükkama, ning missugune nõue peaks ajalehel kui avalikul häälel endal enda vastu olema.

Kõigepealt peaks arvama, et ajaleht on äriiline ettevõtte, ja seepärast on ta oma äri pärast sunnitud talitama nii, et lugejaid järjest juure tuleks. Kui äriettevõttel tarvitakse tal vähe arvestada seda, mis kustki välispoolt — üldmoraali ja olukorra seisukohast — lehelt näha soovitakse, teinekord isegi nõu-

takse. Asudes sellest seisukohast asja juure peab arvama, et ajaleht peaks lugejate juurevõitmiseks käsitlema hakkama eraelu saladusi, isikute paljastusi, mitte hoolima teinekord isikute ega asutuste huvidest jne. Kuid see, kes nii talitaks, teeks äriuliselt endale halba, sest ta muretseb endale juure küll neid, kes vähem arenenud ja kes ainult ajalehte sellepärast loevad, et sealt kõdistust leida oma kasvatamata hingele, kuid sealsamas kaotaks ta need, kes üldsüüdsustunde järele seda õigeks ei pea. Teiseks — ka see isik, kes niisuguste küsimuste tõttu on harjunud lugema ajalehti, on end ise juba ülespoole kasvatanud just nende ajaleheosade arvel, mis tal vahest tahtmata silmi on jäänud. Temal läheb ühes ja samas toonis kirjutatud, kuigi alul armastatud, osa tüütavaks. Ta huvipiirkond laieneb ja algab mitmekesisema ajalehe otsimine. Et see nii on, seda võime märkida viimaste aastate kogemustest, mil liig mahlakalt kirjutavad lehed olid sunnitud oma stiili ja sisu muutma. Kuid ühtlasi peab ka seda märkima, et niisuguste lehtede lugejate isiklik koosseis on olnud väga muutlik, kuna vastupidist tõendama peab nende ajalehtede juures, kes ühel alal äärmustesse ei ole kaldunud. Võtke kas või teine näide partei lehtedest. Niipea kui partei leht iga sõnumi sappa oma moraali loeb, sulab lugejate arv teatud aja järele kokku. See tuleb sellest, et ajalehelugeja, olgu ta nii „kõva parteimees“ kui tahes, tahab näha sündmust nii kirjeldatuna, nagu see olnud. Moraali tõmbab ta selle juure ise. Kui parteiprillide läbi teatud küsimusi käsitletakse juhtkirjades, artiklis või mõnes erisõnumis, siis oleks sellest küllalt.

Neist kahest näitest jätkuks selle tõenduseks, kuidas ajaleht, kui seda ainult äriuliselt võetakse ja ainult teatud nuppudele vajutada tahetakse, mõne aja pärast ühekülgseks kujuneb ja äriuliselt end ei tasu.

Kuid meie ajalehe juures ei saa vaadata ajalehe kui ainult äriettevõtte peale. Niipea kui kõneleme avalikust häälest, dikteerib see otsekoheselt ajalehe suuna — ta peab olema selleks organiks, mis avaldab kartmatult kõike seda, mis üldsusele kasulik. Ajaleht kõneleb rahva enamiku nimel. Niipea kui ta seda ei suuda, ei rahulda ta lugejaskonda ega täida oma ülesannet, mis tema kui avaliku hääle peale pandud. Huviringkonnaga lugejaskonna määrab ära lehe kandev osa — kas maailmavaateline alus, harjumus, koht, tendents ja kõik kokkuvõtetult — sisu — mitmekesine, paljudele pakkuv, palju mahutav kaust.

Kes kõike seda mitmekesisest sisu suudab pakkuda, muidugi igaüks oma alalt, see on ajakirjanik. Kes see niisugune on olnud ja kes ta praegu on? Väga väike inimene kõige selle kõrval, mis lehes ilmub ja mida

ta käsitleb. Lugejale päris ükskõik! Sisuandjast teatakse igatahes palju vähem kui suurest rotatsiooni- ja igapäevase näinud, kuid käimise ajal ikka jälle vaa- data tahab. Üldiselt paistabki nii, et masin on kõik. Ei ole ju palju neid juhtumeid, kus isik kõne alla tu- ieks: kui kellelegi lehes midagi ei meeldi, siis on süüdi leht. (Ja välismaal ajalehtede peale atentaatide kor- raldajad lasevad ikkagi trükikodasid õhku.) Näiliselt mängib toimetaja väike osa. Kui tahetakse tõendada, et praegune ajajärk on ainult reporterite ajajärk, siis ei tähenda see seda, mida meil kitsas piiris reporteri all mõeldakse: inimest, kes teateid kokku kannab, et seda arvustamata lehte panna, vaid ikkagi neid inimesi, kelle sule all leht ilmneb. Ühtlasi tahetakse ka väita, et see aeg on mööda, mil toimetaja oli univer- saalinimene, teades kõigest midagi, ja oli meister kõikidel aladel. Osaliselt on ju muutus sündinud, kuid toimetuse töö ei ole millalgi eitanud universaalsete teadmistega inimese olemasolu. Ei mujal ega meil. Vastasel korral kujuneks toimetuse teadlaste koguks, kes arutavad ja kirjutavad küll küsimustest põhjalikult, kuid oma lugejatele siiski võõraks jäävad. Igale alale ikkagi teadlast ei saa, ja nii tuleks paratamatult ajalehel kasutada välistöid — teatud alal autoriteetide poolt.

Sellest vahepealsest isikust tekibki ajakirjanik, kel- lel on kõigi eluavalduste üle ülevaade, seisukoht, ja kes reageerib ajalehe lugejaskonda huvitava käsitlu- sega kõigile sündmustele. Eriti on see maksev meie ajakirjanduse kohta, kus olud on märksa teissugused kui suurriikides. Kuid niisuguste inimeste leidmine teeb raskusi. Peaasjalikult just majanduslikust küljest. See aeg on ammu möödas, mil ajalehetööd tehti muu töö kõrval. Nüüd on kohustused lugejate vastu märksa suuremad ja ajakirjaniku elunõuded laiemad: liikumine, esinemine, elukutsesse süvenemine jne. Kõik see nõuab suuremaid väljaminekuid kui vahest muul alal see tarviline oleks. Kuid vaevalt on tarvis teise kätte sõrmi

võtta appi, kui tahame loetella neid, kes pikemat aega on suutnud püsida ajakirjanduspöllum. Ja seda just ebasoodsate majanduslike tingimuste tõttu. Tõ- sine ajakirjanik, kui ta mõtleb eluajaks ajakirjandus- elule end pühendada, ei saa endale ette kujutada mingi- suguseid astmeid tulevikus, mis temale võimaldaksid paremat äraelamist, missugune võimalus eranditult kõi- gil teistel teenistusaladel olemas. Seepärast peavad ajakirjaniku majanduslikud elutingimused juba algu- sest peale olema niisugused, et nad ei sunni neid, kes tõsist ajakirjanduslikku tööd teevad, majanduslikel põh- jusil oma tööala maha jätma. Vastasel korral jäävad ajakirjanduse põllum ainult need, kes võib-olla mingil teisel kohal sedagi teenistustasu ei leia. See viiks ajakirjanike isikliku koosseisu alla ja ühtlasi sel- lega ka ajakirjanduse. Imelik, et meil harva leidub avaliku elu tegelast, kes ei oleks lühemat või pikemat aega ajakirjanduses tegev olnud. Kuid nad on ikkagi varem või hiljem lahkunud. Kas nad ei olnud koha- sed, kas ei meeldinud neile see amet? Suure osa nende inimeste elukäik näitab, et nad on sunnitud aja- kirjanduspöllumilt seepärast lahkuma, et endale ülal- pidamist teenida aladel, mis neid ja perekondi hätta ei jäta.

Sellest viimasest küsimusest olenebki meie ajakir- jandus ja — nagu seda armastatakse öelda — avaliku hääle tasapind.

Möödas on moraalilugemine, kuid sama hästi on möödas ka küpsetatud kartulite söömine toimetaja poolt, kes väikese palga ja ajanappuse pärast korrali- kult süüa ei saa. Elu on nõudnud oma osa ja selle ka poetanud ajalehtede ning toimetajate hulka. Nüüd ei kannu ajaleht enam programmilist, sõnastatud mo- raali, vaid tabavat kirjeldust. Toimetaja ei saa enam olla eeskätt seltskonnategelane, vaid toimetaja.

See on meie ajakirjanduse tänapäev — kõigi oma vooruste ja pahedega, mis jäävad püsima mõneks ajaks.

SCHOKOLAADI. JA BISKVIIDITEHAS

AKTSIA SELTS

GINOVKER & CO

ETA

TALVINE RETK IGATSUSTE MAALE

Tallinnas, novembris 1930.

Oli õel sügisvihm. Hämarus tihenes. Naabermaja näis tuhkjana. Ta äärjooni kippus vesistama aknaruudult libisev kaskaad, toidetud tinahallest piiskadest, diskreetse saatepõrina sünnitajaist. Meloodia löödi aknalaual.

Piisapre-
lüüdi katkes-
tab telefon.

Artikkel?

Mälestusi
Kaliforniast?
Taevas, sel-
le ilmaga!

Seepeale
ründas mä-
lestuste lai-
ne.

Helistele-
mine kõve-
neb kolme
mootori met-
sikuks põri-
naks.

Tuba avardub hiilgavaks-siniseks taevalaotuseks, millesse kistakse hõbelind, kantud imeliselt kõvast, hoidvast õhust.

Oleme hetkeks ainus püsiv punkt taeva, maa, linnade ja mägede propellerlikus pööratuses.

Kuni rahustub maakaardiks muutunud pind ja lennuki tiivuline vari siirdub otsejooneliselt üle Lõuna-Kalifornia mäestike, istanduste, lõhestike ja õliväljade Vaikse ookeani särava kauguse poole.

Nii algas talvine retk igatsuste maale — mälestus-
tega seal sooritatud lennust.

HÕBELINNUL KÕRBEPARADIISI

Õhust maailm näib abstraheerituna.

Suletuna valemisse, milles ühtuvad matemaatika ja luulelend. Pisi-asjad kaovad. Nende asemel näeb suuri. Näeb ajalugu maastiku-olude ahelduses.

Taga punetavad kõrbenud Sierrad, kustunud ääsile sarnlev kõlestik. Seal, kus on vesi, on kõige algus. Praegugi asuvad tippudel indiaanide külad. Vahivad orgudesse, kus tõusevad võimsad veesulud, Lõuna-Kalifornia viimase asustamise eeldus.

All möödub niisutatud istanduste malelaud. Väikefarmide ruudud, nii tihedalt külitud, et näivad moodus-

tavat ainust suurt agulit. Rohekast õigenurgast alalõp-
mata eralduvad puude read rivinevad meie vaatlusjoo-
nele ja ühtuvad uuesti massiga. Apelsinid ja sidrunid
on aknast vaadates nagu sirgetes vagudes pesitsevad

kartulipõõ-
sad. Tumero-
helises lehes-
tikus hõõgub
kuldvili on
tulusamma-
põue kullast.
Heal aastal
toob aakri-
täis puuvilja
oma viistu-
hat dollarit...

Aegajalt
lennuk alis-
tub kolme-
mõodulisile
tegereile.

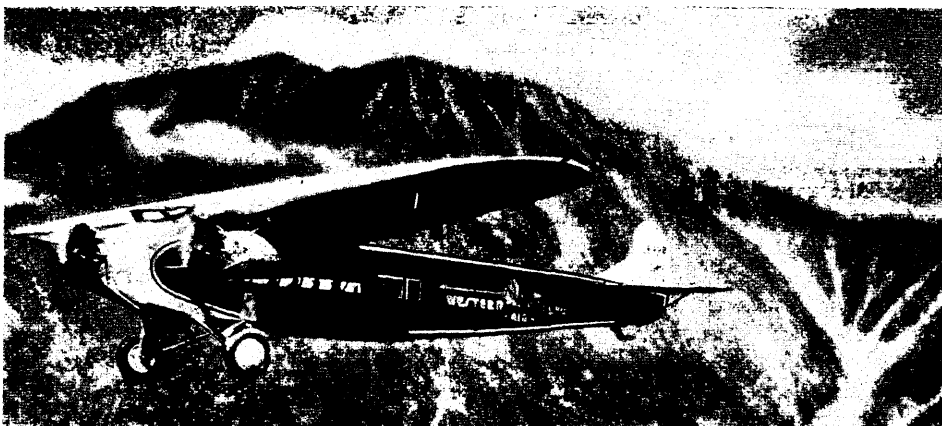
Möödume
õhuõnaraist.

Hetkeks tarduvad musklid, tõmbleb kõhus, ilmutub sisi-
konna maine igatsus ja protest võõra liikumisvahendi
vastu. Ainult hetkeks. Kolmemootoriline lennuk vėab
üle maailma suurema languseta. Üksi silmade akkomo-
deeringule teeb raskusi vaatlusala muutlik kaugus.

Los Angeles kadus vingu. All on kõik üksluine ja
pruunhall, nagu pärast kevadist sula avastunud kodune
karjamaa. Igavavõitu. Jälgin hõbedaste kandepindade
hõljumist, propellerite vägevat lööki sinisesse õhku.

Kabiini ilmub steward, jagades õhuliini ajakirja
värskemaaid numbreid. Tõmbeartikliks lugu metodistli-
kust pastorist, kes külastab koguduse liikmeid eralen-
nukil ja jutlustab õhusõidu jumalapärasusest. Kõrval
foto: täiskiilutud kirik; altari ette on asetatud õpe-
taja lennuk; lugupeetud referent on roninud piloodi ist-
mele ja žestikuleerib, rõõmus usukindlus näol.

Ees midagi tõuseb, sünkjalt varitsedes. Lähene
Long Beach'i õliallikaile. Munakujulised kõrgustikud
on kaetud puurseadete hambulisest metsast, mis meid
ähvardab kui parasiiti taevast välja kammida. Masin
enam ei tundu vääramatu õhuhedreandina, uhkelt püsi-
va kosmilise üksusena. Maapinna lähenedes oleme tead-
likud lennuki haprusest. On sekundeid, mil tahtmatult
kiindume mootorite kuulatamisesse. Põrina korrapära-
sus mõjub julgustavalt.

Avaneb lõhestik, tiibu haarab õhuvool ja surub üles. Mäesalg langeb ebaloomuliku kiirusega. Tungime uuesti sinasse, šassii all lööb pimestavalt läikima Vaikne ookean.

Viimane mäeahel, kroonitud katoliikliku misjoni varemeid ja kloostripargi puhmastikust. Uus ajaloo õppetund õhust. Mälestus Kalifornia varajasemast ja tugevamast kultuursõnnikust, mille mõju praegugi ulatub apelsinist arhitektuurini. Siis kadus minupoolsest kabiini aknast viivuks kõik, peale ookeani ja taeva.

Ookean ja taevast on lahutamatud katalüsaatorid inimese tundereaktsioones. Lahutamatud tormis, rahus, tuules, tõusu ja loojenemise efektetes. Täna on rahu valitsemas kaksikelele mõõtmatus, maailmaruumi täidab rohekassinine kiirgav hiilgus, katkestatud vaid kauge taevapiiri helendavast ribast. Haarab kaugusigatsus, kuigi teadvuses esinevad vaid sidumatus mõttekillud, segased ained seiklusromaanest, Stevensonist, Conradist, Gaugini eksotilistest nägemustest. Manab silmapiiri mõõtmatus, uute elamuste janu, kirg põgenevate igavesti-korduvaist motiivest.

Lendame piki randa. Punakaspruunid kaljud sirutavad merest oma kaelad, palistatud lainete vahutavast pärlikeest. Mõõdub väike, pimestavalt valge kvadraat, nauditava nimega misjon, San Juan Capistrano, oas pruunpunases kaljukõrves. Mõõdub väike ovaalne laht, mille sopsis valendavad San Diego geomeetrilised tänavad. Viimne Ameerika linn... Meie all, nagu plaanil, yankee'de sõjalaevastiku teravad, varitsevad kogud. Coronado Beach, Ameerika lõunapoolseim supelrand Vaiksel ookeanil. Soolja mere miniatüürsed lained ründavad lakkamatu korrapärasusega.

Meie lennul pole lakkamatu korrapärasusega midagi ühist. Sõidame sinna, kuhu põgenevad igavesti-korduvaist motiivest Los Angelesi puritaanlikud yankeed — Põhja Mehhiko Babüloni, millel nimi Agua Caliente, kõrveidüll, pedandi vabastav unelm.

Coronadost teeb lennuk järsu pöörde sisemaale.

SEAL, KUS EI RIKUTA KEELUSEADUST

Ainupärane koht Ameerika teekonnal. Mitte ainult Mehhiko, vaid ka Kanada maa-alale ei ulatu keeluseaduse mõju. Aga Kanadas on raskem märgata keeluseaduse loovat osa. General Brock Hotel Niagara kose juures asutati enne, kui seal algasid šampanjadineed. Seevastu Agua Caliente on keeluseaduse loodud. Nagu kirjutab kättejuhtunud keeluvastase artikli autor: „Mõne päeva eest lugesin mehest, keda eesel juhtus kabjaga lööma. Löökk tabas silma. Kui mees viidi löökusele ja silm eemaldati, tuli ilmsiks, et silma koopas oli alanud vähahaigus, mis oleks osutunud surmavaks, kui haava poleks õigel ajal leitud. Mis näitab, et peaaegu igal asjal on oma hea külg — isegi eesli kabjalöögil.“

Lennuk teeb spiraale ja jälle viskleb maa, mäed, hipodroom, kuursaal propellerlikus pööratuses. Künka taga tuleb nähtavale lennuväli, kasvades kinoliku kiirusega suureks. Piloot püüab tabada välja äärt, sest kõva küljetuul ei soodusta maandumist. Mäed tõusevad kui lainetus, mis ähvardab matta. Vuhiseme meetrikõrguselt üle telegraafitruutide. Nõks ülespoole — maapind on vildak nagu kelgumägi. Kiirus on surmatud. Valust kiristades šassii riivab liiva, hüpleb, lasub raskelt pinnale, vurab eemalseisja inimsalga poole.

Avaneb uks — How do you do, gentlemen? Mehhiko tollivalvur surutakse pikema jututa kõrvale, vastuvõtjad on yankeed siit ja San Diegost, nende päralt on loojate õigus. Vinname maaraskeks ja tiguliselt aeglaseks muutunud kehad alla, keeluseadusest loodud paradiisi. Paar käepigistust ja meid juba kiirustatakse. Kuhu? Baari. Mehhiko kõrvetava päikese all, kell 11 hommikul. Maailmeline hatsienda, palmide raamistikus, sulle meid jahedasse varju.

Leti ääres jätkub tutvumine, kuigi mitte õnnelikude auspiitside all, sest vastuvõtjad on kurjalt pettunud külaliste joogivõimest. Üksainus cocktail? Issand, kas selleks oli vaja lennata Mehhikosse! Mu läheduses seisja väheldane mees, Chaplini laiade ja riudevate pükstega, noteerib märkmikku meie januavaldusi. Seletuseks ulatab nimekaardi: Galloping Joe (klambrites pisema petit'ga pärisnimi); galopeeriv Joe, San Diego lehe esireporter. Provintslilik käperdis? Sugugi mitte; ühendriikides pole provintsi. Agua Caliente pole pühapäevakool, Joe märkmik pole palveraamat. Alles paari nädala eest Joe galopeeris oma Fordis esimesena piirile, mis siinsamas kõrval, nägi kaks kahest kuulipildujast auklikuks lastud laipa ja teatas kogu maailmale 85.000 dollari röövimisest Agua Caliente mängupõrgu laekureilt. Ka keeluseaduse kaudne tulemus. „On inimesi,“ kirjutab ülaltsiteeritud keeluvastane autor, „keda heidutab asjaolu, et Ühendriigid, ainuma riigina maailma ajaloo, teadlikult finantseerivad oma kurjategijaid kihte. Nad tähendavad, et politsei ei suuda korratusega võidelda, ja ennustavad aegu, mil kurjategijad valitsevad meie linnu, võib-olla isegi riike. See on väga lühinägeline arvamine. Ei võeta arvesse tungi seltskondliku väärilikkuse poole, mis valdab iga meest, kes on kõik varastanud, mis ta tahtis. Jättes kõrvale küsimuse, millal kurjategija lakkab olemast kurjategija ja muutub kirikunõukogu liikmeks, loodan kindlasti elada selle ajani, mil Mr. Alfred Capon, geniaalse „armisnõo“ Capone pojapoeg, esineb kaptenina Harvardi või Princetoni jalgpallimeeskonnas ja koguni valitakse Philadelphia Seltsi esimeheks. Ühendriigid on esimene riik maailma ajaloo, kes alateadliku altruismi mõjutusel ühel hoobil kaotas ära oma kurjategijad kihid, muutes nad miljonärideks. Meie ei teinud neid vae-seks annetustega, meie sundisime neid tööle — olgugi kergele. Tööta töölised ei saa meil abiraha. Inglismaa maksab oma kodanikkudele, et need ei muutuks kurjategijaks; meil on käimas vastupidine protsess. Vastutasuks meid teenitakse ja varustatakse alkoholiga.“ Lugejad, kes seda võtavad puhta raha eest, ei hinda autori satiirilisi võimeid. Aga Galloping Joe märkmikust on kahju. Keeluseadusest mõjutatud lokaalajaloos on meie külaskäik ta kahvatumaid külgi.

Mis järgnes? Mälestus vähendab palmilehtede metallist läiget, madalate valgete hoonete ja punaste kivistuste kontrasti sügavsinise taevaga, avarat vaadet laia oru põhjas asuvale hipodroomile, varju otsimist hotelli, restorani, mängupõrgu hiilgavalt maitsekas kompleksis. Siin on Hispaania, kuigi idealiseeritud. Tunneme, kuus küllastub meelte janu. Patios ootab laud — elegantseim seni nähtuist. Teenrid esinevad kui torreerod, jõuline Mehhiko tenor laulab meloodilisimatset „Ai-ai-ai,“ tulises hoos kõlisevad kastanjetid, lendlevad noolkiired pilgud, mõnuleb puritaanliku yankee inertne mugavus.

Keeluseadusest loodud New Yorgi salakõrtsi ülis-
tab mu keeluvastane autor järgmiselt: „*Harilikus*
Ameerika hotellis on toiduks seinamaalid — halvad
maalid — ja ainus asi, mis naeratab, on arve — kahju-
rõõmsalt muiates. Aga salakõrts on väike, mugav ja
rahulik ruum, kus sööte head toitu, saate häid jooke,
teie kõrval on teener, kes olemise püüab kõigiti mõnu-
saks teha, ja kulu on alati väga mõõdukas. Tunnete
end viimaks ometi intelligentsete inimeste hulgas, kes
jätavad kaasnimise meeleldi ta enda hoole, kõik on
südamlikud, igaüks on demonstratiivselt rahul. Külas-
tades hästijuhitud salakõrtsi, on mitmed vanapoolsed
härрад hakanud liigutusest nutma, üks või kaks neist
isegi surid südamerabandusse.“

Los Angelesis olid lood salakõrtsidega halvad, sa-
muti Hollywoodis, seda teab igaüks. Usulised ja muud
võruslikud organisatsioonid kannavad hoolt selle eest,
et ükski kõrts ei teotseks üle kolme kuu. Meie, mõis-
tagi, ei istu salakõrtsis, seks pole Mehhiko pinnal vaja-
dust. Ainult vaadeldes ümbritsevat inimesi, rabab
aegajalt kahtlus. Asjata, sest torreerost teener fran-
keerib mu postkaardid Mehhiko markidega. Aga vana-
härра mu kõrval pole sellest hoolimata vähem liigutatud
kui New Yorgi salakõrtside külastajad, ja kui klaasid
täituvad Champagne'i vaimustava joogiga, ta lausub
silma veel: „Siin oleks ilus surra.“ Vaatab ringi, sil-
mitseb patio varjulisi arkaade, rõõmsalt sulisevat pursk-
kaevu, kergejalgseid tantsijannasid brodeeritud siid-
salles, kuld- ja hõbeposumentides rüütlilikult poseerijaid
laulu- ja pillimehi ja lisab juure: „Mehhikost tuleb
Ameerika mandri lunastus isikuvabaduses ja ilus.“
Võttes appi mu paljutsiteeritud autorit: vanahärра
tundis end tsiviliseeritud vandeseltsi osalisena.

SIIN ON TÕUSMAS UUS KULTUUR

Möödunud talvel hukkus Agua Calientest tulev
lennuk. See oli mereäärseile kogudustele jumaliku
viha esimeseks ilmutuseks. Et kõik järgnevad lennukid
pääsesid tervelt, pannakse mõnel pool taevavõimude ha-
jameelsuse arvele. Lipsasime läbi ka meie ja maabu-
sime õnnelikult Los Angelesis.

Los Angeles, vastandiks pariislikule San Francis-
cole, on Ameerika Kesk-Lääs ja inimesed kannavad ül-
diselt sealse inimtüü pitsatit. Lahke, ekspansivne,
arenguvõimeline, jõurikas tüüp. Eht-ameerikalised
kvantiteedi jumaldajad. Müller-Freienfels ütleb:
„Ameerikas ei võeta arvu kui fakti; seal on arv väärtus.“
Eht-Ameerika utilitaristid, kel business ja ser-
vice, äritegemine ja ligimese teenimine, on sünonüümid.
Ka see on märklauaks Vana Maailma pilkele. „Jeesu-
sele ja Pühale Frantsiskusele tähendas teenimine ohv-
rit, loobumist, vagadust,“ kirjutab Alduous Huxley.
„Surnumatjaile ja teistele Ameerika ärimeestele on tee-
nimine midagi muud; on tulutoova äri rahuldav soori-
tamine sellise aususe määraga, et parajasti pääseb
vanglast.“

Euroopa arvustav hääl räägib tõtt, aga mitte kogu
tõtt. Ameerikal on kaks vaimset palet. On kultuur
ja on konventsioon. Ta püüab rajada kultuuri kaasaeg-
sest masinatsivilisatsioonist moodustatud alusele. Kui
see õnnestub, on tema rajanud uue individualismi, vä-
hem differentseeritud, kuid märksa jõurikkama kui tra-
ditsioonilistesse lahkuminekutesse uppuv Euroopa.

Tõuseb mälestus sõidust Kalifornia tehnoloogilisse
instituuti mööda aedlinna täis hurmavaid arhitektooni-
lisi ja botaanilisi vorme. Mis sellest, et rohelisse uppu-
nud marmorpalee omanikuks on mees, kes teenis küm-
me miljonit patenteeritud hüpleva mängukonna müü-
gist. Mis sellest, et ta naaber on salapiirituse vedaja.
Siia pääsevad ka püsiva sissetulekuga töölised. Aed-
linna ja massilise elamukultuuri pärast peab Ameerika
kadestama. Neile, kes siin elavad, on uuesti ava-
nenud antiikaja esteetiline ideaal. Sageli varjab luk-
suslik taimekasv marmorbasseine, kus hüppavad, sukel-
duvad, ujuvad kahekümnenda sajangu Antinoöd. Ja on
vist enam kui juhuslik kokkusattumus, et tehnoloogia
instituudi üliõpilaskonnale on tehtud sunduslikuks põh-
jalik humanitaarprogramm. Sophoklese tõlgitsemisega
ja lavastamisega püütakse luua masinatsivilisatsiooni
vaimseid aluseid.

Goodhue poolt Hispaania renessansi motiividel püsti-
tatud hoones võttis meid vastu instituudi praegune juht,
füüsik R. A. Millikan, Nobeli auhinna kandja. Chicago
mees, tähendab Kesk-Läänest, üks sealse ülikooli suurte
füüsikute plejaadist. Tema katsetused „kosmiliste kiir-
tega“ on viinud veendumusele, et „meie ümber, taeva-
tähtedes, udukühmis ja maailmaruumi süvistes on käi-
mas loov protsess (vastandiks atoomiliste ja molekulaar-
laarsete muutuste ja hävingute protsessile, mis hästi
tuttav) ja et salapärased „kosmilised kiired“ pole muud
kui taevast tulev sädesõnum uute elementide sünnist.“
Et maailm meie ümber on muutuv, dünaamiline, alatasa
uuenev maailm. Kuis võib füüsik, kuis võib insener
kuni viimaste süvisteni tungida mateeria saladustesse,
neid rakendades inimliku evolutsiooni huvides? Ainult
asudes kaasaegse kultuuri kõrgemal tasemel. Seepä-
rast ongi Hall of Humanities, humanitaarteaduste hoone,
asetatud keskohta instituudi hoone te kogus. „Lülitus-
lauad ja retordid ei tohi varjata isikuprobleemi. Minu
õpilased (instituudis ei teotseta elementaarse politehni-
lise kursusega; tema 200 õpilast on kõik juba lõpetanud
kõrgema tehnilise õppeasutise) viibivad meeleldi ja isegi
töötavad naabruses asuvas Huntingtoni kunstimuuseumi
ja raamatukogus.“

Muuseum on unikum. Ta asutaja oli Henry E.
Huntington, Kalifornia trammide kuningas, kes oli oma
elutee alustanud müüjana New Yorgi rauakaupluses.
Vastandiks instituudile, kus luuakse masinakultuuri,
muuseum on igatsev tagasivaade tolele kultuuritase-
mele, mis valitses enne masinatsivilisatsiooni algust.
Määratu suures ja veetlevas botaanika-aias asuvad kõr-
vuti mõlemad — muuseum tüübilises Aadama elamus,
raamatukogu klassilises marmorpalees. Esimeses on
maailma parem kogu Inglise 18. sajangu maale, Rey-
nolds, Gainsborough, Romney, Hoppner, valjus kooskõ-
las klassiliselt käsiteldud seinte ja Chippendale'i, Roent-
geni, Adami ja Sheratoni originaal-mööblitega. Siin on
Mrs. Siddons kui traagiline muus, Emma Lyon luge-
matuis variatsioones, parunid, krahvid, markiid, hert-
sogid elegantse ja kergemeelse sajangu veenvate esin-
dajatena ja iseteadev „Sinine poiss“, kelle eest Hunting-
ton maksis kolmveerand miljonit. Hoone ja asetus on
peaaegu ideaalsed ja kui üldse midagi šokeerib, siis
ainult see, et Kalifornia maahangeldajad veel pole ku-
junenud aristokraatiaks nagu oli 18. sajangu Inglise
gentry, ja maalid tunduvad lahutatuina loomulikust
ümbrusest.

Raamatukogu sisaldab inkunaableid ja Inglise ning Ameerika ajalugu ja kirjandust. Seinte vahel, mis on poleeritud valgest marmorist, terasest ja niklist riulitel hoitakse praegu 800.000 käsikirja ja 150.000 köidet. Näidatakse Gutenbergi piiblit, Kolumbuse privileegide raamatut omaniku autograafiga, Shakespeare'i esimest fooliot, kirju alates Eduard III ja lõpetades Lincolniga. Kogu hoidja juhib tähelepanu Franklini käekirjalisele autobiograafiale, mis avatud autori elupäeva tunnikalval. Ta oli põhjalik mees, too esimene eluparandaja Ameerika ajaloos. Vaevalt on puritaanliku upliffi hilisemad esindajad tema meetodeid suutnud täiendada. Ta algab hommikul kell 5 ja seab varajase ülestõusmise mottoks: millist head võiksin täna teha? Voorused on parempoolsetes tunnilahtrites. „Tõuse üles, pese ja pööra taevaliku ettemääramise poole; kaalu päevast äritegevust, tee otsus päeva kohta; õpi midagi kasulikku ja võta einet.“

Oma kergemeelsetest eluviisidest hoolimata on Franklin kujunenud Ameerika puritaanliku konventsiooni tugisambaks. Kui föderaalkonvendil oli käsil ühendriikide põhiseaduse väljatöötamine ja liikmed olid karvupidi koos, soovitas Franklin raskuste ärahoidmiseks pöörduda hommikupalves Looja poole. Selle vastu esinenud Hamilton, leides, et konvendil ei ole vaja „võõra võimu abi“.

Hamiltonil ei vedanud selle ütelsega. Jumal ei jäänud Ameerikale võõraks võimuks. Eriti siin, Los Angelesis, asub kaheksakümnendaist aastaist saadik kõva inimtõug, kes arvab, et Ameerika Unioon on nii ütelda monopolistlikult valitud kõrgema taevaliku võimu katsetuste tallermaaks. God's Own Country, Jumala oma maa. Maa, kus Jumal reglementeerib sisse- ja väljaminemist, ilma et nõuaks ohvrit. Loen lehes pühapäevaste jutluste teeme:

1. Baptistlik kirik. Referent X. Jutlus:

„Kas poisipead pärivad taevariigi?“

God's Own Country.

Jumalariiki levitati hoogsalt. Korjandused, paraadid, trummid, orkestrid, välismisjon, sisemisjon. Loen lehes:

Viis teaduslikku fakti, mis tõestavad, et Kristus praegu veel elab, esitatakse kuulajatele laupäevaõhtusel piiblitunnil Ferrari madratsitehases. Paganaid ja uskmataid kutsutakse üles viibima tunnistajana nende vastuvaidlematute faktide esitamisel evangelist Hutchensi poolt. See pole loeng ega jutlus, vaid esitatavaid fakte näeb igäiks oma silmaga. Järgnevad temperamentlikud laulud ja muu vastav muusika.

Sel oli tulemusi. Pioneeride lihtsameelne dogmaatika levis. Inimpõlve kestvusel kasvas kristlaste arv ühendriikides kolmandikult pooleni. Seal ta peatus. Paraad ja trummipõrin, vastandiks galilealase mõttele, laiendasid taevariiki väljas, mitte isiku siseelus. Usk tardus konventsiooniks, pioneerrahva pealiskaudse optimismi avalduseks.

Asja püütakse parandada. Kui mitte teisiti, siis muutes usku ebakonventsionaalseks. „Ka jazz viib Jeesuse juure,“ kuulutab Los Angelesi kuulus prohvet, Mrs. Aimée Semple MacPherson, kes, kahekordselt lahutatud naisena, nähtavasti pole oma usklikus edasipüüdmises ka jazzigi juure peatuma jäänud. Ei läinud

korda teda näha. Ta viibis palverännakul Pühale Maale. Iga päev töid lehed ülesvõtteid temast Jordanil, Nutumüüri all, Naatsaretis ja Siioni mäel. Mõjuv daam, elegantne, meeldiv ja manereeritud nagu Pariisi diseuse. Ta tempel oli äraolekust hoolimata rahvast täis. Kuigi äraolu kasutab konkurents, nagu näitab järgmine lehekuulutus:

Õppige imet tegema!

Moosese ja Jeesuse hooletusse jäetud õpetused näitavad, kuidas tuleb muuta haigust, vaesust, õnnetust hiilgavaks terviseks ja eduks. Kirjutage dr. X-le jne.

Selle kõrval baptistid ja metodistid, protestantliku Ameerika enamusundid, jätkavad taevariigi võitmist soliidsete abinõudega. Metodistidel on Los Angelesis ülikool, mille õppetoolid ulatuvad teoloogiast kinotsioloogiiani. Ülikooli president asutas — kas mitte ühiskonna kristianiseerumise, s. o. tervist levitava optimismi harrastamise otstarbel? — kuulsa Los Angelesi eineklubi. Seal levis nende võrk üle maa. Tutvusin temaga udusel varahommikul.

Aed linna serval. Avar vaade hipodroomile. Määratu suur loogakujuline laud, tema üle õlgkatus. Einetas musttuhat meest ja naist. Minu vastas Jack Dempsey, lüüasaamisest hoolimata Ameerika populaarsemaid inimesi. Esimees loeb nädalaaruannet ja esitleb haruldasemaid külustajaid:

„Vennad, te ei kujutle mu headmeelt...“

Laua otsast, kuhu asetatud poisimehed, kostab põrgulik mürgel.

„Vait, kukepoad! Headmeelt, millega tervitan sõpra William Kingi, tuntud vana päevavarast. Ta veetis neli kuud haigevoodis. Tõuse üles, Bill, et kõik näeksid, kui terve sa oled.“

Bill, kõhetu vanahärra, ajab end kahe kepi najal püsti: Hääled: „Hümn vanale Billile!“ Kostab klubi-laul:

Oo, sa sink!

Oo, sa muna!

Kuulutagem maailmale, et armastame sinki,

Kuid sink ilma munata on neetud sodi.

Õõ läbi joome

Seda, mis leidub klaases,

Aga kui koidab päev,

Lõuad haigutavad: Oo, te sink ja munad!

Constructive citizens on vaimustatud, nende naeratavatest nägudest hoovab sõbralikkus, lokaalpatritism, ameerika keeli boosting the community, konventsiooniks muutunud distsipliin ja distsiplineeritud konventsionaalsus. Klubi on vaid värskem lisand Ameerika seltskonnaelus mõõduandvaile sõprusliikumisile. Ta motto on märgitud esimehe toolil: „Ennem loobun linna võitmisest tormijooksul kui sõpradega veedetud tundidest. — President Klein-Smid.“ Millised linnad olid ähvardatud Lõuna-Kalifornia ülikooli metodistliku presidendi järjekordsest tormijooksust, seda ma ei suutnud selgitada. Sest seekord polnud teda sõprade keskel.

Klubi eesmärk on üsna tagasihoidlik: Sotsiaalse ja rahvusvahelise rahu arendamine. Seks kogunetakse igal kolmapäeval kell 8 homm., süüakse sinki ja mune ja juuakse kohvi peale. Viiesaja-dollarilisest sissemaksust hoolimata on rituaalile alistunud tuhat liiget. Kes seal kõik on: Jackie Coogan ja professor Millikan, krahv Luckner ja Inglise ülem-rabbi Hertz, lord Astor ja Gloria Swanson...

Liikmete rikkalikust valikust hoolimata Ameerika sõprusliikumised sageli täiendavad oma koosseisu erakordsete abinõudega:

„Rahvaesindaja Chew avaldas arvamist, et Lincoln, kui ta oleks elus, oleks hea rotaarlane. Vaimus oli Lincoln liige ammu enne esimese sõprusklubi asutamist. Ta teostas klubi ideaale. Ta oli huvitatud noorsoo heast käekäigust. Ta „kunagi ei kolinud okkaid sinna, kus võis kasvada lill“.

Kõne lõpus tegi kõneleja ettepaneku Doylestowni Rotary klubi soovitagu rotaarlaste rahvusvahelisele kongressile Lincoln'i hauatagust valimist Rotary auliikmeks. Ettepanek võeti vastu ja sellekohane resolutsioon esitatakse Rotary internatsionaalile.“

Kord sattunud God's Own Country hauatagustesse süvistesse, toon lisaks eriti sügavaid mõlgutusi kellegi, Eestis mitte tundmatu Hollywoodi News'i¹⁾ lugeja sulest:

Lugesin teie laupäevases numbris, et Rudolph Valentino mäele ehitatud maja üüris Harry Carey ja et maja seisis kõik need aastad tühi, kuna temas pesitses Valentino vaim. Kõigepealt olgu tähendatud, et Valentino oli ja on kaunishing ja meie ei tohi teda nimetada vaimuks, mis on teatavasti inimesi hirmutav asi; just vastupidi, peaksime meeleldi soovima teda uuesti kohata. Vaadake, ta kannatas palju ja töötas liig kõvasti, enne kui jõudis oma karjääri haripunkti; siis võeti ta ootamatult ära, enne kui jõudis oma maise elu lõpetada. Mis ime, et ta külastab oma maja? Tehku seda, ta ei sünnita kellelegi kahju.

Niipea kui ta hakkab paremini taipama vaimu-elu ja vaimuelu seadusi, ta loobub rõõmsalt kõigist maisist asjust ja tõuseb ikka kõrgemale ja kõrgemale taevastäärde poole, kus tema ja kõik, kes temale kuulusid, leiavad taevaliku kotkapesa eest. See antakse temale, kui ta tahab seda kasutada heaks otstarbeks, nimelt teiste hingede päästmiseks, ja seal ta leiab õne ja täielikku vabadust, milliseid pole maisel tasemel, vaid mis esinevad üksi taevastääres. Saabub päev, sinna ei kuulu enam palju aega, mil ta saadab meile raadio või kõneleb ringhäälingu kaudu. Seepärast palun, ärge nimetage Valentinot vaimuks, ta oli nii armastusväärne kaunishing.
E. R. Saal.

See ta on, Jumala Oma Maa lakkamatult korrapä-rane rütm. Sõprusklubide, moraaltsevate daamide, usu ja ebausuu kaleidoskoop. Kergelt erutatud keeluseaduse vastasest reaktsioonist, võõraste kultuuriringide avatlusist, uhke masinatsivilisatsiooni saavutusile. Tema vastu relvastub ennastpiitsutav ironia, temast põgeneb romantiline kaugus-igatsus. Temast kirjutab satiirlik Sinclair Lewis, naerdes uut Ameerika põlve, „mehi karvaste rindadega, naervate silmadega ja arvutusmasinatega büroos“. Neist pöördub Carl Sandburg, kes tervitab surmas ainust demokraati, põgeneb traagilisuse valda O'Neill, sammub geniaalne Willa Cather pettunult elu poole, mida võib „elada ilma hurmata“.

Sellesse vastolulisse maailma sattus juhuse ja kliima kaasmängul kergemeelne kurtisaan, Hollywood.

KUNSTIDE POOLILMADAAM

Ta kuulub tunnustatud kurtisaanide liiki.

Tunnustus kohustab. Hollywood, nagu Madame de Maintenon, on saanud bigotiks. On muutunud avaliku

¹⁾ Tsiteeritud, nagu eelminegi väljavõte, H. L. Menckeni ajakirja „American Mercury“ järele.

kõlbluse ja heakorra valvuriks. Et kõlblusrüütli umbusku lõplikult vaigistada, on tal oma paavst ja pihtiisa, Will Hayes, endine postiminister Hardingi kabinetis, nüüd filmiprodutsentide ühingu esimees. Kui möödunud suvel Clara Bow lõi üleaisa, s. o. sõitis ainult oma toaneitsi saatel Texasi pealinna ja kohtas seal teiste hulgas ka üht lahutatud meest, ootas kogu Ameerika hinge kinni pidades, mida ütleb Hayes. Hayes mõtles kaua ja diiva sai maksuta reklaami rohkemal määral kui ükski filmiette võte oleks suutnud temale teha. Kõik asjaosalised muutusid üle riigi tuntud figureks. Päevade kaupa ei kadunud lehtede esimeselt küljelt intervjuud üliõpilasega, kes end ütles Clarast nii kõvasti suudeldud olevat, et käinud paistetanud huultega. Siis nõudis Hayes süüdlase tagasitulekut. See sündis, sensatsioon vaibus ja isegi „Ameerika Revolutsiooni tütre“, Ameerika naiste kuulus vanameelne organisatsioon, ei esinenud sel puhul järelepärimisega. Aristokraatlike „tütarde“ võitmine on viimane tähis tunnustuse saavutamise teel. Kui suvel peeti nende üleriiklik kongress, jagati auhindadeks neile daamidele, kes iseäranis edukalt olid filmikõlbluse eest võidelnud, järgmised aarded:

Piits Shakespeare'i ainetel valmistatud filmist „Puikleja taltsutamine“. Mary Pickfordi ja Douglas Fairbanksi kink.

Sõlg valmistatud erijoonistuse järgi filmile „Les Misérables“, kus teda kandis Laura La Plante.

Hõbedast sigaretitoos, tarvitatud Maurice Chevalier poolt filmis „Armastuse paraad“.

Kann, millest jõi Lawrence Tibbet filmis „Päevavarga laul“.

Vaevalt paarikümne aastaga on film suutnud tõusta suveräänseks, ekraanikunstnikud jumaldatud kuningaiks, filmi produtsendid — peaaegu ühegi erandita endised tekstiiljuudid — vähem jumaldatud filmi diktaatoreiks. Ses kolmnurgas — tehnika, artistid, kapital — hargnevad kõik Hollywoodi draamad ja komöödiad.

Tehnika on koondatud stuudio hoonete kompleksi. Neid on Hollywoodis kümneid. Viis kuni kümme hektari väärtuslikku maad on piiratud kõrge betoonmüüri-ga. Selle ümbritsuses on kümned fundamentaalsed hooned uue ajalikkuse vaimus, nende vahel nõõrsirged betoontänavad ja vabaõhudekoratsioonid. Esimene mulje: kõik lõhnab raha järele. Teine mulje: milline fantastika! Universal Picture Corporationis näen vanu tuttavaid, Pariisi Jumalaema peakirikut, mis kahekordse maja kõrgune, Shelby'de farmi „Onu Tomist“, mis juba lagunemas, mõned ruutmeetrid läänerinnet (filmist Remarque'i ainetel), tiik, mis esines Mississippina, tiiki, kus peeti Skageraki lahingut, kahemeetri-kõrguseid Berniina Alpe, sügavasse boorakslumme vajunud Pontresina küla. See kordub. Warner Brothers on püstitanud Kaiiro, Päikesevärava taga puhkab Trafalgar lahingus purukslastud „Formidable“, järgneb Viini keiserliku lossi fassaad, Vana Heidelberg, realistlik kuni juustu ja vorstini vürtspoodniku vaateaknal, Kolumbuse karavellid, Tarzani ürgmets ja Mehhiko õilväljad. Kõikjal ürguputusena extra'de võileivapaberid, rebenenud, murdunud, katkenud, sulanud rekvisiidid, tolm ja tarvitamata dekoori vaikne hääbumine. Vaimude riik.

Vaimude riik ka stuudiote sisemuses. Riguroos helidistsipliin. Punane signaalsatsioon ustel: Võetakse helifilmi. Sisseminek keelatud. Õnneks kestavad võtted vaid sekundeid. Aga need on kurnavad sekundid!

Paramountis keritakse helifilmi (muid Hollywoodis üldse ei valmistata) „Parem naine“. Hästimõbleeritud ingliseladilises töötoas istub „star“ Clive Brooke ja kirjutab. Temale koondub prožektorite pimestav valgus. Temasse sihivad aparaatide patareid. Tema üle varitseb helifilmi seadeldise torn. „Nr. 174,“ kostab lavastaja hää helikindlast kapist, vahendatud ja paljundatud elektrijõul. „Nr. 174,“ hõikab ta abi, proletaarliku välimusega pisiasjade määraja. „Nr. 174,“ kordab peaooperaator. Uksele ilmub mingi uus filmimaailma figuur ja teeb seda üsna iseteadvalt: „Mis kurr...“ Sõna jääb kurku, sest oli alanud aparaatide pöörin. Jääb vaikseks. Võib kuulda Brooki suletõmbeid. Kabinetti astub teener kohviga. „Kas juba nii hilja?“ — „Jah, sir, juba kaks tundi istute selle laua taga.“ Sir vangutab pead, teener lahkub. Helikindlast kapist kostab saatuslik kõhuraäkija hää: „Korrata.“ Kõikjal algab palavikuline liikumine, kisa, askeldus. Figuur uksele: „Mis kurrat te võtate, kui tal polnud koorekannu!“ Õigus, tal polnud. „Nr. 174.“ Jälle vaikus. Teener on nüüd varustatud koorekannuga. Ta on sest koguni nii teadlik, et valab koort enne kohvi, à la Suisse. „Korrata, enne kohv, siis koor,“ röögib kapp. Jälle ilmub teener. „Kas juba nii hilja?“ — „Jah, sir, juba kaks tundi...“ Tegelikult oli Brooke'il istumist mitte kaks, vaid kuus tundi sellesama tillukese stseeniga.

Kõrval, Métro-Goldwyn-Mayeri juures veel irrealsem mulje, veel suurem lõhe realistliku elukujutuse ja tegeliku elu vahel. Selle lõhe traagiline suurus avaldus filmis „Ta viimne käsk“, Emil Janningsiga vene suurvürsti osas. Hollywoodis on hulk inimesi, kes siia on tulnud jagama viimseid käske. Naaberstudios lavastati Molnári „Luike“. Oli käsil uhke keisrikoja vastuvõtustseen Ischl'is. Režiid teostas Jacques Feyder, abiks olid... üks ertshertsog ja kaks kindralit Franz Josefi saatjaskonnast. Ja samas, ukse taga tehti „sensatsioonid“: majaseintest on moodustatud tüübiline Londoni tänav, kummivoolikust lastakse vihma, magneesiumi plahvatused sünnitavad välku; majaukse ette sõidab auto, teise korra aknas ilmub Edgar Wallace'i naiskangelasena esineva Betsy Powell'i hirmust kangesunud kaju, teda haarab käsi, ta lohistatakse autosse, nurga tagant annab meeskangelane tuld... ja jälle naerab Kalifornia päike, naeravad ka läbimärjaks saanud asjaosalised, kustutatakse tuli realistlikus gaasilaternas. Minut hiljem mööduvad samast kohast extra'd mauride rüüs: araablased, venelased, malailased, neegrid...

Õhtul oli dinee-monstrum 2000 osavõtjaga Cecil B. de Mille'i juhatusel. Ta esineb kõnega maailmarahust, kui Hollywoodi filmitööstuse ideaalist. Juhib tähelepanu filmi määratumale mõjule, tähendab, et Ameerika kinokäijate päevane arv — 25 miljonit — on võrdne lehelugejate arvule... Aga olevik oli huvitava-
vam ideaalst. Naaberlauas istub kuninganna ampiirdiadeemis, raskes sammetrüüs à la Recamier: Gloria Swanson. Väike, kitsas figuur lihtsas punases ballitualetis on jumaldatud Garbo; siin ta ei paista välja. Ta nüansirikas nägu on tardunud külmaks ja väheüt-

ETA

LIER & ROSSBAUM

TALLINN, VIRU 7

TELEFON 433-34.

*

- JALGRATTAD:
WANDERER / DIAMANT
SWIFT / HOPPER
- MOOTORRATTAD:
WANDERER / ORIAL
- KIRJUTUSMASINAD:
CONTINENTAL
- AUTOTARBED:
MATERJALE / TAGA-
VARAOSI
- KUULLAAGRID:
HOFFMANN (INGLISE)
- ARVUTUSMASINAD
- BÜROOMASINAD
- KAARDISÜSTEEM
ACME (AMEERIKA)
- ÕMBLUSMASINAD:
MUNDLOS
- KUDUMISMASINAD:
CLAES & FLENTJE
- PALJUNDUSAPAR.:
OPALOGRAPH / SCHAPI-
ROGRAPH / SENSATOR
- BÜROOMASINATE
TARBED
- TAGAVARAOSI KÕIGILE
MASINAILE
- KATALOOGID MAKSUTA

*

levaks, sest ta ei tunne end seltskonnas hästi. Minu vastas istub lõbusalt naeratav Maurice Chevalier, veidi edasi vaikiv ja salapärane John Gilbert, mu naaber on imeliselt ilus Dolores del Rio.

Väike mehhiikanlanna oli täis mälestusi Katjuša osast Tolstoi „Ülestõusmises“, mis oli haripunkt ta artistlikus toodangus. „See oli jumalik osa,“ ta lausub eksalteeritult, „osa, mis teeb sügavalt õnnelikuks. See on ebaharilik, sest ei varem ega hiljem ole mind valanud sellised tunded. Mul pole mingit lootust kehas-tada ekraanil oma kunstiideaali. Tähe seisukohalt on filmis kõik irreaalne, ka tema edu. Edu oleneb lavastajaist. Leidub näitleja, kes avaldab publikule mõju, ta tuuakse publikule ohvriks. Ta tõstetakse tähe seisusse. Ta on sunnitud esinema kõigis osades, olgu nad nii vulgaarsed ja rumalad kui tahes. Hollywoodis pole mõõduandev suur idee, geniaalne film. Produutsente huvitavad vaid rahva kangelasjanu rahuldamisest saadavad dividendid. Raha.“ Järgmisel hetkel ta naera-

tab enda üle ja jutt kaldub raamatuile, maalele, linnadele, ka Tallinnale, poliitikale, Mehhikole.

Mõni nädal hiljem istusin Reinhardti teatris ja nauditisin ürgse draamakunsti kättemaksu kurtisaanist tõusikule. Laval oli Fritz von Unruh „Phaea“, komöödia kinost. Jälle nägin tuntud stuudiot, oli vene vürst, kes alkoholideliiriumis ei teinud vahet oleviku ja mälestuste vahel, oli diktaatorlik filmijuht, keda kummardasid kõik ja kes kummardas vaid kassat, olid publikust ja rahaandjaist terroriseeritud lavastajad, olid näitlejad, kellelt nõuti elu ja kes ei suutnud seda anda dekoratsioonide, tüüpide, surve ja inimsuhete eksitavas rägastikus. Ainus täht, öölokaalist toodud Toni Bonn, Lore Mosheimi andekas kehasuses, loobub filmist, loobub varjude maailmast ja astub ellu, endisesse lokaali. Nad tahavad kõik astuda ellu, ka Dolores del Rio pihtis sellisest südamesoovist. Nad kõik jäävad sinna, kuhu manab kuulsuse uim, irreaalne ja kiirelt mööduv, aga siiski kütkestav haripunkt elu tavalises lainetuses.

SAKU ÕLLETEHAS, A/s.

ASUT. 1876.

ÕLU JA MÕDU

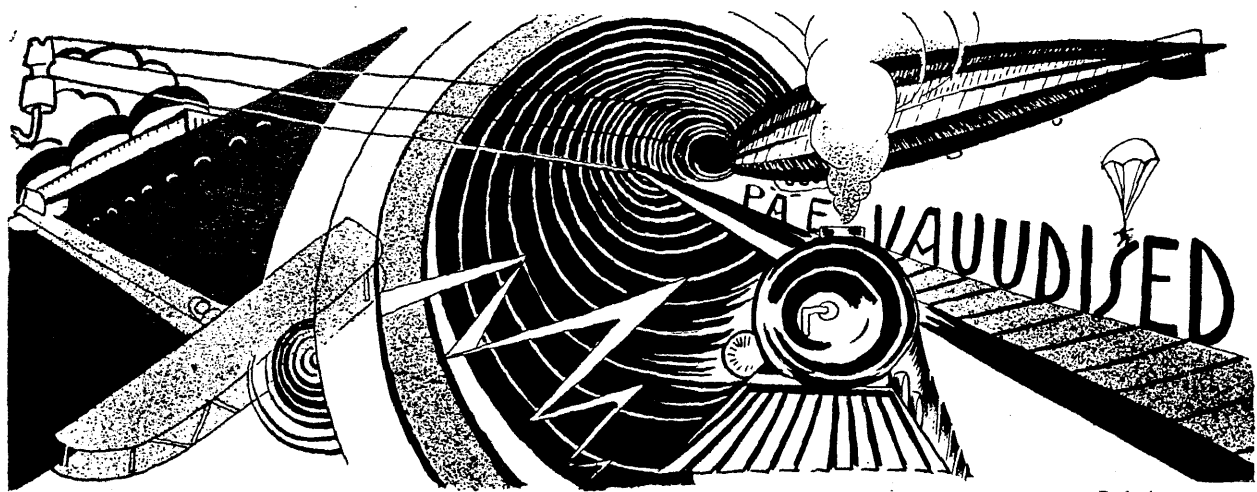

PEALADU:

TALLINN, SUUR KLOOSTRI T. 10/12.

TELEFONID: (2)17-48 JA (2)32-86.

ETA

Redo joonistus

J. Mändmets

* * *

Jumala eest, põrmugi ei pane ma seda pahaks, et sul pole vähimatki aimu minu kui ajakirjaniku ametist. Ei vihasta mind ka see, kui näen sinu suunurgas naerumuiet. Ma tean, ei ole sinul, ei tuhandeil teistel mingit ettekujutust meie tööst, olgugi et nad ehk on kuulnud ajakirjaniku nime. Sa ütlesid — mis seal kiidelda, kirjutad ajalehte sõnumeid, täidad seda, eks see ole sinu kohus. Õige — muidugi kirjutatakse sõnumeid või ka muidki kirjatükke, aga kas sa ka mõistad seda, et neis sõnumeis on kogu meie maailm, meie elu, neis ajalehekirjutis on meie kõik pealaest jalatallani. Ei, palju rohkem veel. Neis on kogu meie rahva hing, vaim, ta mõtteviis, ta tahe — kõik, kõik. Naera, naera taevapärast, ega minagi või teha pimedat nägijaks ja sind teadlikuks, kui sul, vabanda, vahest puudub mõistus ja arusaamine ajakirjaniku töö taipamiseks.

Aga ometi, ma tutvustan lähemalt sind oma tööga.

Oled kuulnud või oled ehk lugenuki, et maailmas on ajalehti, kel on viiekümnekordsed hooned ja kel on oma raudteed ja lennukid ja kes annavad aasta vältel välja niipalju paberit, et sellesse võib mässida maa-keru. Noh, hea küll, oled kuulnud. Aga kas tead ka, kes on need hooned üles ehitatud? Sa ei tea? Ajakirjanikud. Ära naera. Inimesed ostavad lehti selleks, — ka sina teed seda — et lugeda, mis maailmas uudist; ja ajakirjanikud on need, kes kannavad kokku uudiseid. Ah, sa ütled, mis me kõneleme suurest maailmast. Räägime sellest, mis meil on Eestis. Hea küll. Eks ole meil ka lehti, mis lasevad iga päev rahva hulka mitukümmend tuhat trükipoognat ja mis annavad teenistust ja leiba sadadele perekondadele. Ja ma ütlen jälle: see kõik on agarate ajakirjanike töö ja vaeva tulemus.

Sa ütled, et ma ajan end liig suureks, aga mina vastan: mitte sugugi. Kui ajalehel ei ole häid agaraid tööjõude, siis — see on jumala õige, ta langeb kokku. Usun, et sa sellest ometi saad aru.

Ah sa küsid nüüd, mis see amet iseenesest õige on. Kuidas ma saan sulle vastata niisugusele üldisele

küsimusele? Katsu oma küsimust jaotella, näiteks: Kas ajakirjaniku amet nõuab erilist annet, kas see töö, mis sellega ühenduses, on tülikas ja raske, missuguse iseloomuga inimene kõlbab ajakirjanikuks?

Noh hea küll, sa tahad teada, kas ta nõuab erilist annet. Tingimata. Rohkem veel — see on niisugune keeruline amet, mida ei saa õppida üheski ülikoolis. Kirikhärraks sa võid kõlvata, kohtunikuks või pangapresidentiks samuti, aga ajakirjanikuks tepe mitte. Ajakirjanike keskel öeldakse: peab olema ajakirjaniku verd. Ta peab rohkem nägema kui iga teine inimene, sõna, paar kuuldud, peab sellest oskama kirjutada terve loo, ja see peab olema algusest lõpuni õige; ta peab olema karme nagu tuuleil ja sageli oma aususe juures küllalt jultunult pealetükkiv — muidugi seda kogu inimsoo (omavahel öeldud — kõigepealt muidugi oma lehe) kasuks. Ajakirjanikule ei ole ükski trepp ronimiseks kõrge ja ükski isik kättesaamatu.

Mis sa ütlesid? Ah arvad, et kuritööd, suured õnnetused jne. on ajakirjanikule meele järgi? Ah arvad sel põhjal, et reporter on oma hinge ja südame poolest toores?

Eksid, sõber. See on ju õige, ma ei salga, päev, mil midagi ei sünni, on ajakirjanikule tusane päev. Kus midagi ei ole, sealt ei ole midagi võtta, ja millest peab siis ajakirjanik kirjutama? Niisugune päev on raske, rõhuv, tüütav. Aga seal on midagi juhtunud, midagi erakordset, ütleme minupoolest midagi õudset. Ega ajakirjanik tunne selle üle rõõmu — ei, ei, aga ometi on seal juhtunud see, kuhu tema abi vaja. See lugu tuleb teha sinule, just sinule, kättesaadavaks. Sa pead olema sellest kõige paremini informeeritud. Läbi lugenud kirjelduse, peab sul olema tunne ja arusaamine, nagu oleksid ise seal kohal viibinud. Reporter tunneb olevat oma kohused just sinu vastu niivõrd suured, et ta ei karda mingit vaeva õigete teadete hankimiseks. Ja ma olen kindel, lugesid ei ole sul aimugi, missugust vaeva, missugust pingutust nõudis selle kirjutuse kokkuseadmine. Jumal tänatud, meil on nüüd abimeheks telefon, meil on toimetuses igal laual niisugune värk. Nad helisevad hom-

mikust õhtuni. Aga ma ütlen: jumala-rist on nendega. Võtad toru kätte, saad juba sihtkohale, seal pistab pinisema, ei kuule poolt sõnagi. Mis su süda ütleb niisugusel puhul, kuna iga silmapilk on kallid? Puruks tallaksid selle toru. Helistad siia-sinna, karjud appi, aga see ei aita. Higi voolab, süda peksab. Või jälle teinekord on just kõne hoos — seal pistetakse kustki vahele: „Hallo — kas Mardi-Miina ikka tuleb lüpsivõistlusele?“ Sa karjud küll, et ärgu segagu vahele, aga see ei aita — sinu jutt on kistud pooleks! Taevas aita — aga ma ütlen: meie telefonid on praegu niisugused, mis kasvatavad üsna noortelegi ajakirjanikele halle juukseid.

Sa küsid, kas ma armastan seda ametit. Muidugi armastan, ja see ongi, mis mind temaga köidab. Ma armastan teda seepärast, et just selle ameti käes seisab kogu elu juhtimine. Ära tee selle juures sugugi ükskõikset nägu. Mis saaks kogu avalikust elust, kogu valitsuse ja teiste riiklike asutuste tegevusest, kui meie, ajakirjanikud, ei teeks nende samme ja kavatsusi rahvale teatavaks? Kujutelge ometi näiteks: riigikogu istuks kogu aasta seal nelja seina vahel ja maa ei teaks vähimatki, mis seal tehakse. Jumala-eest see oleks ükskõik, kas nad seal kõneleksid või hoopis vaikisid, täitsa ükskõik. Meie oleme need, kes iga-sugused eluavaldused kokku köidavad üheks tervikuks, nii et kogu elu võib jälle võimsalt edasi sammuda. Kui te kuulete raudteel, tööl või ükskõik kus kohal elavaid vaidlusi eluliste küsimuste üle, arutlusi, sooviavaldusi, siis teadke, et kõik need kõnelused põhjenevad neil kirjutistel, mis me oleme mahutanud ajalehe veergudele. Meie kirjutisteta oleks elu surnud ja teie suud lukus, sest teil ei oleks elust mingisuguseid teadmisi.

Ah sa tuled nüüd sellega: Kui te nii tähtsad olete kogu elus, miks teid siis ei hinnata küllalt vääri-liselt? Sa ütled: Näed, kui palju jagatakse välja au-rahaseid, riste, antakse suuri pajukeid ja autasusid, aga ei ole kuulda, et teie elukutsest keegi midagi oleks saanud. Sa ütled, et ajakirjanik oli see, kes inimesi vaimustas vabadusvõitluses, ajakirjanik oli see, kes äratas lootust, kinnitas raugavat usku, aga ometi ei ole selle eest ajakirjanikule näidatud üles mingit austust.

See on tõsi. Aga tõde on ka see, et meie töö on niivõrd suur, niivõrd eluvajaline, et seda ei osatagi enam hinnata. See on just nii: kui inimesel on alati süüa-juua, ega ta siis sellest oskagi tarvilisel viisil pidada lugu. Kui inimene on terve, kas ta siis oskab tervist hinnata vääri-liselt? Aga kui on toit otsas, tervis ka-dunud, eks siis lähe lahti ta silmad. Nii ka meie töö on teil alaliselt käes, selle varal te elate, selle varal liigub teie mõttekäik, selle varal, nagu juba tähendasin, vaidlete, harutate riiklikke ja seltskondlikke asju — oma käest ei ole teil midagi. Muidugi olete siis meie tööst söönud ja teil ei tule meelegi neid, kes on pan-nud kirja kõik need read, millega toidate endid iga päev. Ma võiksin veel võrrelda: rahvas on nagu muld, mille pinnal kõik see kasvab, mida näeme ette võtvat ja toimivat inimese. Aga meie oleme see jõud, kes teeb selle mulla kasvatamisvõimeliseks, kes annab talle üldse sigitamisvõimaluse.

Ah, sa tuled nüüd: igaühel on ikka ka oma arva-mine. Ma jätaksin sulle selle, kui see arvamine ei sei-saks hoopis nõrkadel savist jalgadel. Teil ei ole mingit oma arvamist, vaid selle saate meie kirjutistest. Teie olete nagu naiivsed mehed, kes arvavad, et nemad kosivad, kuna õieti ikka naised on need, kes kosivad. Vaadake, ajakirjanikud on need, kes suggererivad teile arvamised ja mõtteviisid, olgugi et jätame teid heameelega sellesse õndsasse usku, et teil midagi on ka oma käest. Kas te pole isegi tähele pannud, et valimiste puhul teid talutatakse nagu loomi lõa otsas? Kuhu teid juhatakse, sinna te ka lähete, ja selle juures ei aitaks seegi, kui te ise vastu paneksite. Ja nii see ei ole ka mingi ime, kui öeldakse, et ajakirjan-dus teeb maailmas poliitikat ja juhib rahva tahet, ol-gugi et see rahvas naiivselt arvab, et tema ise talitab oma tahtmise järgi.

Ah nüüd sa annad juba järele, et just meie ja meie amet olemegi see, mis maailma moodustab, talle kuju ja näo annab. Muidugi on see suur töö ja kõrge ülesanne, ja seepärast ei ole siis ka ime, kui meie hulgas leidub rohkesti inimesi, kes suure ja püha armastusega tegut-sevad oma ülesannete täitmisel.

Mul on hea meel, et selle suutsin sulle teha usu-tavaks.

KÕRGENDATUD TASU

I.

Noorajakirjanik Endel Kahar saavutas edu. Tal ilmus „Koidu tähes“ sajarealine matkaveste pealkirja all: „Kolm kummalist ööd Koiva kaldal.“ Taas trükkis sama leht Kahari sõnumid, milles selgitati Paisvee piimaühingu pankroti põhjusi.

Kahar riietus parimasse, mis tal oli, las kis juuksuri juures endale valada pähe pudelitäie kõlnevett ja kohen dada lokke.

Ülesklanitult ja püstipäi läks honorari järele. Ta astus majja, mille ukse kohal ripnes Kaarel Kobariku ärisilt. Kuski heeringapüttide ja naelakastide taga asuski „Koidu Tähe“ toimetus.

Toimetaja, noor turjakas mees, uhtis kirjutada vestiväel, pabeross põigiti hambus. Ta ütles Kaharile:

„Tulite tasu asjus? Vana Kobarik isiklikult määrab reamaksu kindlaks. Tema jah. Mul pole praegu aegagi: kirjutatan juhtkirja väikelinnade kommunaal poliitikast. Targim nõu: vajuge vanale kaelale. Ta on praegu poes.“

„Aga kas härra Kobarik teab, et mul need asjad ilmusid?“ küsitles Kahar. Toimetaja vastas:

„Ärge te seepärast muretsege! Kaarel Kobarik tunneb ja teab iga i tipu oma lehes. Pinnige vaid korralik honorar välja. Meie majas armastatakse tingida.“

Äri- ja ajaleheomanik Kaarel Kobarik tantsitas parajasti käiakivil kahekroonilist hõberublat ja pragas kassapreiliga: „Kas kuulete: kõla pole olemaski ja pilvitus segane! Te võtsite vastu valeraha... Vaa-

dake, preili, et seda ei juhtuks korduvalt! Paberrahal nühkige värvi, hõberahal kuulake kõlminat. Mis teie soovite, noorhärä?“

Redo joonistus.

Toimetaja uhas kirjutada juhtkirja.

puhta raha eest. Võtate sulle kätte, kribadi-krabadi on paber kirju ja vanal Kobarikul pole muud kui maksa tasu. Teie olete noor mees, kas teate ka, mis tähendab ajaleht ja ajakirjanduslik töö? See on kultuuri- ja haridustöö. Seda tasub teadmine, et oled midagi teinud oma rahva kasuks. Siin ma olen ja töötan, maksan lehele suuri summasid juure, teen seda rõõmuga. Teie aga suskate sulle korraks tinti ja nõuate tasu!“

„Teised lehed tasuvad kah!“

„No-jah tasuvad. Ka mina tasun, aga mis eest? Nõuan tööd. Väärtuslikku kaastööd. Teie joonealune, omavahel öelda, oli sõnnik. Kogemata lipsas lehte. Mis puutub sõnumeisse, siis paistab teil olevat sel alal pisut närve. Kriminaalseid asju loeb rahvas alati huviga. Kas teil edaspidi leiduks selliseid asju?“

„Loodan, et leidub. Ma tahan siirduda maale. Mõisasüdamed, metsatööd, igasugused kodud ja

Kahar astus kõksti leti ette ja sooritas galantse kumarduse. Ütles oma nime ja, et asi oleks kindel, lõi viisiitkaardigi letile.

„Mul ilmus teie lehes paar asjakest.“

„Ja nüüd?“

„Paluksin tasu.“

Kobarik kõõbitses põidlagaga habemes ja najatles letile, vasem jalga kõveras parema õndlas. Tõmbas hea söömu hinge ja pahvatas:

„Ah teie nõuate tasu!? Ega nüüd osata muud kui kõik olgu vaid

muud asutised, neis keeb sageli korrupsiooni katel. Ojah, härra Kobarik, kõmulisi asju sünnib meie päevil maal!”

Kaarel Kobarik tõmbas otsale kerkinud prillid silmade ette ja vaatles Kaharit hindavalt. Ega midagi, väle ja sile poiss igapidi, küllap see kraabib kokku kõmulisi asju.

Hea küll! Ma maksan teile esialgu poolteist senti reast. Pealkirjad ja poolikud read arvatakse maha. Tee kõrgendatud tasuni on teil vaba: saavutage see ustava kaastööga. Laske toimetaja kirjutab teile arve. Raha saate siit kasast.“

Varsti astus Kahar tänavale, kolm krooni raha taskus. „Sõimas küll mu töö sõnnikuks, aga raha maksis ikkagi,“ muheles noormees. Temas ärkas võimas tegevushoog, mis vallutab harilikult iga algaja ajakirjaniku. Tunned end äkki kangelasena. Sulg kahurina käes, pole muud kui kõmmuta klaariks kogu see kopitanud maailm.

II.

Väikelinnas ärkas hommikune elu, kui Kahar ruttas raudteejaama. Ilm oli lämbe ja taevast sinine. Rannalt tuli varajasi suplejaid Musti-kirju lehm sügas vastu telefoniposti oma kõõmeldunud turja.

Schönbergi pansionis magas avatud akna taga suvitajaid. Üks kõhukas härra norskas rõdul lebamistolis. Keegi noormees, üleni valges, lähenes, ahtakene neid käekõrval ja suur haug pajuväädiga üle õla. Noored olid nähtavasti veetnud öö kalastamisel. Kõigel kolmel olid lõuad avali — inimesel haigutis ja kalal surmavalus.

Endel Kahar nägi vaevu neid harilikke väikelinna pilbe. Ta koostas mõttes oma rännaku kava ja rongile minnes tõmbas end kõssi nurgaistmele. Jah, las' see poiss kõssutab ja kavatseb, sõjaplaan peab saabuma soodus ja võitutõotav. Esimese pikema peatuse teeb ta igatahes Tuhaste asunduses. See on suurim keskkoht, kuhu koondunud vabariigi kestes asutisi ja ametnikke. Lehemehel leidub Tuhastel igatahes palju huvitavat.

Rongi seisatades selgus, et ilm oli muutunud veelgi kuumemaks kui hommikul. Kahar tänas õnne, et pääsis varsti metsavahelisele teele, kus leidis varju päikesekiirte eest, mis täna otse põletasid iga hingelist.

Käis siis Endel Kahar pikki teid ja marssis palju maid, enne kui jõudis maanteele välja, mis viib Tuhastele.

Nüüd kerkis aga silmapiirile raskeid piksepilvi. Need lähenesid imekiiresti ja varsti sinetas mustjalt kogu taevaalune, kus sähvis sakilisi välke.

Kahar pugus mantlisse. Jämedaid vihmapiisku hak-

Redo joonistus.

Noormees, üleni valges, lähenes, ahtakene neid käekõrval.

kas talle langema näkku, nagu vedelaid kuulikesi. Kuiv maa ja tolmunud maantee jõid ahnesti vett, mis nüüd kõuemürina saatel pilvist alla paisati.

Maanteel askeldas ja ähkis kehakas isand streikiva auto ümber. Sõiduki kongi alt aga piuksus hele naisehää:

„Kas sa ei saa siis mootorile kord juba hinge sisse, Heinrich?!“

Mees müris vastu: „Bensiini jätkub, puha palavaks ma teda ka ei ajanud, aga seisab mis seisab!“

Ta seisis nõutult masina ees, vihmavett voolas kaabu servalt alla.

„Lubage, ma vaatan kord,“ ütles Kahar lähenedes, „meil koolis õpetati seda tehnilist värki võrdlemisi hästi.“

„Vaadake jah, olge head!“ rõõmustus kehakas isand. „Ehk leiate teie selle nupu või nõõbi, mida vaja vajutada, et see neetud autoloks hakkaks liikuma. Igavene häda teisega! Tuleme parajat sõitu, äkki surrr... prökk... prökk... ja seisabki saadana sunnik.“

„Heinrich, vali ometi sõnu! Sa sõimad ju hullumini kui voorimees,“ hüüti kongi alt.

„Mis voorimehel häda, kahetsen, et ma praegu tema nahas pole, küta setukelele piitsaga hännaga alla, ja sõit areneb mis vurab. Mis hakkad aga peale masinaga?“ torises mees ja pöördus Kaharile: „Mis te arvate, kas mootor üsna mokas, või kuidas?“

Kahar laskis kätte masinale. „Mokas pole midagi. Leidus vaid väike viga, mille kõrvaldasin. Teie võite jätkata kohe sõitu.“

Ta keeras vändast ja mootor hakkas mürisema. Autoomanik löi õlistunud käed platsti! vastu puusi ja kääras naerdes:

„Oh sa närude-näru! Ta liigub! Muuseas, mu nimi on Niitväli, ehitusmeister ja ettevõtja. Seal kongis, kui tohin esitella, kõssutab mu teinepool. Ma tahtsin küsida, kuhu tahate minna, noormees?“

Kahar vastas enda esitlemisega ja ütles, et teekonna lähimaks sihiks on Tuhaste.

Sinna sõidame meiegi! Väntasite mul selle imelooma urisema, nüüd lubage teid viia edasi. Helmikene, tee noorhärrale ruumi!“

Ruumi jätkus niigi, sest noorproua oli sale ja sihvakas. Ta istus sõiduki nurgas nagu endasse süvenenud kooliplika. Kaharile näis uskumatu, et see õrn olevus on naine sellele mürakarule, kes istus praegu ägisedes tüüri juure.

Kuidagi saadi jutule. Kahar küsis, kuidas noorprouale meeldib maal.

„Meie elame vaid suvel maal. Mu mees rentis Tuhaste mõisasüdame. Talvel asume linnas,“ seletas proua. Niitväli sai autole sõidu sisse ja küsitles üle öla:

„Mis te olete, mõni üliõpilane, või kuidas? Korjate vanavara või matkate niisama oma lõbuks?“

Kahar teadis, et ajakirjanik ehk lehtepanija pole maal just teretunud lind, seepärast vastas: „Teil on täiesti õigus, härra ehitusmeister. Matkan niisama oma lõbuks. Muuseas oman väikese teadusliku ülesande. Tahame Tuhastel uurida siinseid liivakivikihte. Mul oli juba koolipõlves kalduvusi ja huvi geoloogiliseks uurimiseks.“

„Siis olete ju kohe suur loodusuurija!“ rõõmustas Niitväli. „Ei mina tea selliseist asjust mitte kui midagi. Ehitan maju ja süvendan jõgesid. Eit osutab rohkem huvi loodusele: tükib teist lõuendile pintsel-dama.“

„Aga Heinrich!“ keeliskas noorproua punastades. Kahar haaras aga siit uue jutuotsa.

„Teie maalite, armuline proua?“

„Oh ei! Katsetanud vaid olen veidihaaval. Ärge uskuge minu meest, ta valetab nagu piiblist.“

„Kui jõuame Tuhastele, eks siis näe, kes vale-

tab!“ punnis Niitväli vastu. Ta pöördus Kaharile ja avaldas lootust, et noormees nende asukohta lahekesti külastab. Proua käis peale, et kuhu te vihmaga läheite, astuge hetkeks sisse.

„Vaadake, juba paistab meie pargimets! Oleme mõne minuti pärast kohal.“

Roheliste pärnade vahelt tuli nähtavale härraste-maja, katus lagunenud ja seintelt krohv maas.

„Enne talve tahan teist kohendada,“ rääkis Niitväli, „praegu jätab maja tondilossi mulje.“

Toaneitsi tuli trepil vastu ja teatas: „Maavalit-susest on ehitusrevident siin. Ootab võorastetoas.“

Redo joonistus

Niitväli kortsutas kulme. „Mis, tont, nad jälle tahavad! Helmike, näita härra Kaharile seniks aeda. Ma lähen vaatama, mis maavalit-suseksal asjaks.“

Vihm oli sõidu kes-tes möödunud. Aias õit-ses ja lehkas nüüd kõik. Lehil ja kõrril hiilgas vesipärleid, kaugemalt kuuldi kirvehoope.

Noorproua seletas: „Heinrich tahab pargi planeerida oma maitse järgi, seepärast võetakse ülearuseid puid maha. Lähme ruttu! See on toredamaid vaatepilte, kui põline puu ragisedes lan-geb!“

Kaharil oli tegemist, et pidada sammu selle väleda naisolendiga. Nad seisatasid heki taga, mis osutus piirjooneks pargi-metsale.

Jah, see oli tore ja ühtlasi ka kurb vaatepilt, kui hiiglapärn langes oi-gava raginaga. Ta uhke

okaskroon purunes ja oksid jäi maha nagu murdunud luid.

„Mulle näib, et need surmale määratud pärnad pole kaugelki ülearused,“ julges tähendada Kahar. Proual oli kohe vastus valmis:

„Heinrich ütles, et see on moodne metsakultuur. Kõikjal peab pääsma päikene. Kus puud ees, maha! Mina ka ei salli elamu lähedal suurt metsa. Hilistunnil tüved mustendavad nagu piiraks mõisat metsavendade jõuk. Tulge nüüd, härra Kahar, ma näitan teile oma lillevälja aia keskel. Meil, näete, on suvilagi tiigi saarekesel. Jah, suvel on siin muidu väga ilus, aga sageli tükib igavus kallale. Heinrich on alati oma ehituste ja ettevõtete juures. Ega temal ole aega! Vaadake, ta tuleb praegu pooljoostes, küllap jällegi vaja kuhugi minna.“

Niitväli hõikas eemalt: „Ma lähen revidendiga ehituse juure! Tee sina, Helmike, vahepeal korraldusi

„Muuseas, mu nimi on Niitväli!“

eineks. Veinikeldri võti on endisel kohal. Ära lase ära lipata härra Kaharit! Tõsi mis tõsi: jääge meile lõunaks. Suurema seltskonnaga on hubasem!”

Mõisa õuel ootas ehitusrevident. See oli kõrgekasvuga mehelõngard. Seletas alalõpmata ehitustehnilisist küsimusist ja vehkis käega, kus puudus keskmine sõrm.

Aed vaadatud, kutsus noorproua Kahari tutvuma härraste-majaga. Rõdul teatas toaneitsi:

„Mehed on jällegi all!”

„Ütle neile, et härra pole kodu.”

„Ütlesin juba. Nad ei usu. Ähvardavad aknad lüüa sisse, kui härra ei tule välja.”

„Ma tulen kohe alla,” ütles proua ja seletas Kaharile: „Need on süvendustööliised. Käivad nagu mustlased palka norimas. Kust võtab minu mees raha, kui pank ei anna?”

Kahar tahtis näha, kuidas see pisike piuks õiendab töölistega, seepärast läks temagi tubade-reast läbi. Töölisi oli trepi ees paar-kümmend. Kõigil kangesti kurnatud ja kurjad näod ees. Neil tekkis prouaga järgmine kõnelus:

„Te tahtsite rääkida vist minu mehega?”

„Ega meil teistega asja ega õiendamist ole!”

„Minu meest pole kahjuks kodu, tulge teine kord.”

„Mis kuradi teine kord?”

„Miks ta pole kodu?”

„Kus ta teil peidus on?”

„Tulgu aga välja! Kaua me oma palganatukest käime kerjamas? Kupatab autoga mööda maailma ringi, bensiini põletada küllalt, aga kas tööinimesele ta vaeva tasub...”

„Ma kinnitan veel kord, et minu mees ei ole kodu. Ta läks just praegu ehitusrevidendiga koolimaja ehituse juure.”

Mehed mõmisesid ja pidasid isekeskes aru. Siis hõikas üks laiaõlaline hiiglane: „Mis me siin prouakest pinnime: kassavõtmed insenerihärra vestitaskus. Vajume meiegi koolimaja poole!”

Võtsid labidad püssidena õlale ja väljusid käratesedes mõisa õuest.

Noorproua oli ärritatud. Ta pahandas: „Küll on see alamrahvas halp ja harimatu! Paarsada krooni palka saada, seepärast marsitakse mitu korda nädalas mõisavahet. Ei inimesed oska rahulikult töötada...”

Redo joonistus

„Kaua me oma palganatukest kerjamas käime?”

keerite he-hee! Aga miks ei alustanud te alusmüüri nii sügavalt nagu ehitusplaanis on nähtud ette? Ja palgid...?”

„Prrr...!” segas Niitväli vahele... Puud ja palgid, savi ja liiv, kas me neist asjust ei räägiks pärast revideerimisakti koostamisel? Tõsi mis tõsi, härra revident. Nüüd laseme kuuldavale midagi lõbusamat. Kuulake, vana Niitväli jutustab!”

Ta algas niivõrd kanget anekdooti, et noorproua surus sõrmekesed kõrva ja põgenes saali, kus pani ürgama raadio.

Saabus tantsumuusikat. Niitväli hakkas trampimata jalaga, revident vehkis aga käega, nii laias kaa-

III.

Lõunalaud kaeti rõdul ja lõunatamine kestis ebamääraselt kaua. Välismaa vein ja kange konjak võtsid meestel keelepaelad lahti. Revident seletas ühtepuhku umbes nii viisi: „Betoonehitiste juures on liival ehitusmaterjalina äärmiselt suur tähtsus. Liiv ei tohi olla ei tuhk ega kruus. Ta peab olema paras peenike ja paras jäme. Teil on koolimaja juures kokkukraabitud liiva nime all tont-teab mis sodi. Teil on julgust, jumala eest, ris-

res, et asju ja esemeid lendas laualt klirinal põrandale.

Äkki lõi Niitväli käpa Kaharile turja ja lallutas: „Noorhärä, minge hõõritage natuke mu eite! Tehke üks korralik keeritus. Tirib teine alati mind põrandale, mis tantsumees olen mina: keha ränk, pea käib ringi. Tõsi mis tõsi, minge! Helmikene! Härä Kahar palub väikese foksi!“

Kahar lükkas mansetid varrukasse ja läkski noorprouat hõõritama. Alkohol tõstis tuju ja kergendas jalgu. Tants pakkus tõesti südantsoojendava naudingu. Sõnule aga Kahar nii ruttu ei saanud. Olles nägu näo ligi proua pilgu all, saabus kummalisi mõtteid ja võrdlusi. Ehitusmeistril on juba üksi lõuaots lopsakam kui terve ta abikaasa nirgi-nägu, kuidas küll suudleb see abielupaar? Jah, see toiming peaks küll tuletama meele tuvikese nokapuudet härja ninale.

„Miks teie naerate, proua?“

„Mõtlin praegu, kuidas alkohol mõjub ühele mehele üht- ja teisele teistviisi.“

„Näiteks?“

„Seda on kerge teile selgitada! Kuulake vaid, kuidas need seal lärmavad, teie jäite aga üsna vaikseks. Miks te ei räägi minuga?“

Kahar kaalutles, kas ütelda nüüd kompliment või ei. Ütles siiski:

„Teie olete niivõrd ilus, et jäin keeletuks. Vaatlen vaid teid!“

Ei proua pahandanud midagi. Kahar haaras ta kõvemini käte vahele.

Rõdul käidistas ehitusrevident: „Ei, ei! See on liig. Ehitustehniliselt küsimust arutades ütlen otsekohe: asi on äärmiselt halb. Kõik ümbruskonna elanikud juba kisavad, et ei nemad oma lapsi sinna majja lase. See lobudik kukkuvat juba esimesel kooliaastal kaela. Mis ma nüüd teen? Supp mis supp! seda lõrpides kõrvetate igatahes keele.“

„Asi pole nii hull, ütles Ants, ja ajas härjad ruki,“ lallas Niitväli vastu. „Maja on ilusti katuse all, kivi kivil ja palk palgil. Mina mees ei ehita esmakordselt koolimaju. Lähme koostame revideerimisakti, aga enne üks tubli tropp. Tervit!“

Nad ilmusid varsti saali. „Lõbutsege, lõbutsege, lapsed!“ ütles ehitusmeister tantsijaile. „Meie läheme härä revidendiga revideerimisakti koostama.“

Läksidki kirjutustoa sihis, revident ühtepuhku selletades, Niitväli muheldes. Ta hoidis käed seljataga ühes brandy-pudeliga, mis punetas mehe laial pihal, nagu tume paise.

IV.

Endel Kahar lebas laias voodis, käed risti kuumunud kukla all. Milline lahke pererahvas, milline ilus õhtu! Olgu Kahar siin nädalapäevad, oli öelnud Niitväli ise ja proua täiendas, et ega mujalgi ole parem suvitada. Siin on jõgi, metsad, põllud ja väljad. Tavitagu autotki, kui tahab.

Agateisest küljest: Siin laastatakse mõisa-parki, siin ehitatakse hooletumalt koolihooned ja töölised rändavad palka otsides ringi. Milline tore aine kõmuisõnumeiks, millised mahhinatsioonid! Kui Kahar

Tuhastel veel lähemalt vaatab ringi, omandab ta kindlasti materjale terveks paljastusartiklite seeriaks.

Noormees võitles rasket võitlust. Üks hääl ütles: Sind võeti siin vastu harukordse külalislahkusega, kuidas kõlbab sul vastata sellega, et tungid siinsele majarahvale ajalehes kallale. Teine hääl aga undas Kaharil kõrvus: Mis ajakirjanik sa oled, kui jätd kasutamata juhuse, kus võid oma suleaga paljastada ühiskondliku elu pahesid. Üksiku isiku huvid ei maksa käesoleval juhul midagi, ajaleht peab ütleva oma sõna.

Kahar riietus uuesti ja hiilis rõdu kaudu aeda. Ta tahtis märkida mahavõetud pärnade kändude täpse arvu. Kirjeldus pidi saama asjakohane ja põhjenema täpsail andmeil.

Mingi põõsas või lillepuhmas paitas noormehe õhetavat nägu, suveöö hõre hämarus mähkis puid ja peenraid. Tiigis ujus pardipere. Aga keegi läheneb puistesel? Üks naine... Kahar ei saa enam hoiduda kõrvale. Ta astub öisele uitjale vastu ja seisab majaproua ees.

„Teie ei maga, proua?“

„Ei saanud und. Heinrich, kui viina võtab, norskab ja pragiseb nagu bagger, kuidas sa magad. Pealegi on täna nii ilus öö.“

Kahari kannulugemisest ei tulnud midagi välja. Ta ei suutnud järsku olukorrale kohaneda. Pagan teab, kas see ehitusmeister nii vägevasti norskabki? Ilmub äkki aeda, võib oletada kes teab mis.

„Teilegi ei ilmunud uneingel?“ tuletab noorproua meele ja naerab.

„Mina... jah... esimene öö maal, suveöö saadab aknast salapäraseid häälid tuppa, und ei tule ega tule. Mõtlin, jalutan natuke ja nüüd, milline õnn: võin pikendada neid õnnelikke hetki, mis mu elus täna algasid.“

„Olete harjunud linnas ütleva naistele komplimente. Räägite nii ja mõtlete teisiti, eks ole?“

Kahar hakkas otsima argumente, et vända prouat oma sõnade tõelisuses. Aeg kadus ruttu. Polnud see noorproua oma rikkuse juures õnnelik abielus. Seda laskis ta mõista mitugi korda. Heinrich olevat ihu ja hingega oma töö ja tehingute küljes kinni. Ei hooli kirjandusest ega kunstist. Igavaks kippuvat see kooselu, eriti pikil sügisõhtuil.

Hommikueelne jahedus kainestas meeli ja peletas noored inimesed viimaks majja.

Kahar vabanes nüüd juba alkoholi mõjust ja noomis end. „Poiss, vaata ette, kerge on libastuda rumalusteni!“ Tõsi küll, ta oleks piskupealt tükkinud suudleva seda tõusiku prouat, tema kõrval istudes se pitses noormeese plaane, mida meele tuletades naeratas.

Nüüd oli väljas juba niivõrd valge, et akna juures võis kirjutada. Kahar asus tööle. Pani pealkirja: „Tuhastel langevad põlised pärnad,“ edasi kirjeldas, kuidas maal üksikud omakasupüüdjad lagastavad looduse ilu ja vara.

Ja-jah, kõik need korruptsiooni-õied, mis siin lokkavad, nopib Kahar armuta. Täna tutvub ta ka koolimajaga, et oma silmaga näha, kuidas seal ehitusega lood.

Asjaosaliste nimesid ta esialgu ei maini. Las lugejad küsivad, kus ja kes. Küllap siis Kahar tuleb välja nimedega.

Veel kord seisatas Kahari sulg. Teda koheldi ja kostitati siin nii lahkesti ja mis ütleb see nirginäoga proua? Aga teisalt jällegi, milleks siis Kahar üldse tuli maale? Kui selliseid asju ja andmeid ei kasutata, milleks siis olla ajalehemees? Ei, ei. Siin tuleb toimida otsustavalt. Ajakirjanik ei saa ega tohi laskuda sinna, kuhu korrupsiooni petlik pind nii paljuid kodanikke kisub. Kadugu marjad ja magusroog! Kahari ootab okkiline elukutse ja õilis töö.

Hommikul lahkus ta Tuhaselt, et jätkata rännakut. Kiri rändas aga posti kaudu „Koidu Tähe“ toimetusse.

V.

Elurõõmus ja päevituspuna näol, tuli Kahar tagasi linna. Tööhoogu oli nii mis hirmus, märkmi materjali täis. Nüüd pole muud kui sulg huugama, enne vaid tuleb õiendada toimetuses honorari-asjad.

Kaarel Kobarik kõõbitses põidlagaga habet ja tõmbas vasaku jala parema õndlasse. Prillide taga välgatas saladuslik helk, kui Kahar lähenes letile.

Kahar tundis nüüd juba oma väärtust. Ei sooritanud enam sügavat kummardust, teretas ja ütles:

„Saabusin just praegu maalt. Mul on tagavaraks rida huvitavaid artikleid. Ilmunute eest, loodan ma, olen ära teeninud kõrgendatud tasu?“

Kobarik võttis üle leti hüppamiseks hoogu ja kähvatas:

„Ah kõrgendatud tasu?! Jah, te olete selle teeninud täiel määral...“

Siis oligi ta volksti üle leti ja enne kui Kahar jõudis mõista, milles asi, leidis ta end tolmunud tänaval. Trepil aga kätas vihane äri- ja leheomanik: „Kui veel kord näitate nägu, lasen teile vastu vahtimist visata kotitäie kunstsõnnikut!“

Uks prahvatas kinni ja Kahar seisis hulk aega tulbana.

Säh sulle kõrgendatud tasu... Säh sulle tänu tehtud töö ja nähtud vaeva eest... Siin peab olema mõni eksitus. Selgitust pärima minna on aga hädaohtlik: kaupmees kupatabki viimaks põllurammupommi vastu silmaluuke.

Kahar ootas, kuni toimetaja tuli õhtule. Kõnetas teda tänaval.

„Lendasite sisse, vennas.“ naeratas toimetaja. „Ma sain kah teie artikli pärast hiiglama peapesu.“

„Aga milles seisab siis minu süü? Ma kirjeldasin ju vaid tõsiasju?“

„Süüdi pole teil midagi, noor sõber, aga asi seisab selles, et puutusite vana Kobariku kaubatarvitajat.“

„Te mõtlete Niitvälja?“

„Nojah, teda. Tuli ülelele poodi nagu maruhoogu. Et mis te oma leheräbalaga hüppate. Lõpetan teie äriiga igasugused suhted ja ostan edaspidi oma ehitustarbed Vaarmanni juurest. Kus vana kukkus siis mulle kaela peale. Mina vastu, et ise te panite Tuhaste pargi laastamisloo muheldes lehte, milleks kärgite minu kallal? Ta vaene mees nähtavasti ei teadnud, et Niitväli rentis tänava mõisa südame.“

Mõlemad käisid puhk aega vaikides. Siis jätkas toimetaja: „Siin peab oskama orienteeruda. Täna oli selline juhtum: Maa- ja linnavalitsuse-mehed läksid teehöövli pärast kaklema. Linnanõunik söimas maa-valitsuse teemeistrit nolgiks, teemeister valas linnanõunikule vastu nina. Laada aeg, hulk rahvast jälgis sakte kakelust. Ma mõtlin, saab naljapala hapukurgi hooajal. Kukkusin kirjutama. Varsti vana toimetuses. Et siin käis maavalitsuse abiesimees, ärgu me sellest sekeldusest teehöövli pärast kirjutagu. Ehk kui kirjutame, siis ikka maavalitsusele soovitavas värvis.“

Ma viskasin siis valmiskirjutatu nurka ja algasin uut. Varsti tiliseb telefon. Kõneleb linnapea. Ega te ometi kavatses sellest rumalast vahejuhtumist kirjutada? Kavatsese ikka küll. Ah nii. Kas ma ei saaks kõnelda härra Kobarikuga? Olge head!

Rääkis siis linnapea härra Kobarikuga, ja Kobarik ütles mulle: „Ma mõtlen, ega meil maksa sellest asjast teha suurt numbrit. Jah, visake juba hoopis kõrvale. Ajad on kitsikud, peame oskama orienteeruda.“

„Nii ei saa ju üldse kirjutada!“ ütles Kahar meelekibedusega. Toimetaja naeris kuivalt.

„Peab oskama orienteeruda... Kibe on, kurat võtaks, leib, mida sööme, noor sõber! Mis te arvate, kui orienteeruksime kuhugi? Jah, tulge aga!“

Näd astusid kõrtsi, kus tukkus vaid üks külaline, kärbseparv suu ümber.

Toimetaja virutas kepiga vastu lauda ja hõikas einelaua sihis:

„Sületäis pudeleid siia lauale!“ Tukkuja võpatas ja kobis uksest välja. Toodi viina.

Toimetaja täitis närvlikult klaase ja tühjendas täis-täie järele. Ta näis unustanud olevat Kahari. Suitsugi ei pakkunud. Lõi endale paberossi poolpõiki hambusse ja vahtis läbi akna lahele, mille tagant kerkis sinimüürina vägev okaspuumets.

6. X 30.

AJALEHT JA PUBLIK

Publikus valitseb laialt arvamine, et ajalehte „tegevat“ toimetajad. See vaade vastab ainult tingimusi tõsioludele. Sest toimetaja ei ole mitte esmajoones selleks olemas, et lehe sisu oma sõrmeotsadest välja imeda, vähemasti ei peaks ta selleks olema. Palju enam on tema oluliseks ülesandeks välispoolt tulnud materjali korraldamine lugeja jaoks. Tema tegevus sarnleb nii-siis umbes võõrastemaja koka omale, kes valib turul pakutavate ainete seast ja temale tootjate ja kauplejate poolt kõiki saadetakavad toiduained valmistab maitsvaiks söögilaua jaoks. Tal tuleb hädakorral küll ka vahel mõni karbikala tiigist püüda või part metsas maha lasta, kuid ta peatöö seisab ometi toormaterjali prepeareerimises.

Nagu juba tsivilisatsiooni edusammudest tingitud spetsialiseerumise ja tööjaotuse tõttu aineid kõõgi jaoks ikka enam eristunumalt toodetakse, nõnda toidavad endid ka ajalehed ikka rohkem sõnumeist, mida saadavad neile erilised informatsiooniasutused, kirjanduslikud bürood, keskasutused ja reporterid tavalisest enam või vähem suupäraseks valmistatud kujul. Nii siin kui seal tüürib areng möödapääsmatult konservi poole, mis lõpuks peaaegu ülearustab koka või vähemasti alandab ta üksnes lauakatjaks.

Ajalehte ei ähvarda seesugune areng mitte üksi nii lehtede kui igale inimesele hinnalise hüve, isikupärase omajoone, intiimse isikliku noodi kaotamisega, vaid ka elava kontakti kadumaminekuga publikuga, vastukaja, resonansi hääbumisega, milleta ajalehe hää l sumbutab tuhmiks või alandab mõttetuks alasti tõsiasjade materjali edasiandmiseks. Ideaalne ajaleht peaks „tehtama“ mitte ainult publiku tarvis, vaid ka publiku enda poolt, see tähendab, publik ei peaks mitte ainult võtma, vaid ka andma, rohkem kui oma tellimisraha, nimelt oma aktiivse huvi, oma elava kaastöö. Tema enese huvides, sest ükski praad ei maitse kütile paremini kui ta enese lastud jänes, midagi ei loe publik meelsamini kui seda, mis ta ise on kirjutanud, või siis seda, mida ta oma arvamise järgi ise oleks võinud kirjutada, nagu pühapäevakütt, kes oma jänese on ostnud turult. Muidugi mõista ei soovita seda toitu nautida toorelt, vaid toimetaja poolt ilusasti prepeareeritult ja serveeritult, kusjuu-

res kergesti eriarvamusi võib tekkida nülgimise ja kitkumise, lahtilõikamise ja kõigepealt ka soosti pärast.

Ajakirjanduse mõju hinnatakse harilikult liig suureks. Uued ideed on publikule kindlasti kahtlased, jah, vihatavadki, ja ka uute mõttesuundade vormide vastu avaldab publik harilikult umbusaldust. Ta tahab oma suures enamikus ainult lugeda seda, mida ta juba ise natuke ähmaselt on mõelnud, on tunnud, nii-siis, mida ta õieti juba teab või teada arvab uskuvat, ja see toimetaja saavutab ikka oma lugejaskonna juures suurima menu, kes omab peene instinkti „aja“ meeleoludele, ideedele ja soovidele, see tähendab, publiku suure enamiku meeleolude, ideede ja soovide jaoks, mitte aga too toimetaja, kes lubab enesele algupärane olla ja publikut tahta kasvatada, talle uusi teid näidata. Võib kergesti juhtuda, et mingi kirjutis, mis viie aasta eest lugejaskonna juures vastuseisu leidis, täna, kui ta aeg on tulnud, hõiskavalt tervitades vastu võetakse ja ta autor suureks tarkpeaks nimetatakse, kuna ta eelkäijat peeti hulluks põikpäiseks kannaks. Ajaleht selle järgi ei pea mitte püüdma juhtida, selles käib ta käsi tavalisest pahasti, vaid ta peab publikule järele käima, peab kuulutama ja välja nuhkima publiku mentaliteedi, mitte näitama end üleolevana, nagu arvaks ta end oma lugejast targemaks

Neist kaalutlusist välja minnes on toimetaja poolt rahuldusega tervitatud need kasinad tunnusmärgid „publiku“ sisemisest osavõtust toimetaja tööst, ka siis, kui tegu on ainult mõne tusase „sissetulnud“ sõnumiga, mõne toriseva õiendusega või isegi mõne õela anonüümse kriitikaga, mis sageli võib olla kirjutatud lõbustavalt selgesti ja lapidaarselt.

Vaevalt ükski toimetaja leiab säästmist kurva kogemuse eest, et kümne hävitava otsuse peale ta lehe kohta tuleb vaevalt üks tunnustav. Rahulolev lugeja vaikib, rahulolematu lööb lärmi. Ega toimetaja seda siiski nii väga südamesse võta, sest see tänamatus põhjeneb juba Schopenhauerist kindlaks tehtud tõsiasjal, et meie ainult elu halbuse tajume positiivsetena, kuna õnn ehk rahulolu selle vastu kujutab ainult negatiivset, halbusest vaba, seega tühja seisukorda meie meeleolus, mis õige kergesti

kujuneb igavuseks. Ka maksab ajalehe kohta iseäranis sagedasti kodumaa prohveti sõna: Too „teine“ leht on ikka parem niikaua, kuni sa ta ise tellid.

Need tülinad oleksid tugevasti nõrgendatavad lugejate usinama kaastöö abil oma lehes. Vastulause, mida tavaliselt kuuled sellise kaastöötamise ettepaneku puhul, on: „Ah, ma ei saa kirjutada,“ kuid see ei pea paika. Sest

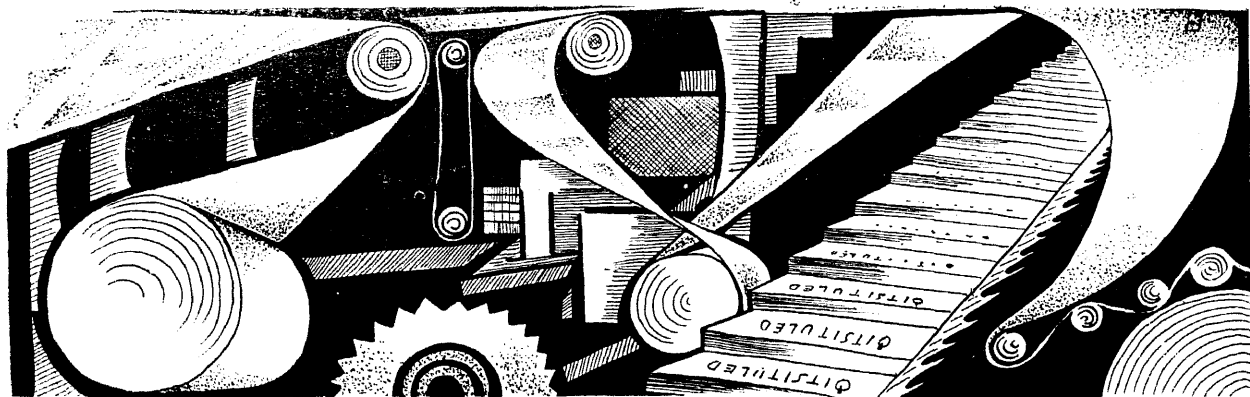
esiteks ei vasta see sageli tõelisusele. Enamasti on siin tegu liialdatud tagasihoidlusega, mõnikord ka ülesaamatu kirjutamislaiskusega. Ja teiseks: ei olegi tähtis, kas publik kirjutada oskab või mitte, kui tal aga midagi öelda on, sest selleks on ju toimetaja olemas, kelle ülesandeks on publiku ebaküpset kogelemist laukohaseks suupärastada, nagu teeb seda kokk praega.

ETA

MIKS OLEME
SUUTNUD ÜLE
POOLESAJA
AASTA PÜSIDA?
OLEME AUSALT
JA KORRALIKULT
TEENINUD OST-
JASKONDA JA
SAATNUD TURU-
LE AINULT HEAD
KAUPA. SELLEKS
PILTLIKUKS
TÕENDUSEKS ON
MEIE AASTAID
TURUL PÜSINUD
SAAPAKREEM

A.-S. JAAN MAIM, TARTUS

Redo joonistus.

AJAKIRJANDUS SELTSKONNA KOHTU EES

Peale valitsuse, parlamendi ja ametnike on meil alaliselt kõige kibedama arvustuse ja siunamise märklauaks ajakirjandus. Ainult selle vahega, et „seitsmendat suurriiki“ peaaegu eranditult sarjatakse vaid suusõnal ja omavalhel. Tema üle tehakse otsuseid enamasti ilma üle kuulamata, ilma protokoleerimata, in contumaciam.

Niisugune arvustuse viis vaevalt saab olla asja selgitav, viljakas, tervendav. Ta ei võimalda diskussiooni ja sellepärast jääb ühekülseks. Rikub vaid õhku selle asemel, et puhastada.

Hädavajaline ja kasulik on avalik arvustus avaral foorumil. Hädavajaline sellepärast, et ajaleht tänapäeval enam kui kunagi on saanud instrumendiks, mille mõju ulatust ja sügavust inimkonna saatuse kujundamisel raske haarata umbkaudsetki ja mille käsitlemise viis seepärast ükskõikseks ei tohiks jätta kedagi.

Max Nordau kirjutas kord: „Ajakirjanduse tähtsus moodsas kultuuris on määratu; ta olemasolu, paik, mille ta omab üksiku ja kogumiku elus, annab meie ajale palju suuremal määral ta karakteri kui kõik need ime- taolised leiutised, mis meie olemise ainelised ja vaimsed tingimused nii põhjalikult on kujundanud ümber.“

Silmapaistev saksa publitsist Joseph Eberle ütleb: „Ajaleht on laiadele rahvahulkadele ainukeseks haridusallikaks — nende professoriks ja pastoriks, juristik ja tehnikuks. Ajaleht on saanud peamiseks vaimutoidu muretsejaks isegi valituile, kes muidu ammutavad esimesest allikast. Neil on, tänu põhjali-

kule eristuudiumile, võimalus iseseisvaks otsustamiseks küll Borromäuse entsüklika üle, kui nad on usuteadlased; riigi rahandusreformi üle, kui nad on natsionaalökonoomid; Nietzsche „Ecce homo“ üle, kui nad on filosoofid; ent kõikjal, kuhu ei küüni nende eriteadmised, peavad nad endid juhtida laskma ajalehest... Kolmestkümnest saksa üliõpilasest kakskümmend lasevad endile oma elufilosoofia kujundada „Frankfurter Zeitungil“ või „Münchener Neueste Nachrichten'il“ — ainult harva professoritel.“

Ühel oma kõneturneel Ameerikas väitis kardinal Mercier, et liitlased on sõja võitnud tänu oma ajalehtedele.

Üks inglise vaimulik ütles kord: „Kui Inglismaal piibel väidaks midagi ja „Times“ ütleks vastupidist, siis viiestsajast kümnest inimesest viissada usuksid seda, mis ütleb „Times“.“

Carlyle: „Inglismaa tõeline kirik koosneb praegusel ajal ajalehe-väljaandjaist, kes rahvale jutlustavad iga päev.“

Selliseid tsitaate võiks üksteise otsa lükida lõpmatult. Nad kajastasid tõsiolusid omal ajal — tuhatkordselt teevad nad seda täna. Ja seepärast — tuhat korda vajalisem kui kunagi on ajakirjanduse kultuuri ja eetika küsimuste avalik arutelu just meie päevil.

Läinud talvel tehti Tallinnas sellega algust avalikel rahvakoosolekutel. Praegusel puhul see jätkub käesoleva albumi veergudel.

Ühel meelel E. A. L. juhatusega saatis „õitsitulede“ redaktsioonitoimkond läinud sügisel umbes poolele sajale isikule — enamikus meie tuntuimast haritlaskonnast, magistratu-

rist, diplomaatkonnast, majanduselu tegelastest jne. — järgmise ringküsümuse:

„Eesti ajakirjandus, eriti iseseisvuse päevil, on meie kultuuri- ja poliitikaelus tõusnud nii suureks ja tähtsaks teguriks, et täiesti asjakohasena näib vahete-vahel temale heita arvustavat pilku. Kahtlemata oleks see kõige hõlpsamini tehtav kõrvalt, erapooletult seisukohalt, sellepärast oleksime väga tänulikud, kui võtaksite vaevaks saata meile lühidalt formuleeritud vastused järgmistele küsimustele:

1. Milles näete Teie meie ajakirjanduse peapuudusi?

2. Missugune peaks olema meie ajakirjandus, et teeneda Teie täielist rahulolu?

Sellele ringküsümusele tuli kuusteistkümmend vastust, millised siin, vastavalt autorite nimedele, laseme järgneda tähestiku järjekorras.

Aug. Anni, keeletheadlane:

Meie ajalehtede peapuuduseks nimetaksin, et neil sageli üldse näib puuduvat pea, s. o. ühtlustav, vastutustundlik, ühiskondlikult kultuuritahteline vaim. Jaak Järve ja Grenzsteini aegne jäme kildkonna egoism pole vahel ikka veel kultuuristunud õigeks poliitilisekski võitluseks; mida rohkem küna jälle kitseneb, seda õelamaks muutuvad kaukad; mida argipäevasemaks olud, seda isiklikumalt vihkab väikelinlaste väiklus. Kui ainult tuleb paras juhus, juba pudenebki Euroopas õpitud soliiduse koor jämeda sõimu ja demagoogia ümbert. Kuid ei tea, kas nutta või naerda, nähes, kuidas kõige pühamas jesuiidi poosis süüdistab katelt — pada.

Veel masendavam aga on isiklik tahmapuistamine linnades, kus üks kohalik leht saanud enam-vähem ainuvalitsevaks ja siis arvab end võivat valetada ja moonutada üsna häbematult. Kui ainult need toimetuse härrad ise teaksid, kuidas nad oma demagoogilise teistetõrvmisega kõrvaltvaataja silmis just ennast määrivad!

Õnnetuseks ei näi ka mitmed meie iseseisvusaegses kitsuses kasvanud nooremad ajalehemehed palju erinevat sellest baltilisest „säärenärijate“ tüübist. Ühenduses vanemate jõudude mujale siirdumisega, parteivõitluse kasvuga j. n. e., meie ajalehtede välinegi aatelisus ja huvi üldrahvuslikkude ja kultuuriliste küsimuste vastu on pigem langenud kui tõusnud. Varem poleks korralikud toimetajad lubanud oma lehes avaldada mõningaid

nüüdseid mitte-millegagi põhjendatud mõnitusi näit. sellistest üldkultuurilistest liikumistest nagu karskus-elureformiliikumine, või asutustest nagu Eesti Kirjanduse Selts ja ülikool. Varem ehk poleks avalik hääl nii tuimalt tihanud pealt vaadata sellist rahvuskultuurilist enese-pea-ära-lõikamist nagu meie praegune kultuuripoliitika. Ja varem polnud meil vähemalt sellist hüään-ajakirjanduse elementi, kes sensatsiooniga taotleb surnutepuremisega (vrdl. üks hiljutine enesetappe juhtum) või krokodilli-pisarliku roimarite ja lõbunaiste paljaksrebimisega.

Muidugi on meie leheturul küllalt ka tõelisi edusamme, — aga neist praegu ei küsitud. Ainult üldmulje bilansina: meie (nagu teistegi maade) „pressi“ kõige parem omadus on siiski see, et 90% tema jutust üldse ei tarvitse lugeda. Ja ma peaksin logelemiseks ajalehile kulutada päevas keskmiselt rohkem kui umb. 5—10 minutit.

2.

Täieliku rahuloluga ei saa ega tohigi suhtuda ühelegi kultuurinähte, mis üldse veel võib areneda; kui miski üldine elusuhe ähvardab saada meile uinutavaks, siis see pimesilmne ja hurraapatriootiline heakskiit käesolevale, mida meil mõnel pool püütakse propageerida. Aga mind rõõmustaks, kui ma ajakirjanduses näeksin vähemalt rohkem tahetki „elu näha nagu ta on ja teda siiski armastada“. see on tahet teda ka tõeliselt parandada, kirjutada ainult seda, mille sihipärasuses ja kasulikkuses veendunud ollakse, mitte ainult paljastada, süüdistada ja viriseda või peita ja ilustada. Selleks peavad aga kogu meie elu- ja kultuuritundes läbi minema üsna põhjalikud muutused ja uuesti kategooriliseks ja traditsionaalseks kujunema ajakohased eetilised väärtusveendumused. Selles eetilis-religioonses vaimsuse uuenduses näen meie nüüdisaja tähtsaimat kultuurinõuet (ka majanduslik kriis pole kestetav muu kui vaimujõu juurekasvuga). Ja selles seisab ajakirjandusegi paranemise peatarvidus. Selleks on vaja rohkem vastavat materjali ka ajalehtedesse, enam sellekohaseid juhtkirju, joonealuse artikleid, ilukirjandust ja kõigis asjus kindlaid hindamisi isiklikult tuntud töö seisukohalt (vastavalt ka toimetuse liikmete poolt kindla nime või märknime all), vähem aga relativistlikku minnalaskmist ja „spetsialiseerunud“ eraldumist kõiki-puutuvais kultuuriküsümisis („Karskus on karsklaste asi, moraal moralistide asi, kirjandus kirjanikkude asi, rahategemine ärimehe asi“).

Tõesti vist vähem vajame ka turulehelikke teateid väheolulistest sündmustest, kõiksugu

kuningakeste, mussoliinide ja miljonäride eraelust, juhusliku iseloomuga õnaetustest, spordivõitlustest jne. Väliselu poliitika kõrval ootaksin palju enam artikleid ja informatsiooni ka vaimse kultuuri küsimustest ja sündmustest, enam ja paremat joonealust, enam arvustusi sisemaa- ja ülevaateid välismaadegi kirjandusest, enam otsekohestki ilukirjandust, palju-palju paremaid joonealuse-romaanide, ka algupäraseid, isegi novelle ja luuletisi, kunstipärasemat kinogi arvustust jne. Elavamat ja humoristlikumat stiili, kuigi mitte labast burškooelust!

Kõigepealt ikkagi: ausamat, vastutustundlikumat, tõepoolest ühiskonna töös teenivat vaimu! See pole moraliseerimine, see on lihtsalt eluline ja äriline vajadus, millest mittehoolivat lehte me üldse ei loe ega toeta. Teeme seks salajase vandeliidu, ajakirjanikud ja lugejad! Igale demagoogiale või võltsimisele järgnevad kümme sama lehe numbrit on meile olematud! Mitte üht rida, mitte üht senti!

Aleksander Hellat, Eesti saadik Helsingis:

Ma loen iga päev ligi 20 lehte ja sageli on niisugune tunne, et kõik need lehed ei anna midagi, on, nagu öeldakse, tühja täis. Kui ma aga suvepuhkusel Eestis viibin, kus ma ainult eesti lehti loen, siis ma elan nagu kotis, ma ei tea midagi, mis maailmas sünnib. Jõuan ma siis koju ja loen need lehed läbi, mis minule alal hoitakse, siis näen korraga, et vahepeal on väga palju sündinud, ja kogu maailma tähtsamad sündmused on minul nagu peo peal. Mida sellest järeldada? Ma järeldan sellest kaht asja. Esiteks, et üksikud lehed pakuvad võrdlemisi väga vähe, ja teiseks, et hulk lehti sisaldab väga palju materjale, mida ma sisse ammutan, ilma et seda märkaksin. Veel ühe tähelepaneku olen teinud. Igapäevse lugemisega ma ei märka suurt vahet eesti ja soome lehtede vahel, aga kui ma mõni aeg soome lehte ei ole lugenud, siis näib mulle, kui ma paar esimest soome lehte saan, nagu oleksid nad sisu poolest rikkamad. Neist kogemustest välja minnes püüan küsimusele vastata.

Raske on üht niisugust lehte endale ette kujutada, mis mind suudaks rahuldada. See leht peaks siis sisaldama umbes nende paarikümne lehe sisu, mis mind vaevalt rahuldab ja jätab tühjustunde. Eestis meie niisugust lehte ei jõua luua. Ja välismaa lehti tellides olen päris hädas olnud, missugust tellida. Olen vahetanud lehte, kuid lõpuks jäänud peatuma ühe juures, sest ega teine ole parem. Meie lehed jagaksin kahte liiki: parteilehed ja parteita lehed, kuigi ka viimased ei suuda olla päris erapoolatud. Kaks parteilehte, „Kaja“ ja „Rahva

Sõna“, on parteilehed sõna kõige halvemas mõttes, neid on ülepea raske lugeda, teated on ebatäpsed ja artiklid on lihtsalt proklamatsioonid, nii vormilt kui ka sisult. Soome põllumeeste ja sotsialistide lehed on meie omadega võrreldes lihtsalt akadeemilised lehed. Kui raske on ütelda, missugune leht peab olema, siis on kerge ütelda, et niisugused nagu on „Kaja“ ja „Rahva Sõna“, leht ei tohi olla. „Vaba Maa“ ja „Postimees“ on ka parteilehed ja seepärast ses kohas nõrgad, kus partei mõju tuleb esile. Kui minul oleks kord leht, siis teeksin ma katset lehte redigeerida äärmiselt täpselt ja korrektselt, ka vastaste suhtes. Kui nemad mind söimaksid, siis vastaksin ma neile viisakalt. Oleks igatahes huvitav katse. Võib olla, et niisugust lehte keegi ei loeks. Siis soovitaksin, et iga lehe juures oleks keegi, kes valvaks selle järele, et lehte ei satuks mitte-õigeid andmeid, kas lihtsalt sündmuste kohta või kellegi avalduste kohta. Kord mälestati Jules Verne'i 100-aastast sünnipäeva, aga üks meie lehtedest kirjutas 100-aastasest surmapäevast, ja ometi on Jules Verne Briandi ühes oma jutus kujutanud, muidugi kui poisikest. Samuti võiks ajalehe juures see „keegi“ valvata selle järele, kas mõnel teatel on väärtust, et seda mahutada lehte, või mitte. Näiteks ühes eesti lehes oli hiljuti kirjeldus, kuidas keegi talumees pristavi eest pani plehku, sest et see tema varandust tuli üles kirjutama, ja kuidas ta siis ometi kätte saadi. Talumehe varanduse üleskirjutamine on väga kurb lugu ja selle õnnetu inimese üle ei maksa sugugi nalja heita, pealegi kui leht ise tähendab, et saak oli halb ja mees ei suutnud oma võlga tasuda. See ei ole kõmulate, vaid lihtsalt maitsetus.

Kui nüüd neid teateid, mida ajakirjandus meile pakub, võtta ettevaatusega, valida targasti, kui artikleid kirjutada hea eesmärgiga ja sellele vastavas stiilis ja kui siia juure lisada rohkem teateid välismaalt, siis võiks niisugune leht mind juba rahuldada, sest meie vaesuse juures ei või nõudeid liiga tõsta.

Helsingis, 20. X 30.

Oskar Loorits, rahvaluule eradotsent Tartu ülikoolis:

Vähem võltsi ja vassimist, vähem väiklust ja nägelemist! Kes püüavad lugejaskonda sihilikult tüsata varjamise, jälgede segamise, pea peale pööramise või lausa valetamisega? — Poliitilised ja rahalised telgitagused! Kes kipuvad lugejaskonda kõmuga „kasvatama“ quasi-idealiseeritavate „eeskujude“ abil kelmeks, trikimeistreiks, nauditsejajaks, seiklejajaks? — Eetilised ja ärilised avantüristid! No kust see lehe-

pabergi siis saab oma värvi mujalt kui punaseilt, roheliselt või kollaseilt toimetajailt?!

Järelkult: süüpinku parteid ja pangad, ärijuhid ja muidugi ka — neegripoisid ise! Vastutama mitte ainult ajakirjanduse tasapinna, vaid ka rahva sotsiaalse ja kultuurilise kängumise ette! Rahva paremaid poegi ajakirjanikeks!

Muid erilisi soove: ajakirjaniku kutselisele ettevalmistusele senisest palju tõsisemat tähelepanu! Praki kõrvaldamist toimetuste isiklikust koosseisust palju valjemalt kui seni! Ajakirjanduse suurest tööst enam osavõttu välispoolt toimetusi, n. n. avalike tegelaste ja spetsialistide ringkonnist! Juhtkirjad olgu nimelised ja kandku nõndaviisi vähemalt isiklikugi vastutuse allkirja — kas või seniseks, kuni lugejais idaneb tõsisem usaldus toimetuse nimetute seisukohavõtude vastu. Suuremat rõhku joonealusele!

Ja lõpuks otse tungivad palved: enam tähelepanu provintsile ja provintsilehile! Enam tähelepanu eriti meie „sisemise tervendamise“ probleemile! Kas te ikka veel ei usu, et mitte niivõrd enamulus kui meie oma „riiklike“ parteide saherdamine ja demoraliseerumine ähvardab hukutavalt meie iseseisvust? Kas te ikka veel ei tunne tõsist muret ka meie provintsi kultuurilisest tagurpidiminekust kõige välise tsivilisatsiooni võidukäigu peale vaatamata? No kas te siis tõsiselt ei taha hoolitseda mädapaisete arstimiseks värskema ja tervema vere sigitamise ette kogu organismis?

Mihkel Martna:

Kuna eesti ajakirjanduse võrdlemisi suur edasimineku viimaste aastakümnete puhul on silmanähtav, võiks ütelda, et ainult vaja on ära oodata veel üks või paar inimpõlve, siis... Kuid — te ootate aga vastust!

Mina pean üheks suuremaks puuduseks — *cum grano salis* võttes — et meie ajakirjandus selles osas, kus on vaja tõsist, asjalikku sügavust ja selle kasuks kas või iseenda ärasalgamist, näib eelistavat kergepoolset, pinnapealset käsitamist, sageli küsimuse tuuma sügavusse tungida tahtmata. Ja minule näib, et selle suure puuduse kõrvaldamisele seda kaalu veel ei anta, mida asja tähtsus vajab. — Põhjused on arusaadavad: Väljaandjal on vaja suurt lugejate hulka püüda ja hoida, sest selleta pole leht — elujõuline. Ja mainitud lugejate hulka loodetakse külge tõmmata kerge, kõmulise lugemismaterjaliga, mis ühtlasi oleks „huvitav“ ja „tõmbav“ ja hoiaks ka „meeled ärevil“, ei „väsitaks“, sest päevatöö askeldused on juba isegi väsitavad. Tõsiste küsimuste asjalik-kaine käsitamise viis ei suuda lugejate suurt hulka nõnda köita ega elevil

hoida, nagu lehe väljaandja peab paratamatuks. Neid on vähe, kes tõsiste küsimuste asjalikku käsitamist võtavad naudinguna, suurele hulga peetakse seda — väsitavaks, tüütavaks. Osa ajalehti läheb veelgi kaugemale, oma sihte ainult kõmulisele, „tõmbavale“ rajades ja lugejaid toites sellase „huvitava informatsiooniga“, sest nõnda pidavat lugejate arv julgesti kasvama.

Tõsi küll: seda külge ei või lehe väljaandja jätta arendamata, kui ajaleht ennast ise peab elatama. Ja nõnda on lugu suuremalt osalt. Kuid — „tõmbeinformatsioon“ ei tohi ometi lehel olla ainsaks sihiks, kui selle otstarbeks ei ole vaid rahategemine! Informatsioon võib olla hea, võib aga ka väga halb olla. Kui tõsiseid asju huvitavalt valgustatakse, siis on informatsioon hea; aetakse aga tühist sensatsiooni taga, siis on informatsioon halb, olgu ta sihiline või sihitu. Sihilikkus, tendents on möödapääsmatu, seda ei maksa karta, sellest ei tarvitse ka keegi häbeneda, kuid ka selleks, ja eriti selleks, on vaja suurt oskust. — Kuid ajakirjandusel on veel tähtsamaid ülesandeid: informatsioon võib kui tahes ideaalne olla, ajakirjanduse ideaaliks ei või informatsioon ometi olla.

Lugejale „vaimseks toiduks“ olles ajakirjandus teeb, kasvatab ning väljendab „avalikku häält“, s. o. avalikku arvamist. Väärtuslik avalik arvamine peaks aga olema kaine, asjalik, aus, tõsine, sügavalt kaalutud. Kuidas võime oletada, et on võimalik kasvatada sellast avalikku arvamist kerge, kõmulise, lehe „menule“ sihitud tõmbelugemise materjaliga? — Avalik arvamine on ajakirjanduse — peegelpilt! Isegi muul teel, avalikku arvamist sünnitav ja tekitav avaldusainestik saab avalikuks ning kõlab ajakirjanduses tähelepanuväärana ning omandab lõpuks selle värvingu, mis ajakirjandus sellele annab. Kui ajakirjandus on sisult kehv ja kõhn, kui ta ei sisalda tõsiseis, tähtsais küsimustes asjatundjate teadlaste „viimset sõna“, mis ennast sunnib tunnustama, siis ei saa olla teisiti kui et ka avalik arvamine on — vankuv, kaljukindla aluseta, asjatundlikkuse tõetuumata, pealiskaudne ja enne kõike tõsidusele andumatu.

Ajakirjandus on nende inimeste töö ja vaadete vastupeegeldus, kes sel alal töötavad. Ta on kõhnem või tuumakam seejärele, milline on mainitud inimeste hariduse üldtasapind, milline nende teadmiste ulatus ja — küpsus. Tõsine, küüniline ajakirjandus vajab ajakirjanikult põhjalikku, head haridust ning väga mitmekülgeid rikkalikke teadmisi. Ajakirjanik peab paljuteadja, sageli koguni kõikteadja olema. See viib hõlpsasti pinnapealse käsitlemisviisi juure ja võib areneda hädaohuks. Sellane ajakirjanik peab enamasti nii kiiresti töötama, et temal puudub aeg allikate otsimiseks ja nende põhjalikuks kasuta-

miseks. Selle puuduse eest tuleb hoiduda. See vajab tööjaotamist reporteri ja spetsialisti (asjatundja) vahel. Ses suunas on põhjalik asjatundlikkus see, mis ajakirjandusele annab tema väärtuse, mis teda sunnib hindama.

Viimasele peaks eesti ajakirjandus püüdma panna suuremat rõhku, sest ta peab — olude väiksuse tõttu — sageli ka sellaseid küsimusi käsutama ja propageerima, mis suurte rahvaste juures võivad jääda eri-ajakirjade hooleks, sest et teisel sellaseid ajakirju on rohkesti leida, meil nad aga kas täiesti puuduvad või on ainult nõrgal kujul olemas. Mulle näib, et seda meie sotsialistlik ajakirjandus eriti peaks silmas pidama.

Sellased ideaalsed omadused peaksid ka väljaandjal olema, sest sageli on just väljaandja see, kes määrab lehe sisu ning suuna. Ja see ongi, mis ideaalse ajalehe olemasolu teeb raskeks ja koguni küsitavaks, nimelt kui väljaandja ajalehe n. n. eetikast suurt ei hooli. Suurelt osalt on sellest tingitud ka eesti ajakirjanduse hoolimatus isikute suhtes. Seda on teisel — tõsisel ajakirjanduses — hoopis vähem leida. Meil hoolitakse isikust vähe, inimese nimi satub nagu ajakirjanduse „hääbiposti“ (nii raske kui seda ka on ütelda!). Ka niisugusel korral, kui sellest vaevalt — kõmugi on loota! Selle all kannatavad niihästi n. n. avalikud tegelased kui ka vaigse ümbruskonna elanikud, lugedes oma (või oma sugulaste) nime ühenduses mingisuguse sündmusega, mis n. n. „suure kella külge“ sidumist tähendab, ja milleks — peale kõmunälja — enamasti vähimatki vajadust pole.

Sellega olen püüdnud esimesest küsimusest märkida mõnd, mis — minu arvates — eesti ajakirjanduse väärtuslikkust peaks aitama suurendada. Osalt on vastatud sellega ka küsimus nr. 2, kui ülaltoodud eitav mõeldakse ümber ning kantakse jaatavasse vormi. Aga et meie ajakirjandus sellega omandaks „täieliku rahulolu“, seda ma siiski ei julge oletada.

H. Moora, **professor Tartu ülikoolis:**

Suuremaid puudusi, mis meie ajakirjanduses silma paistab, on teatud halb toon ja ebasoliidsus. See tuleb nähtavale nimelt oma mõttevastaste kohtlemises, olgu see siis esinenud riigikogu kõnetoolil, teises lehes või mujal avalikul hohal. Vastaste väited, olgu need kui kaaluvad tahes, kas „unustatakse“ mainimata, asetatakse valesse valgusesse, sageli m. s. sel teel, et tema arvamist no-pitakse välja teatud koht või üksik lause. Vastasel enamasti ei oletata head ega ausat tahet, vaid teda gal vähimalgi võimalusel kahtlustatakse, torgatakse

se ja naeruvääristatakse. Vaidlus, mis ainult kõiki vastu ja poolt olevaid argumente kaaludes on positiivne, kaotab nii meil liigagi sagedasti oma mõtte. Enamgi. Niiviisi on hävitatud meil juba peagu kõigi riigijuhtide autoriteet. Ja see on meil peamisi demokraatliku riigikorra kriisi põhjusi. Tean vähemalt kümmekonna linna- kui ka maainimest, keda mõni leht või selle taga seisev erakond liialmineva ja ebasünda vastaste „paljastamisega“ on endast ära peletanud. Niiviisi toob säärane taktika ja toon asjaomasele poolele endalegi kahju, mis on seda suurem, et sel viisil eemale tõrjutud on harilikult just kõige iseseisvamalt mõtlejad ja idealistlikumad poolehoidjate seas*). Kui meil kõneldakse riigiväsimusest, siis on siin üks sellegi põhjustest.

Olgugi et siin riivatud nähete põhjustajaks on, nagu tähendatud, enamikul juhtumel ajalehtede taga seisev erakondlus, on nende ridade kirjutaja arvates võitlus nende ja sarnaste pahede vastu kardinaalsemaid nõudeid, kui meie ajakirjanduslikku kultuuri tahetakse tõsta.

Edasi ei pane meie ajakirjandus küllalt rõhku rahvapedaagoolisile nõudeile ka selles osas, mil tavaliselt on pealkiri: „Õnnetused ja kuritööd“. Iseäranis mis puutub teadetesse enesetapjaist — mille arvult teatavasti Eesti esirinnas käib — siis pole kahtlust, et nende avaldamine on kahjulik. On kindel, et nii mõndki närvlikku inimest need on suggererinud järeletegemisele. Peale otsese suggestiooni tuleb tingimata arvestada enesetapjate juures ka teatud teatraalsust. — Küsimus: „Kuidas see mõjub, kui pärast kuulatakse?“ mängib siin sageli teatud rolli. Kui oleks ette teada, et sündmusest kaugemale kuulda ei saada, kaotaks asi nii mõnegi elust tüdinu silmis oma „kangelaslikkust“ või „veetlevust“. Üldse lubatagu küsida, kui mitte teatud kõmu sünnitamiseks, milleks trükitakse teateid elujõuetuist enesehukkajaist, kuna samal ajal paljude ausate, teenetega kodanikkude surmast ei kuule keegi. Seepärast ettepanek, mida loodetavasti paljud toetavad: meie lehed — vähemalt tooniandvad — leppigu kokku (kas või ainult katseks 2—3 aasta jooksul) mitte avaldada ühtki teadet enesetapjaist. Usun, mõjuta see ei jää. — Aga ei saa selle puhul mööda veel ühest nähtest. Sarnaste surmajuhtude, mõnikord muudegi õnnetuste, puhul on ajalehis kirjeldatud perekondlikku ja isiklikku ellu puutuvaid või ka sündmusega seotud intiimseid üksikasju, mille kandmist laiade hulkade ette tuleb nimetada hoolimatuseks, kui mitte enam. On olnud näha

*) Juhitagu m. s. tähelepanu sellele, et teravalt erakondlikel lehtedel nii meil kui mujalgi on lugijaid sageli vähem kui erapooletuil resp. vähem erakondlikel.

H. M.

mõnd karikatuurist mitte palju erinevat joonistustki mõne säärase sündmuse kirjeldust „illustreerimas“. Küsiks: kas on selle kirjutajad mõtelnud, mida tunnevad surnute omaksed seda lugedes ja nähes? — Et mitte kaugemale minna, tähendaksin, et küll tarvilikuks pean, et ajalehed püüaksid olla huvitavad, kui see aga sündsustunde kulul labasel kujul ilmneb, võib see saada kultuuripuuduse tunnuseks. Olen kuulnud seltskonnas avaldatavat arvamist, et varemini ajakirjanikke meil suuremal määral kui praegu teatud „rahvavalgustaja“ sära ümbristes ja et selle vähenemise põhjuseks tulevat m. s. pidada nende poolt uuemal ajal sageli avalduvat liig kerge-meelset, isegi hoolimatut indiskreetsust.

Nii mõningaid puudusi. Pole tarvis rõhutada, et üldiselt meie ajakirjanduse tase on ühes muu eesti eluga kiiresti tõusnud — see on üldtunnustatud tõsiasi. Jääb loota, et meie ajakirjanikud, iseäranis ka oma organisatsiooni kaudu, need ebakohad, mis kiire areng sinna-tänna jätnud, peagi kõrvaldavad.

A. Palvadre, **riigikohtu liige:**

Ma näen meie ajakirjanduse peapuudusi: 1) ilmses sihikluses kaaskodanike kohtlemisel. Ajalehele poliitiliselt või äriliselt lähedal seisvaid isikuid ülistatakse, kuigi selleks alati ei ole alust, ja nende poliitiliste ning ühiskondlike ebavooruste üle vaigitakse ka siis, kui neid iga korrektne inimene peaks hukka mõistma ja niisugune hukkamõistmine aitaks kaasa poliitilise elu tervendamisele. Oma arvatavate vastaste vigu otsitakse aga isegi „omameeste“ vigadest. See nähe, eriti kui ta avaldub järjekindlalt nii juhtkirjades kui ka sõnumeis, teeb ajalehe poliitilise ja ühiskondliku elu virilaks ja vastikuks peegliks; 2) meie ajakirjanduse erioskuslik osa on üldiselt võrdlemisi madal. Nii mitmedki tähtsad küsimused ei leia enne nende lahendamist seadusandlikus korras asjatundlikku valgustamist ajakirjanduses.

Mõtlen, et ajakirjandus üldse ei või teenida iga kodaniku täielist rahulolu. Seda ei ole tarviski.

Joakim Puhk,

Kaubandus-tööstuskoja nõukogu esimees:

1) Meie ajakirjanduse peapuudus seisab selles, et toimetused küllalt asjatundlikult ning erapooletult ei suuda suhtuda riigielu ja rahvamajanduse küsimustele, vaid laskuvad parteipoliitilistel ning paljudel muudel mõjutustel lamedasse demagoogiasse, süüdistades üksikuid isikuid ja ringkondi seal, kus arvutatava nähte põhjused peituvad kas halvast süsteemis,

mis vajab parandamist, või paratamatuis ühiskondlikes oludes, mida üksnes objektiivse tundmaõppimise teel ja sihikindla arendamise abil suudetakse muuta.

2) Ajakirjandus suudaks rahuldada mind üksnes siis, kui lehtede toon oleks soliidne ja asjalik, kui lehed ei avaks oma veerge kallalekippumisteks, mis on tingitud isiklikust vaenust, mõne kitsa kiidkonna huvist või kõmutegemise tahtest. Selle asemel, et tungida eriti meie majandustegelastele valimatute abinõudega kallale, nagu see sageli juhtub, peaks ajakirjandus avaliku arvamise mõjutamise teel toetama kõiki eraisikute algatusi, mis on sihitud meie majanduse tervendamiseks, töstmiseks ja arendamiseks, puutugu see tööstust, kaubandust, rahandust või muid riigi- ning rahvamajandusalasid. Avaliku elu tegelasi ei pea hinnatama nende parteipoliitilise kuuluvuse, vaid isikliku tubliduse ning aususe järgi. Ajakirjandus peaks võitlema pessimismi vastu ja õhutama optimistlikku meeleolu. Eesmärgiks peaks olema positiivne ülesehitamine, mitte mahalammutatav arvustus. Rohkem asjalikkust, vähem kuritegevuse kirjeldusi ja head usku rahva ning riigielu käsitlemisel.

H. B. Rahamägi, **usuteaduse professor Tartu ülikoolis:**

Ajakirjanduse tähtsus on meil ja mujal otsatu suur. Ajakirjandus on juba ja kasvab ikka enam ja enam rahva ülikooliks, rahvas mõeldud sõna kõige laiemas ulatuses. Sellest aga on ka tingitud ajakirjanduse suur vastutus.

Vastutuse puudus objektiivsuse ees, partei poliitilise värvingu andmine ja individuaal-subjektiivse külje rõhutamine on see, mille tagajärjel sellest suurest tegurist tekib mitte ainult rikutud pinnaga peegel, vaid ka mustav faktor.

Vastutuse puuduse tagajärjel unustab ajakirjandus väga sageli ära, milleks ta on. Ajakirjandus on avalik hääl ja peaks kõigepealt avalikkusse kuuluva elu ja selle tasapinna eest valvel olema. Ta on aga tihtipeale vildaku pinnaga peegel ja toob esile hoopis kõrvalisi asju, inimeste eraellu puutuvaid sündmusi, olles sensatsioon seipitsev ja neid esitav faktor.

Ajakirjandus on rahva ülikool ja avalik hääl. Kuid ajakirjandus on niisugune nagu ajakirjanikud, mitte nagu seltskond. Ajakirjanikud ei tohiks ilmaski laskuda allapoole, vaid, olles ülikooliks ja rahva hääleks, peaksid tõstma seltskonda ülespoole. Ajakirjaniku voores on objektiivsus. Minule ei ole vaja kõigepealt teiste resp. ka ajakirjanike subjektiivseid kommentaare ega eriarvamusi, küll aga varjundamatult ja moonutatamatult tõsiasi ja asjatundjate

arvamusi. Iga ajakirjanik olgu oma alal asjatundja, rõhutan „oma“ alal, ja ärgu arvaku, et tema igas asjas tõsise näoga tähtsa autoriteedina võib esineda, millest mitteteadjale ainult kahju võib sündida, asjatundjaid igatahes rikastatakse naljanumbriga, kõige kurbloomuse juures.

Arusaadav, et ajakirjanduse tähtsuse ja ajakirjanike suure vastutuse pärast on hakatud nõudma ajakirjanikelt nende ametile vastavat ettevalmistamist koguni ülikoolide juures, edasi „prooviaastat“ ja viimase järele „kutseeksami“ õiendamist (näiteks Inglismaa). Kuid oleks väga tarviline, et ajakirjanikud looksid endile oma „koja“ ja harutaksid aegajalt läbi kindlail konverentsidel oma suurile ülesandeile vastavad küsimused. Arvan, et nii, seespoolt välja minnes, ajakirjanike eneste poolt ajakirjanduse nivood arvustades ja selgitades, viimane nii tõstetakse ja tõuseb, et sellega võib täiesti rahul olla.

See ajakirjandus teenib minu täielise rahulolu, kus iga parima vastava ettevalmistusega ajakirjanik igale tema poolt avaldatud ja kirjutatud artiklile oma parima südametunnistuse järgi julgeb alla kirjutada oma täielise nime.

Hugo Reiman:

Ajakirjanduse kohta hindava seisukoha võtmine on mõeldav vaid selle kui tähtsaima kultuuriteguri ülesannete silmaspidamisel.

Oleviku ühiskond jaguneb paljudeks erinevaiks sotsiaal-poliitilisteks huvikoondisteks. Vähe seda: iga huvikoondis arvab end olevat kutsutud kogu ühiskonna elu korraldama oma tõekspeo kohaselt. Selleks aga on vajaline kasvatada teadlikeks ja aktiivseiks tegelasiks mitte üksnes oma liikmeid, vaid võita pooldamist oma sotsiaal-poliitilistele taotlustele ka teiste kaaskodanike seas. Parimaks vahendiks on siin ajakirjandus, kui mõjuvõimsamaid ühiskondliku kasvatus ja veenmise tegureid.

Tõsi, ajakirjandust võib käsitleda ka puht-äriettevõttena, milleks kasutatakse rahva sensatsioonijärgset teadmisjanu; arvan aga, ankeeti ei huvita selline umbrohi ajakirjanduse põllul.

Rahva juhiks olla tahtev ajakirjandus Eestis aga jätab eelosutatud ülesannete kohaselt paljugi soovida. Meie ühiskondlik eristumine pole omandanud veel selget ilmet: mõõduandvaid poliitilistel parteidel puudub tihti kindel sotsiaalpoliitiline ilme ja veene; ja kuigi arvatakse seda olevat, nende ametlikud ja poolametlikud häälekandjad ei suuda seda oma veergudel väarikalt esindada. Väga tihti leiame seal vaid vastoluliste telgitaguste parteipoliitiliste kombinatsioonide kajastust, mis lugejas võib tekitada tõsise meelesegaduse.

Iga juhtiva ajalehe (ja ka -kirja) number peab esinema tervikuna, milles üksikasjadki on kooskõlas teda kandva sotsiaal-poliitilise veendega. See ei tähenda aga sugugi iga teate juures „moraalitsemist“ või koguni tõsiasjade demagoogilist vassimist, nagu sagedasti leiame meie ajakirjanduse veergudel. Kuigi iga ajalehe erineva elusuhtumise ja sots.-poliitiliste veenete kohaselt küsimuste käsitlemine ja sündmuste kirjeldamine kannab paratamatult erilmet, peab ikkagi ka igale teisiti mõtlejale tunduma, et tegemist on tõega, kuigi erineva prilli läbi nähtuga.

Maailmas üldse ja ka Eesti elus sünnib väga palju ja kõike oma veergudel uudisena tuua ei suuda ükski ajaleht: alati teostub valik. Kuid valik peab olema kaalutud, ajalehe kasvatusesmärgi taotlev või vähemalt seda mitte segav, ja ikka ja alati vaid oluliselt tähtsat tabav. Ka selle nõude vastu patustavad meie juhtivadki ajalehed: tihti leiame seal kõmumaigulist sigri-migrit, millel pole mingit elulist tähtsust. Jatkub väärtuslikkugi lugejate huvi ja teadmisjanu rahuldamiseks, kui aga osatakse ja viitsitakse seda tühisest eraldada ja tähelepanu köitvalt ning tabavalt kirjeldada. Meie ajakirjanduses aga torkab sagedasti silma pealiskaudne ja sisutu ridadetegemine, mis on lausa hoolimatus lugeja vastu.

Eelosutatud puudused kõrvaldatud, võidaks meie ajakirjandus minu arvates palju.

J. Roos,

Tartu tütarlaste gümnaasiumi juhataja:

Meie ajakirjandus on tõesti tõusnud suureks ja tähtsaks teguriks meie kultuuri- ja poliitikaelus, ometi ei või öelda, et ta küllalt vääriliselt sellele tähtsale seisundile vastavalt oleks sisustatud, hingestatud ja häälestatud. Tal on mitmesuguseid puudusi, mõningaid eriti silmapaistvaid.

Üheks suuremaks puuduseks ja paheks meie ajakirjanduses on see, et ta on enamikult liig erakondlikult, tihti isegi demagoogiliselt, häälestatud, et ta hindab elu- ja kultuurinähteid peamiselt erakondlikust vaatenurgast. Suuremaks tõeks on erakondlik tõde, mis aga ometi tihti ei olegi tõde, vaid just selle vastand, mida nimetatakse tõeks. Ses mõttes on üks osa meie ajakirjandust kahtlemata negatiivselt mõjunud meie rahva poliitilisse ja kultuurilisse kasvatamisse, eriti nende kodanike juures, kelle poliitiline eluvaade ei ole veel küllalt välja arenenud ja kes iseseisvalt ei oska otsustada. Erakondliku puru silmaajamine ei ole õige rahva kultuuriline ja poliitiline kasvatamine. Seepärast on ka kriitiliselt mõtlejate ja enam arenenud isikute juures liig era-

kondlik ajakirjandus oma poolehoidu kaotanud, mida tuleb kui tervendavat nähtust tervitada.

Teiseks suuremaks paheks meie ajakirjanduses on kõmu ja sensatsiooni harrastamine, mis on mõne ajalehe peamiseks sisutäiteks ja ideesuunaks. Armastatakse liig palju peatuda selliste nähtuste juures, mis kōdistavad rahva madalamaid instinkte ja elustavad tumedaid kirgi, kuna aga samal ajal tähtsad elu- ja kultuuriprobleemid tihti kui tarbetud ja igavad hüljatakse. Igasugused tapmislood, enesetapmised ja armuseiklused puhutakse suureks suurte tähtedega. Mõned ajalehed maksavad isegi suurimat honorari kõmuliste kirjelduste ja kirjutiste eest. Kõik on kõrges hinnas, mis lõhnab sensatsiooni järgi. Näiteid tuua oleks vist tarbetu, nad esinevad igal sammul.

Kõmu ja sensatsiooniga ajakirjandust sisustada poleks minu arvates lubatav. Peetagu meeles, et tõsine ajakirjandus ei peaks olema mitte üksi elu kajastaja, vaid vahest rohkem veel rahva kasvataja ja arendaja, eriti noorsoo kasvataja. Just noorsugu mürgitab praegune ajakirjandus väga tunduval viisil; seda pean kui koolitegelane sedastama.

Kolmandaks suuremaks puuduseks meie ajakirjanduses on liig väheldane tähelepanu kinkimine vaimse kultuuri probleemidele ja küsimustele, eriti mis puutub teadusse ja kirjandusse. Just kirjandusliku kultuuri harrastamise suhtes on meie ajakirjanduse nivoo madal, madalam kui meie naabermail, madalam ka kui enne iseseisvusaega. Kirjandusse ja kirjanikesse suhtumine on tihti otse vaenuline, samuti tarvitatakse sündmatut tooni meie kultuuriliste asutiste vastu, nagu on seda Eesti Kirjanduse Selts ja teised.

Ajakirjanduses endas ilmuvate juttude kirjanduslik väärtus on tihti väga küsitav. Serveeritakse lugejale kahtlase väärtusega teoseid, kuna väärtuslikud asjad enamasti jäetakse kõrvale. Sellest kõigest on väga kahju!

Mis puutub küsimusse, missugune peaks olema meie ajakirjandus, et teenida täielise rahulolu, siis tähendaksin selle kohta järgmist: kui väheneksid või koguni kaoksid äsja mainitud pahed, siis oleks suur samm astunud edasi rahulolu teenimise sihis. Täielist rahulolu ei kujutle ma endale aga üldse.

D. Rootsman, **astronoomia ja astrofüüsika professor Tartu** **ülikoolis:**

Paljudel on ajakirjandus ainsaks lektüüriks, seepärast oleks mulle ajalehe toimetamine kohutavalt vastutusrikas töö — levitada tõe valgust ja kujundada masside südametunnistust.

Nagu tõsisel teadlasel on tõe ja õigluse püüe ülimald ja esimesi nõudeid, nõnda peaks see olema ka ajakirjanikul — vähemalt olla asjalik ja objektiivne.

Teiseks peaks meie inimsuse jüngrit tiivustama tõeline humaansuse vaim ning suuremeelsus, mis erakondlikud ja isiklikud vahed kergesti unustab üldsuse kasuks.

Kolmandaks pole võimalik kujutella õiget eesti ajakirjanikku, kelle soontes ei voolaks ausa eesti inimese veri, kel poleks vaimustust, erksust ja huvi kõigile meie kultuuri avaldusile ja püüdeile, milleta riiklik iseseisvusk muutuks tühjaks sõnaks.

Kuid kahjuks liig sagedasti paistab silma, et meie ajakirjandus ei lase end juhtida eelnimetatud tähiseist. Suur osa ajakirjandusest ei osuta üldse iseseisvust, vaid laskub alla masside maitse tasemeni. Sellest see kõmu-uputus ühes osas meie ajakirjandusest, kuna tal ei tarvitseks aimata järele välismaade negatiivseid eeskujusid.

Eriti valus on olla passiivseks pealtvaatajaks, kui eesti ajakirjandust on vallutamas sallimatu erakondlikkuse painaja. See vaim levitab oma mürgkaasi koguni kõige rahulikumate kodanike igapäevase tegevuse piirkonda ja on suurimaid meie edenemise ja seega riigi ning kultuuri vastaseid. Erakondlikkus meil ei sõltu mitte nii palju sotsiaalseist tingimustest kui erakondades mõnede juhtivate isikute endahuvist ja väiklasest isemeelitsemisest. Erakondade vahed näivad seepärast liialdatuna ja kunstlikuna.

Pole loota selles küsimuses midagi uut paranemist, kuni veel pole paljudes juhtivais tegelasis ajakirjanduse alal teostunud eetiline ümberhinnang.

Rich. Rāgo, **riigikohtu prokurör:**

Puudustest, mis minule ajakirjanduses silma on paistnud, nimetaksin:

1. Vähest lugupidamist oma vastastest. Kergel käel heidetakse üksteisele ette pahesid, ilma et vaevas võetaks korralikult oma vastast tundmaga õppida. Harilikule lugejale jääb seetõttu mulje, et meil ausad avalikud tegelased on kadumas.

2. Kõrgemate riigivõimukandjate tegevuse arvustuses ei olda vääriliselt korrektne ja seega riivatakse kogu riigi prestiiži.

3. Ettevaatamatult ja asjatult tungitakse kodaniku eraellu.

4. Väljendusviis jätab soovida. Nii mõnigi kord laskutakse labasustesse.

Ajakirjanduse järgi otsustades ei saa tõendada, et meile oleks päris kodune aus võitlus ja asjalikkus. — Kuidas olukorda tervendada? Usun, et seda

ei paranda ükski energiline peatoimetaja üle öö. Seda võib teha vaid aeg üldkultuurilise tasapinna tõusu, ajakirjanike perekindlama selektsiooni, nende parema ettevalmistuse ja — peaaasi — nende tugevama enesekriitika abil.

Albert Saareste,
eesti keele professor Tartu ülikoolis:

Eesti ajakirjanduse praegune tasapind mind ei rahulda. Nüüdset olukorda umb. 15—20 a. tagasi olevaga võrreldes tundub, et meie ajakirjanduslik mõtteavaldus pole samal määral edasi jõudnud kui muu meie vaimne elu. Tol ajal mõjustas ja juhtis ajaleht hoopis tõhusamalt avalikku arvamist, oli laiemaile hulkadele rahvuslikus ja kultuurilises elus palju usaldatavamaks suunaandjaks. Nüüd aga tundub, et ajalehes nähakse kas puhtärilist ettevõtet või mingi kitsama ringkonna, ühiskondliku kihitise või partei huvidekandjat (algeid selleks oli muidugi ka varemalt). Silma paistab üldlugupeetud ja mõjukamate avalikkude tegelaste suhteline vähesus sihtmääravate artiklite autorkonnas, enam näeb tundmatuid nimesid ja pseudonüüme, nimetähti ja tähekesi. Toonitan, et juhtkirjade ja joonealuste tasapind on kahtlemata tõusnud, kuid see pole sündinud soovitava ega ootuspärasel määral. Muret tekitav puudus on ka see, et meie ajakirjanduse üldilmes aastaastalt süvenevaks jooneks on kaldumus kõmule. Liiga rohkesti ja esiletõstvalt käsitellakse perekondlike ja isiklike skandaallugusid, kuritegevust, meie elusündmustiku väheolulisi lõustu. Väga sagedasti võetakse teadlikult või teadvusetult, kontrollimata oma veergudele parteipoliitikast või isiklikust suhtumisest tingitud pahatahtlust ja ka laimu üldiselt lugupeetud asutuste või tegelaste kohta. Ka vormilt on meie ajaleht redigeeritud halvasti. Kergelt, õdusalt loetavuse asemel taotellakse alamkihtide maitsele vastavat odavat labasust ja pealiskaudsust. Välismaade ajakirjanduse omaga võrreldes (kus toimetustöö on veelgi kiirem) on keel ja stiil meie avalikul häälel puuduliku korrektsusega. Keelelise külje järelevalve sünnib vastavate jõudude nõrga ettevalmistuse tõttu oskamatult, reegleid ja reeglimesi, eriti süntaksi ja sõnavara alal, pannakse maksma süvenematult ja mehaaniliselt, sisuliste väärtuste kulul (nii näit. sõnadejärjekord ühel suuremal ajalehel). Rahul ei saa kuidagi olla ka ajalehtede gooti kirjaga ja lehekausta tülika suurusega.

Tahaksin näha, et meie ajakirjandusel nõrgeneksid suhted poliitiliste erakondadega ja äriliste ringkondadega. Peaks tõusma toimetuste ja kaastöölise hari-duslik ja kõlbline tasapind. Tuleks enam tähelepanu pöörata meie ajakirjanikkude kutselisele ettevalmis-

tusele (ülikoolis võiks selleks koostatud olla eriline, mitme fakulteedi vaheline õppekava). Suuremat rõhku pandagu heale väliskaastöölle. Lehtede korrektoriteks peaks võetama isikuid, kes ülikoolis on õppinud erialaliselt eesti keelt ja kirjandust ja kellel oma tööks on ka vastav and ja vilumus.

Gooti kiri asendatagu aegamööda ladina kirjaga. Ajalehtede formaat aga tuleks tunduvalt vähendada.

Joh. V. Veski,
eesti keele lektor Tartu ülikoolis:

I. Meie ajakirjandus (mõtlen siin eeskätt meie päevalehti) pakub oma veergudel kaunis tihti ekslikku sisu. See on tingitud esiteks tõsiasjast, et lehe-toimetustes puuduvad mitmekesiste küsimusalade tundjad, kelle asendamiseks ei seista ikka kontaktis ka eemalseisvate asjatundjatega. Teiseks põhjustab sisulisi hälbeid ajalehe poliitiline meelsus. Nimelt tahab meie ajakirjandus näha enese ümber tavaliselt poliitikaelu juhtija oreooli. Tõepoolest kujutab ta seda meie elukülge sageli ometi aina kõverpeegliliselt ning väiklaselt, toimides vahetevahel otse vastikuseni esilepööratava poliititsemise juhtel: oma erakonna mees saab eranditult ülistuste osaliseks, kuigi ta seda vahel ka sugugi pole ära teeninud, teise parteisse kuuluja aga seatakse sõnu valimata ning asjaolusid lähemalt kaalumata üksnes sõimurahe ja tõrvamise objektiks. Sealjuures sompub tõde hoopis.

Keeleline külg jätab paiguti mõndki soovida. Iseäranis morfoloogiliselt ja oskussõnaliselt. Vahel sekka toob puudulik sõnastuseoskus isegi luiskamisi kaasa. Nii kirjutas üks päevaleht möödunud suvel: „Lõpetanud oma lõunanaba-reisi ja New-Yorki tagasi jõudnud, andis president Hoover õnnelikule maaduurijale üle Ameerika geograafia seltsi kuldmedali.“ Teatavasti ei ole aga president Hoover lõunanaba-reisil käinud, vaid seda tegi admiral Byrd.

Agaga üldteadmuste kehvus annab end siin-seal tunda. Muuga ei saa seletada näit. sääraseidki ajalehetekstist pärit olevaid nähtusi: „Kadunu kannatas k l e r o s i all“, „Chicago linn M i c h i g a n s e e s i kaldal“.

Ajalehtede kuulutus — väljaandjale tulunduslikult nii määravaid — ei näi ajalehe direktiooni vormiliselt nagu hooldatavaiks pidavat. Ei saa ju ometi korras olevaiks pidada näit. kas või järgmisigi meie päevalehis ilmunud kuulutusetekste: „Soovime rentida õunaaedasid ehk ka puudaviisi osta“, „Tüdrukut vajab arsti perekond maale, kes vilunud põllutöös kui ka köögis“, „Odavasti müüa vähetarvitatud jalaga rätsepa masin“ j. m. s. Või kuski ostetakse kuulutuse järele „võidra nahku“, müüakse

„Lutheri nahku“, selle asemel, et kõnelda saarnahkadest.

II. Meil on välja kujunenud veendumus, nagu oleks jurist ajakirjanikuks eriti eelistatav. Ilma juristi vastavust eitamata ei tohi aga ometi maha salata, et niisama tarvilikud ning möödapääsmatud oleksid ajalehe toimetuse töös: põlluasjanduse ning majanduse, looduse- ning arstiteaduse, samuti tehnika, kunstide — eriti kirjanduse ning muusika — eritundjad, et ajalehel võimalduks olla lugejaile usaldatavaks orienteerijaks. Samuti ei tohiks ajalehe-töös puududa keeleliselt teadlikult korraldav käsi, liiati kui silmas pidada, et enamik meie ajalehtede kaastöölisi ja toimetuse liikmeidki ei käitle keelt kuigi täpselt.

Meie ajakirjandus suudaks lugejaskonnas üldiselt enam poolehoidu võita, kui ta oma poliitilise orientatsiooni pjedestaalilt alla astuks ning hindama õpiks vanade roomlaste tarkussõna: *et ab hoste doceri*, s. o. õpitage ka teisemeelsuselistelt — ja eeskätt mitte ikka aina halba!

Ajakirjaniku eesmärkide seas ärgu puudugu ka enesetäienduse-püüd, selle asemel, et pidada täh. töövälja tihtigi ainult siirde-etapiks mitmesugustele lõppaotlustele. Lähemalt peaks ajakirjanik püüdma orienteeruda nimelt kodumaisis küsimusis. Siis ei juhtuks nõnda hõlpsasti niisuguseid nähtusi, et esitataks leheveergudel mingi ülevaatlik kogu maailma rahvaid haarav käsitlusjoon, aga ei osata — nagu meie lehtedest seda on paraku ilmsiks tulnud — lisandada vastavaid andmeid oma kodumaisest elust.

Samuti kui muu ajalehe-tekst, nõuavad lehe kuulutusedki sisulist ja vormilist korraspidamist.

Meie keeles tarvitusel olevale ladina tähestikule vastavalt tuleks ajalehtedes enam ruumi anda ladina trükikirjale. Alles siis saaks seal võimalikuks ka mõnd meie keeles kodunenud võõrtähte (š, ž) õigesti trükkima hakata.

Eduard Vilde:

I. Meie ajakirjanduse peapuudusi näen järgnevais väärusis:

1. Ei osata lühidalt, s. o. tihedalt, kirjutada. Kirjutised (juhtkirjad, muud artiklid, visted, arvustused jne.) on punsunud ülearustest sõnadest ja fraasidest. Enamasti nad algavad pika targutava sisesejuhatusega, mis vahel ulatub artikli poole pikkuseni, selle asemel, et haarda asja kohe peast. Mõnikord on neil sabas veel mingi „väljajuhatus“, et aga oleks ridu rohkem. Need proloogid ja epiloogid ajavad minu alati meeletehetele.

2. Sõnumiteenistus on ebasoliidne, sest et informatsioon on hooletu. Tarvitatud andmeid osutub ikka suur osa mittetäpseiks kuni pool-

ja täisvaledeks, nagu tunnistavad alalised õiendused ning rohked laimu protsessid. Tunnen maid, mille ajakirjanduses on õiendus suureks harulduseks ning laimuprotsess otse sensatsiooniks. Väärandmeid tarvitatakse meil sageli kõmutegemiseks, et iseendast üsna tühine asi paisutada „numbriks“. Ustavuse puudusel ei ole meie publiku lugupidamine ajakirjandusest suur.

3. Poleemika tase on m a d a l, läbistikku mitte kõrgem kui Hermann-Grenzstein-Körvi ajajärgul. Ühegi partei organ ei moodusta ses suhtes erandit. Mitte tõe jalulesead ei ole vaidlejaile peaaesjaks, vaid vastase mahapanek „mõlemale õlale“. Seks tarvitatakse muidugi kõhelematul käel sofistikat ja rabulistikat. Vastase aul on meie polemiseerija silmas vähe kaalu. Eetilise kultuuri puudus annab end teravasti tunda.

4. Kõmule ja magedale naljale annavad tõsisemadki lehed liig palju ruumi.

5. Piinlikult märgatavaks saab mõnes suuremaski lehes tarvilike teadmiste küündimatus (ajaloo, geograafia, võõrkeelte ja muil aladel). Pentsikuid eksimusi juhtub selle tagajärjel ala.

6. Võistlevate lehtede vahel tükib väiklane l e i v a k a d e d u s katmatult esile. Hoidutakse hooliga üleaedse nime h e a s mõttes sulge võtmast; jäetakse tähtis sõnum parem toomata, kui et võistlejat selle allikana mainitakse, ning püütakse maha kiskuda või naeruvääristada, kui võistlejal mingi ettevõtte kipub õnnestuma.

II. Missugune peaks olema meie rahuldav ajakirjandus?

Vähemasti niisugune, mis on vaba ülalloeteldud peapuudusist. Ent see ei ole ruttu ega kergesti tehtav, seks kulub seltskonna pikka kultuurilist arengut. Sest mitte toimetuse ei määra lehe sisu, vaid lugeja. Toimetuse kirjutab, mida lugeja dikteerib. Siis alles, kui see diktaator isult ja maitselt on õilistunud, võime loota kvalifitseeritud ajakirjandust.

Eduard Virgo,

Eesti saadik Riias:

I. Eesti ajakirjanduse peapuuduseks pean seda, et ta peaaegu erandita on andunud erakondade teenistusele ja erakonna seisukohti ning huve kaitstes sagedasti kipub unustama üldriiklikke ning üldrahvuslikke huve.

Sensatsioonihimus ning üksteise ületrumpamise tuhinas sel alal on tema reportaaž muutunud pealiskaudseks ning sagedasti liig ettetükkivaks, millel sagedasti on olnud ebameeldivaid tagajärgi eriti välispoliitilisel alal. Ka tõstab reportaaž liig palju esile ning teeb päevasündmused paljudest väheulatuslikest asjust,

nagu kõrtsijoomingud, igasugused „õnnetused ja kuritööd“ jne., jättes seejuures käsitlemata kaugema ulatusega küsimusi, milliseid iga päev sensatsioonimaterjalina pakub külluses nii kodu- kui ka välismaade elu. Kõrvaltvaatajale jääb mulje, nagu oleks eesti ajakirjandus lugejate hankimise tuhinas andunud massi kõige alaväärtuslikumate maitsete ja nõuete teenistusele, unustades seejuures, et tema peatülesandeks peaks olema massi kultuurilise tasapinna tõstmine. Kuna säärane kõmureportaaž võtab harilikult väga palju ruumi, jääb seda liig vähe üle spetsiaalartikleile, mis käsitlevad kultuurielu avaldusi, majanduslikke ja ühiskondlikke probleeme ning muid ülesehitava loomuga küsimusi ning milliseid artikleid meil, niipalju kui olen võinud jälgida, praegu juba kirjutavad täiesti ajanõuete kõrgusel seisvad spetsialistid. Väga palju ruumi antakse kas erakondade- või isikutevahelisele poleemikale, millises sagedasti valitseb haritud lugejat otse šokeeriv jäme toon. Lehtede juhtkirjad on liig pikad, nii et

lugejal on raske neid lugeda ja neist seda paari mõtet, mille pärast nad on kirjutatud, välja otsida. Näeksin heameelega, et juhtkirjad oleksid lakoonilised ja selged, mis võimaldaks samas numbris avaldada juhtivaid mõtteid mitme eriküsimuse kohta. Ses mõttes peaksin soovitavaks võtta eeskju inglise lehtedelt.

Mind on alati piinlikult puudutanud see bluff, et meie lehed ilmuvad valedaatumiga. Ma ei tunne ühtki teist maad Euroopas, kus võidakse täna osta „homset lehte“. See komme peaks tingimata kaduma, sest ta on meie ajakirjandusele diskrediteeriv.

II. Eesti ajakirjandus peaks katsuma olla vähem erakonnapoliitiline, rohkem üldrahvuslik, vähem negatiivseid külgi rõhutav, rohkem positiivsele riiklikule ja kultuurilisele ning ühiskondlikule tööle ergutav, vähem kõmusensatsiooniline, rohkem kultuur- ja ühiskondlikke probleeme käsitlev. Eeskujuks soovitaksin tõsisemat inglise ja rootsi ajakirjandust.

Toimetuse järeldsõna.

Ankeedi küsimused olid asetatud nii, et nende peale ei võinud oodata kiidulaule. Paluti nimetada puudusi, nõuti vigade loetelu — see seisab nüüd must valgel.

Kahjuks kestis vastuste saabumine peaaegu kuni toimetuse töö lõpuni, seepärast ei saa laiem ja põhjalikum diskussioon praegusel puhul tulla toime. Igatahes aga juhime tähelepanu K. Korneli, A. Peeli, E. Hunniuse ja J. Mändmetsa artiklile. Kuigi need, olles kirjutatud tutvumata ankeedi materjaliga, otsekoheste repliikidena ei saa tulla arvesse, aitavad nad siiski suurel määral valgustada meie ajakirjanduse elulisi küsimusi.

Üldiselt võib teatud rahuldustundega konstateerida, et eesti haritlaskonna otsused oma ajakirjanduse kohta, niipalju kui need väljenduvad saadud vastuseis, nii toonilt kui sisultki keskel läbi ei ole nii kurjad kui need, mis erimaadel on langetatud vanade kultuurrahvaste pressi kohta.

Võrdluseks tsiteerigem neist mõnd.

Rousseau: „Kui vaadelda õudseid eksimusi ja segadusi, mis Euroopas tekkinud ajakirjanduse mõjul, siis võib kergesti näha ette, kuidas kuningad õige pea hakkavad kahetsema, et nad sellele hirmsale kunstile on võimaldanud sissepääsu oma riikidesse... Leukipose ja Protogorase jumalakartmatud kirjutised hävisid ühes oma autoritega; ühe Hobbesi, ühe Spinoza kahjulikud unistused ei lähe, tänu ajakirjandusele, iial kaduma.“

Kant: „On lihtsalt kirjeldamatu, millist lektüüri pakub ajaleht: 50 osa vale lootust, 47 osa võltsi enustust ja 3 osa tõde...“ „Vanast naisest saaks parim poliitiline kuukiri.“

Goethe: „Kui mõne kuu oled elanud ilma lehti lugemata ja nad siis ühekorraga loed läbi, alles siis näed, kui palju aega raisatakse selle paberiga.“

Paul de Lagarde: „Meie ajakirjanduse mõjul on Saksamaa muutunud suureks rabasooks. Tõe teadlikku salgamist käsitletakse kui võimu vahendit, põhimõttelikult seda isegi ülistatakse.“

Nietzsche: „Sakslased leiutasid püssirohu — müts maha! Aga nad tegid selle jälle tasa — nad leiutasid ka ajakirjanduse.“

Raoul Frary: „Ma ei tea, kas Ludvig XIV isegi oma hiilgepäevil oleks saanud kuulda nii peenelt treititud, nii lakkamatult jätkuvaid, nii elegantselt varieeritud, nii joovastavaid meelitusi, nagu meist igaüks tänapäev endale mõne krossi eest võib osta ajalehes.“

Pierre Mille kirjutab 1901. a. inglise ajakirjanduse kohta: „Inglismaal ei peegelda suured hommikulehed kõigi ühiskonnakihtide, vaid ainult juhtivate klasside arvamist. Ja juhtivaiks klassideks Inglismaal on tööstus ja rahamehed... Kaks-kolm rahameest on vallutanud Londoni ja seega ühes peaaegu kogu Inglismaa pressi.“

Jaurés: „Meie ajakirjandus on mäda kuni juurteni. Žurnalism meie maal on hullem kui prostitutsioon, sest ta katab end kõlbluse mantliga ja mõjub välispool piire kui pärima Prantsusmaa arvamise väljendus, on aga tööpoolest ühe perfiidse ja rahaahne spekulantide-klike tööriist.“

Romain Rolland: „Ajakirjanikud on parasidid, kes meie kallal õgivad.“

Léon Bazalgette: „Iga libu bulvaaril on korralikum kui üks „Matini“ žurnalist.“

Fr. Jourdain: „Ajakirjanik ja väljapressija on Prantsusmaal üks ja sama.“

August Rodin: „Ajakirjandus on põlgusväärne, kuna ta on ideaalideta, tõearmastuseta ja ostetav.“

Emile Verhaeren: „Ajakirjandus on prantsuse kultuuri häbiplekk.“

Paul Fort: „Prantsuse ajakirjandus on sea-
laut.“

*

Nagu alul tähendasime, on avalik arvustus häda-
vajaline ajakirjanduse määratu jõu pärast: ei ole su-
gugi ükskõik, kas see jõud oskamatusse või millegi muu
mõjul kujuneb loovaks või hävitavaks.

Avalik arvustus paljastab paised, avalikust ar-
vustusest arenev diskussioon aitab otsida ja leida
kurja juurt.

Ei saa vastu vaielda paljudele etteheidetele, mis
meie ajakirjandusele tehakse ta noorusest tingitud
„iludusvigade“, ta vaimse ja tehnilise — selle sõna
laiemas mõttes — küündimatuse pärast. Kuid need
vead ei ole kardinaalse tähtsusega, pealegi nad kaha-
nevad iga päevaga. Talente lisandub, üld- ja eriha-
riduse tase tõuseb aegamööda, kuid järjekindlalt. Üldse
aga meie mõõdupuu siin nagu muudelgi aladel peab
edaspidigi vastama valikuvõimalustele, milliseid pa-
kub pisut üle miljoniline rahvas.

Valiku ja ka turu võimalustele. Parim, s. o. si-
sukaim, kõrge vaimlise kvaliteediga välismaa leht,
mida meil kõige rohkem loetakse, on saksa „Berliner
Tageblatt“. 1920. a. oli sel lehel 250.000 lugejat. Sa-
mal ajal oli Saksamaal 65 miljonit elanikku. Järeli-
kult, kui oletada, et meie lugejaskond seisaks kultuu-
riliselt läbistikku samal kõrgusel nagu sakslased, võiks
samasugusel eesti lehel olla umbes 4500 lugejat —
arv, millega ei saa elada ka kõige odavamalt ja jä-
relilikult ka kõige halvemalt sisustatud leht.

M. Martna tähendab väga õigesti: „Väljaandjal on
vaja suurt lugejate-hulka püüda ja hoida, sest selleta
pole leht elujõuline.“ Lugu on aga niisugune, et
suure publiku nõudmiste keskmine oma lehe suhtes,
üksiku haritlasega võrrelduna, on õige tagasihoidlik.
Ja mitte ainult, et see publik ainult lepiks madala
kvaliteediga — ei, ta oma enamikus otse nõuab
kerget toitu. Pariisi „Petit Journal“ väljaandjalt
Millaud'lt küsis kord keegi, millega seletada, et
ta oma lugejate arvu on suutnud viia 300.000-ni. Vas-
tus oli lühike ja selge: „Il faut avoir le courage
d'être bête.“

Et üksikud ainult puhtärilisi sihte taotlevad le-
hed — nii meil kui mujalgi — oma ülepakumise ja sil-
mist soovide lugemisega teatud „kollase“ maitsetaseme
ja -suuna kujunemist oma pooltki soodustavad, on mui-
dugi tõsiasi, mida ei maksa salata. Kuid üldiselt mak-
sab siiski tõde, et iga rahval on ajakirjandus, mil-
list ta väärib ja tahab. „Mitte toimetuse ei määra lehe
sisu, vaid lugeja,“ ütleb kaua aega toimetuse lauas
istunud Eduard Vilde. Selles on üks „asja juur“.

Palju rängem aga kui etteheited madala kultuuri
pärast on süüdistus madalas moraalis, eetilise tasa-
pinna languses. O. Loorits kõneleb võltsimisest ja vas-
simisest, lugejate tüsamisest, lausa valetamisest. Aug.
Anni — demagoogiast, jesuiitlusest. Väga soovitav,
et just need süüdistused saaksid meil laiema arutelu
aineks; kui mitte just päevapressis, siis mujal — paika
ikka leiduks.

Kuid paar sõna juba siinkohaski.

On täitsa kindel, et ühelgi meie ajakirjanikest
— praegu veel — ei oleks põhjust pidada sellist kõnet,
nagu omal ajal New-Yorgi Press Associationi ühel
banketil pidas toimetaja John Swinton. „Ameerikas

ei ole,“ ütles Swinton, „midagi seesarnast, mida võiks
nimetada sõltumatuks pressiks. Teie teate seda ja
mina tean seda. Mitte üksainuski teie hulgast ei julge
väljendada mingit ausat arvamist. Kui te seda teete,
siis teate te juba ette, et see ial trükis ei ilmu. Mulle
makstakse 150 dollarit selle eest, et ma oma ausa
arvamise sellest lehest, milles ma kirjutatan, eemal
hoian. Kui ma tahaksin, et minu lehe ühesainsaski numb-
ris avalduks mingi aus arvamine, siis oleks mu laul
kahekümmenelja tunni pärast lauldud. New-Yorgi
ajakirjanik on kohustatud valetama, tõde vää-
rama, söimama, mammona jalge ees saba liputama
ja oma maad ja oma sugu müüma igapäevase leiva
eest. Meie oleme kulssidetaguste võimude tööriistad.
Me oleme marionetid. Nood seal tõmbavad nööri ja
meie tantsime.“

Nii hull see asi meil veel ei ole. Meie ajakirja-
nikul on ikka veel kaunis lai mõtte- ja sõnavabadus.
Ka vabadus keelduda olemast braavo. Kuid selle teeb
tasa sõnavabadus, mille endile meie ajalehe veergudel
on võitnud ka mitte-ajakirjanikud. Võib-olla tänu väl-
jaandjate sallivusele, võib-olla tänu mõjule, mille omab
meie seltskond ajalehtede juhtimisele.

Asi on nimelt nii, et kui ajaloolane kord saaks
kaaluda kõike meil trükimustaks valatud vassimist ja
võltsimist, demagoogiat ja väiklast kildkondlikku või
isiklikku egoismi, siis üle viiekümne protsendi sellest
otsekoheselt küll langeks — mitte kutseliste ajakirja-
nike, vaid meie „poliitiliselt mõtleva“ seltskonna pari-
mate poegade, igasugu tegelaste ka karjeristide ar-
vele. Tänu jumalale, seda tunnistavast otsekohe või
ridade vahelt paljud ankeedile vastajaist isegi, reha-
biliteerides niimoodi osaltki ajakirjanikku.

Mitte ajakirjandus ei korrumppeeri meil nii palju
seltskonda kui seltskond ajakirjandust. Mida Ameerika
sunnitud on tegema palgalised Swintonid, seda
meil õige sageli teevad võõriti mõistetud ideaalidest või
kitsast egoismist kannustatud volontäärid. Maskeerit-
ult või ka lahtise visiiriga, kui jätkub kuraasi ja häbe-
matust.

Halb lehk, mis meie ajakirjandusest lugejale mõni-
kord ninna tungib, ei ole enamasti tekkinud toimetus-
tes, vaid on sinna välispoolt lastud, — partei- ja kauka-
poliitiline püksituul, moonakahingede omavaheliste ra-
beluste higilõhn.

*

Eelolevaga ei ole tahetud tagasi tõrjuda arvustust.
On vaid püütud näidata, et mündil on ka teine külg,
nagu seda mõõndakse ka mitmes vastuses. Et puudu-
sed ja pahed osalt juurduvad mujal: meie olude kits-
suses, meie kultuuri nooruses, meie poliitilise ja kild-
kondliku, igasugu voolude ja huvirühmade võitluse mee-
todites. Ja neis tuhandeis niitides, mis ajakirjandust
ühendavad, seovad ja sõltuvaks teevad tuhandeist
kõrvalmõjudest.

Ajakirjandus on määratu suur jõud — meil, mu-
jal, kõikjal. Kuid kuski ei ole ta autonoomne, ennast-
määrav, riik riigis. Samal määral nagu ta on rahva
juht, on ta ka rahvast juhitud, avaliku arvamise looja
ja ühtlasi selle peegel. Ta võib saada mürgiks, mis
rahva hinge teeb haigeks. Aga ta on ühtlasi ka rohi
ja vastumürk, mis tervendab.

Lohutagem seega!

Tekst: Eevalt Viskel.

Šaržid: Redo

MÕNED, KEDA OLEN NÄINUD

Anatolj Lunačarski.

Kui Jasnaja Poljaana saalis komistusini ta suurte jalgade otsa ja tahtsin vabandada, kahmas ta mu kinni ja ütles: „Ničeevoo! Mul on suured jalad ja teil pole kaasas tiibu!“

Nii ta on: bon-mot'de mees, pealiskaudselt teravmeelne. sõnaosav, iseenese spekulant, osav. Aga mitte otsekohene, mitte põhjalik, mitte uurimismeel, mitte resoluutne, mitte väga tark, aga seda vähem rumal.

Anatolj Lunačarski.

Kui banketil (časka čaaju) üks prantslasest kommunist hakkas end pidama ülal nii, nagu mõistame meie (ja ka Venemaa kommunistid) kommunistlikke seltskonnakombeid — kõneles valjult, laiasõnaliselt, kord selg, kord lõug laua poole, küünarnukiga löi teistele jutujatkuks külge — siis Lunačarski kortsutas kulme.

Kui Leo Tolstoi ausamba kattest avamisel kõik mitusada juuresolijat (85% kommunistid, kõigist maailmarahvustest) langesid sesse meeleolul, millel saksa keeles on nimetuseks „andacht“ ja mida ligikaudselt nimetame häduseks, siis Anatolj vaatas korraks ümber ja jatkas kõnet nii: „Räpasust oli sinugi küljes, nagu kõigil baarinitel. Kurnasid töötavat klassi... jne.“ — Et komsomolidel poleks pärast häbi!

Spekulant iseenesega. Kommunist-konjunktuurist. „Prekrasnõi objasniitelj“ — ütles ta kohta „Več. Moskva“ rabkor, kui talle kiitsin Lunačarski kõnet. „Aga...“ ja jättis pooleli ja tal oli piinlik.

Mugav kommunist. Omas siis Moskvast (seda kõneldi avalikult) 7 korterit ja 6 naist (Rosenell oli parajasti välismaal).

Bernhard Kellermann.

Ta kõneles nii: „Kohe, kui tõstsin jala Venemaa pinna, nägin enda eel hõljuvat halli hiiglast. Pilvedeni ulatus ta käsi. Üleulatuv kõigist...“

Bernhard Kellermann.

Ja tõusis ise — keskmise kasvuga, hall lõvilakk, ehtne Saksa intelligent, korralikkuse allakriipsutamiseks nii maitsekalt ja peenelt veidi vernachlässigt — kikivarvule ja tõstis üles sõrme. Poosi kokkuvõte: 33-aastane baleriin püruetis.

Seisis nii pool minutit vaikides, hingas sügavalt ja kõneles edasi. Pateetiline. Isegi ta harilik „olla püüdmine“ on pateetiline.

„Die Esten! Die sprächen ja finnisch?“ küsis ta minult. Ja enne kui jõudsin avada suu, tõi ta juba soome keelest näite: „Kümmenen veljesto!“ Mida häälendas „kymménen velžéstó“.

„Küll on siin maad!“ ütles ta Venemaast. „Siin mahtuks Lääne-Euroopa riikidega keeglit mängima.“

Professor Sakulin.

Nüüd juba kaks kuud surnud. Ja ka see on vene kirjanuduslooliselt ta vourusi. Ta oli nimelt kommunismi ja vene klassikute kokkulaulatamise professor Moskva enamlikus ülikoolis. Enamlastele alati käepärast autoriteet, et „juba Puškin“, „juba Dostojevski“, „juba Tolstoi“. Enne sõdu-revolutsiooni oli ta lektor.

Pidas Tolstoi 100. sünnipäeva aktusel Suures Teatris kõne, mille motiiviks oli: „Tolstoi oli kommunist.“ Sai selle eest juba teisel päeval Lunačarski kõnes sõimata.

Ehtne niisugune tüüp, millest nüüd seal meisterdatakse enese-süüdistajaid-„vrediiiteleid“. Usun: oleks ta elanud edasi, oleks tal sellena tulnudki kord Krõlenko ees seista. Oleks süüdistanud end nii, et prokuröriks oleks olnud piinlik.

Mitte külm-teaduslik, vali professoritüüp, nagu oli seda Platonov, kellele ka oli kästetud kõnelda ja kes selle ülesande sooritas nii, et kõne mõte oli: „Tolstoi oli suur kirjanik ja mikrokoobiline filosoof. Lenin aga oli Lenin.“

Vaid sahkerdav: „Juba hallist ajast on Nõukogude territooriumil elava rahva (N. B.!) hinges peitunud eriline maailma päästmise instinkt. Tolstoigi oli niisugune, kantud sellest vaimust, mis nüüd vaba ja õige väljenduse leidnud kommunismi ülemaailmalises ülesandes.“

Silitas habet ja hõõrus käsi.

Demonstratiivselt kandis „tolstovkat“, kuigi teda ei võetud komparteisse.

Vilksti ja vilksti lendas ootusrikas pilk Lunačarskile.

„Tolstoi Majas“ Moskvast ütles mulle: „See on püha koht.“

Oma aktusekõnes ütles: „Ei tohi kududa Tolstoi ümber pühaduse sära, vaid tuleb teda vaadelda kommunismi põhimõtete ja partei teesiste seisukohalt.“

Tüüpikodanlikule inglise kapitalistile, Tolstoi teoste Londoni kirjastajale, ütles: „Oleks ta veel ometi elanud!“

Inglane vastas: „Yes! Nüüd oleks olnud huvitav.“ Ja eemaldus Sakulinist.

Dr. A. Bilmans.

Ta oskab — ütlen ilma mõtlemata — seitse keelt ja juttu jätkub tal iga keele jaoks.

Istub mugavalt tugitooli, sirutab selja mõnusalt vastu tuge, jalad sirgemaks ja teeb näo veel sõbralikumaks kui on see tal perekonnast päritud. Naeratab sulle siis poolkaastundlikult, täissõbralikult ja on lahkus ise: tüseda keha igast ümarusest naeratab eneseväarikat lahkust ja ebasantimentaalsust sõbralikkust. Ebasantimentaalsust seepärast, et „kui eestlased veel viivitavad uniooniga, võib asi minna rappa“.

Oled Riias ja tahad teha reisi armsa liitlase maal: astu sisse välisministerruumi, Bilmansi juure, ta tuleb sulle vastu, istutab su toolile, istub mugavalt tugitooli, sirutab

Professor Sakulin.

selja mõnusalts vastu tuge ja — järg vaata ülalt. Aga pileti saad sa tingimata.

Kui on Tallinna sõitnud kogukam grupp välismaa ajakirjanikke ja korraldame neile vastuvõtu — A. Bilmans istub mugavalt tugitooli, sirutab jne. Aga sõbrajutt on alati niisama kindel kui et „kui eestlased veel... (järg vaata ülalt)“

Dr. A. Bilmans.

läbi. Aga siis ta ka näeb, et sa teda näed läbi. Ja ta on jälle seisukorra peremees.

Ühe sõnaga: ta on dr. Alfreds Bilmans (peale selle veel ka alati sõbralik eesti ajakirjanikele).

Kindral Lettow-Vorbeck.

Meie kohtumine oli pärast seda, kui olin tema üle lugenud ühe ülistava, teise mahategeva biograafia, ta enese raamat oli mul pooleli ja olin tulnud kuulama ta kõnet.

Ta olevat vapper sõdur Spartast — kirjutavad ülistajad. Võib olla, aga siis igatahes tüüri Spartas: kõiki, kes asusid austavas imetluses ta ümber — ja need ei olnud just „lihtsad kodanikud“ — kõnetas ta alati lausega, mille esimene sõna oli „Mina“ (alguses suur M), ja vaatas üle teiste. Türiannina esineb ta ju ka Ost-Afrikas, esineb kõigis mälestuskogudes. Ka omaenese raamatus esineb ta türiannina ja kõneleb ainult „minast“ (kuigi etümoloogiliselt kirjutab väikese m-i).

Ta olevat troopika alla sattunud fehde-rüütel — kirjutavad ta mahategijad. Võib olla, aga siis igatahes pedantlik ka oma röövrüütlipõlves: juba ta kitsas laup ütleb seda, veel rohkem aga viis, kuidas ta geomeetrilise täpsusega oskab naeratada, pilgutada (monokliita) või mitte pilgutada (monokliga) silma. Ka ta sõbrad ütlevad, et ta võidud olid võimaluste pedantlike ettekaalutluste, pedantlike kalkulasioonide, mitte rüütelliku võitlusvahvuse ja -osavuse tulemused. Ka ta raamat näitab seda.

Kui ta annab käe, näib, nagu tahaks ta tsirkliga mõõta enese kaugust sinust (mitte sinu kaugust temast).

Armsaim lause-algus: „Als ich...“

Armsaim liigutus: panna ja võtta monoklit.

Armsaim näoilme: muskiliigutamatus, nagu kadettidel pärast käsklust: „Valvel!“

Prints Aditya ja printsess Kobkoen.

Elu sees pole ma näinud Siiami kasse. Ka mitte pildil. Aga mul on millegi pärast arvamine, et nende liigutustes peab olema niisugust troopilist pehmust, nagu see on Neil Kollastel Majesteetidel. Pehmust ja troopika painduvust.

Lapsekasvulised. Vanamehetõised.

„Ida on Ida ja Lääs on Lääs. Eales ei mõista Lääs Ida!“ See loosung on pärit Jaapanist, kes kõigist Aasia maadest on rahvastest on kõige rohkem europaseerunud.

„Siiam on Siiam ja Euroopa on Euroopa. Meie mõistame üksteist väga hästi!“ See oli

Tema Kõrguse Aditya kõneluste juhtmotiiv. Aga kas ka õigus?

Printz Aditya ja printsess Kobkoen.

Kas aitab Lääne mõistmiseks sellest, et ollakse õppinud Oxfordis või Cambridge'is ja harjutanud sõudmist Cam'il? Prints Aditya tahab olla jaatav eksemplar.

Oi, kuidas oleksin temalt tahtnud küsida midagi Valge Elevandi kultusest. Aga selle asemel veeti teda ümber mööda lasketiire ja valiti ta au-kaitseleitlaseks. Seega peaks valge elevand nüüd olema mõne kompanii maskott või vapiloom. — Näete, kui hästi mõistab Eesti Siiamit!

Lapsenaeru luksus prints, kui tuletas meele Karlis Tennisoni. Aga kas ta mõistis teda täiesti?

„Prints, kuidas tantsivad õrnasäärelised templitantsijannad Mekongi kallastel? Prints, kuidas pesitsevad Malakka-tiigrid džunglisse kasvanud igivanade templite kooridel ja altaritel?“ oleksin tahtnud temalt küsida.

Aga Tema Väike Kollane Kõrguse kõneles meile Siiami reformidest ja majandusbilansist... .

Stefan Zweig.

Distingueeritud austerlane selle sõna parimas mõttes.

Lugenud tema teoseid, millegipärast ei võinud kuidagi kujutella, et ta on just niisugune: sale, elegantne, naeravad, targad silmad, kitsas peaaegu gallialase nägu, liikuv. Kujutelin teda hoopis massiivsemana, mugavalt peidetuna enese kehha.

Peahoid alati mõtlikult viltu.

Hinge ja vaimu leppimisest inimlikes hingekannatusis — sellest pidas ta kõne Moskva Suures Teatris. Tuhanded inimesest mõistis teda vast viiskümmend — aga talle plaksutati kõige rohkem: proletaarlastel oli ju nii meeldiv näha neile kõnelemas tüübilist kodanlikku intelligenti.

„Kuidas oleks, kui äkki Moskva Kunstiteater Teie siinolekul lavastaks Teilt midagi?“ küsisin temalt vaheajal, kui vaatasime kommunistlikult käänatud-väänatud Shakespeare'i.

„Ei ma tunneks vist ära. Aga võib-olla muudaksid huvitavamaks.“

Olin talle tõlgiks (ta oskab vene keelt küll hästi lugeda, aga halvasti kõnelda), kui ta tahtis kuulata ühe Tolstoi kaasaegse talupoja mälestusi ja hinnangut „vana krahvi“ kohta. Talumees siunas krahvi päris mõjukalt: olnud ihnus ja imelik, õpetanud ja „slovesničaitanud“ palju, aga abi pole annud... .

Zweig kuulatas, kuulatas, naeratas siis ja ütles saksa keeles: „Siin kõneleb monsieur Tout-le-monde russe villageois! Ükski prohvet pole kuulnud oma hoolealuste seas.“

Mida kõneleb, seda mõtleb. Mõtted on alati ausad, sõnad ka. Usun, ainult ilu kasuks võib ta aususest loobuda.

Dr. Zaunius.

Preisi leedulane ja ühtlasi preisi ohvitser. Ohvitser vaatamas igast välisministri-liigutusest.

Kui ta kõneleb sõprusest, tuleks teada, et Leedu on valmis kasutoovaks operatsioon... — vabandust! — ohvriks.

Aga ta ei kõnele. Sest:

„Vilno... (vaata allpool!)“

Ta käepigistus on vali, klammerdav. Naeratus — ettemõeldud.

„Leedu saatust on Vilno.“ Nii ta ütles saksa keeles. „Vilno määrab meie välispoliitika.“

Ma tean, et määrab: et Vilno probleem on probleem — ja sellega on ta Zauniusel lahendatud. Leedu saatust on lehest probleemist — ja sellega on ta lahendatud.

Ei ole just väga viisakas kommetes. Võimaluse piires vastutulelik siiski ajakirjanikule jutulepääsmiseks. Aga ei jutusta midagi. Ka mitte Lattiku sõnaroheid pastori-faabulaid, veel vähem Balodise-Gelminski faktide-fantaasiat. Ta ainult küsib vastu — ise tee konsekventsid.

Dr. Zaunius.

„Teie (eestlased) olete ju poolakate liitlased,“ ütles ta ja naeratab sulle vastu. Umbes nagu naerataks puuris istuvalle händipojale.

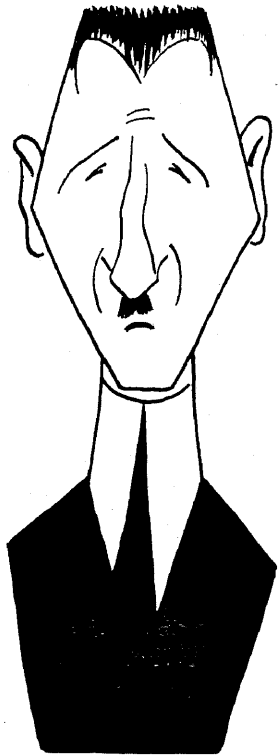
Kui vastad, et ei ole, naeratab ta jälle ja ütles: „Ometi olete!“

Jätadki end poolakate liitlaseks ja pärid Leedu välispoliitika mõne teise küsimuse üle. Siis tuleb vastus:

„Vilno määrab meie välispoliitika.“

Kõrgekasvuline. õlakas, sirge. Kitsas laup ja tugev suu. Nii ta ongi: leedulasest saksa ohvitser Leedu välisministrina, vähesõnaline jonnakusest.

Hugo Celminsch.

Hugo Celminsch.

Esimesel silmapilgul ei pea teda lätlaseks: ta pole seda nägu. Vaatamata mõõdetu erinevusele leiad tal näos ja liigutustes midagi Jüri Jaaksoni meele tuletavat. Nii nagu oleks J. J. valtsimismasina alt käinud läbi, selle tagajärjel venitatud pikaks ja surutud kitsamaks. Ja siis, 3 minuti pärast, leiad selle ühise joone: tüse talumehelikkus ja kahtleva otsekoheuse raskepärusus.

5 minuti pärast näed siiski, et on lätlane. Aga ikkagi veelgi kontaktis otsekoheusega.

8 minuti pärast näed täiesti, et on lätlane. Aga eestiline lätlane. Otsekoheuse joon ei kao ka viie tunni pärast. Ühe-sõnaga: mees, kellega saab mõistlikult juttu ajada. Kui ta elaks eestlaste hulgas, laseks ta oma naha lätlastel üle lüüa ja oleks seega eeskujulik Eesti riigimees. Vahest töökam.

Võrdlemisi tark. Ettevaatlik, aga mitte liig kaval. Mõistlik.

Realist. Balti pisi-diplomaatiast on talle kasvanud külge ainult „lootusrikkuse“ agnostika. Nii palju kui nõuab hädavajalikus.

Zemgallane ja zemgalli iseloom.

Professor N. Nobori (Shomu).

„Kamakura inamura-saki kanagavaken“...

Need sõnad kirjutab ta mulle jumalagajätul oma nimekaardile — abitute, koolipoisi kirjatähtedega — ja need tähendavad ta aadressi Tokios. Ta on seal keiserlikus ülikoolis Euroopa kirjandusloo professoriks.

Üdilt, vaimult, näolt, nahalt, isegi häälelt ja kõnnakult tüübiline jaapanlane. Jaapanlane, mitte „japs“. Nägu, mille näib olevat vorminud analüütilise vaimu ja Aasia rahu koostöö — nii-öelda otstarbekohane nägu targale inimesele: laup, mis on harjunud analüüsima ja järeldama ilma end kortsutamata; prillide taga silmad, mis on harjunud vaatama teadmise eeldusega; nina, mis teab, et ta pole iluasi, vaid otstarbekas organ; kitsastes huultes naeratamas andestav üleolek; eneseväärtuse rahuldus kodunenud tugevasse koonu. Kogu näoilme: tean, tean — ma ainult vaatan, kas kõik on täpselt nii, nagu ma tean.

Kui hiiglatehases, „Krasnõi Oktjabris“, punased direktorid kõnelesid hiigla edusammudest produktsioonis ja tehnikas, ei kuulunudki Nobori neid, vaid samal ajal tõmbas rinnataskust blokk-noodi ja kirjutab sinna oma abitute lapse-tähtedega 5 küsimust: „Kui suur on töölise palga ülemäär? Alamäär? Kas vabriku produktide hind on kallim või odavam ennesõjast? Kas produktsiooni väärtus on halvem või parem? Kus on selle vabriku endised omanikud?“

Punadirektorid vastasid ja need vastused ei olnud just nende kasuks. Siis Nobori astus välja uksele suitsetama, tema konsekventsid olid tehtud juba ilma nende pikkade referaatideta, mida pidime veel kuulama meie.

Käisime seltsis vaatamas Leninit ta kirstust: minul andis silmad pärani silmitseda seda kuulsat muumiat kogu aeg, äragi läksin tagurpidi; Nobori aga ohverdas Iljičile ainult ühe, aga pika pilgu. Siis olid ta teadvad silmad jälle ametis teerajamisega voolavas, tihedas inimahelas.

„Tulge, külastage Eestit!“ kutsusin. „Meie ju peame ka olema mongolid.“

„Snaaju, snaaju!“ noogutas ta. „Tulen.“

Ja pidigi tulema, pidime seltsis sõitma ja ta palus mind saatkonnas kõnelda tema viisa üle. Aga seal tuli talle mingisugune kutsuv telegramm Berliinist. — „Nüüd pean sõitma ookeanist ookeanini raudteel...“ naeratas ta, sest ta oli Moskvasse sõitnud Tokiost üle Siberi.

Kõige rohkem temast mäletan ta sagedaimat kõnekäändu, mis ta ütles meie üksteisest lahkudeski: „Nii siis, meie oleme näinud.“

Võib-olla on see mõni Jaapani tervitussõna?

Aleksandra Lvovna Tolstaja.

„Inimene ei saa lahti oma juurtest!“

Nii ta ütles — Leo Tolstoi kõige noorem ja kõige armsam tütar. Selles tundus traagikat ja optimismi. Ta on Tolstoi perekonnast ainuke, kes on jäänud püsima oma suure isa elukohta Jasnaja Poljaanasse. Pärast seda, kui ümbruskonna talupojad — need Tolstoi ülistatud muusikuhinged — olid tormijooksuga rünnanud mõisa, raiunud kütteks õunapuid, varastanud ja „võõrandanud“ kogu varanduse, millel oli muusiku silmis varanduseväärtust.

Ütlesin jutu sees talle „krahvinna“. Ta vaatas mulle otsa imelikult võõrastavalt ja naeris imeliku naeru: selles kuuldus tõsist lõbusust, valugi ja ka piinlikkust.

Ta on nüüd Jasnaja-Poljaana, juba Tolstoi asutatud, rahvakooli nimeline juhataja. Ainult nimeline. Aga julge on ta siiski: sadade inimeste juuresolekul ei kartnud kõnes Lunačarskilt nõuda, „et vähemalt siin, Leo Tolstoi nimelises koolis, ei tehtaks jumalavastast kihutustööd“. — Aga õpilaskoor laulis Beethoveni kuulsat usuhüümi siiski sõnadega: „Kõik p i l v e d (pro taevad) laul'vad loodusele (pro Jehoovale) kiitust.“

Krahvinna? Kasvult niisama kehakas, õlakas kui ta isa. Seljas oli tal meesterahva pintsak, millelt puudus kaks nõopi. Jalas porised säärikud. Ise pesi, ise puhastas, ise pühkis, tegi külalistele ajutisi puhkevoodeid üles.

Kui istusime küünis ülesseatud lõunalauas, istus ta minu vastu. Vaatlesin hoolega ta nägu, kui Bonč-Brujevič, Sviderski j. t. enamlaste suurused temaga vestlesid. Ta kõneles meheliku häälega, meheliku miimikaga, mehelike liigutustegagi. Ja kogu olekus oli midagi laiutavat lihtsust.

Vaatlesin teda, kui ta vestles Stefan Zweigi ja Čehi professor Veliminskiga. Ta näis teise inimesena: häälgä oli naiselikum, miimika väärakas, liigutused — jah, käes ta oli! — liigutused ja seisak olid krahvinnalised.

Aga kogu aeg ta oli säarsaapais. Teisi tal vist polnudki.

Tallinna ta tundis, ütles olevat lapsena käinud siin. „Aga muud ma ei mäleta kui seda, et oli mere ääres ja et seal ei osata vene keelt. Nur deutsch, nur deutsch!“

Nii ta jäi sinna Jasnajasse, oma kommunistlike jõmpsikate hulka. „Krahvinna“ Tolstaja... Mäletan: koolinäitusele väljapandud õpilaste vihkkude sorimisel puutus mulle silma lehekülj, kus ta oli ortograafiliselt parandanud õpilase kirjutatud Lenini biograafiat ja märkinud alla: „Slaabo. A. T.“

Ta koolis, igas klassis, iga kateedri kohal, kus ta õpetab, ripub seinal ta peakohal Lenini pilt. Aleksandra Tolstaja Lenini pildi all...

Olga Trotskaja-Kameneva.

Leo Trotski õde, punageneralissimus (nüüd Stalini poolt saadetud kuhugi Siberi kolkasse) Kamenevi naine (laulatud kommunistide kombel). Hochkultiverte naine. Praegu siiski „kallaklanna“, seepärast tagandatud WOKS'i esimehe kohalt.

Näos pole õieti peaaegu midagi juudilikku. Kommunistide hulgas lääne-eurooplanna kuni aluspesuni. Ei mina saa uskuda, et ta oleks see päris kommunist.

Bankett Moskva „Metropolis“. Olga on pidu-pere-naine. Enamus külalistest SSSR'i kirjanikud. Siis veel küllasõitnud Leo Tolstoi austajad igast maailma kandist: mongoleid, jaapanlasi, perslasi, kanadlasi, argentiinlane, cehid, pooltosinat punasärgilisi prantslasi, Stefan Zweig, Paul Scheffer, meie Semper ja Varesest Barbarus — üldse iga töugu maakeralasi. Lunačarski ka.

Enamus neist on juba kohal, kui tuleme meie. Meie eel sammuvad kommunistlikud ajakirjanikud. Olga — tagasihoidlikus, siiski nägus as tuuletis — võtab tulejaid vastu. Kommunistidelt tervituseks hooletu peaviibe. Ka perslane, kanadlased ainult kuidagi tehtult-hooletult annavad mõista tervitamist. Seisame Olga ees — mina ja kolleeg. Kummardume kodanlikult viisakalt, suudleme tal kätt. Ümberolejad kommunistid veavad näo grimassiks. Olga aga on rõõmus: selle tagajärjel kogu banketi oleme tema erilise tähelepanu osalised, ta vestlus-armurikkus on alati naeratav, salongidaamiline, võluvgi. Siiski on ta naine, kellele

meeldib meeste tähelepanu ja viisakus... ja kes ei lepiks Jaigi-Kõstri tervituskommete lihtsustamisega.

Esimesel tutvumisel oli aga mulje veidi teisiti: et ta meelega ei pea lugu euroopalikest viisakuskommetest. Esimesel Moskva hommikul läksime VOKS'i. Istusime ootesaalis, laskime Olgale viia nimekaardid. Varsti ta tuli, naeratav, tervitav, käes meie nimekaardid. Vestles, seletas, mis vaja, andis edasi kutsed, nõuanded.

Teisel päeval oli meil jälle käiku VOKS'i ootesaali: meie nimekaardid (nimekaarte ei tunnista kommunistide kombes) lebasid kahekesi ootetoa laual paberossituha, määrdenud sõiduplaamide, Moskva Juhtide vahel. Määritud, pliiaatsiga täis kritseldatud. Minu nime alla oli kirjutatud „kosjol samorski“: mis kolleegi omal — ei mäleta...

Naiselik narrimine oli ta iseloomus: kõnetas mind ikka „tavaariš“, kuigi hästi teadis, et ma pole kommunist. Ja naeris seal juures. Vastasin talle „madaamiga“ selle asemel, et öelda „grazdanka“ — ja siis naeris ta veel rohkem.

Lauakõned — eeskujulised. Soeng maitsekas. Maniküüritud otse kokotlikult hästi.

Aga ta juudist naissekretäril olid käed pesemata ja lein näpuotstel.

ETA

A/S TALLINNA LAEVAÜHISUS A/S

**LAEVAOMANIKUD JA LAEVAAGENDID
SÜTEIMPORTÖÖRID JA SPEDITÖÖRID**

Peakontor: Tallinn, Suur Karja t. 18. Telefon: oma keskjaam 426-90 (4 liini)

Osakonnad: Pärnus, Narvas ja Paldiskis

Telegrammi aadress peakontori ja osakondadele: „LAEVANDUS“

Süteladu: Auru- ning sepašõed ja koks laos ja sadamas mõõdukate hindadega. Tel.: (20)5-39 ja (2)33-81.

Laevatarbeainete kauplus ja ladu: Sadama tän. 5, tel. (20)5-39.

Laevaparandustöökojad: Suur Pafarei tän. 18, tel. (2)10-80.

Tolliosakond „Joh. Piika & Pojad“. Kaupade tollimine ja transporeerimine. Tel. 426-90.

PEETER SAGAR †

3. novembril lahkus eesti ajakirjanike perest Peeter Sagar: surm murdis maha mitme aasta pikkuse heitluse järele tugeva ning elujõulise mehe.

Peeter Sagar ei jätnud küll silmapaistvaid jälgi Eesti ajakirjandusse, seda ei saagi nõuda ajakirjanduse rea-meestelt, kui inimesena püsib ta mälestus veel kaua kaasaegsete meeles.

Ajakirjanikult nõutakse tugevat in-tuitsiooni, universaalset haridust, tem-peramenti ja andeid seltskondlikule elule. Kõik need eeldused olid ka Peeter Sagaril. Ta töötas ainult lühikest aega püsivalt ajakirjanduses, kuid sellestki jätkus enese maksmapanemiseks.

Peeter Sagariga kaotas eesti aja-kirjandus ühe lootustandvama töömehe, ajakirjanikud ühe elurõõmsama amet-venna ning eesti rahvas kodaniku, kes oleks võinud tugeva energiaga olla kasulik üldises töös.

Peeter Sagar sündis 11. novembril 1889. a. Põltsamaal, Viljandi maakon-nas. Omandas 15-aast. algkooliõpetaja õigused ja oli 1905.—1906. a. Uue-Vänd-ras kooliõpetajaks. 1906. a. astus Tartu kooliõpetajate seminari, kust poliitilisest liikumisest osavõtmise eest välja heideti. Pärast püüdis keskkooli lõpueksamile pääseda, kuid et poliitilise ustavuse tun-nistust ei saanud, jäi eksam tegemata. Õppis lühikest aega Tartus Rostovtsevi ülikoolis.

1906. a. saadik „Postimehe“ kirjasaatja.

Maailmasõjas sattus Saksamaale vangi, kus oli neli aastat. Kodumaale tulles võttis osa vabadussõjast pata-reis ning hiljem teenis suurtükiväe va-litsuses. Pärast sõjaväest lahkumist 1920. a. astus „Tallinna Teataja“ toime-tusse ja 1921. a. kevadel „Postimehe“ toimetusse. Oli sama lehe juures vahe-peal ärijuhiks. 1925. a. sept. tuli „Vaba Maa“ juure“, kus teenis 1929. a. suveni, mil pidi tervislikel põhjusil tööst loo-buma.

Sõjavangis sai esimesed reumatismi algeod. Vabadussõjas patareis olles sai tugevasti külmetada. Reumatism hak-kas ennast ikka tugevamalt jalgades väljendama ning takistas liikumist. Su-vel 1929. a. oli Haapsalu sanatooriumis, kus mudavannid paranemist tõid. Sü-gisest jõuluni oli Berliinis kuldsoolaga arstimisel. See tuli katkestada neerude haiguse pärast. Möödunud suvel oli uuesti Haapsalu sanatooriumis, kus ter-vis paranes. Kavatses novembri alul sõita Tšehhoslovakkiasse Pystjani kuuma muda allikatesse arstima, kus lootis terveks saada. 28. okt. tuli uuesti raskem seisu-kord neerude mittetöötamise tõttu ja ta viidi diakonis-side haiglasse, kus neerude mittetöötamise tagajärjel hinge heitis.

Peeter Sagar.

H. W.

IMPROVISATSIOONID TOOMPEAL

Kas pole te, mu sõbrad, poliitilise pohmeluse päevil — ja millal meil neid poleks? — tajunud kogu oma olemisega: ei ela me, vaid vireleme. Nii suur on väikeste pisidimensioonide suretis, et on

vegeteerid varjuna hauas, kus kõrgust võib mõõta vaid kämb-laga, laiust millimeetri-tega ja perspektiivi ei millegagi.

Kas pole te tunnetanud, kuidas viril vaesus veab meid manne-tuina külge muremaad küüru ja kõ-verasse, ti-nane taevas tapvalt kohal peade ja päike, pisike kui peopesa, igavesti äh-mane ja här-matanud hä-dadest? Kas pole te mee-leheitetkil

imestanud, miks ei ole vabariiki vallanud veene: jääb vaid üks väärikas lõpp: enesetapp — protesteeriv trotslik minek masendavast dimensioonitu-sest vabastavasse ei millessegi.

Aga tõesti — tehkem diagnoos:

Meie sugu — see sureb niikuinii. Minevik must. Tulevik pime. Olevik — murehunnik, ei midagi muud. Meie kultuur — laenatud vara. Meie majandus — ar-metus kuubis. Ei midagi, mis annaks sisu ja aitaks hoida tahet püsti.

Milleks siis see armetu kõõlumine otsas negatiivse eimidagi? Nii olen ma piinelnud unetuil ööl, mil tuba on niisama pigipime ja õudne nagu haudne Eestigi, otsides

vastust küsimusele: mis ime, mis salapärane jõud hoiab vabariiki tulemast veendele: paratamatu enesetapp. Sünnipärane loomusund? Eesti jonn?

Otsige vastust, sõbrad, juurelge julmalt ja jätmata-

tult kallal selle neetud küsimuse, ja teile tõuseb samuti nagu on tõusnud mullegi ja tõuseb ükka jälle uuesti sääraseil ahastushetkil pilkasest hauapimedusest valgus — valgus Toompea valitsusmägedelt: vallatavad improvisatsioonid, milliseid valitsus pillub kergelt ja lustakalt mängides nagu laps, kes muresti oskab luua veetleva muinasmaa, kus pudene-

ÜKS SÜNNIPÄEV.

2. augustil s. a. sai Paul Olak 50 aastat vanaks. Sel puhul käisid teda õnnitlemas Ajakirjanike Liidu, suuremate lehtede toimetuste ja „Estonia“ teatri esindajad. Pilt kujutab juubilarit ühes külalistega varajasel hommikulunnil ta Võsu suvekodu trepil. Ülal (vasakult paremale) liidu esimees H. Moorson, Rahel Olbrei, Erna Villmer, P. Kanarik; keskmises reas: Henno Rahamägi, Gerd Neggo-Olak, Harald Vellner, Aleks. Tuurand; all: Jaan Taklaja, Paul Olak, Ants Lauter.

vad reaalsuse raudsed seadused ja valitseb vaid fantaasia vaba ja loogikata looming. Ma ei liialda, sõbrad, see on mu vankumatu veene: Toompea improvisatsioonid — neis peitub vabariigi olemise ankur, mis hoiab teda kadumast olematusse.

Mis hiinlasele ta viletsustes oopiumikelder, seda on meile valitsuse inspiratsioonid: need kannavad meid karmist tõelikkusest viirastuste valda, kus valitseb Suur Illusioon: me polegi popsid. Kantud Toompea improvisatsioonide kapriislikust mängust unustame oma umbse popsitoa ja siirdume enesepette-lossidesse, kus kehvus moondunud külluseks, mannetus mehisu-seks, madalus kõrguseks, kus kõik nõnda helge ja sel-

ge. Mõistke, mu sõbrad, ja saage aru selle momendi suurusest, mil olme vabad igavesest murerefräänist: mis see kõik maksab?

Nii siis: Toompea improvisatsioonid on see sool, mis hoiab sees meie vabariigi hinge. Kui see läheb tui-maks, siis visatakse ta välja ja vabariik tambib ta jalge alla ühes iseenda olemisega. Siit deviis: enam improvisatsioon! Kas olete pannud tähele, mu sõbrad, et valitsuse ea mõõdupuuku on ta fantaasiavõime improvisatsioonide lavastamisel: mida üllatuslikum looming, seda pikemad valitsuse päevad. Kas pole see vaidlematuks vihjeks, et improvisatsioonid on kõik, muu on vaid garnituuriks nende juure.

Ja millise virtuoslikkuseni olme arenenud aastate kestes sellel areenil, kuhu kinnitatud meie olemise ankur. Olgu asjad suured või väikesed — valitsus sooritab need uskumatu osavusega oma improvisatsioonides.

Mis on siga, minu sõbrad? Proosalisim lojus loomalaudas. Aga eks ole kauneim kunstitöö, kui sellest peki ja tailiha labasest kombinatsioonist improviseeritakse ilusaim tulivärk vabariigile? Standardiseeritud sigadus — see väärrib rahvusvahelist patenti. Milline menu ja imetus meile, kui maailma rahvad loevad mõnest uemast universaalleksikonist: „Eesti rahva määratu rikkuse eriliseks tunnuseks on riigi standardiseeritud sigadus. See seisab selles, et iga tuhande sea kohta Eestis on ehitatud eksporttapamaja, milles iga 100 sea kohta tuleb üks direktor ja ametnik, nii et 7.000-sendilise sea tapmine läheb tapamajas maksma 4.000 senti. Seejuures maksab riik pealegi igale tapetud peekoniseale 2.000 senti pensioni, mis seda tunnustusväärsem, et veneaegsed pensionärid saavad Eestis 1.000 senti kuus toetust, ja peale selle saab iga eksporttapamaja niipalju peaaegu protsendita riiklikku laenu, kuipalju härrad tapamajadirektorid ise heaks arvad määrata. Nii on siis Eesti peekonsigade Eldoraado.“

Ülikooli võetakse seevastu kui tavalist sigadust, mille pärast on päris piinlik Toompea improviseerijail. Kurat teab, miks see Tartu sigadus seal lastud minna nõnda laiaks ja suureks ning talle antud isegi autonoomia. Kas mitte selle sakilise tagamõttega, et oleks, mida lammutada ja vägistada hilisemal improviseerijail? Siit hasomini kategooriline imperatiiv: löhu tehtud tööd ja tunne rõõmu mahavisatud miljoneist. Nii saab sellestki piinlikust sigadusest seal Tartus lõppude lõpuks rakuva improvisatsiooni-raketi rahva rõõmuks.

Milline mõnu on mõelda, kuidas omal ajal asutati õpetajate-seminare ja maakeskkoole ning ehitati selleks miljonilisi maju ja kuidas nüüd paugupealt suletakse samu seminare ja maakeskkoole. Sest Toompea improvisatsioonide peamine ilu seisabki kunstipärasel siksakis, millest täna ei tea, kuhu see homme teeb ootamatu hüppe. Aastaid tagasi kuulutati: on õpetajate üleproduktsoon, seepärast elagu seminaride kõrval aastased õpetajate ettevalmistuskursused! Nüüd kurdetakse: on puudus õpetajaist, seepärast kinni õpetajate seminarid! Ikka ekstravagantselt ja eks-prompt.

Olme importöörid rahvusvahelisel kirjandusturul, seepärast ei saanud Toompea improvisaatorid olla rahvast rõõmustamata Berni kirjanduskonventsiooniga,

mis pistab ette punni maailmakirjanduse tasuta tõlgetele. Aga mis ajast on siis Eesti improvisatsioonide valgel vaadatuna seevõrd vaene ja väiklane, et ta ei tahaks maksa kümneid ja sadu tuhandeid iga tõlgitava teose pealt? On lihtsalt haavav meie väikesele, aga vahvale vabariigile säärane insinueeriv oletus.

Kas on teil meeles, sõbrad, kuidas aastat kaheksa tagasi tõsteti ainuvalitsejana põllumajanduse troonile püha lehm ja säärase hiiglakiirusega pealegi, et ei olnud mahti koostada ühispiimatalituste võrku, vaid summiti riiklikku meiereilaenu umbropsu kuhu aga just juhtus? Ning näete nüüd, kuidas alles viimasel aastal see võrk on ka jõudnud lõpuks pärale ja kuidas vastavalt võrgule tulevad sulgeda mitmed riikliku laenuga ehitatud ühispiimatalitused. Kujutelge, kuidas me oleksime otse ulunud igavusest, kui selle mängleva improvisatsiooni asemele oleks meile antud enne võrk ja pärast meiereid. Nii võivad talitada vaid rikitud riigid, kes ka pealpool pilvi jäävad popsideks.

Aga toredam muust on veel meiereiimprovisatsiooni järeilmäng: püha lehm on kukutatud ainuvalitseja troonilt ja sinna ronib nüüd rukis, turgutatud kalli teravilja kaitse seadusega.

Kui kuskil mujal maal fabritseeritakse kiirendatud korras laulu-, käsitöö- ja võimlemisõpetajaid, siis selleks, et nad võiksid teha tööd koolides igatüks omal ainealal. Meie improvisaatorite kategooriline imperatiiv ses suhtes lausub: fabritseeri valmis ja siis heida nurka! Sest meie vabariik Toompea improvisatsioonides ei tohi laskuda ratsionaalse majapidamise madalustesse.

Eks ole teravmõtteliselt leitud seegi idee: kapitalikehvust katsuda kompenseerida pankaderohkusega. Iga turist on lihtsalt pörutatud meie rahanduse raba-vast edust, kui ta igas alevikuski leiab mitu panka ja kui ta kuuleb, et tänu suurele pankade arvule laenuprotsent on pööraselt langenud: 22-helt 15-le. Ta imetus kasvab aukartuseks, kui ta näeb, kuidas Eesti tööstus ja kaubandus selle madala protsendi juures õitsevad, tänu eriti sellele, et neid pealegi saneeritakse vaheldumisi krediidi inflatsiooniga ja deflatsiooniga. Taipab temagi, et pankrotid pole häbiks, vaid auks vabariigile.

Kristus lausus kord melankoolia hetkel: ei ole suuremat armastust kui see, mis jätab oma elu vendade eest. Meie Toompea on selle armastuse ammugi ületanud improvisatsiooniga Soome vennasrahva hõimualtaril, ohverdades Eesti kartulikasvatatajate ja riigikassa huvid Soome keeluseadusele. Olles täiesti teadlikud, et sõlmides Soomega piiritus-kaubanduse konventsiooni nad oma piiritusmonopolit peksavad sisse mõnegi ribi, ära lõigates oma piirituse-eksporti ja ujutades Eesti rannikud üle odava salapiiritusega, mis sisemaa-piirituse asemel otsib teed tarvitaja juure, astusid improvisaatorid Toompeal ometi selle hõimuarbastuse-satnu, mis siamaani otsekohe ja kaudselt läinud Eestile maksma ümmarguselt 1½ miljardit senti. Aga mis tähendab see täpe — paljalt poolteist miljardit! — meie majandusele, kui vennasrahvas lahe taga võib imetella lahetaguse Viru velle suuremeelsust ning kviteerida oma tänu uues kaubalepingus põlvehoobiga Eesti põllumajanduse saaduste sisseveole Soome.

Paelekauba jääb Eestile see vanarahva poolt proovitud ja kõrgeks kiidetud teadmine: oled annud oma organi teise kätte, siis pead ise läbi ajama küljekontidega.

Milline mees kehvade kodanike hulgast ei uhkustaks sellega, et Toompea improvisaatorite taksi järgi vabariik on rikas küllalt, et kirjutada korstnasse kümneid ja sadu miljoneid laenuks antud riigiraha, ja liig korralik selleks, et ta suudaks jätta aastaid protsessimata 100-sendilise viperuse pärast.

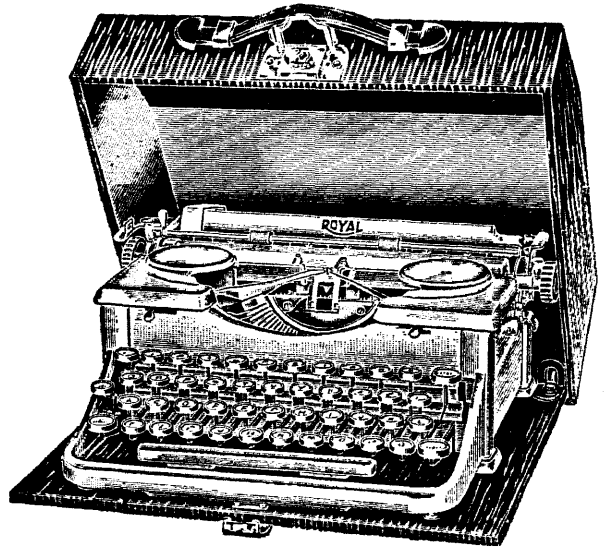
10 aastat ehitati algkooli, aga keegi ei taibanud, milleks, enne kui aastal 1930 tuli haridusminister ja tõestas hiilgava inspiratsiooniga: nähti vaeva vaid selleks kallal algkooli ja kanti kulused, et nüüd võiks tunda täit rõõmu tehtud töö laostamisest. Imetelgem eriti üht peent niiket selles improvisatsioonis: lasta enne püstitada riikliku ehituslaenuga eeskujulisi kalleid koolimaju ja pärast jätta neis pooled ruumid tühjaks drakoonilise nõudega: kuni 6 klassikomplekti kokku ühte tuppa. Et saaksid olla nahutamise eest tänuilukud need vallad, kes läksid eeskujuliste koolimajade ehitamise liimile. Ja kui algkooli amputeerimist veel võrtsiti erilise heldusega, mis osutati põllumajanduslikele koolidele, kus loetakse normaalseks — vähemalt üks õppejõud 4 õpilase kohta, siis on kodaniku imetus ja heameel täielikult saavutatud. Kodanik lihtsalt ei suuda enam taluda seda liigrõõmu, et vallandatud õpetajate arvel on palgatud ja paigutatud tagasi kooli vaimulikud — usuõpetuse ülemkatsujaina.

Kes teist, sõbrad, ei plaksutaks vaimustatult, kui kabbalistlikust arvust 7 ministriumide koondamisel lubatud kokkuhoiu asemel on tehtud San-Martino-di-Kastrozza osavusega riigiteenijate lennutamise ja onupoegade upitamise leidlik improvisatsioon?

Kas pole meeltülendav, kui ajutise valitsuse pühalikust töötusest 8-tunnilise tööpäeva maksmahakkamiseks improviseeritakse selle töötuse ei-miksiki-paneak ja kui töökaitse-aparaat arendatakse välja eesmärgiga, et saaks hiljem töökaitse-komissaride konte murda? Sest igas kontrastis on surematu luule ja igavene ilu.

Ja nii edasi, mu sõbrad, nõnda ikka edasi. Ei ole lõppu Toompea improvisatsioonide illuminatsioonil. Mu puudulik loetelu on vaid nõrk kuma selle tulivärgi särast. Täiendage seda ise, sõbrad, süvenege Toompea improvisatsioonide sügavusse ja te leiage neis vabariigi olemise ainsa ankru ja elumõtte, nagu olen selle leidnud ja leian ikka jälle uuesti mina kahtluste ja meeletehetel. Te mõistate siis, et ainuke abinõu vältida vägivalda kallal iseenda on vabariigi põgenemine argielu armetust kitsusest ja tapvast dimensioonitusest valitsuse inspiratsioonide muinasmaale, kus kullatakse üle ta igapäevase tinataeva madal kumm ja kõik ta viletsused ja hädad all selle ja kus sisendatakse talle usk iseendasse ja Suur Illusioon: vaene, kuid välja valitud imetegudeks.

Seepärast: edasi, Eesti, Toompea improvisatsioonile proovitud suunas! Enam veel fantaasiat ja valatlemist valitsuse tulivärgis! Siis ei vangu ega vabise vabariik. Ja siis teab iga kodanik, et on vabariigis üks koht, kuhu igal ajal nagu ema rinnale võib pugeada peitu reaalelu raudsete hammaste alt,

A kirjanik!

Kahtlemata on ka Sinule tegelikus elus eeskujuks Ameerika ametvend. Sa oled ju sellest kirjutanud, kuidas Sinu kolleeg sealpool suurt lompki kannab igalpool ühes reisimasina, olgu see reisil, soordivõistlusel või intervjuul.

Talita ka Sina oma vanema venema eeskujul ja nõua, et ärijuht ostaks toimetuse jaoks reisimasina. Kui ta peaks vastu ajama, siis tee temale selgeks, et järelmaksu abil saab ka sellest üle.

Ainult üht: ära lase endale midagi masinataolist külge määrada, sest pole iga masin masin, samuti kui iga ajaleht ei ole ajaleht!

Osta sama masin, millel kirjutab Su Ameerika ametvend:

ROYAL
Trade Mark

PORTABLE
(uus mudel)

Meeldiv väljumus. ∴ Tugev ehitus. Vaikne ja kerge käik. Nägus kiri. Tabulaator ja kõik käsitamise abinõud nagu suurtelgi „ROYAL“ masinateel.

ESINDAJAD:

Vd. Loun & Schitkov

Tallinn, Nigulliste 18. Tel. 434-37

ETA

PEETER GRÜNFELDT

1. okt., mil Sa pühitsesid oma 65. sünnipäeva ja 50 aasta kirjaniku-juubelit, kõneldi Sinust ajalehis rohkesti. Arutati kõik nii karva-pealt läbi, kus oled sündinud, koolis käinud, siin ja seal olnud, nii et sellest kõigest ei tarvitse siin enam võtta sõna. Minule tegi aga „õitsitulede“ auväärt toimetaja ülesandeks kirjutada Sinust ka õitsituledes“ mõni sõna. Aga mis on mul siis rääkida mehest, kellest juba nii palju on kõneldud?

Sina ei istu nüüd enam mitu aastat ajakirjaniku laua taga, vaid ajad pangas raha-asju. Võib olla, et see tegevus on rahulikum, vähem närvesööv. Aga eks ole tõsi — kas pole see ajakirjandus-moolok neelunud ära Sinu elust kogu noorpõlve-aastad ja pärast takka järele ka veel suure osa meheeast?

Oi, sellest on möödunud hulk aastaid, mil Su nimi just ajakirjanduse kaudu võttis laialdase tutvuse. Kui seisis romaani eesotsas: tõlkinud P. Grünfeldt, siis oldi kindel, et romaan on maitsev ja põnev. Ja see — noh, ütleme oskus — on Sinule jäänud tänaseni, et oskad valida seda, mis rahvale meeldib — nimelt romaani alal.

Kui Sind esmakordselt nägin, olid alles noormees. Siis orjasid ajakirjandust, „Eesti Postimehe“ nimelist.

Hilisemais aastais kujunes nii, et sattusin Sinuga kokku ja tuli meil aastaid istuda külkülje kõrval ühe laua taga. Niisuguses seisu-

korras on inimestel võimalik õppida üksteist tundma. Ja kui ma nüüd ütlen selleaegsete äratundmistest ja nüüdsete mälestustest põhjal: Sa oled kuldne inimene, siis arvan, et ei leidu vist ühtki inimest, kes tuleks õhinal ümber lükkama seda ütelist.

Peeter Grünfeldt.

Ühise laua ääres istudes õpivad inimesed üksteist küllalt hästi tundma ja nägema neid omadusi, mis ühel-teisel hingel on pärised. Ma tean: Sinu sõbralikkus, heasoovilikkus, osavõtlikkus — neil nagu polekski lõppu, ja need õilsad hingelised varandused tõstavad Sinuga ühes olles Sind ihaldatavamate isikute hulka ja Sinust eemale jäädes punuvad Sinu mälestuste ümber armsa loori.

Mis Sa oled suutnud Eestis ajakirjanduse alal ära teha — ega see ole minu asi hinnata, ega ma suudagi selle kohta öelda maksvat otsust. Eks nad lugegu üles need read, mis Sinu virk sulg on kirjutanud paljude aastate vältel, küllap nad siis imestavad ja ütlevad: Kas tõesti nii palju? Seda aga tean mina: Sina andsid, mis suutsid ja mis oli võimalik anda, võttes arvesse aega ja olusid.

Nii siis — Sa oled truusti teeninud, see tähendab, ei ole peitnud oma talenti närtsu sisse, vaid kaubelnud temaga avalikult ja võimsalt.

Ja selle mehise joone ning nende teiste õilsate omaduste pärast valmistab rõõmu Sinu viibimine ja liikumine meie hulgas.

J. Mändmets.

K. Waldson

EESTI AJAKIRJANIKE LIIDU ESIMEHE SÜNNIPÄEVA PUHUL

HEINRICH MOORSON 50-AASTANE

Ajakirjaniku töö on raske ja ta tee okkiline. Siin ei saa kunagi olla juttu normaalsest tööpäevast ega ka öörahust. See elukutse on seotud alalise ruttamise ja närvitsemisega. Lehemehes kohas on teda ümbritsevat elu alaliselt jälgida, registreerida, hinnata ja siis kiirelt-kiirelt lugejaskonnale ette kanda. Niisugune rutt ja närvitsemine murrab aga kangeimagi mehe. Paljudele ongi ajakirjanduse põld ainult lähemaajaliseks tööväljaks, kust teisale ja võib-olla ka paremini tasutavale tööalale siirdutakse. Vaadeldes meie ajalehtede toimetusi näemegi, et siin töötavad enamuses nooremad jõud. Vanemad mehed on kadunud, nad ei ole suutnud püsima jääda: alaline rutt sööb närvid.

Kuid Heinrich Moorson on oma kord valitud kutsealale truuks jäänud ja teda võime täie õigusega arvata Eesti ajakirjanike pere vanemate sulemeeste hulka.

Kui möödunud 11. novembril terve pere oma liidu praeguse esimehe H. Moorsoni 50. sünnipäeva pühitses, siis tähendas keegi juubilaril kohta: „Nii noor ja juba 50-aastane.“

See oli tabavalt öeldud. Moorsonil on hing noor ja see teeb ka ta enese nooreks, kuigi aastad on ta kahupähe juba tublisti hõbedat külvanud.

Kui nende ridade kirjutaja aasta enne maailmasõda värske üliõpilasena Tartus Eesti Üliõpilaste Seltsi astus, siis rääkisid vane-

mad kaasvõitlejad sageli lõbusast üliõpilasest ja heast kaasvõitlejast, kes arstiteaduse tudeerimise nurka visanud ja ajakirjanikuks hakanud. See oli Heinrich Moorson. Ta astus 1911. a. Tartu ajalehe „Meie Aastasaja“ toimetuse liikmeks ja läks sealt kahe aasta pärast „Postimehe“ juure üle. 1918. a. aprillis astus H. Moorson „Maaliidu“ toimetusse, tuli ühes lehega Tallinna üle, töötas siin

Heinrich Moorson
(Redo šarž)

„Maaliidu“ ja hiljem viimase järeltulija „Kaja“ juures kuni käesoleva ajani, toimetades välisosakonda.

H. Moorson on kohusetruu ja usin töömees. Tema erialaks on välispoliitika. Päevast-päeva uurib ta teadusmehe täpsusega välissündmusi, seab sõnumeid ritta ja kirjutab ülevaateid, et lugejal alati oleks ümmargune pilt sellest, mis sünnib laias maailmas, välispool väikest Eestit. Ja seda kõike teeb ta kõige suurema hoole, põhjalikkuse ning täpsusega.

Kuid H. Moorson ei lepi ainult sellega, et ta sündmused lehe kaudu lugejaskonnale teatavaks teeb ja siis nad unustab. Ei. Moorson teab, et ajalugu kordub ja et midagi ei tohi unustada. Sündmust, mis leidis aset aastate eest, tuleb võib-olla käesoleva silmapilgu oludega võrrelda. Selleks on tal olemas suur raamat, kuhu ta kõik tähtsamad sündmused registree-rib, korrates vana Mauruse sõnu (Tamm- saare „Tõde ja õigus“ II): „Raamat ei valeta, kui sinna õieti sisse kantakse.“ Ja see H. Moorsoni raamat tõesti ei valeta ning sealt võib paljugi teada saada, mis muidu inimestel ammu on ununenud. On kellelgi tarvis teada saada, millal kuski riigis parlament valiti, kui palju ükski erakond saadiku-kohti sai, või jälle mil- lal seal või seal riigis mingisugune valit- sus ametisse astus, kui palju aega riigi tüüril püsis jne., siis pruugib ainult H. Moorsonilt küsida — tema teab kõik. Tema suur raamat ei valeta.

See on aga suur töö ja nõuab hiigla tahtejõudu. Kuid Moorsonil on tahte- jõudu, tema energia tagavara on suur. Ta ei heida kunagi meelt, olgu seisukord ka kas või kõige sandim.

Oma iseloomult on H. Moorson taga- sihoidlik ja seetõttu tunnevad teda lähemalt vähesed. Kellel aga juhus on olnud temaga rohkem kokku puutuda, temaga koos töötada, need teavad, et

õiglasemat ja ausameelsemat inimest on raske leida. Tal on osavõtlik ning kuldne süda. Need H. Moorsoni iseloomu joo- ned on ka Eesti sulemeeste peres tun- nustamist leidnud. Ta on aastaid olnud Eesti Ajakirjanike Liidu juhatuse liige ja praegu liidu esimees.

Sõprade ja ametvendade ringis on H. Moorson alati otsitud kaaslane. Juttu vestes heidab ta alati väikest nalja ja lisab sinna tasast huumorit ning pisut pilgetki hulka.

H. Moorsonil on üks kirk ja see on looduse-armastus. Võib-olla tuleb see sel- lest, et ta on üles kasvanud Helme metsarikkas nurgas — Koorkülas. See vist ongi teda õpetanud loodusest lugu pidama. Linnamüüre ta ei salli. Oma vaba aja saadab ta mööda looduse rüpes, olgu siis suvi või tali. Lumetormid ja pakane Moorsoni rännakuid ei takista.

Ja ta ei elagi linnas, siin käib ta ainult kohusetruu töömehena tööl. Ta kodu on Kosel — ajakirjanike puhke- kodus. Siin elab ta suvel kui ka talvel ja siit ruttab ta hommikul toimetusse tööle ning õhtul jälle Kosele tagasi. Harva tarvitab ta selleks sõiduvahendeid, vaid selle maa, 8 kilomeetrit, käib ta harilikult jala maha. Ja kui on puhke- päev või mõni muu vabam silmapilk, siis võtab Moorson oma koera kaasa ning sammub metsa — looduse rüppe.

Võime loota, et kui Moorson loodust armastab, siis ka loodus teda armastab ja talle pika ea kingib.

* * *

„Missugune see härra Moorson on ja kuidas ta välja näeb?“ küsis keegi daam kord teiselt.

„Kuidas ta välja näeb? Kas Tartus Eesti Üliõpilaste Seltsis oled käinud ja seal Ibseni kuju näinud?“

„Olen näinud.“

„Vaata' niisugune näebki ta välja.“

RIIA PRESSIKONVERENTS

Jooksva aasta 30. ja 31. mail ning 1. juunil Riias peetud Baltimere riikide ajakirjanike konverents, kus E. A. L. oli ametlikult esindatud K. Korneliga ja nende ridade kirjutajaga (peale mainitute viibis konverentsil eesti ajakirjanikest eraviisil veel M. Aitsam), osutus seniseist Balti riikide ajakirjanike konverentsest kõige laiaulatuslikumaks nii osavõtjate maade arvu kui ka päevakorras olevate küsimuste tähtsuse poolest.

Riia pressikonverentsil oli esindatud kümme riiki pluss Danzigi vabalinna ajakirjanike ühingu esimees R. Wingendorff.

Konverentsi tööprogrammi esimene osa oli pühendatud ajakirjanike õigusliku ja majandusliku seisukorra vastastikuseks informeerimiseks ning ühise frontide loomise võimaluste leidmiseks nimetatud õiguste maksmapanemiseks.

Teine pool konverentsi tööajast kulus aga nende ülesannete kindlaksmääramiseks, mis osutuksid Balti-

mere riikide ajakirjanike ligemaks koostöök esiteks omavahel ja teiseks rahvusvahelises ulatuses. Seega taotles Riia pressikonverents kaht tähtist ülesannet: ajakirjanike organisatsioonilike probleemide lahendamist ning uute võimaluste avastamist nn. ühtlase Balti avaliku arvamise loomiseks.

Viimane asjaolu omab erilise kaaluga tähtsuse veel seepärast, et ikka enam ja üha selgemalt hakkab paistma too välispoliitiline võltstaktika, mida viimasel kümnel aastal mitmel-setmel korral püüdnud harrastada mõned väga kavalad olla tahtvad diplomaadid ja poliitikud vana diplomaatiakooli iganenud põhimõttele: ikka täiel aural mööda avalikust arvamisest! — Säärase taktika järgi talitades on satunud väga sageli karidele ning tekitatud põhjendamatuid pahameeletoorne. Kui aga ajakirjandus omalt poolt püüaks senisest rohkem süvendada rahvusvaheliselt üksteisest rohkem arusaamise ja üksteise mõistmise vajaduse tun-

RIIA PRESSIKONVERENTSIST OSAVÕTJAD JA AUVÕOraid

1. rida pahemalt: 1. dr. Bihlman, 5. Eesti saadik Ed. Virgo, 7. Rahvusvahelise ajakirjanike liidu peasekretär St. Valot, 8. Läti pää- ja välisminister H. Celmiņš, 12. Läti ajakirjanike liidu esimees Skalbe.
2. rida: 1. dr. Backman ja 3. Hellkvist — Rootsi esindajad. 6. M. Aitsam — Eesti, 7. dr. Pankowski ja 8. dr. Seraphim — Saksa esindajad, 9. E. v. Ruecker — Poola es., 10. dr. jur. Christiansen, 12. Leta dir. Bershuš, 3. rida: 3. Tuomioja — Soome esindaja. 4. rida: 5. J. Taklaja ja 6. rida 4. K. Kornel — Eesti.

net, siis loomulikult paranevad ka vahekorrad. See oli ka Riia pressikonverentsist osavõtjate üksmeelne arvamine.

Kuidas on ajakirjanikud organiseeritud, milline nende majanduslik seisukord ning sotsiaalsed elutingimused, millised ülesanded täita ajakirjanike kutseühinguil, nende küsimuste üle peeti Riia pressikonverentsil referaadid iga maa kohta eraldi.

Saksamaa ajakirjanike kutseühingute struktuurist ja Saksa ajalehemeeste päevamuredest refereerisid dr. S e r a p h i m, „Königsberger Allgemeine Zeitung“i toimetaja, ja dr. P a n k o v s k i, „Stettiner Volksbote“ toimetaja.

Saksa ajakirjanike organisatsiooni allüksusteks osutub 20 provintsi ühingut, mis koondatud üleriiklikku ajakirjanike liitu: „Reichsverband der deutschen Presse“, asukohaga ja palgalise asjaajaja-direktoriga Berliinis. Liikmeid oli Reichsverbandil möödunud aastal 7853. Liidu häälekandjaks on ajakiri „Deutsche Presse“, mis osutub ajakirjanike kutsehuvide selgitamise ja kaitse organiks. Edasi asub liidu peabüroo juures Berliinis kohakuulamise vahetalitus, mille tegevus aga kahjuks pole annud soovitavaid tagajärgi. Riigi tööministri määruse järgi kuuluvad Saksa ajakirjanikud haigekassa liikmeteks, mille maksudest tasuvad poole väljaandjad. Samuti on Saksa ajakirjanikele kindlustatud pensionid, mille maksudest tasuvad jällegi poole väljaandjad. Sotsialistlike ajalehtede toimetajad kuuluvad küll ka üldisse liitu, kuid pensionide suhtes on nad organiseeritud teistest lahus ning omavad ses suhtes eriorganisatsioonid puhtametiühisuslikel alustel.

Toimetajate palkade reguleerimise ja kollektiiv-lepingute alal toimib kolmest toimetajast ja kolmest väljaandjast koosnev „Arbeitsgemeinschaft“, kelle otsused astuvad aga jõusse alles siis, kui nad on tehtud ühel häälel. Nimetatud instituudi põhimõte seisab selles, et teha tõkkeid väljaandjatele omavoliliseks toimetajate palkade kärpimiseks. Saksa ajakirjanike majanduslik seisukord pole üldiselt kuigi hea, sest palju lehti tarvitab odava töajuna mittekutselisi ajakirjanikke, peasjalikult endisi ohvitseri. Ajutiste töajõudude vastu võitlemine on praegu Saksa Reichsverbandil akuutsemaks päevaküsimuseks.

Daani ajakirjanike organisatsioonist refereeris väga põhjalikult ja üksikasjaliselt „Berlingske Tidende“ toimetaja dr. jur. W. Christiansen Kopenhaagenist. Daani ajakirjanikel on kolm kutselist eriorganisatsiooni: 1) Kopenhaageni ajakirjanike ühing, 2) provintsi ajakirjanike ühing ja 3) sotsialistlike ajalehtede toimetajate ühing.

Esimene asutati 11. detsembril 1905. a. Liikmeks võetakse vastu neid ajakirjanikke, kelle pääsissetulekuallikaks on ajakirjanduslik töö ja kes sel alal on töötanud vähmalt 2 aastat. Ühingu liikmekaardi ettenäitamisel on ühingu liikmel vaba sissepääs muuseumidesse, kinodesse, spordivõistlusile ja vabaks sõiduks teatavail raudteil ja laevasõiduliinil. Peale juhatuse valitakse ühinguale veel eriline esindusülesannete täitja organ, mis koosneb toimetuste esindajaist. Kopenhaageni ajakirjanike ühingul on oma häälekandja „Ajakirjanikud“, mis ilmub 2 korda kuus. Ühingul on 300 liiget, iga liige maksab kuus liikmemaksu 5 krooni. Kopenhaageni ajakirjanike liidu suurimaks saavutu-

seks osutub 1919. a. ettevõetud palkade kõrgendamise aktsioon, mille järele tõsteti toimetajate palku 50% võrra, mille tulemusena vastavad nüüd palgad ennesõjaaegsele tasapinnale.

Daani provintsi ajakirjanike ühing töötab tihedas kontaktis Kopenhaageni ühinguga. Kui keegi provintsi lehe toimetajaist tuleb pealinna lehe toimetusse tööle, siis võetakse ta kohe Kopenhaageni ühingu liikmeks. Sama sünnib ka ümberpöörduv juhtudel. Liikmeid on Daani provintsi ajakirjanike ühingul 330.

Sotsialistlike ajalehtede toimetajad Daanis on koondatud üle maa veel oma ühingusse, mille liikmete arv ulatub 170-ni, kellest suurem osa on aga ka ühtlasi kas Kopenhaageni või provintsi ajakirjanike ühingu liikmeks.

Kopenhaagenis ilmuvate päevalehtede peatoimetajad on koondunud „Kopenhaageni toimetajate ühingusse“, millel pole peaulesandeks kutsehuvide kaitsmine, vaid peamiselt esinduslikud funktsioonid.

Kõigi Daani ajakirjanike ühingute ja väljaandjate organisatsioonide esindajad koos moodustavad n. n. p r e s s i n õ u k o g u, mille ülesandeks on kogu Daani ajakirjandusse puutuvate küsimuste lahendamise.

Kopenhaageni ajakirjanike liikmeil on väljaandjatega sõlmitud kirjalikud lepingud, milles ülesütlemise tähtpäevaks on ette nähtud 3 ktud. Nende ajakirjanike suhtes aga, kes ühes toimetuses töötanud üle 10-ne aasta, on ühingul kavatsus nõuda ülesütlemissajaks 1 aasta.

Kopenhaagenis töötava ajakirjaniku keskmiseks aastapalgaks on ümmarguselt 10.000 krooni. Kui varemalt osale toimetajaile maksti palka reahonoraride kujul, siis viimasel ajal on mindud üle kindlatele palgadele.

Daani ajakirjanike liitude suurimaks sissetulekuallikaks osutub kord aastas peetava n. n. ülevaatenädala puhul korraldatud loterii, mida peetakse järjekindlalt 1910. aastast alates. Suurem osa sel teel saadud rahast läheb ajakirjanike abiandmise fondi.

Haiguse ja invaliidsuse vastu on Daani ajakirjanikud endid kindlustanud erakindlustuseltsis, mille aastamaksudest tasuvad teatava osa ka väljaandjad. Riigi poolt antakse Daani ajakirjanikele välismaa stipendiume aastas ümmarguselt 8400 krooni, mis jaotatakse ühingute poolt määratud liikmeile 400—650-kroonilistes summades.

Leedu ajakirjanike seisukorda kirjeldas dr. P u r i c k a s, endine Leedu välisminister, lühidalt järgmiselt: 1922. aastal asutatud Leedu ajakirjanike ühingusse kuulusid ka kirjanikud, kuid nüüd on kirjanikel eriorganisatsioon. Kirjanike lahkumine oli loomulik, sest nende huvid ajakirjanike omist on mitmeti erinevad. Pragusse Leedu ajakirjanike ühingusse kuuluvad kõik Leedus töötavad ajakirjanikud, rahvusele vaatamata. Liikmeid on ühingul 60-ne ümber. Ajakirjanike organiseerimistöö on Leedus alles arenemisel. Leedu ajakirjanikud on seadusandlikult läbi viinud vanadus- ja haiguskindlustuse, mida tuleb pidada nende suurimaks saavutuseks.

Poola ajakirjanike seisukorda valgustas E. v. R u e c k e r. Kuna aga Poola ajakirjandusest on kirjutatud „Õitsitulede“ käesolevas numbris eriartikkel,

siis pole Poola ajakirjanike organisatsioonist siin enam vaja pikemalt sõna võtta.

Soomes on ajakirjanikud organiseerunud poliitilistesse ühinguisse ja peale selle ühte üldisesse erapoolestusse kutseühingusse. Suuremais poliitilistes ajakirjanike organisatsioonides tööseb liikmete arv 100-ni. Kokku on niisuguseid ühinguid 5. Peale nende veel mõningad vähemad eriorganisatsioonid, nagu ühistegeliste lehtede toimetajate ühing jne. Ajakirjanike palgaolude parandamises seisab Soome ajakirjanike ühinguil ees veel küllalt tööd.

Rohkearvulisest Rootsi ajakirjanike ühinguist omavad suurema tähtsuse 2 järgmist peaorganisatsiooni: 1) Üldiseilmeline, kuhu ei kuulu üksnes toimetajad ja väljaandjad, vaid ka teisi avaliku elu tegelasi, osutub peamiselt esindusülesannete täitjaks ja seltskondliku läbikäimise harrastajaks. Nimetatakse seda organisatsiooni „Rootsi publitsistide klubiks“. 2) Puhtkutseline (Svenska Journalistföreningen), koondab enda ümber ainult kutselised ajakirjanikud. Sellel ühingul on üle 800 liikme, kes organisatooriliselt jagunevad 16-sse erigruppi. Ühingu poolt on töötatud välja normaalepingu skeem, mis on suurema osa väljaandjate poolt aktsepteeritud. Ühingul on mitmesuguseid fonde oma liikmete sotsiaalse olukorra parandamiseks. Üldiselt on Rootsi ajakirjanike majanduslik seisukord täiesti rahuldav, nagu seda Riia pressikonverentsil kinnitas O. Hellkvist Stockholmist.

Lätis on ajakirjanikel ja kirjanikel ühine ühing. Tingitud olevat see sellest, et suurem osa Läti kirjanikest on ühtlasi ajakirjanikud. 1920. a. läks Läti ajakirjanikel korda panna maksma üldine kollektiivleping toimetajate palkade normeerimiseks. Edasi on lepingus fikseeritud aastas kuujaline puhkus ja ametist vabastamise puhul 3-kuine ülesütlemisaeg. Läti ajakirjanike liidu liikmeks on ka Läti vähemusrahvaste ajakirjanikud. Eraldi on organiseeritud Läti saksa lehtede toimetajad. Läti ajakirjanike liidu liikmeiks on tuntud poliitikamehi ja seltskonnategelasi. Ühingul on oma osakonnad Liibavis, Miitavis ja teistes linnades. Läti provintsi-ajakirjanike ühing kuulub samuti Riias asuva liidu liikmeks. Läti ajakirjanike sotsiaalne olukord pole siiski veel küllalt rahuldav. Läti ajakirjanike ühing kuulub rahvusvahelise ajakirjanike liidu liikmeks.

Rahvusvahelisest ajakirjanike liidust

refereeris selle peasekretär St. Valot Pariisist. Liidu asukohaks on Pariis. 1925. a. astusid nimetatud liidu

liikmeks kõik Prantsusmaa ajakirjanike ühingu, kellele järgnes ka rohkesti teiste maade ajakirjanike ühinguid.

Rahvusvahelise ajakirjanike liidu ülesandeks osutub aidata kaasa ajakirjanikel kutsealalises võitluses ning informeerida oma liikmeid tähtsamaist ja akuutsemaist poliitilisist küsimusist. Rahvusvahelisel ajakirjanike liidul on oma alaline esindaja Genfi tööbüroos ja Rahvasteliidu juures.

Liidul on Pariisis suur ajakirjanike-maja, millele m-me Severin kinkis väga väärtusliku raamatukogu. Rahvusvahelise liidu liikmed välismailt võivad Pariisi ajakirjanike-majas saada endale ulualust ning peale selle on liit alati valmis andma oma abi välisajakirjanikele intervjuude ja muu informatsiooni hankimisel.

Rahvusvahelise ajakirjanike liidu liikmeks astus jooksval aastal peakoosoleku otsuse põhjal ka E. A. L.

Eesti ajakirjanike majanduslikust ja sotsiaalsest seisukorrast refereeris nende ridade kirjutaja, kes kokkuvõttes lausus, et Eesti ajakirjanike majanduslik seisukord jätab veel palju soovida. Sotsiaalse olukorra kindlustamiseks pole seni suudetud veel midagi nimetamisväärset teostada.

Kuigi eespool toodud kokkuvõtted üksikute maade ajakirjanike organisatsioonest ja ajakirjanike majanduslikust olukorrast ei pretendeeri täiuslikkusele, siis ometi annab see teatava ülevaate ajakirjanike kutsealalisist organisatsioonest ning nende sihtidest Baltimere ümbritsevais riiges.

Pärast mainitud referaatide ettekandmist peetud läbirääkimistel jõuti ühemeelsele otsusele, et alles siis võivad ajakirjanikud kindlustada oma majanduslikku seisukorda ja saavutada neid soodustusi, mis nõuab ajakirjaniku kutsetöö, kui nende eesmärkide saavutamiseks töötatakse ühiselt ning koondatult kas või Baltimere-äärsete riikide ühise sektiioonina rahvusvahelises ajakirjanike liidus. Peale selle on aga veel tarviline omavahelise alalise kontakti loomine, milleks tuleks korraldada sagedamini Baltimere-äärsete riikide ajakirjanike konverentse. Ning lõpuks peaksid astuma üksikute maade ajakirjanike organisatsioonid veel tihedasse omavahelisse kontakti ja informeerima üksteist vastastikku oma ühingu tegevusest ja saavutatud tagajärgedest ajakirjanike kutsealasse puutuvais küsimusis.

Edasi aitaksid säärased konverentsid palju kaasa n. n. ühtlase Balti avaliku arvamise loomiseks, mis on üheks eeltingimuseks nimetatud riikide üksteisele lähendamises ning ühise frondi moodustamises välispoliitilisis küsimusis rahvusvahelises ulatuses.

Järgmise Baltimere konverentsi kokkukutsumise eeltööd võttis Läti ajakirjanike liit enda peale.

T. Braks
Redo šaržid

KUI LEHEMEHED SÕITSID TARTU

See sündis 15. novembri viimsel tunnil. Balti jaama kogunes erakorraliselt palju ajakir-

Liidu president ja abipresident nõu pidamas.

janikke. Inimesed ajasid kaelu sirgu ja arutelid:

„Teab, mis need sulemehed siin segivad?“

„Saabub ehk Siiami kuningas?“

„Rumal! Siiami prints läheb homme alles kaitseliidu lasketiirule püssi paugutama, kus see kuningas nii kärtsupealt Tallinna tuleb?“

„Mis te seletate!“ sähvas vurrudega mees, kel kõva kübar kuklas. „Kas te ei tea, et pressimehed sõidavad Tartu?“

„Kas sa kuula, või kohe Tartu pressivad!“

„Vaadake, vagun vajub teisi täis!“ Vurrudega mees tegi peaga nihukese nõksu, et kübar kargas kuklast ninale, just nagu sõduri taldrikiiver. Mees ise seletas paljuteadvalt: „Nüüd näete, mis tähendab demokraatlik kord: ajakirjanikud võtavad riigiraudteel terve vaguni endi alla ja tossutavad otsekohe Tartu, tsaari ajal oleks selline vagun lahti haagitud alles kuski Irkutskis või Blagoveščenskis. Ja-jah, küll oleks ikka olnud sandarmeil suutäis: vagunitäis ajakirjanikke...“

Vurrudega mehel oli õigus. Demokraatliku vabariigi demokraatlikud ajakirjanikud sõitsid.

Seda tõsiasja kinnitas ka „Rahva Sõna“ meeste kupees grammofon, mis undas aiva revolutsioonilisi viise.

Kärje ja Eigo kõõrutasid grammofonile vahvasti kaasa, Sirge oli aga tõmmanud end sirgu magamisvaguni lumivalgele linale ja mõtiskeli. Arvatavasti rahust, leivast ja maast.

Vaguni koridoris liikus „Kaitse Kodu!“ toimetaja ränk kogu. Mees vestiväel ja käed pükisitaskus. Temast vilksatas mööda heleblond Rimmelgas, sest perroonile oli ilmunud teda saatma pigibrünett näitsik, kaks kollast lille käes.

Kuski kupee ukse vahel kätles kaks parlamendimeest, Animägi ja Klaus. Üks ütles: „Tere õhtust!“ teine: „Guten Abend!“

Kus pagan on siis minu asukoht? Vajun viimsesse kupeesse, sealt korrigeeriti mind aga nii-ütelda õhuga välja. Väljudes alles nägin uksele kirja: „Ettevaatust! Daamid.“

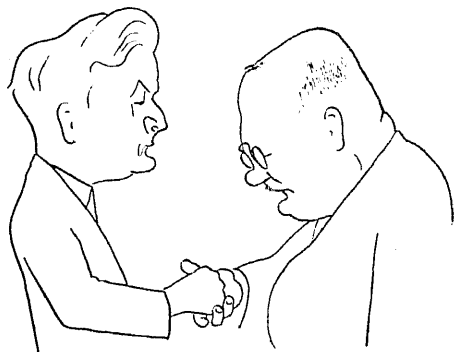
„Liidu president“, loen järgnevalt ukselt. Vaatan sisse: president Moorson ja ta abi Taklaja istuvad vis-à-vis ja harutlevad tähtsaid asju. Nende läheduses istub Kanarik, kumer kõht süles nagu kellermeistril. Ta on palavuse pärast kaela ümbert rebinud valla kõik kraed ja köitmed ning konstateerib: „Olevate andmete järgi võtab Tartu seltskond ajakirjanikke külaskäiku väga tõsiselt.“

„Mnjaa,“ teeb Moorson, „minu arva-tes peaks ekskursioon õnnestuma.“ Taklaja pistab pöidlad vestilõikesse ja deklaree-

A. Grünthal.

rib: „Seda, meil tuleb esineda kompaktselt. Ekskursioonist laialivalgumist ei tohi olla!“

J. Animägi ja S. Klaus
(„Päevalehe“ ja „Rev. Zeitungi“ parlamendimehed).

Rahamägi Henno poeb kupeesse, kus valitseb sügav vaikus. Siin istub Kattenberg, kes hetkegi ei kahtle ekskursiooni heas kordamine-

Eigo ja Kärje.

kus. Jaik on tõusnud kõrgemaise sfääresse ja kombineerib sõidukohast lööklaulu. Osvet istub all ja ootab inspiratsiooni. Kahe mehega on nad valmis vorpinud juba kaks rida:

„Sõit, sõit, sõit sinna,
uhkesse Tartu linna.“

J. Jaik ja K. Osvet.

P. Kanarik.

P. Krusten.

J. Mändmets oli kadunud aegsasti kupeesse. Pedro Krusten seisis akna all ja jälgis südame- rahuga tulesid sügisöös.

Viimaks leian oma kupee. Siin pühib kunstnik Johannsen prilliklease ja hõõveldab pliiatseid teravaks. Hoidke alt, kolleegid! Teid visatakse paberile.

Kattenberg.

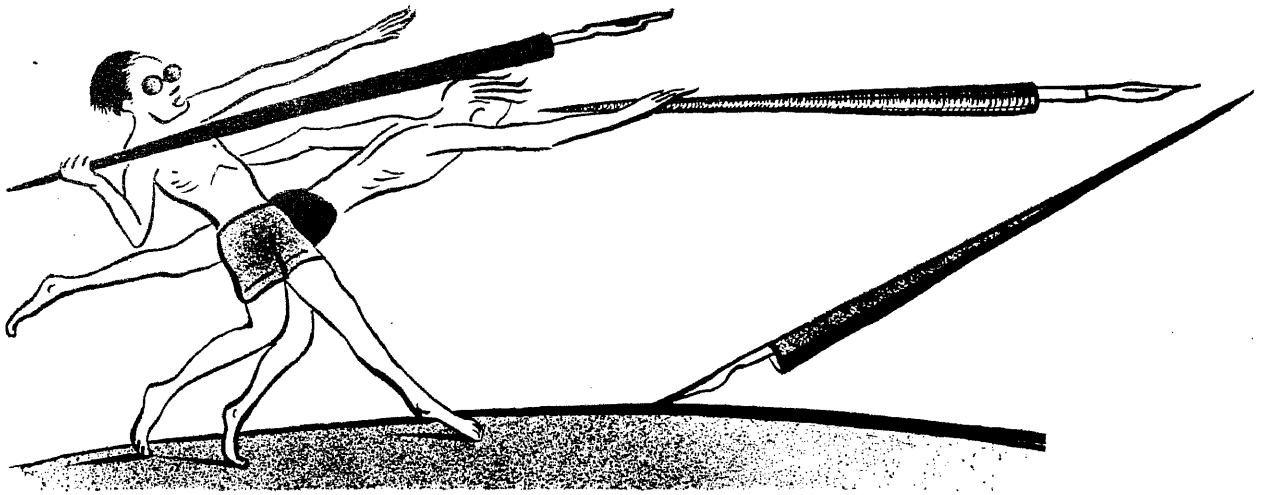
Braks.

Varsti astub kupeesse ka vaguni komandant Grünthal. Konstateerib, et kõik on korras. Priske vagunisatja on korraldanud, et kõigil oleks mugav magamisase. Sõit võib alata ja **uni ühes sellega.**

Veeriski juba rong. Suitsu pahvis veduri korstnast ja meie vaguni õhuakudest veel vahvamalt.

Nii me sõitsime ja põõnutasime magada, kuni äratati Taaralinna väravas. Tervitas meid Tartu ametvendade kogu. Tervitas meid Toomemägi esimese lumega. Nägime säravat päikest ja laialivalgunud Emajõe virvendavat pinda. Käisime Eesti muinasvara aidas ja Toomemäe tarkuse tubades. Hingasime hetkeks akadeemilist õhkugi.

Ilusaid mälestusi toime kaasa Tartust ja ta külalishahkeist tegelasist. 19. XI 30.

A. Grünthal

LÜHIKE TAGASIVAADE LIIDU 1930. A. TEGEVUSELE

On küllalt põhjusi vaadata tagasi E. A. L. 11. tegevusaastale rahuloleva pilguga. See on kaugelt ületanud suurimategi optimistide ennustused ja lootused. Juba üksi seegi asjaolu, et liidu kassaraamatud näitavad kahekümne tuhande kroonilist summat sularahana pankades, kusjuures kohustused on kaetud peaaegu viimseni ja võlgadeta varanduste seis — Kose kodu väärtust — hinnatakse vähemalt kaheksalekümnele tuhandele kroonile, põhjustab suurel määral eelöeldut.

Siit järeldub, et liidu möödud tegevusaasta on veernud peamiselt majandusliku külje korraldamise tähe all. Kuid ei või ollagi midagi targemat tänapäeva üldises kitsikuses, kui pöörda kogu tähelepanu sellele küsimusele. Majanduslik heaolek tagab kava-

kindla tegevuse ka kultuurilisel alal, milliste ülasannete juure nüüd võidakse asuda seda suureme eduga. Ja kavatsusi selles sihis on ootamas järke rohkesti. Juba eelseisva talve jooksul on lootus neist realiseerida mõndki.

Uue elumaja ehitamine ja iga-aastased puudu jäägid Kose kodu majapidamises ei teinud tühjaks mitte üksi liidu kassat, vaid aitasid kaasa ka võrdlemisi suurte pangavõlgade tekkimisele. Juhatuses seisukord aasta vahetusel ei olnud seetõttu kuigi hiilgav. Kahele miljonile sendile ulatava võlakoorma all tuli rabelda nagu mõnel raskustesse sattunud äri-mehel. Peaaegu iga jumala päev oli tarvis kulutada panga uksi, diskonteerida või pikendada mõnd vekslit. See pinevus lahenes aga tunduvalt juba aasta

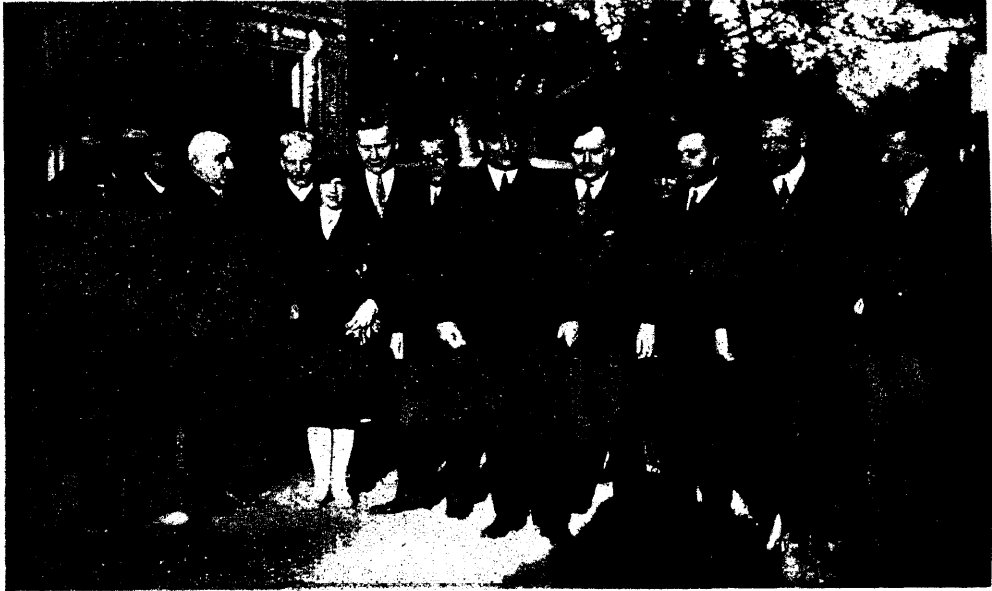
*Eesti ajakirjanike ball 1930. a.
Liidu esindajad tervitavad riigivanem O. Strandmani.*

alul, kui hakkas voolama kokku raha vabariigi valit-
suse loal korraldatud 100.000-kroonilisest loteriist.
Seltskonna haruldaselt heatahtlik suhtumine ajakir-
janike ühisele algatusele tagas loterii hiilgava korda-
mineku. Üle 50.000 krooni saadi juure uut kapitali
ja see aitas üle kõigist raskustest. Pangavõlad tasuti,
lahtised kohustused õiendati ja raha jäi veel ülegi.

Ainelise olukorra kindlustamisele mõjus kaasa
omajagu ka 15. veebruaril ohvitseride keskkogu
ruumes korraldatud traditsiooniline pressiball, mis
andis rekordse ülejäägi — 1600 krooni — seega suu-
rema kui kõik eelmised ballid kokku. Sellega seati
jälle jalule meie esindusballi hea nimi, mis eelmisel
aastal tublisti sai kannatada täielise ebaõnnestumise
tõttu. Hellitame lootust, et liidu juhatus ka edas-
pidi püüab teha kõik, et pressiballid tõelikult kuju-
neksid suursündmusiks ja seltskonda ajakirjandusele

misest kevadisel peakoosolekul, mil need küsimused
täies ulatuses olid kõne all. Peakoosoleku meeleolude
kohaselt püüdiski juhatus korraldada Kose majapida-
mist ja seda eeskätt selles sihis, et elu seal muutuks
odavamaks peamiselt perekonnainimestele. Möödu-
nud suve kestes elas Kose kodus ümmarguselt 150
inimest, kui võtta kokku üksikute kuude elanike arv.
Elavaimaid kuid Kosel oli juuni 40 inimesega, mil
toad viimseini olid antud välja. Sellele järgnes juuli
32 elanikuga, august 27 elanikuga, milline arv sep-
tembris langes 17. Peale liidu liikmete kasutasid
Kose kodu ka nende poolt soovitatud võõrad. Nii
viibis Kosel möödunud suvel ka Tallinna linnapea
A. Uesson perekonnaga ja teisi seltskonnas hästi
tuntud inimesi.

Mis puutub liidu tegevusse teistel aladel, siis
aruandeaasta on siingi olnud aktiivsemaid. Osavõtt

Ungari haridusminister krahv Klebersberg ajakirjanike kodus Kosel (kr. K. keskel tsilindris).

lähendavaks sillaks. Suurimaid raskusi seisab ju
selles, et seesuguse suureulatusliku balli korraldami-
seks meil puuduvad sobivad ruumid, kuid vähemaski
möödus äratavad nad küllaltki tähelepanu seltskonna
valitumas osas.

Suvehooaja lähenedes kujunes juhatuse suurimaks
mureks, kuidas ratsionaliseerida majapidamist Kosel.
Viimased aastad andsid tunduvalt puudujääke puht-
majapidamise osas, mida ei peetud sugugi loomuli-
kuks. Pikemate kaalutluste järele jõuti otsusele, et
liit majapidamise annab rendile, jättes endale vaid
õiguse anda juhtnõore ja kontrollida rentniku tege-
vust. Sõlmitigi leping majapidajaga ja, nagu esialg-
sed andmed näitavad, ei tule liidul enam Kose ma-
japidamisele maksa juure. Sellega on saavutatud
võrdlemisi suur kokkuhoid, umbes neli tuhat krooni
aastas. Kas uus majapidamise moodus üldiselt rahul-
das liikmeid, selle kohta on raske öelda midagi
konkreetsemat. Kahtlemata tõi esimene aasta esile
teatavaid puudusi, mis järgmisel aastal kõrvaldatakse.
Et liikmed tunnevad suurt huvi Kose kodu ja selle
majapidamise vastu, see selgus juba elavast sõnavõt-

läti ametvendade algatusel korraldatud Baltimere-
ümbritsevate riikide ajakirjanike konverentsist Riias
(millest teisal lähemalt) võimaldas saada ülevaate aja-
leHEMEESTE TÖÖTINGIMUSIST JA ÜLDISEST OLUKORRAST NEIS
maades, samuti ka isikliku kokkupuute välismaa
ametvendadega. Ajakirjanike Liidu ja lehtede esin-
dajate sõidud Varssavi ja Berliini, nii nagu terve
rida välismaa ajakirjanike külaskäike meiegi kodu-
maale, on suurel määral meid lähendanud välismaa-
ilmale. Külaliste vastuvõtt on enamikus sündinud
Kose kodus. Kuid teisigi väliskülalisi on meie valit-
susvõimud juhtinud ajakirjanike kodusse Kosel. Teiste
kõrgemate väliskülaliste hulgas külastas suvel Kose
kodu Ungari haridusminister ja silmapaistev Euroopa
kultuurtegelane krahv Klebersberg, kes lühikeselt
jutlemiselt ja ringkäigult pargis viis kaasa kõige
paremad muljed. Sellega on vist küll juba kriipsu-
tatud alla Kose kodu tähtsus ja vajadus, sest Tallinna
külje all ei leidu ühtki kaunimat ega paremini
korraldatud kohta, kuhu võiks juhtida meid külas-
tavaid välismaalasi.

Küsimustest, mis lähemalt puudutavad ajakirja-

niku kutseala ja mille ümber on kõneldud aastaid. lahenes jooksva aastaga aukohtu asi. Kevadisel peakoosolekul kiideti heaks vastav statuut ja valiti aukohtu liikmed. Kuigi seni ei ole aukohtul tulnud lahendada ühtki suuremat konflikti, on selle loomise ometi saadud edasi surnud punktilt. Meil vähemalt on olemas kompetentne ja autoriteetne instants, kelle poole võib pöörduda vajaduse korral ja kelle hooleks võib usaldada au- ja eetikaküsimused.

Laiemaalatusliku tähtsusega küsimustest kutse alal on ka ajakirjanike kindlustuse kassa ellukutsu-

ajaviitevahendiga, kuid võib märgata teadlikkugi sportimist. Ajakirjanike pere ei ole suur, noorte juurekasv seetõttu on vaevalt märgatav, kuid vaatamata sellele on siingi rühitud edasi suure visadusega. Liidu juhatues heatahtlik suhtumine asjale on selleks palju aidanud kaasa. Ka on liidu peakoosolek näidanud arusaamist spordi vajadusest lehemeeste keskel ega ole keeldunud andmast tarvilisi krediite.

Seetõttu avaneski võimalus Kose parki ehitada veel teine tennisplats, mis loob hoopis avaramad väljavaated valgespordi arenguks ajalehemeeste peres.

Eesti Ajakirjanike Liidu loterii võitude väljaloosimine „Estonia“ kontsertsaalis.

mine. Selles ei ole aga veel lõplikult läinud korda leida ühiseid lähtekohti ja asi võtab veel aega, peamiselt sobiva mooduse leidmiseks kindlustamise elluviimisel. Liidu erakorralise peakoosoleku otsustas juhatus kutsuda kokku 16. nov. Tartu, et ülikoolilinnas rahulikumas atmosfääris vahetada mõtteid peamiselt siin mainitud kindlustusküsimuse üle. Ühtlasi kasutati juhust, et üle riigi kokkusõitnud ajalehemehe tutvustada lähemalt ülikoolilinnaga, selle vaatamisväärsustega ja luua kontakti ajakirjanike ja Tartu seltskonna vahel.

Ka sportlikus tegevuses, mida juhivad liidu alaorganina tennisklubi, on möödunud aasta olnud võrdlemisi hoogus. Tehes mõne aasta eest algust kitsama ringiga tennises on sportlik tegevus nüüd haarnud ja tõmmanud kaasa laiemaid hulki ajakirjanike keskel, arenedes ka teistele kergespordi aladele. Loomulikult on siin tegemist spordi kui otstarbekohase

Uue platsi ehitamisega ja mänguväljade asetamisega põhjast lõunasse on loodud kaunis vaatepilt, mida Kose kodu küllastajad ei ole suutnud küllalt kiita. Uue platsi ehitamine ja vana profileerimine maksis küll 1600 krooni, kuid selle eest on saavutatud ka midagi püsivat. Ühel ajal uue tennisplatsi ehitamisega rajati ka võrkpalliplats lagunevate kanakuutide ja kuuride asemele, muutes inetu ja nõgistunud aianurga avaraks mänguväljaks. Mõlemad platsid saidki elava sportliku tegevuse keskkohadeks, kus heatujuliselt lennutati palle. Hüplesid pallid ja müdises maa, spordipere kilas hiliste õhtutundideni. Korraldati võistlusi, tehti külaskäike teistele klubidele, võeti osa isegi sügisestest kinnistest esivõistlustest tennises. Organiseeriti võistlusmatku ka välispoole. Sõidutati terve omnibuse täis sportlasi Pärnu suvitus- ja supellinna, löödi seal maha võistlusi igal käel — tennises, jalgpallis ja võrkpallis. Kaotati muidugi pär-

nakaile, kuid ühissõidu ülevale meeleolule see ei mõjunud põrmugi halvasti. Pärnu kolleegide auks peab mainima, et pealinna ametvendi nad võtsid vastu suurima tähelepanuga ja sõbralikkusega. Pärnu linna pealt korraldatud lõuna ja sel puhul öeldud ilusad sõnad ei unune nii pea, samuti jääb mälestusse veel kauaks see sõit üldse. Sügisesel meistervõistlusel tennis kaitses väärikalt oma tiitlit A. Kauts, kes ülekaalukalt löi A. Grünthali finaalis. Naisüksikmängus sai revanši pr. Olakilt ja tuli esimesele kohale prl. Kernberg. Segapaarismängus võitsid meistritiitli pr. Olak—Grünthal ja meespaarismängus Kauts—Rommelgas. Jalgpallis on peetud mitu matši, mis äratasid suurt tähelepanu ja pakkusid huvi publikule kui ka mängijaile. Võrkpalli meeskond on oma asja võtnud sama tõsiselt kui tennisemängijadki ja ta saavutused väärivad erilist märkimist. Harjutatakse mitte ükski suvel, vaid tehakse mitmekülgset treeningut ühes võimlemisega talvelgi. Rohkearvulistel võistlustel on näidatud seetõttu ka häid tulemusi. Eelmainitule lisaks käib sportlik tegevus tennisklubi juhtimisel veel koroonas, tänapäeva kõige enam levinud spordialal, ja esimese aasta jooksul on siingi korraldatud rida huviküllaseid võistlusi. Sportlikule tegevusele on liidu sajalikmelisest perest ligemale pooled tõmmatud kaasa. Liidu 1930. aasta tegevust juhtis juhatus järgmises koosseisus:

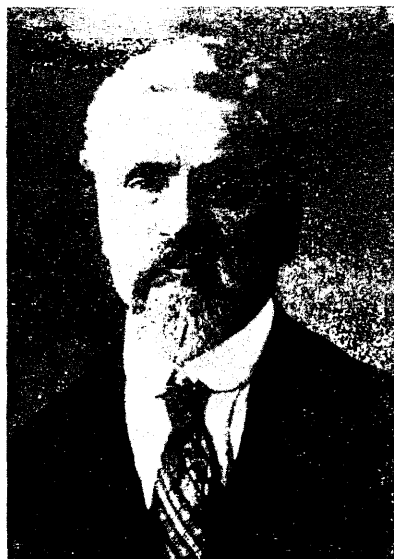

Poola kirjanik J. Kaden-Bandrovski Eesti ajakirjanike kodus Kosel. Vasakult paremale: J. Kaden-Bandrovski, J. Taklaja, K. Kornel.

E. A. L. Tennisklubi külas Pärnu Tennisklubil.

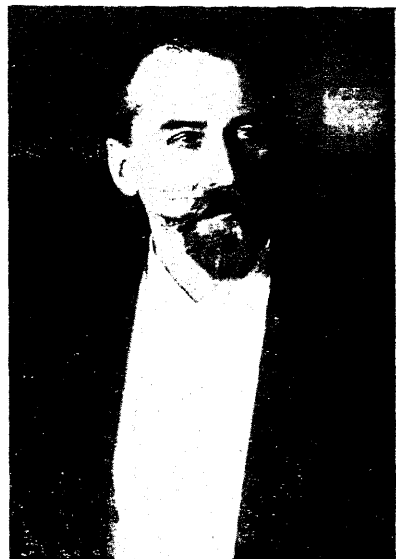
esimees H. Moorson, abiesimees J. Taklaja, sekretär H. Rahamägi, abisekretär A. Grünthal, laekahoidja M. Aitsam, abi J. Tomp, ametita liikmed K. Kornel ja L. Johanson. Oktoobris lahkus juhatuselt M. Aitsam, kelle asemele valiti laekahoidjaks J. Tomp ja uue liikmena juhatusse kutsuti T. Braks. Tennisklubi juhatusse kuulusid: esimees A. Grünthal, sekretär E. Rommelgas, laekahoidja E. Treufeldt, ametita K. Teder ja J. Eigo. Revisjoni komisjoni: J. Animägi, A. Külma ja E. Treufeldt. Auliikmeid oli viis: Ed. Vilde, A. Jürgenstein, M. Martna, J. Tõnisson ja G. E. Luiga.

M. Martna.

G. E. Luiga.

J. Tõnisson.

EESTI AJAKIRJANIKE LIIDU LIIKMED

(Aasta-arv näitab liikmeks astumise, auliikmeil — liikmeks valiku aega)

Auliikmed:

1. Jürgenstein, Anton, 1929.
2. Luiga, Georg Eduard, 1930.
3. Martna, Mihkel, 1930.
4. Tõnisson, Jaan, 1930.
5. Vilde, Eduard, 1925.

Tegevliikmed:

1. Aitsam, Mihkel, 1919.
2. Adson, Arthur, 1922.
3. Anderkopp, Ado, 1922.
4. Anderkopp, Alice, 1926.
5. Angelus, Oskar, 1928.
6. Animägi, Johan, 1921.
7. Braks, Tõnis, 1922.
8. Eigo, Johannes, 1929.
9. Erikson, Julius, 1929.
10. Esop, Meta, 1927.
11. Fiskar, Anna, 1919.
12. Grünfeldt, Peeter, 1926.
13. Grünthal, Aleks., 1921.
14. Haljaspõld, Herbert, 1929.
15. Heino, Toivo, 1926.
16. Hennings-Stšepotjeva, H., 1925.
17. Hubel, Eduard, 1919.
18. Hunnius, Edmund, 1922.
19. Hünerson, Jaan, 1927.
20. Jaik, Juhan, 1927.
21. Jalak, Evald, 1926.
22. Johanson, Leopold, 1921.
23. Järv, Johannes, 1929.
24. Jürisson, Eddy, 1923.
25. Jürvetson, Aleks., 1929.
26. Kann, Nikolai, 1926.
27. Kanarik, Paul, 1929.
28. Kask, Aleks., 1921.
29. Kauts, Adolf, 1927.
30. Kenn, Leopold, 1922.

31. Kesa, Karl, 1922.
32. Kentmann, Voldemar, 1922.
33. Kikson, Hugo, 1919.
34. Kitsberg, Jaan, 1927.
35. Klau, Sigmund, 1930.
36. Klemküll, Hans, 1922.
37. Koch, Voldemar, 1921.
38. Koch, Margarethe, 1929.
39. Kornel, Karl, 1921.
40. Kreisberg, Aleksis, 1920.
41. Krusten, Peeter, 1928.
42. Kukke, Hugo, 1925.
43. Külm, August, 1927.
44. Kärje, Johannes, 1930.
45. Laaman, Eduard, 1924.
46. Lekstein, Mart, 1925.
47. Leppik, Jaan, 1924.
48. Loorits, Aleks., 1923.
49. Mauer, Georg, 1930.
50. Meiner, Karl, 1929.
51. Meerits, Ants, 1927.
52. Metslõv, Nikolaus, 1924.
53. Michkelson, Jaan, 1929.
54. Miller, Selma, 1927.
55. Moorson, Heinrich, 1922.
56. Mändmets, Jakob, 1919.
57. Mänd, Oskar, 1925.
58. Möttus, Jakob, 1928.
59. Nurk, Mart, 1922.
60. Olak, Paul, 1919.
61. Oiderman, Hans, 1929.
62. Osvet, Konstantin, 1922.
63. Peel, Aleksander, 1925.
64. Pertman, Ed, 1928.
65. Peterson, Ilmar, 1927.
66. Piip, Ants, 1923.
67. Piiskar, Jaan, 1929.
68. Prümmel, Joosep, 1919.
69. Rahamägi, Henno, 1927.
70. Raudsepp, Hugo, 1919.
71. Remmelgas, Erich, 1929.
72. Rebassov, Aleks., 1921.

73. Schulbach, Arnold, 1922.
74. Schulmann, Helmuth, 1922.
75. Schultz, Aleksander, 1928.
76. Sirge, Rudolf, 1930.
77. Soots, Olaf, 1927.
78. Söerd, Leonhard, 1924.
79. Taklaja, Jaan, 1927.
80. Tammann, August, 1929.
81. Tammer, Harald, 1922.
82. Teder, Kaljula, 1928.
83. Tiitus, Romulus, 1929.
84. Tomp, Jaan, 1919.
85. Tomp, Tõnis, 1921.
86. Tupits, Artur, 1922.
87. Treufeldt, Edgar, 1928.
88. Treufeldt, Jaan, 1925.
89. Tõilasepp, August, 1924.
90. Tõnisson, Georg, 1922.
91. Valdson, Karl, 1922.
92. Vellner, Harald, 1919.
93. Veelman, Johannes, 1919.
94. Vismän, Harry, 1922.
95. Veberman, E., 1921.
96. Viidas, Voldemar, 1926.
97. Viik, Johannes, 1919.
98. Vries, Axel de, 1921.

Toetajad liikmed:

1. Antson, Aleksander, 1928.
2. Ehrman, Karl, 1929.
3. Kentmann, Hans, 1929.
4. Kursman, Nikolai, 1930.
5. Liiv, Otto, 1928.
6. Mihkelson-Kauts, Agnes, 1930.
7. Männik, Hans, 1929.
8. Nymän, Joh, 1929.
9. Parikas, G. J., 1930.
10. Perli, Edgar, 1929.
11. Peterson, Aleksander, 1930.
12. Puusep, Hermann, 1930.
13. Rahamägi, H. B., 1930.
14. Rahnula, Gerhard, 1929.

„PÄEVALEHT“ 25 AASTAT VANA

Eesti ajakirjanduse peres pühitseb tänavu — 16. detsembril — üks ta liikmeist — „Päevaleht“ — oma 25-aastase kestvuse päeva. Kakkümmendviis aastat ei ole iseenesest pikk aeg, aga need möödunud aastad sisaldavad vahest rohkem kui endiste aegade sajangud. „Päevalehe“ esimesed eluaastad olid õige kitsad,

„Päevaleht“ minnes aasta paari pärast pärast asutamist äsja asutatud „Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse“ kätte, on trükitehnika tõstmises ja uuenduste sissetoomises alati astunud ja võidelnud esirinnas.

Tähendasin, et need 25 aastat sisaldavad endas rohkem kui mõnel muul ajal sajangud. Mõistagi, et

„PÄEVALEHE“ PRAEGUNE TOIMETUS.

1. rida vasakult: E. Jalak, J. Mändmets, N. Kann, G. E. Luiga, L. Kenn, J. Taklaja, A. Lemba, H. Tammer.

2. rida vasakult: J. Ilves, A. Burmeister, O. Krusten, J. Animägi, M. Aitsam, A. Grünthal, T. Braks.

3. rida vasakult: K. Teder, A. Kivikas, R. Kangro-Pool, I. Peterson, A. Kalm, F. Johansen.

olugi et ta asutajal A. Perdil oli agarust ja julgust astuda meie juures enneolematuid uuendussamme. Nii oli „Päevaleht“ meil esimene, kelle trükikojas võeti tarvitusele ladumismasinad, samuti rotatsioonmasin — uuendused, mis leidsid sellal isegi „asjatundjate“ poolt naeruvääristamist. Kuna peeti meie olusid ja vajadusi niivõrd pisukesteks, et niisugused sisseseaded loeti tarbetuks.

Heidetagu aga nüüd kord pilk meie lehtede trükikodadesse, et näha, missuguse edusammu on teinud trükitehnika siin 25 aasta vältel.

erakordsed ajad panid ka „Päevalehele“ peale erakordseid kohustusi ja ülesandeid. Tal tuli alaliselt seista vahimehena valvepostil ja jääda truuks oma ülesandele, hoolimata igasuguseist pealepandud raskusist, ähvardusist ja surveist. „Päevalehe“ ülimaks eesmärgiks oli teenida oma maad ja rahvast selle järgi, mis südame-tunnistus ja õigustunne talle kirjutasid ette. Ja see põhimõte ongi ta läbi kannud rasketest aegadest ja temale kogunud rohke sõprade ja poolehoidjate hulga.

Järgnes rasketele ja vaevarikastele päevadele meie

iseseisvuse süünd. See suur ajalooline akt avas väga paljudel hoopis uued vaated. Kõik endised ja uuelts asutatud lehed, muutusid erakondade häälekandjaks. Olgugi et „Päevaleht“ oli iga päev meie iseseisvuse sünni läheduses, ei suutnud ometi sellele järgnevad ajad muuta ta seisukohta: ta ei annud ennast ühegi erakonna teenistusse, vaid jäi endiselt seisukohale, kus mõõdupuuks on vastutav südametunnistus ja inimese arusaamise järgi õigus ja tõde.

Sellest on tulnud, et „Päevaleht“ on sageli olnud sunnitud ütlema kibedaid sõnu isegi oma siiamaalsetele sõpradele, ja sel põhjusel on jäänud sageli endised poolehoidjad ükskõikseiks või muutunud koguni vastaseiks.

Oma kahekümneviie aasta juubeli puhul võib „Päevaleht“

uhkusega silmitseda nende isikute ridu, kes temas on selle aja vältel teinud kaastööd. Ta on alati avanud oma veerud kirjadele, mis tuluks isamaale ja rahvale, tulgu kiri poolehoidja või vastase sulest. Vähe leidub isikuid Eesti haritlaste ilmas, kel poleks elus tulnud kokku puutuda „Päevalehega“. Ei ole ometi ühtki avalikku või vaimset liikumist, mille kohta ei ole seisukohta võtnud „Päevaleht“.

Nii kaksikümneviiis aastat tööd — tööd — tööd, ja tänavu 16. detsembril peatub ta hetkeks, et heita pilku tagasi ajamerre vajunud veerandsaja peale. Selieel päeval ühineb suur „Päevalehe“ sõprade ja lugejate hulk ja soovib samase agarusega edasisammumist järgnevas sajandi veerandis.

SISUKORD:

	Lhk.		Lhk.
Karl Kesa, — Neljasaja-aastane kõmukirjandus.	13	Georg Meri, — Talvine retk igatsuste maale.	81
H. Raudsepp, — Ruumis ja ajas.	19	J. Mändmets, — * * *	88
J. Weidenstrauch, — Noore surm.	23	Heini, — Kõrgendatud tasu	90
R. Sirge, — Nõukogude naine.	26	Edm. Hunnius, — Ajaleht ja publik.	96
K. Osvet, — Aasta-ajad.	31	Ajakirjandus seltskonna kohtu ees (ankeet):	98
N. Andresen, — Mihkel Martna.	32	Aug. Anni, Aleksander Hellat, Oskar Loorits,	
Eevalt Viskel, — Ajakirjandus sovjettide maal.	36	Mihkel Martna, H. Moora, A. Palvadre, Joakim	
Juh. Jaik, — Pommilooja ja Tila.	41	Puhk, H. B. Rahamägi, Hugo Reiman, J. Roos,	
A. Tammann, — Lahetaguseid lahkjooni.	47	D. Rootsman, Rich. Rāgo, Albert Saareste, Joh.	
T. Kovalski, — Poola ajakirjanduse tänapäev.	50	V. Veski, Eduard Vilde, Eduard Virgo.	
G. E. Luiga, — Juhan Liiviga „Oleviku“ toimetuses.	53	Eevalt Viskel, — Mõned, keda olen näinud.	110
A. Grünthal, — Troonilt tõugatud jumalate maal.	57	H. V., — Peeter Sagar.	114
H. Vellner, — Hulkurite kuningas.	61	Mos Kiito, — Improvisatsioonid Toompeal.	115
K. Kornel, — Mõistke ajakirjanikku.	67	J. Mändmets, — Peeter Grünfeldt.	118
A. Adson, — Läbi Tiroomi.	70	K. Valdson, — Eesti Ajakirjanike Liidu esimehe sünnipäeva puhul.	119
Kroonik, — Šarže riigikogust.	73	Ja an Taklaja, — Riia pressikonverents.	121
K. O., — Juhan Weidenstrauch.	75	T. Braks, — Kui lehemehed sõitsid Tartu.	124
Karl Ehrmann, — Ilmar Reiman.	76	A. Grünthal, — Lühike tagasivaade liidu 1930. a tegevusele.	126
K. O., — Karl Pinkovski.	77	Eesti Ajakirjanike Liidu liikmed.	130
E. Jalak, — Nikolai Kung.	78	J. M., — „Päevaleht“ 25 aastat vana.	131
A. Peel, — Ajakirjanduse tänapäevast.	79		

Kaanejoonistus Red o'lt, karikatuure ja joonistusi Tiitus'elt, Goril't ja Red o'lt. Red o šaržid T. Kovalski artiklis „Poola ajakirjanduse tänapäev“ tehtud Poola ajakirjanike läinudsuvisel külaskäigu puhul.

„Õitsitud“ on trükitud kodumaa paberil.

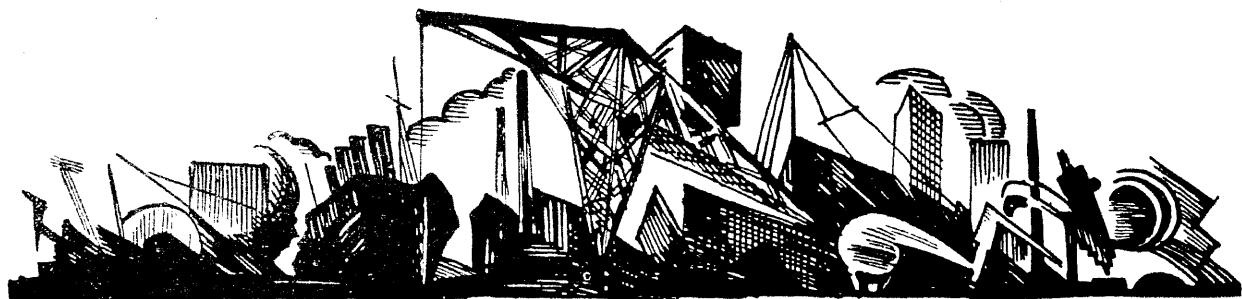

**ETK
WEIN**

**KES MAITSEB,
SEE KIIDAB**

MÚÚGÍL ÍGALPOOL

ETA

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

JUHATUS JA MÜÜGIBÜROO:

TALLINN, VALLI TÄN. 4,

ADDRESS: „PEAPÕLEVKIVI“

TELEF.: (2)10-85 ja (2)11-62

KAEVANDUSED JA ÕLIVABRIK:

KOHTLA-JÄRVEL JA KUKRUSEL

ÕLILADU TALLINNA SADAMAS

*

M Ü Ü K:

1927. AASTAL: 256338 TO PÕLEVKIVI, 3638 TO
PÕLEVKIVI-ÕLISID JA -BITUUMENIT;

1928. AASTAL: 345477 TO PÕLEVKIVI, 5484 TO
PÕLEVKIVI-ÕLISID JA -BITUUMENIT;

1929. AASTAL: 372625 TO PÕLEVKIVI, 7057 TO
PÕLEVKIVI-ÕLISID JA -BITUUMENIT

!!*

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE SAADUSED:

PÕLEVKIVI KÜTTEKS; TOORÕLI: KÜTTEÕLI;
BENSIN; RASKED ÕLID JA BITUUMEN („ESTO-
BITUMEN“) TEEDETEGEMISEKS, KATUSEPAPI-
VABRIKUTELE JA ISOLATSIOONITÖÖDEKS;
IMBUTUSÕLID JA „FENOLAAT“ PUUKONSER-
VEERIMISEKS; PÕLEVKIVI-KARBOLINEUM („ES-
TOKARBOLINEUM“); KATUSELAKK (KATUSE-
TÖRV); R A U A L A K K (ASFALT-LAKK) JA
ASFALT-MASTIKS

*

G. SCHEEL & KO

TALLINNAS.

ASUTATUD 1884. a.

EESTI MEHAANILISE PUUTÖÖSTUSE AKTSIA SELTS

A. M. LUTHER

MÜÜGIKOHT: TALLINN, VANA POSTI 9 * Telefon (20)616

ETA

ÕLLEVABRIK AKTSIASELTS

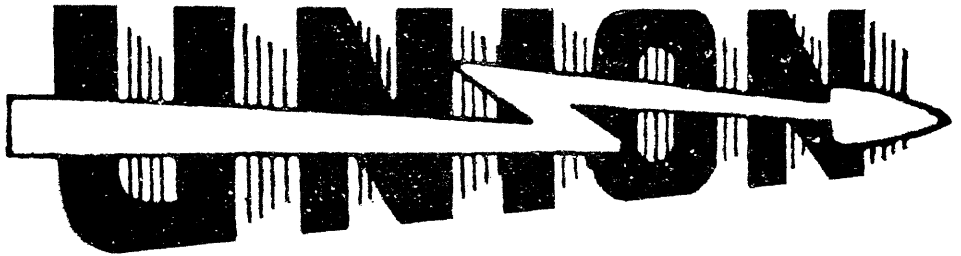
A. Le Coq

**LONDON
TARTU**

SOOVITAB OMA

ÕLUT, PORTERIT, KEEDETUD MÖDU
LIMONAADI, SOODAT JA SELTERSIT TUNTUD HEADUSES

JALANÕU ON ELEGANTNE

• VASTUPIDAV JA PASSIV

M Ü Ü G I L
K Ö I G I S
P A R E M A T E S
J A L A N Õ U D E
K A U P L U S T E S

Aktsiaselts

ETA

OSKAR KILGAS

Trikoo-, pitsi- ja sukavabrik

Talinnas, Volta 3.

Vabrik valmistab kõrges headuses:

sukki, sokke, lastesukki, trikood, pitse, paelu,
laudlinu, spordiülikondi, aluspesu j. n. e. j. n. e.,
siid-, poolsiid- ja villaseid kleidi-, pesu- ja voodri-
riideid, serge, crêpeline, rips, taft, crêpe-satin,
crêpe de Chine, dekoratsiooniriie, mööbliriie,
veloutine, milanaise, crêpe Royal, poppelin.
— — crêpe georgette, duchesse j. n. e. — —

Kaubad varustatud vabrikumärgiga ja saadaval üle maa.

RIIGI TRÜKIKOJA

KIRJASTUSEL

ON ILMUNUD JA SAADA PARIMATEST
RAAMATUKAUPL. JÄRGM. RAAMATUD

<i>Seadused ja määrused hariduse alal</i>	Kr. 3.50
<i>Haridustegelase käsiraamat</i>	„ 2.—
<i>Mõõdude käsiraamat</i>	„ —.50
<i>Tsekiseadus</i>	„ 1.50
<i>Tempelmaksuseadus</i>	„ 1.50
<i>Ehitustööde tehnilised tingimused.</i>	„ 1.25
<i>Aadressraamat 1929/30</i>	„ 6.50

P E A L A O S:

<i>Album Eesti Vabariigi loomispäevilt</i>	Kr. 10.—
<i>Kriminaalseadustik</i>	„ 10.—
<i>Eesti ja Rootsi</i>	„ 8.—

ETA

ETA

o.-ü.

ÖJGAARD & SCHULTZ

EESTIS

INSENERID JA ETTEVÕTJAD

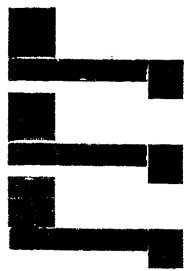
E · R · I · A · L · A:

RAUDBETOONKONSTRUKTSIOONID KÕRGE-
JA SÜGAVEHITUSTES,
HÜDROTEHNILISED JA
RAUDTEEDE EHTUSED

TALLINN, VABADUSPLATS 1

TELEF. (20)8-23

TELEGRAMMID: KONTRAKTOR

TALLINNA LINNAPANK

Mundi t. 2

TELEFONID
426,75 427,19 428,39 Aidad 748

TELEGRAMMID:
LINNAPANK

Toimetab
kõiki
pangaoperatsioone
sise- ja
välismaal

*

Korrespondendid
kõikides kodumaa
linnades
ja
välismaa
tähtsamates
keskkohtades

*

Võtab kaupu
oma aiatadesse
hoiule ja annab
nende vastu
laenusid

*

ETA

EESTI ÜHISTEGELINE KINDLUSTUS-KESKSELTS

TALLINN

S. KARJA 19

TELEF. 426-83

VASTASTIKUSTE
KINDLUSTUSSELTSE
NÕUANDEKOHT

ja

EDASIKINDLUSTUSE-KESKKORRALDUS

ning

REVISJONILIIT

ETA

A. S. TARTU PÄRMIVABRIKU «VESIRAVILA»

DIR. PROF. DR. MED. L. PUUSEPP + TARTUS, PIKK T. 60/92. TELEF. 34

Ravitakse: NÄRVIHAIGUSI, nagu närvide nõrkus, kõik-
suugu närvipõletikud, išias jne. AINEVAHE-
TUSE HAIGUSI: podagra, liigrasvumine. REUMATISMI: lihaste
reumatism, liigeste põletik ja selle kroonilised vormid. TERA-
PEUTILINE OSAKOND: pärmivedeliku, süsihappe, vahu ja tei-
sed arstil. vannid, raba-mähised, dušid — charcot ja teised,
ravimine elektriga, valgusega, massaažiga.

ETA

ASUTIS ON AVATUD KELLA 12—8 ÕHT. ARSTI VASTUVÕTM. K. 12—5 Õ.

PERENAISTE KUTSEAJAKIRI

5 TALUPERENAINE 5 -AASTAKÄIK AASTAKÄIK

Ilmub Tartus Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi väljaandel iga
kuu esimesel päeval, suures kaustas, hulga piltide ja joonistega.

„Taluperenaine“ käsitleb kõiki perenaise kutseküsimusi, nagu: kodukultuur, lastekasvatus, tervishoid,
aiatöö, kodulinnukasvatus jne. Käsitööosas: moed, mustrid, tikkimiseks, telgedel kudumiseks,
sõlmimiseks jne., töötehnikate õpetusi, kudujatele riideproov jne. Igal numbril kaasas
lõike- ja mustrileht ning lasteleht „Laste maailm“.

Tellimishinnad 1931. a.: 12 kuud — 4 kr., 6 kuud — 2 kr. 25 s.,
3 „ — 1 kr. 15 s., üksiknumber 40 s.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused üle riigi, „ETA“ ja teised „Talu-
perenaise“ tellimiste vastuvõtjad.

TOIMETUS JA TALITUS: TARTUS, SUURTURG 8. KÕNETR. 9-57.

ETA

ETA

GUSTAV PIHLAKAS

G. P.

PABERKAUPADE, KIRJAÜMBRIKUTE,
KÕITMIS- JA LINEERIMISTÖÖSTUS

G. P.

TALLINN, VAKSALI PST. 2. TELEFON 434-79 JA 429-65

M.-T. «LAVERNA»

Tallinn, Pääsukese t. 4 * Kõnetraat 308-12

Alafi laos suures valikus
moodsad tulekindlad

teraskassapid

ETA

ETA

Eestlane,

nõua igalpool Tartu tubakavabriku «Sultan-Flor» saadusi, sest, et see on ainuke puht-eestlaste ettevõtte! Tema saadused ületavad kõiki teisi, oma puhta maitse ja peene aroomi poolest.

A.-S.
«EESTI REISIBÜROO»
 Peakontor: TALLINN, Pikk t. 6, tel. 453-20 ja 453-21.
 Osakonnad: TARTU, Suurturg 7, telefon 3-72
 PÄRNU, Rüütli tän., Endla majas, tel. 115.
 Telegr. aadress: „ERBO“. Tallinn resp. Tartu, Pärnu.

★

RAUDTEEPILETITE EELMÜÜK:

a) Kodumaal kõikidesse jaamadesse.
 b) Välismaal kõikidesse suurematesse linnadesse.

ESINDUSED JA AGENTUUR KÕIKIDELT SUUREMATELT EUROOPA REISIBÜROODELT. RINGREISUPILETID TURISTIDELE. RAHAVAHETUS JA VALUUTAMÜÜK REISIJATELE. VÄLISPASSIDE JA VIISUMITE MÜRETSEMINE.

LAEVASÕIDUPILETID

kõikidele kodumaa ja Baltimere liinidele. Ookeanilaevade piletid Inglise, Saksa, Prantsuse, Rootsi ja Ameerika liinidel kõikidesse maailmaosadesse. Kaanadasse piletid Canadian Pacific Railway Co. liini peale.

ÕHUSÕIDUPILETID «AERO» JA «DERULUFTI» LIINIDELE.

ETA

V. TATSI

MOOTOR TRANSPORT

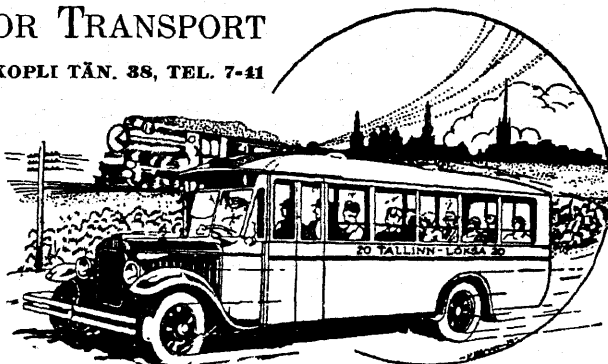
TALLINN, KOPLI TÄN. 38, TEL. 7-41

AUTOLIINID:

Tallinn — Loksa
Tallinn — Viinistu
Tallinn — Tsitre
Tallinn — Võsu
Tallinn — Koppel

ALATI SÕIDUVALMIS MUGAVAD AUTOBUSED

õppereisideks, ringreisideks turistidele sise- ja välismaale, kaitsevæ osade ja eraväljasõitudeks.

ETA

TELLIMISED: TALLINN, KOPLI T. 38.

KÕNETR. 7-41

ETA

E. GUNTHER

TALLINN.
TARTU. VILJANDI.

S U U R V A L I K
O D A V A D H I N N A D

ETA

K.-m.

Joach^m Christⁿ Koch

TALLINN,
Vene tänav 12
Telefon 434-67
Asutatud 1747

*

ETA

ETA

Patentkivid
(Ehituskivid põlevkivituhast)

V Ä I K E M Ü Ü K :

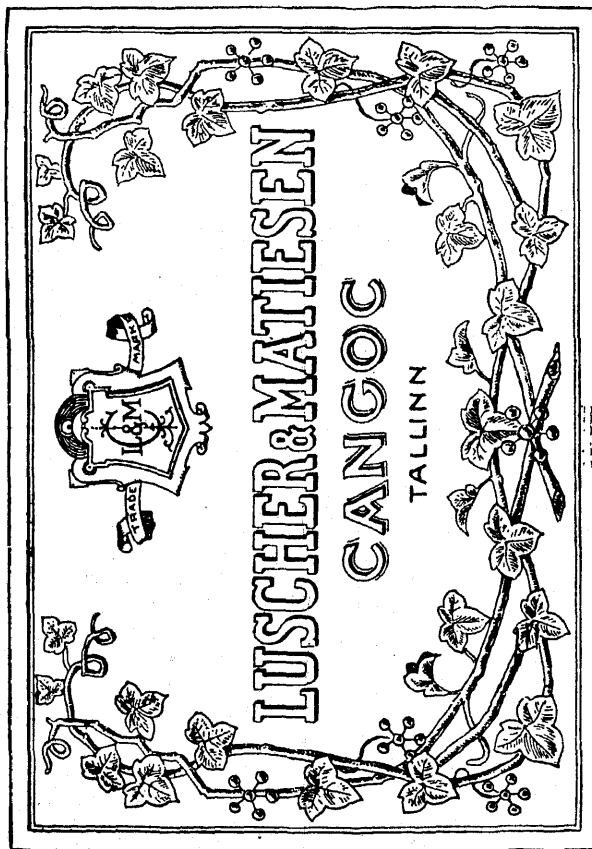
Balti Puuvilla Ketramise
ja Kudumise Vabrikus

Kopli tän. 35
kella 7-3-ni,
väravakontoris.

S U U R M Ü Ü K :

Vabriku juhatuses,

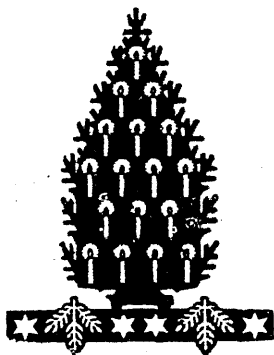
S. Karja tän. 15-3
kella 9-3-ni
Telefonid: (2)24-28 ja (2)22-29.

ETA

ETA

Le Locle
Schweiz

Asutatud
1826.

Aktsiaselts

HY MOSER & KO

Tallinn, Pikk t. 19, tel. (2)22-67

soovilab rikkalikemas valikus
sobivaid pühadekinke:

tasku- ja käekelli maailmakuulsast

H.y. Moser & Ko.

vabrikusi Le Locles, Schweiz.

Seina-, laua- ja äratuskellad.

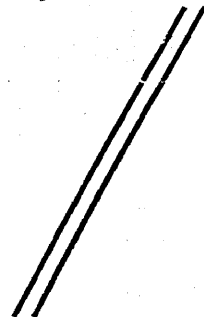
Ketta- ja käevõrusid kullast ja plaqué'st.

Parim Rootsi kristall.

ETA

GRAFOLIN NAHAVÄRV

teeb autopolst-
rid, mőõblid,
reisikohvrid,
mapid ja kingad
nađu uueks

O/Ü. H. GRAF & E. JÜRGENS
TALLINN

ETA

LUKSUS-KINOTEATER GLORIA-PALACE

TALLINNAS

*

KŐIGE PAREMAD FILMID

*

HEA VENTILATSIION

RÄTSEPAÄRI M. TIGANE

TALLINN
S. KARIA 4
KORTER 6

☎ TEL. (2)23-37

*Tellimiste vastuvõtmise
igasuguste esimese klassi
meesterahvariiete peale.
Elegantne lõige. Korra-
lik ja puhas töö. Pare-
mad inglise riided.*

ETA

PÕLLUMAJANDUSLIK O-Ü.
MUNA
EKSPORTÄRI
•OVO•

ASUTATUD 1924
 TELEFONID:
 KONTOR (20)871. KESKLADU 307-25
 TELEGRAMMID „OVO“

OSTAB

väljaveoks piiramata arvul

KANAMUNE

ja maksab kõige kõrge-
 mat päevahinda
 Vastuvõtmise-kohad igas
 maalinnas ja alevis

KESKLADU:

Tallinn, Estonia pst. 13

KONTOR:

Tallinn, S. Karja tän. 18-d
 Eesti Laenu Panga majas ja ruumes

Seemnekasvandused

Jõgeva, Luunja, Sandla (Saaremaal)
 ja Putkaste (Hiiumaal) mõisates.

Seemnekauplused

kõigis maakonna-linnades.

Puhassordilisi seemnekartuleid ja
 mesindustarbeid.

Puukoolid

Ühtlasi on meie seemned müügil
 majandus- ja tarvitajate-ühisustes.

KONTOR JA PEALADU:

Tallinnas, Valli tänav nr. 6.

Telegr. address: „S e e m e“, Tallinnas.
 Kõnetraat 8-60, kaugekõne 51-29.

EESTI SEEMNEVILJA
ÜHISUS

Asutatud 1919. a.

ETA

ETA

KAUBAMAJA

MARS

ELEKTROTEHNIKA ÄRI JA
 INSTALLATSIOONI-BÜROO

TALLINNAS
 HARJU TÄNAV 23
 TELEFON (20)8-53

L A O S
 alati suures valikus arma-
 tuure, laualampe, moolo-
 reid, dūnamoid ja instal-
 latsiooni materjali + + +

AINUESINDUSED EESTIS:
M E T A L L U M
 Viini hõõglambid.
 Voolumõõtljad:
A. S. G A N Z & K o.
 B U D A P E S T

KR. SAAR & KO.

Tallinn, Estonia puistee 27, kõnekr. 26-69.
 Tartu, Raatuse t. 2, Rakvere, Tallinna t. 1.

Naumann,

Pfaff,

Vesta.

Maailmakuulsad

õmblusmasinad

ei vaja majast majja pakkumist, sest nende
 kõrgem väärtus kindlustab tõsise rahulduse
 ja sõbraliku vahekorra ostja ja müüja vahel.

Ilulikanduse õpetus hinnata.

ETA

ÜHIST. ASUTUSTE KESKPANK

EESTI RAHVAPANK

ASUTATUD 1920 AASTAL

TALLINN
S. KARJA 19
OMA MAJA

TOIMETAB
KÕIKI
PANGATALITUSI

KORRESPONDENDID
IGAS
KODUMAA LINNAS,
ALEVIS JA MUIS
RAHVARIKKAMAI
KOHIS KODU-
NING VÄLISMAAL

ETA

TALLINNA EESTI ERAKLIINIK

KAUPMEHE T. 10 :: TELEF. (2)34-34

OSAKONNAD:

NAISTEHAIGUSTE
JA SÜNNITUSABI
HAAVAHAIGUSTE
SISEHAIGUSTE

RÖNTGENI KABINETT ELEKTRIRAVIKABINETT

LABORATOORIUM

EMADELE JA LASTELE
NÕUANNE NING ARSTI-

ABI

ETA

MAJANDUSÜHISUS

TALLINN
ESTONIA P. 21
TEL. (20)85

ABIKAUPLUS
NR. 1
S. PÄRNU M. 30
TEL. (2)21-67

ABIKAUPLUS
NR. 2
S. TARTU M. 51
TEL. 309-40

TALLINNA
EESTI

AINUESINDUSED EESTIS:

SVECIA

RÖLLUTOOMASINAD JA -RIISTAD

ASTRA

PIIMATALITUSMASINAD

ALFA

KOORELAHUTAJAD

KOLONIAALOSAKOND SOOVITAB MAITSERIKK. KAUPU

„Pärnu Päevaleht“

Ainus iseseisev erapoo-
letu ajaleht Pärnumaal.

31muud V aastakäitu
6 korda nädalas.

Toimetus ja talitus:
Pärnu, Riiulsi tänav 39.
Telefonid: 19, 325 ja 458.

„Pärnu Päevaleht“ ei seisja ühegi poliitilise erakonna ega liiklonna
tõdi ühiskondliku teenistuses, mispärast ta leiab sooja poolehoidu
igast rahvapäisest. Selle tõendusena on „Pärnu Päevalehe“
lugejate arvujärjekindel kasvamine: 1930. a. esimese kümne
kuu jooksul „Pärnu Päevalehe“ lugejate arvujõus oli 78%.

„Pärnu Päevaleht“ on kõige suurem ja loetavam ajaleht Pärnumaal
seistes oma sisutuse, uudiste rohuse ja tähtsuse poolest esime-
sel kohal.

„Pärnu Päevaleht“ peab silmas nii majanduslikke kui ka ühiskond-
likke ja kultuurilisi elunähteid, valgustades kõiki küsimusi asja-
sult, erapooletult ja õiglaselt. Laialdase lugejaskonna tõttu
on „Pärnu Päevalehe“ kuulutustel eriti suur mõju.

„Pärnu Päevaleht“ läheb Pärnu linnas ja maalonnas tellijatele ning
üliõpilastele ka tasuta „Päevalehega“.

„Pärnu Päevalehe“ tellimisi ja kuulutusi võetakse vastu:
Lehe talitus Pärnus, Riiulsi tän. 39; ETA S. Karja t. 18-e
ja „Päevalehe“ talitus Piff t. 2 Tallinnas; kõigil vabariigi
postkontorid; oma tellimiste ning kuulutuste vastuvõtulohad
maal.

Pärnu Kirjastuse Ühisus
„Pärnu Päevaleht“

ETA

Hästi vahutatud habe on pooleldi aetud

Tartu seebi- ja soodavabrik

A. FREDERKING

Tartus.

Aleksandri i. 46.

Tallinna ladu:

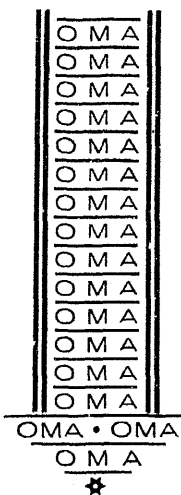
Saiakang 2.

Telefon 2-57.

Telefon 431-50.

ETA

ETA

T. Ü. **OMA** PEAKAUPLUS
TALLINN, S. KARJA 19
EESTIRAHVAPANGAMAJAS
TEL. (2)10-19

Soovitab mõõdukate hindadega

★ **SAAPAOSAKONNAST:** *vastupidavaid jalanõusid moodsates fassongides, samuti töö- ja veesaapaid. Müük vabrikute täielikul vastutusel.*

★ **KOLONIAALOSAKONNAST:** *kodumaa veine, napse, likööre, tubakat, paberosse ja värseid kõrgeväärtuslikke toidu- ja mailseaineid.*

HEAD

MUUSIKAT

SAATE MÄNGIDES:

- 1: Columbia plaate,
- 2: Columbia nõelaga,
- 3: Columbia grammofonil.

THE COLUMBIA
GRAPHOPHONE Co., Ltd.
London

Esindaja:
A.-S. KARL LEMBERG
Tallinn, Viru 3

ETA

MOODNE MÖÖBEL
MÖÖBLITEHAS
A.-S. MASSOPRODUKT
TALLINN, S. TARTU MNT. 61-D. TELEFON 308-96

ETA

ETA

MAGUSAD:

MONPANSJEE- JA
SCHOKOLAADIKOMP-
VEKID, SCHOKOLAAD,
BISKVIIT, KOHV

Schokolaadi-, kompveki- ja
biskviiditehas

R. KLAUSSON

TALLINN, JAHU T. 5
Tel. (2)19-05

ETA

A K T S I A S E L T S
A. EINPAUL
TALLINN, SIIMONI 19 * TELEF.: 308-53, 308-64

OSTAB

väljaveoks kõrgemate
päevahindadega võid ja
kanamune.

MÜÜB

oma piimaärist ja
meiereist alati värsket
piima, vahu- ja kohvi-
koort, võid.

*

HOLLANDI
Van den BERGH'i
vabriku taimevõi

SANELLA

ainuesindus Eestis.

ETA

PÕHJA-EESTI ÜHISPANK

TALLINN

LAI TÄN. 1 TEL. (20)6-02

PANK VÕTAB RAHA HOIULE,
ANNAB VÄLJA LAENUSID OMA
LIKMEILE JA TOIMETAB KÕIK-
SUGU PANGAOPERATSIOONE

KINNITUSSELTS „TALU“

TALLINNAS,

ESTONIA PUIESTEE № 15

(TURU VASTAS)

KÕNETRAADID (2)17-56, (20)2-82

TOIMETAB: TULEKINDLUSTUSI — ELUKIND-
LUSTUSI — ÕNNETUSJUHTUDE VASTU KIND-
LUSTUSI, TÖÖLISTE KINDLUSTUSI — RAHEKIND-
LUSTUSI — MURDVARGUSTE KINDLUSTUSI —
LOOMAKINDLUSTUSI — VEOKINDLUSTUSI

SOODSAD TINGIMUSED

O.-M. Ü. „EESTI MUNA“

PEAKONTOR ESTONIA PUIESTEE 15

TALLINN

KÕNETRAAT (200)31

OSTAB KÕRGEMA PÄEVAHINNAGA
KANAMUNE

ETA

PÖLLUMAJANDUSLINE KESKUHISUS
ESTONIA

SUURIM ÜHIST. KESKORGANISATSIOON EESTIS

• TALLINN, JAANI T. 6
 TELEGR.: «ZENTRESTONIA»
 • ASUT. 1911 •

Osakapitalid K. 912.000.-
 Lääbimüük 1929. a. „ 24.897.562.-
 Ciikmeid-piimaühinguid . . . 232

Eksporfeerib võid ja muid piimasaadusi.

Importeerib piimatööstusmasinaid ja -tarbeid, pak-
 kimismaterjale, karja jõutoitu.

Piimaühingud, kes ise tahavad juhtida oma saa-
 duste müüki ja alal hoida majanduslikku iseseisvust ja
 rippumatust, saadavad oma võifoodangu välisurule
 P. K. „Estonia“ kaudu.

P. K. „Estonia“ on suurim ühisorganisatsioon, mis
 töötab rahvusliku kapitaliga ja mille juhfideks on piima-
 ühingud ise.

M. MÄNNIL & Ko.
 TALLINN, PIKK TÄN. 13 ~ TELEFON 431-49

Raud- ja teraskaubad

Mitmesugused majapidamise tarbed

Liirauad ja tõukekelgud

Laskeriistad, laskemoon ja

Jahitarbed

HEA KAUP!

MÕÕDUKAD HINNAD!

Vähendage oma küttekulu
ja tarvitage kütteks ainult

RIIGI TURBATÖÖSTUSE KÜTTEURVAST★

Müük vaguni viisi kui ka väiksel arvil.
Tallinnas, alalised müügikohad turbakuurides:

- 1) Balti jaama kaubafoovis, Vaksali puisteel ja
- 2) Telliskivi tänaval, raudtee-ülesõidu juures.

Samuti varustab turbatööstus põllu-
pidajaid ületamata imbutusvõimelise

ALUSTURBAGA

Riigi Turbatööstuse juhatus
Tallinnas, Tatari 1

Telefonid (2)26-16, (20)9-71, (20)7-23

Kaitset õnnetuste vastu ja muretuid musti päevi

saavutate, kui kinnitate oma varanduse ja
elu vanimas ja kindlaimas kindlustusseltsis

Esimeses Eesti Kinnituse Seltsis

„E E K S“

asutatud 1866. a.

PEAKONTOR:

Tallinnas, Lai tän. 1, omas majas.
Telefon 7-85.

OSAKONNAD:

Tartus, Valgas, Petseris ja Viljandis.
Esindajad igal pool üle maa.

*

KINNITUSALAD:

Tulekinnitus, koduloomakinnitus,
elukinnitus, klaasikinnitus, mürd-
varguse vastu kinnitus.

*

Kapitalid üle Kr. 350.000.-

*

Soliidne edasikinnitus kodu- ja välismaal.

Nõudke alati E E K S' I L T selgitust
enne kui kuski kinnitate oma varan-
duse või elu.

